

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

***ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΤΟΥΣ
ΕΦΗΒΟΥΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ
ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ***

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ :

ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΓΑ

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΕΙΡΗΝΗ

ΣΙΑΚΑΜΠΕΝΗ ΑΡΓΥΡΩ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ : ΖΕΡΒΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Πάτρα, Σεπτέμβριος 2010

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

«ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΤΟΥΣ ΕΦΗΒΟΥΣ ΗΛΙΚΙΑΣ 15-17 ΕΤΩΝ
ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ»

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ:

ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΓΑ

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΕΙΡΗΝΗ

ΣΙΑΚΑΜΠΙΕΝΗ ΑΡΓΥΡΩ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

Κος ΖΕΡΒΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

Πάτρα, Σεπτέμβριος 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αναγνώριση.....	8
Περίληψη.....	9
Summary	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
Αναγκαιότητα Μελέτης.....	13
Σκοπός της Μελέτης.....	14
Ορισμοί όρων	15
Συντομογραφίες.....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι	23
Ιστορική Αναδρομή.....	23
Διεθνές Επίπεδο και η Ελληνική Πραγματικότητα.....	25
Εφηβεία	29
Ιστορική Αναδρομή Εφηβείας	29
Τομείς Εφηβείας.....	35
Βιοσωματικός Τομέας.....	35
Κοινωνικός Τομέας.....	37
Ψυχοσυναισθηματικός-Γνωστικός Τομέας.....	38
Παραβατικότητα	45
Χαρακτηριστικά Παραβατικότητας	45
Μορφές Παραβατικότητας.....	49
Το Στίγμα του Ανήλικου Παραβάτη	60
Η μετάβαση από έφηβο σε έφηβο Παραβάτη	64
Αίτια Παραβατικότητας	66
Ατομικοί Παράγοντες.....	67
α. Φύλο	67
β. Φυσιογνωμία	68
γ. Κληρονομικότητα.....	69
δ. Γενετικές ανωμαλίες.....	70
ε. Άλλες οργανικές δυσλειτουργίες.....	71
ζ. Ψυχικές Διαταραχές.....	72
Κοινωνικοί Παράγοντες.....	73

Οικογένεια.....	74
Σχολείο	81
Παρέες συνομηλίκων	86
Μέσα μαζικής επικοινωνίας και πρότυπα συμπεριφοράς.....	88
Περιοχή, Πόλη, Γειτονιά.....	92
Μετανάστευση	94
Πρόληψη - Αντιμετώπιση.....	96
Φορείς επίσημου κοινωνικού ελέγχου	98
Ευρωπαϊκές πρακτικές για τη μείωση της παραβατικότητας ανηλίκων	102
Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού.....	107
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II	112
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	112
Σκοπός Έρευνας:.....	112
Ερευνητικά ερωτήματα	113
Πληθυσμός-Δείγμα.....	114
Δειγματοληψία	116
Επιλογή εργαλείων έρευνας	116
Χρόνος-τόπος-κόστος έρευνας.....	122
Συλλογή Δεδομένων.....	122
Ζητήματα Ηθικής και Δεοντολογίας.....	122
Επιμέλεια.....	124
ΚΕΦΑΛΑΙΟ III.....	125
Κωδικοποίηση – Στατιστική Ανάλυση	125
ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV	172
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ	172
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V.....	183
ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	183
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	186
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I - ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	192
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II - ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ- ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ	203

Η διπλωματική εργασία των Ζαχαροπούλου Όλγα, Παπαδοπούλου Ειρήνη και Σιακαμπένη Αργυρώ εγκρίνεται:

Υπογραφές

1. Ζέρβας Κωνσταντίνος , Καθηγητής (επιβλέπων καθηγητής)

Μέλη εξεταστικής επιτροπής:

2.

3.

Αναγνώριση

Για την πραγματοποίηση της πτυχιακής εργασίας, η οποία μας προσέφερε πολλές γνώσεις και εμπειρίες, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους όσους μας βοήθησαν άμεσα ή έμμεσα για την συγγραφή και την εκπόνησή της. Ιδιαίτερα: Τον καθηγητή μας κύριο Κωνσταντίνο Ζέρβα, για τις συμβουλές και τις κατευθύνσεις που μας εισήγαγε, έτσι ώστε να πραγματοποιηθεί η πτυχιακή μας εργασία.

Ακόμη, θα θέλαμε να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας στην παιδοψυχίατρο κα. Γιαννοπούλου Μαρία, η οποία μας προσέφερε την αρωγή της για την τελειοποίηση του κεφαλαίου αναφερόμενου στην εφηβεία και τα χαρακτηριστικά της.

Επίσης, θα θέλαμε ιδιαίτερα να ευχαριστήσουμε την κα Σικελιανού Δέσποινα για όλες τις πολύτιμες συμβουλές, κατευθύνσεις και οδηγίες που μας έδωσε για την δημιουργία του ερευνητικού εργαλείου που χρησιμοποιήσαμε στην έρευνα.

Επίσης, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά τα άτομα που συμμετείχαν και αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνάς μας. Τους ευχαριστούμε για τον χρόνο που μας αφιέρωσαν στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου για την κατάθεση των προσωπικών τους κρίσεων και εμπειριών. Χωρίς τη συμβολή τους δεν θα ήταν εφικτή η περάτωση της μελέτης.

Τέλος, ευχαριστούμε τους γονείς μας για την ηθική συμπαράσταση, την ψυχολογική υποστήριξη και την οικονομική ενίσχυση που μας προσέφεραν, η συμβολή τους αυτή ήταν πολύτιμη.

Περίληψη

Η εν λόγω μελέτη έχει στόχο να εξετάσει τα αίτια που οδηγούν τους εφήβους στην παραβατική συμπεριφορά. Στοχεύει επίσης, στο να εξετάσει τον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού και πως ο ίδιος μπορεί να παρέμβει προληπτικά ώστε να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο αυτό.

Αρχικά, γίνεται μια σύντομη αναφορά στο εξεταζόμενο πρόβλημα και γίνονται πιο συγκεκριμένα οι επιμέρους στόχοι. Επίσης, δίνονται κάποιοι ορισμοί των πιο σημαντικών εννοιών και όρων να είναι ξεκάθαρο καθετί που αναφέρεται.

Στο πρώτο κεφάλαιο, αναλύονται τα χαρακτηριστικά της εφηβικής ηλικίας και δίνεται μια εξήγηση για το πώς σε αυτή την ευαίσθητη ηλικία μπορούν να κάνουν την εμφάνιση τους οι πρώτες παραβατικές ή αντικοινωνικές συμπεριφορές. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στην ιστορική αναδρομή της εφηβείας, τα χαρακτηριστικά της εφηβείας και τους τομείς της.

Έπειτα, παρουσιάζεται εκτενώς το ζήτημα της παραβατικότητας των ανηλίκων και οι σύγχρονες μορφές του. Γίνεται αναφορά στα αίτια σε ατομικό επίπεδο (φύλο, φυσιογνωμία, κληρονομικότητα, γενετικές ανωμαλίες, ψυχικές διαταραχές) και κοινωνικό επίπεδο (οικογένεια, σχολείο, ΜΜΕ, περιοχή-πόλη, μετανάστευση). Τέλος, γίνεται αναφορά στο ρόλο του κοινωνικού λειτουργού στο φαινόμενο της παραβατικότητας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας. Στο τρίτο κεφάλαιο, γίνεται η κωδικοποίηση και η στατιστική ανάλυση των δεδομένων. Το τέταρτο κεφάλαιο, αποτελείται από την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της μελέτης. Το πέμπτο κεφάλαιο, περιλαμβάνει τα συμπεράσματα και τη συζήτηση.

Τέλος, η πτυχιακή εργασία κλείνει με την βιβλιογραφική ανασκόπηση και τα παραρτήματα (ερωτηματολόγιο, νομοθεσία).

Summary

This study aims to examine the causes that lead young people in delinquent behavior. Also aims to examine the role of social worker and how he can speak preventative action to tackle the phenomenon.

Originally, a quick reference to the examined problem and become more specific individual goals. Also, some definitions are the most important terms and concepts are clear anything that relates.

The first chapter analyzes the characteristics of adolescence, and gives an explanation of how this sensitive age can make their first appearance of delinquent or antisocial behaviors. More specifically refer to the historical background of adolescence, the characteristics of adolescence and middle sectors.

After shows in detail the issue of juvenile delinquency and modern forms. Additionally refer to the reasons (family, school, media, and around-town, migration) in individual and social level. In conclusion, a brief reference to the therapeutic approaches to adolescent delinquency and the role of social worker.

The second chapter discusses the research methodology. The third chapter is the coding and statistical data analysis. The fourth chapter is the presentation of the interim study results. The fifth chapter consists of conclusions and discussion.

Finally, our thesis ends with a bibliography and annexes (questionnaire, legislation).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σύγχρονη εποχή χαρακτηρίζεται από ραγδαίες κοινωνικο-οικονομικές αλλαγές που αγγίζουν όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής και προκαλούν δυσλειτουργίες στη δομή και στον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας.

Το φαινόμενο της εφηβικής παραβατικότητας άρχισε να απασχολεί την κοινωνία μας τα τελευταία χρόνια, μετά από μερικά έντονα ξεσπάσματα εφηβικής επιθετικότητας, προκλητικότητας, σχολικής απειθαρχίας καθώς και εκδηλώσεων αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Η ανήλικη παραβατικότητα μπορεί να θεωρηθεί επίσης σαν ένα είδος γλώσσας ή μηνύματος μέσα στο σύστημα επικοινωνίας μεταξύ των «ανήλικων» πομπών και των «ενηλίκων» δεκτών.

Οι ανήλικοι αποτελούν κατηγορία πληθυσμού με ιδιαιτερότητες, τόσο ως προς την ψυχοσύνθεση και την ταυτότητά τους, όσο και ως προς την νομική ικανότητά τους σε σχέση με τους ενήλικες. Αυτές οι ιδιαιτερότητες άλλοτε προσλαμβάνονται από τους ενήλικες ως «φυσιολογικές» και άλλοτε ως «μη φυσιολογικές». Η προσωπικότητα των εφήβων και η συμπεριφορά τους επηρεάζεται πολύ από το συναισθηματικό κλίμα που επικρατεί στις συναναστροφές τους.

Σχεδόν όλοι οι έφηβοι σε κάποια στιγμή της ζωής τους είναι πιθανόν να δείξουν συμπεριφορές που παραβαίνουν τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες, όπως π.χ. να κλέψουν ή να πουν ψέματα. Μερικά παιδιά μπορεί επίσης να εμφανίσουν περιόδους επιθετικότητας στο σχολείο, ή συμπεριφορές φυγής από αυτό (αδικαιολόγητες απουσίες).

Το παιδί που παρουσιάζει αντικοινωνική συμπεριφορά διαφέρει από τα «άτακτα» ή τα δύσκολα παιδιά ως προς τον βαθμό, την ένταση, την έκταση και τη σοβαρότητα των αντιθετικών ή διαταρακτικών συμπεριφορών του, σε σημείο που να μπορούμε να τις χαρακτηρίσουμε κάποιες φορές ως «παραβατικές». Παρόλα αυτά η διαχωριστική γραμμή μεταξύ φυσιολογικών και διαταραγμένων συμπεριφορών δεν είναι πάντα πολύ ευκρινής.

Είναι αλήθεια ότι οι έφηβοι με «αντικοινωνικές» συμπεριφορές απασχολούν συχνά το σχολείο αλλά και τις δικαστικές υπηρεσίες. Παρόλα αυτά όμως, η παιδοψυχιατρική προσέγγιση δίνει υπερβολικά μεγάλο βάρος στην επίπτωση της συμπεριφοράς των εφήβων στους άλλους, παραβλέποντας πολλές φορές αυτά που νιώθει ο ίδιος ο έφηβος - κυρίως ένα αίσθημα ψυχικής οδύνης απέναντι στο οποίο το παιδί «θωρακίζεται» με την συμπεριφορά του και το οποίο κρατά κλεισμένο μέσα του, σαν ένα μυστικό περιβεβλημένο από ανείπωτη ντροπή.

Αυτή η αποκλίνουσα συμπεριφορά οφείλεται στην απομάκρυνση των εφήβων από το οικογενειακό, το φιλικό, το σχολικό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Στην σύγχρονη κοινωνία, που οι δομές των σχέσεων έχουν αλλάξει, η παραβατική συμπεριφορά αποτελεί μια συνισταμένη μέσω της οποίας ένας ικανός αριθμός ανήλικων βρίσκουν δίοδο έκφρασης των συναισθημάτων τους, όπως η ανάγκη αναγνώρισης, προσέλκυσης της προσοχής των γονέων ή και του ευρύτερου περιβάλλοντος, καθώς και η ανάγκη ένταξης σε ομάδες. Συνεπώς, οι επιρροές που δέχονται οι έφηβοι έχουν πολυδιάστατο χαρακτήρα.

Αναγκαιότητα Μελέτης

Στη χώρα μας, τα κρούσματα παραβατικότητας ανηλίκων έχουν γενικά ήπιες μορφές. Παρατηρείται όμως τον τελευταίο καιρό μια αύξηση του φαινομένου αυτού. Βασική αιτία αλλά και πεδίο πρόληψης είναι ο θεσμός της οικογένειας. Ανεξαρτήτως του βιοτικού επιπέδου, οι σχέσεις των μελών της οικογένειας περιορίζονται κυρίως στη διεκπεραίωση των καθημερινών εκκρεμοτήτων.

Οι σχέσεις όμως απαιτούν ουσιαστική επικοινωνία και η επικοινωνία απαιτεί χρόνο, κάτι που δυστυχώς λείπει από όλους μας. Η αδυναμία δε για ουσιαστική επαφή καλύπτεται συχνά, από όσους βέβαια έχουν την οικονομική άνεση, με παροχή υλικών αγαθών. Αν πάλι η οικονομική κατάσταση της οικογένειας είναι ισχνή και το κοινωνικό περιβάλλον έχει στοιχεία παραβατικότητας τότε το πρόβλημα επιδεινώνεται. Η πολιτεία επίσης, εμφανίζεται ανεπαρκής να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις του προβλήματος αφού τα δικαστήρια ανηλίκων δικάζουν με (ως επί των πλείστον) παλαιωμένη νομοθεσία, ενώ οι επιμελητές ανηλίκων δηλώνουν πως δεν έχουν λάβει την κατάλληλη εξειδίκευση. Παράλληλα, η ευθύνη που φέρει το σχολείο σε ό,τι αφορά την αδυναμία προσαρμογής των παιδιών στην κοινωνία, είναι ιδιαίτερα σημαντική. Είναι λάθος να πιστεύουμε ότι ο ρόλος του δασκάλου είναι μόνο η στεγνή μεταβίβαση γνώσεων.

Η αποστολή του είναι και ανθρωπιστικά διαπλαστική. Ταυτόχρονα, στο πλαίσιο των αιτιών της παραβατικότητας, θα πρέπει να προστεθεί και το γεγονός της επίδρασης που ασκεί η ζωή στη σύγχρονη πόλη στην αντικοινωνική συμπεριφορά των εφήβων. Όσο πιο εκτεταμένη είναι η σύγχρονη πόλη τόσο οι επαφές ανάμεσα στους πολίτες διαφοροποιούνται.

Σκοπός της Μελέτης

Σκοπός είναι να μελετηθούν τα κοινωνικά αίτια που οδηγούν τους εφήβους στην παραβατική συμπεριφορά.

Οι επιμέρους στόχοι της πτυχιακής εργασίας είναι οι εξής:

- Να αναλυθούν τα χαρακτηριστικά της εφηβείας
- Να αναλυθούν τα χαρακτηριστικά και οι μορφές της παραβατικότητας
- Να μελετηθούν οι ατομικοί και οι κοινωνικοί παράγοντες της εφηβικής παραβατικότητας
- Να μελετηθεί ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού όσον αφορά την πρόληψη και την αντιμετώπιση της εφηβικής παραβατικότητας.

Ορισμοί όρων

Παραβατικότητα:

Η παραβατικότητα των εφήβων ορίζεται ως η συμπεριφορά που παραβαίνει τους κοινωνικούς κανόνες και τα κοινωνικά αποδεκτά όρια. Η εκδήλωση ή μη μιας (μη οργανωμένης) παραβατικής συμπεριφοράς είναι το αποτέλεσμα και η συνισταμένη μιας σειράς από αντικρουόμενες ψυχικές ωθήσεις, άλλες από τις οποίες εξωθούν στην παραβατικότητα και άλλες, αντίθετα, επενεργούν ανασταλτικά (Κουράκης Ν., 1999). Ο Kraus αναφερόμενος στον ορισμό της παραβατικότητας ανηλίκων υποστήριξε ότι αποτελεί μια μορφή αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνεται η πρόκληση εναντίον των αρχών και η απειλή ενάντια στην ίδια τους την ασφάλεια (Robert M., Regolin J., Hewitt D., 2006).

Σύμφωνα με τον Αλεμάδη, στην παραβατική συμπεριφορά θα πρέπει να περιλαμβάνονται μόνο πράξεις αντικοινωνικές, που δεν χαρακτηρίζονται «εγκλήματα» (άρα ούτε πταίσματα), γιατί τότε εφαρμόζονται οι διατάξεις του Ποινικού κώδικα.

Ο όρος παραβατικότητα με τις ποικίλες συνιστώσες και βαθμούς εκδήλωσης εκφράζει την απόκλιση και έκτροπη συμπεριφορά παιδιών και εφήβων, η οποία εμφανίστηκε και διογκώθηκε κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Η παραβατικότητα είναι μια μορφή αποκλίνουσας συμπεριφοράς, η οποία όμως συνιστά παράβαση νομικού κανόνα (Μαυρόγιαννης Γ., 2008).

Η παραβατικότητα αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που αφορά το σύνολο αντικοινωνικών μορφών συμπεριφοράς που αναδεικνύουν αδυναμία του ατόμου να υιοθετήσει τις κοινωνικές συμβάσεις και να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις του συνόλου. Αυτή η αδυναμία προκαλεί προβλήματα τόσο στο ίδιο το άτομο όσο και στο κοινωνικό σύνολο, που αναμφισβήτητα γίνεται αποδέκτης των αντικοινωνικών του συμπεριφορών. Επομένως, για παράδειγμα, μια μορφή παραβατικότητας στα σχολικά πλαίσια είναι η απειθαρχία που εκφράζει προς τους κανόνες του σχολείου και με τις

συνέπειες, που προκύπτουν, αποτελεί ένδειξη αντικοινωνικής συμπεριφοράς (Παρασκευόπουλος Ι., 1974).

Εφηβεία:

Με τον όρο εφηβεία χαρακτηρίζουμε μια περίοδο μετάβασης από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση, που αποτελεί πραγματικό σταθμό στη ζωή του ατόμου. Η περίοδος αυτή είναι συνδεδεμένη με σοβαρές ανακατατάξεις στα συναισθήματα, τις αντιλήψεις και τους προσανατολισμούς του ατόμου. Οι ανακατατάξεις αυτές δεν είναι μόνο βιολογικά προσδιορισμένες, αλλά προσδιορίζονται σε μεγάλο βαθμό από καταστάσεις που ισχύουν στο περιβάλλον με τη στενή και την ευρεία έννοια του όρου (Νόβα-Καλτσούνη., 2001).

Εφηβεία ονομάζεται η εξελικτική διεργασία στη ζωή του ανθρώπου που αρχίζει «βιολογικά» με τις μεταβολές της φυσιολογίας της ήβης και τελειώνει «ψυχολογικά» με την τελική οργάνωση της σεξουαλικότητας. Πρόκειται για ένα φαινόμενο ορμονικό, βιολογικό, πνευματικό. Είναι ένα προϊόν ανθρώπινης διάνοησης (Ρομποτή Σ., 2008).

Ανήλικος:

Ανήλικος είναι αυτός που δεν ενηλικιώθηκε ακόμα, που είναι στην παιδική ή εφηβική ηλικία, αυτός που δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του, επομένως δεν έχει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του ενήλικου πολίτη (Μπαμπινιώτης Γ., 1998).

Αντικοινωνική συμπεριφορά:

Ως αντικοινωνική συμπεριφορά ορίζεται η συμπεριφορά, η οποία στρέφεται εναντίον της κοινωνίας, των θεσμών και των συμφερόντων της Σύμφωνα με τον Φραντζεσκάκη αντικοινωνική συμπεριφορά είναι η συμπεριφορά των ατόμων που πραγματοποιούν ενέργειες που αντιτίθεται στους κοινωνικά αποδεκτούς τύπους και κανονισμούς που η ίδια η κοινωνία έχει θεσπίσει. Η αντικοινωνική συμπεριφορά αποτελεί μέρος της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και περιλαμβάνει ενέργειες, αξιόποινες πράξεις που έρχονται σε αντίθεση με τους κανόνες που έχει θέσει η

κοινωνία και τα δεδομένα που δέχεται και επιδοκιμάζει το ισχύον σύστημα αξιών. Η πιο έντονη μορφή αντικοινωνικής συμπεριφοράς εκδηλώνεται από εφήβους που αισθάνονται ότι είναι περιθωριοποιημένοι και ξεσπούν εναντίον της κοινωνίας, εξαιτίας ματαιώσεων και απογοητεύσεων που έχουν βιώσει (Πανούσης, 1987).

Παρεκκλίνουσα- αποκλίνουσα συμπεριφορά:

Παρεκκλίνουσα είναι η συμπεριφορά των νέων ατόμων η οποία αφενός, απομακρύνεται από τους κοινωνικούς, τους νομικούς και τους ηθικούς κανόνες που ισχύουν σε μια κοινωνία και αφετέρου, έρχεται σε αντίθεση με αυτούς με συνέπεια, η μορφή αυτής της συμπεριφοράς να προκαλεί παραβίαση των κανόνων. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο είναι ενδεχόμενο οι ανήλικοι να βρεθούν αντιμέτωποι με τους φορείς επίσημου κοινωνικού ελέγχου (εισαγγελέα, δικαστή, επιμελητή ανηλίκων, αστυνομία) και να πιθανολογείται η λήψη μέτρων σε βάρος τους (Πανούσης, 1987).

Ο Merton αναφέρει ως παρεκκλίνουσα συμπεριφορά εκείνη η οποία αποκλίνει από τις νόρμες που θεσπίζονται από τους ανθρώπους στο κοινωνικό τους πλαίσιο. Αποκλίνουσα χαρακτηρίζεται η συμπεριφορά των ανηλίκων η οποία δεν ακολουθεί και απομακρύνεται από τους κοινωνικούς, νομικούς και τους ηθικούς κανόνες που ισχύουν σε μια κοινωνία και εμφανίζει ιδιαίτερη προτίμηση ή τάση σε πράξεις οι οποίες έρχονται σε αντίθεση και παραβιάζουν τους κανόνες της πολιτείας. Είναι η συμπεριφορά η οποία εκδηλώνεται και με παραβατικές πράξεις, με συνέπεια οι ανήλικοι να κινδυνεύουν να χαρακτηριστούν παραβάτες του νόμου (Πιτσελά, 2004).

Απειθαρχία:

Απειθαρχία είναι η αντίδραση, η ανυπακοή των παιδιών ή εφήβων απέναντι σε κανόνες και νόμους που προέρχονται από το περιβάλλον τους. Μπορεί οι έφηβοι να αντιδρούν απέναντι στο οικογενειακό, στο σχολικό, στο κοινωνικό ή σε κάποιο άλλου είδους περιβάλλον, στο οποίο βρίσκουν και τους κανόνες του οποίου υφίστανται.

Κάποιου βαθμού αντίδραση και απειθαρχία, σε κάποιες συγκεκριμένες φάσεις της ζωής, είναι φυσιολογική και μάλιστα επιθυμητή. Πρόκειται για φάσεις όπου τα παιδιά προσπαθούν να αναπτύξουν κάποια αυτονομία και κάποια ανεξαρτησία απέναντι στους άλλους, να ανακαλύψουν τις εσωτερικές τους ανάγκες και να αναζητήσουν την ικανοποίησή τους, να διεκδικήσουν κάποια αυτοδιάθεση.

Οι γενικευμένα απείθαρχες συμπεριφορές δημιουργούν προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις των παιδιών ή των εφήβων και υποθηκεύουν την οικογενειακή, τη σχολική και τη γενικότερα κοινωνική ένταξη. Στο σχολείο, η κατάσταση εκδηλώνεται ως μη υπακοή στους κανόνες και τους ρυθμούς της τάξης, ως δυσκολία στη συνεργασία με τα άλλα παιδιά, ως δυσκολία στο συντονισμό των επιθυμιών τους με αυτές των άλλων (Ζερβής Χ., 2009).

Θεσμός:

Από τον Parson παίρνουμε τον εξής ορισμό για τους θεσμούς: «θεσμός είναι πλέγμα από ρόλους (ή σχέσεις θέσεων) θεσμοποιημένες και οι οποίοι έχουν μια στρατηγική διαρθρωτική σημασία» (λεξικό Κοινωνικών Επιστημών, 1981, σελ.162). Η Μουσούρου συμφωνεί με τον Parson ως προς το τι είναι «θεσμός» και δίνει έναν πιο ολοκληρωμένο ορισμό: «κοινωνικός θεσμός είναι ένα σταθερό πλέγμα σχέσεων των κοινωνικών ρόλων, ένα σταθερό σύνολο ενεργειών οι οποίες προσδιορίζονται κοινωνικά και όχι ατομικά. Κάθε θεσμός αποτελεί ένα σύνολο από τυποποιημένους τρόπους ατομικής ή ομαδικής δράσης που το σύνολο τους θεωρεί σημαντικούς».

Κοινωνικό στίγμα:

Ο όρος «κοινωνικό στίγμα» αναφέρεται στην επικόλληση της ετικέτας σε καθέναν από τους ανήλικες παραβάτες του νόμου και στις συνακόλουθες συνέπειες στην μετέπειτα κοινωνική τους ζωή.

Στιγματισμός είναι η διαδικασία εγκαθίδρυσης αρνητικής κοινωνικής ταυτότητας. Με την επιβολή του στίγματος του εγκληματία σε κάποιον,

αυτός εκπίπτει όλων των κοινωνικών ρόλων που του αναγνωρίζονται μέχρι τότε και αποκτά ένα μοναδικό ρόλο, τον ρόλο του εγκληματία. Το «στίγμα» είναι μια ακόμη κατάσταση «κοινωνικού αποκλεισμού» (Κατσίρα Λ.Β., 2008).

Κοινωνικός έλεγχος:

Ο κοινωνικός έλεγχος αφορά τα μέσα με τα οποία μια κοινωνία ή μια ομάδα κατευθύνει και υποχρεώνει τα μέλη της να συμμορφωθούν με τα καθιερωμένα πρότυπα συμπεριφοράς. Διενεργείται από μηχανισμούς που παρακινούν και εξασφαλίζουν τη συμμόρφωση και περιλαμβάνει μια σειρά από παροτρύνσεις και κυρώσεις που εφαρμόζονται στις περιπτώσεις που τα μέλη μιας ομάδας παρεκτρέπονται από τα αποδεκτά είδη συμπεριφοράς (Τσαούσης Δ.Γ., 1998).

Έγκλημα:

Κατά το άρθρο 14 του ΠΚ έγκλημα είναι μια πράξη άδικη και καταλογιστή στο δράστη της που τιμωρείται από το νόμο (Σπινέλλη Δ., 1990). Έγκλημα αποτελεί μια ακραία μορφή αποκλίνουσας συμπεριφοράς η οποία προσβάλλει τους κοινωνικούς κανόνες και τις αξίες που η κοινωνία θεωρεί θεμελιώδεις για τη διατήρηση και τη συνοχή της (Βασιλείου & Σταματάκης, 1992, σελ.112-113).

Ποινή:

Με τον όρο ποινή, ορίζεται η τιμωρία που επιβάλλεται σε κάποιον κατόπιν δικαστικής απόφασης και ισοδυναμεί με τη στέρηση της προσωπικής του ελευθερίας, περιουσίας, ζωής ή την επιβολή προστίμου. (Μπαμπινιώτης, 1998, σελ.1453)

Παράπτωμα-αδίκημα:

Από παιδαγωγικής απόψεως, πολλοί συγγραφείς αναφέρουν αντιστοίχως τους όρους αδίκημα και παράπτωμα αντί των παρακάτω όρων

έγκλημα και παρέκκλιση. Σύμφωνα με αυτήν την ορολογία, η εκτροπή σε εκδηλώσεις που έρχονται σε σύγκρουση με τους νόμους συνιστά αδίκημα, ενώ η εκτροπή σε εκδηλώσεις που έρχονται σε σύγκρουση με τις ηθικές αντιλήψεις μιας κοινωνίας, συνιστά (ηθικό) παράπτωμα. Τόσο τα παραπτώματα όσο και τα αδικήματα ποικίλλουν σε είδος και βαθμό, ενώ και τα δύο περιλαμβάνονται στους κινδύνους που απειλούν τους εφήβους. (Κατσίρα Λ. Β., 2008, σελ.31)

Σωφρονισμός:

Σωφρονισμός εννοείται το να σωφρονίζει κανείς κάποιον, καθώς και το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιεί προκειμένου να το επιτύχει. (Μπαμπινιώτης, 1998, σελ.1752)

Σωφρονιστικό σύστημα:

Ως σωφρονιστικό σύστημα ορίζεται το σύνολο των επιστημονικών και τεχνικών μεθόδων, καθώς των κανόνων και των ρυθμίσεων που θεσπίζει η πολιτεία για την ηθική βελτίωση και την κοινωνική αποκατάσταση των φυλακισμένων (Μπαμπινιώτης, 1998, σελ.1752).

Κοινωνική επανένταξη:

Κοινωνική επανένταξη είναι η εκ νέου ένταξη προσώπου ή πράγματος στο κοινωνικό σύνολο, ώστε να αποτελεί ένα οργανικό μέλος του. (Μπαμπινιώτης Γ., 1998)

Ο όρος κοινωνική επανένταξη αναφέρεται στην καθ' όλα ομαλά ενσωμάτωση του ανηλίκου παραβάτη, με το πέρας έκτισης της ποινής του, στο κοινωνικό σύνολο. Η επανένταξη είναι η εκ νέου ένταξη προσώπου σε ένα σύνολο ώστε να αποτελεί οργανικό μέρος του και αποσκοπεί στην αποφυγή της εγκληματικής υποτροπής και γενικότερα στη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής (Θλιβίτου Ε., 2001, σελ.1).

Προληπτική προσέγγιση:

Προληπτική προσέγγιση ονομάζεται η συμβουλευτική προσέγγιση που αφορά την πρόληψη μέσα από την πληροφόρηση, σε μικρή κοινωνική κλίμακα (μικροκοινωνικό επίπεδο), καθώς και σε θέματα, όπως το σεξουαλικό πρόβλημα, ο οικογενειακός προγραμματισμός, το πρόβλημα των ναρκωτικών, η παραβατικότητα ανηλίκων (Κατσίρα Λ. Β., 2008, σελ.152).

Συντομογραφίες

Βλ. : βλέπε

Ε.Π.Α.: Εταιρεία Προστασίας Ανηλίκων

Επιμ.: Επιμέλεια

Ι.Α.Α. : Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων

Κ.Ε.Α.: Κοινωνική Εργασία με Άτομο

Κ.Ε.Ο.: Κοινωνική Εργασία με Ομάδες

Κ.Ε.Κ.: Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα

Κ.Υ.Ν.: Κέντρα Υποστήριξης Νέων

Κ.Ο.Κ.: Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας

Μ.Μ.Ε.: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Ν.: Νόμος

Ο.Η.Ε.: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΠΑΡΑΓ.: Παράγραφος

Π.Δ.: Ποινικό Δίκαιο

Π.Κ.: Ποινικός Κώδικας

ΣΕΛ.: σελίδα

Σ.Κ.Α.: Σωφρονιστικό Κατάστημα Ανηλίκων

Υ.Ε.Α.: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων

Υ.Δ.: Υπουργείο Δικαιοσύνης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Ιστορική Αναδρομή

Το φαινόμενο της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς δεν έλειψε ποτέ από καμιά κοινωνία. Ήδη από τις αρχαίες κοινωνίες παρατηρούνται στοιχεία παραβατικότητας τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο.

Ο νέος πάντα αναζητούσε αδιέξοδο από το κοινωνικό γίνεσθαι μέσω των ναρκωτικών, της αυτοκτονίας, του αλκοόλ, της αλητείας, της πορνείας και κάποιες φορές μέσα από την επαναστατική σύγκρουση. Παράλληλα, ο ψυχισμός και η ιδιοσυγκρασία του εφήβου διακατέχονταν από έντονες συναισθηματικές αντιδράσεις που τελικά τον οδηγούσαν στην πλήρη αδιαφορία για τη ζωή (Σιδηροπούλου Α. 1997).

Η πρώτη μορφή οργανωμένης ομαδικής παραβατικότητας εμφανίζεται το 1949 στην Αγγλία με το κίνημα των teddy-boys και πολύ γρήγορα σε άλλες χώρες παίρνοντας διάφορα ονόματα, όπως blaisons poits στη Γαλλία, vitellouί στην Ιταλία, naibstarken στη Γερμανία κ.λ.π. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του teddy-boy υπήρξαν η ηλικία των 14-20 ετών, η εξωτερική εμφάνιση και το φύλο (δεν αναφέρθηκαν ποτέ γυναίκες). Με τις επιδεικτικές και θορυβώδεις εκδηλώσεις προσπάθησαν να δείξουν την αντίθεσή τους σε κάποια κοινωνικά πρότυπα συμπεριφοράς, οι οποίες όμως εξελίχθηκαν σε κλοπές, σωματικές βλάβες και εξυβρίσεις. Το φαινόμενο του «τεντιμποϊσμού» εμφανίστηκε στην Ελλάδα στη δεκαετία του '50 με σχετικά ήπια μορφή. Οι ανησυχίες και η αντίδραση της κοινής γνώμης έκανε την πολιτεία να προβεί το 1959 στη θέσπιση Ν.Δ. 4.000, ενέργεια η οποία όμως από άποψη αντεγκληματικής πολιτικής παρουσίασε αποτυχημένες λύσεις (Φραντζεσκάκης Ι., 1987).

Στη δεκαετία του '60, κάνει την εμφάνισή του μια εντελώς διαφορετική μορφή ομαδικής παραβατικότητας, το κίνημα των hippies, παιδιά των λουλουδιών. Το κίνημα αυτό διαμορφώνει μια ιδεολογία με έντονα ειρηνιστικά στοιχεία, αλλά παράλληλα απορρίπτει την Πολιτική σαν δυνατότητα παρέμβασης και υιοθετεί την ψυχεδελική αναζήτηση ενός καλύτερου κόσμου από την πραγματικότητα, μέσω της ψυχής. Στα πλαίσια

της ψυχεδελικής αναζήτησής τους το στοιχείο της εγκληματικότητας που παρουσιάζουν είναι η χρήση ναρκωτικών ουσιών.

Ιδιαίτερα σοβαρή από εγκληματική άποψη εμφανίζεται η ύπαρξη συμμοριών από νέους στις μεγαλουπόλεις κυρίως της Αμερικής και της Ευρώπης (Φραντζεσκάκης Ι., 1987).

Στα μέσα της δεκαετίας του '70 στην Αγγλία εμφανίστηκε το κίνημα των punk (punk=αλήτης) που συνδέθηκε με ένα ιδιαίτερο είδος μουσικής. Το κίνημα αυτό δεν παρουσίασε ιδιαίτερη τυπική εγκληματικότητα και έγινε γρήγορα πασίγνωστο χάρη στον αυτοσαρκασμό του, την άγρια απελπισία του στίχου, της μουσικής του, τη διακωμώδηση, έως και τον εξευτελισμό του αστικού τρόπου εμφάνισης με εκκεντρικά ρούχα και χτενίσματα.

Παραπλήσιο είναι το φαινόμενο των λεγόμενων «ροκάδων» όπως έχει διπλασιαστεί σήμερα η έννοια. Η μόνη διαφορά είναι ότι κάποια παρεμφερή φαινόμενα υπάρχουν ήδη από τη δεκαετία του '60, ενώ η σχετική εγκληματικότητα παραμένει από τότε αμετάβλητη, περιλαμβάνοντας βασικά φθορές ξένης ιδιοκτησίας και σωματικές βλάβες σε βάρος τρίτων ή αστυνομικών οργάνων, λαμβάνοντας χώρα κυρίως μετά από μουσικές συναυλίες (Φαρσεδάκης Ι., 1990).

Την ίδια εποχή στην Αγγλία εμφανίζεται το φαινόμενο του «χουλιγκανισμού», δηλαδή της βίας στα γήπεδα, το οποίο εξακολουθεί και σήμερα να αποτελεί μορφή παραβατικής συμπεριφοράς.

Τέλος, πάντα επίκαιρο παρουσιάζεται το πρόβλημα της σύγκρουσης των νέων αναρχικών με την έννομη τάξη, «...οι οποίοι αμφισβητούν κατεστημένες πολιτικές και κοινωνικές αξίες, χρησιμοποιώντας μία μάλλον βίαιη μεθοδολογία και διαιρώντας την κοινή γνώμη» (Πανούσης Γ., 1986).

Διεθνές Επίπεδο και η Ελληνική Πραγματικότητα

Η έξαρση της παραβατικότητας των ανηλίκων ανά τον κόσμο συναντάται τα τελευταία χρόνια με διάφορες μορφές και στη χώρα μας, όχι βέβαια στην έκταση που παρατηρείται στα άλλα κράτη του δυτικού κυρίως κόσμου του οποίου, όμως, τις επιρροές δεχόμαστε. Η παραβατικότητα των ανηλίκων είναι ταυτόχρονα ψυχολογικό και κοινωνικό πρόβλημα. Τα περισσότερα κοινωνικά περιστατικά, όπως για παράδειγμα οι συμμορίες εφήβων, κάνουν την εμφάνισή τους συνήθως σε περιοχές με χαμηλό κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο. Βέβαια, δεν είναι λίγες οι φορές που παρουσιάζονται τέτοιες συμπεριφορές και σε πιο εύπορες περιοχές.

Τα τελευταία χρόνια, η παραβατική συμπεριφορά εφήβων παρουσιάζει μια ανησυχητικά ραγδαία αυξητική τάση, η οποία αναγνωρίζεται και επιβεβαιώνεται μέσα από μελέτες ή έρευνες σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Το σημαντικό στοιχείο όμως που προκύπτει ως συμπέρασμα από τις έρευνες και τις μελέτες των επιστημόνων είναι ότι υπάρχει μια τεράστια διαφορά ανάμεσα στην χώρα μας και τις υπόλοιπες χώρες του δυτικού κόσμου. Σε χώρες της Ε.Ε. είναι σύνηθες το φαινόμενο ανήλικοι, να οδηγούνται σε αποτρόπαια εγκλήματα (Κατσίρας Λ., 2008).

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, στην Ευρωπαϊκή Ένωση παρατηρείται η συνεχής αύξηση της λεγόμενης μικρομεσαίας παραβατικότητας. Είναι ενδιαφέρον ότι η εγκληματικότητα των ανηλίκων έχει τα πρωτεία σ' αυτή την εξέλιξη σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. Πιο συγκεκριμένα, σε χώρες όπως η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, Αυστρία, Ισπανία η εγκληματικότητα των ανηλίκων ξεπερνά το 20% της συνολικής εγκληματικότητας. Ολοένα και μεγαλύτεροι αριθμοί ανηλίκων διολισθαίνουν προς τη συστηματική κοινωνική απειθαρχία (Γιαννοπούλου, Ι.Γ., & Τσομπάνογλου, Γ.Ο., 2005).

Ιδιαίτερα στην **Γερμανία**, το φαινόμενο έχει πάρει πολύ μεγάλη πολιτική και κοινωνική διάσταση, αφού γίνεται το τελευταίο καιρό εκτενής διάλογος για το εάν πρέπει να γίνουν οι ποινές σκληρότερες ή η παιδεία καλύτερη. Το πρόβλημα στην Γερμανία είναι ότι η εφηβική

παραβατικότητα συνδέεται έντονα με το ρατσιστικό και το θρησκευτικό φαινόμενο, αφού υποβόσκειται σε εφήβους ξένης καταγωγής που χρησιμοποιούν ρατσιστικές εκφράσεις για να καταφερθούν κατά εφήβων Γερμανικής καταγωγής. Το αποτέλεσμα είναι μικρές γειτονιές του Βερολίνου να έχουν γίνει ζώνες στις οποίες δεν υπάρχει κανένας έλεγχος, σύμφωνα πάντα με τις τοπικές κυβερνήσεις. Και αυτό έχει ρίξει την Γερμανία σε μια βαθιά μελαγχολία για τον τρόπο με τον οποίο έχει αφομοιώσει τους ξένους της και την παιδεία που έχει καταφέρει να δώσει (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Στην γειτονική **Αυστρία**, υπάρχει παρόμοιος προβληματισμός. Σύμφωνα με τις τελευταίες στατιστικές, η εφηβική παραβατικότητα είναι και εκεί αυξημένη, με αποτέλεσμα η Αυστριακή Κοινή Γνώμη να ακολουθεί την Γερμανική στην ανάλυση των αιτιών και τον τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματος. Υπάρχει πρόβλημα στον τρόπο που εφαρμόζεται το γράμμα του νόμου, με μια επιφανειακή κάλυψη φαινομένων όπως κλοπή κινητών τηλεφώνων ή κατοχή μαχαιριών. Αντιθέτως, δεν δίνεται καμία χάρη σε παιδιά τα οποία προέρχονται από το εξωτερικό, με αποτέλεσμα με το παραμικρό παράπτωμα να γίνεται αμέσως συζήτηση στο δικαστήριο για απέλαση από τη χώρα, προτού φυσικά εξαντληθούν όλες οι άλλες νομικές δίοδοι.

Στην **Ισπανία**, που πλήττεται από παρόμοια φαινόμενα, ο πολιτικός κόσμος έχει στραφεί μακριά από την συζήτηση για την σκληρότητα των ποινών και αντίθετα συζητά με στόμφο περί κοινωνικού αποκλεισμού, προσπαθώντας να βρει νέους τρόπους κοινωνικής επαναφοράς για τους εφήβους. Κάτι παρόμοιο γίνεται και στην **Ουγγαρία**, μια άλλη χώρα της Ένωσης που πλήττεται από την εφηβική παραβατικότητα. Εκεί, η κυβέρνηση υποστηρίζει ότι δεν φτάνει απλά η συζήτηση για περισσότερες, ή μακρότερες ποινές φυλάκισης. Αντιθέτως, είναι πιο χρήσιμο να γίνει μια μεγάλη εκστρατεία κατά της βίας που να ασκεί πίεση στους γονείς, για καλύτερη διαπαιδαγώγηση, και στα σχολεία, για περισσότερη προσοχή (Φαρσεδάκης Ι., 2005).

Στην **Γαλλία**, οι έφηβοι του 17^{ου} έτους διαπράττουν περισσότερο απλές κλοπές, όπως κλοπές αυτοκινήτων, και εμφανίζουν μια επιθετικότητα που εκδηλώνεται στο δρόμο και στις καφετέριες. Οι έφηβοι έχουν την τάση

να διαπράττουν περισσότερες διακεκριμένες κλοπές από τους ενηλίκους, καθώς επίσης και καταστροφές περιουσιακών στοιχείων, ληστείες και προσβολές κατά ηθών. Στην **Ιταλία**, η βία εγγράφεται σ' ένα πλαίσιο πολιτικής και οικονομικής διαμαρτυρίας. Στην **Ελβετία**, παρατηρείται μια χαρακτηριστική μείωση των εγκλημάτων κατά των ηθών, γεγονός που προδίδει την επίδραση των κοινωνικών αλλαγών και την αλλαγή της νοοτροπίας. Στη **Βουλγαρία**, έχει απασχολήσει τελευταία η εκτεταμένη δράση ανήλικων κοριτσιών 15-17 χρόνων που δραστηριοποιήθηκαν σε κλοπές πορτοφολιών μέσα σε λεωφορεία αλλά συνελήφθησαν (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Ως προς την παραβατικότητα των ανηλίκων, η **Ελλάδα** ακολουθεί τις ευρύτερες εξελίξεις στην Ε.Ε. με μια καθυστέρηση μεταξύ δύο και πέντε ετών. Μέχρι στιγμής, χαρακτηρίζεται από μικρότερα μεγέθη ανήλικης παραβατικότητας, αλλά συγχρόνως και από μian ισχυρή δυναμική διαφοροποίησης και ανόδου. Ωστόσο ο φόβος για την αύξηση της παραβατικότητας για την επόμενη δεκαετία θα είναι ακόμη μεγαλύτερος και τα μεγέθη του μη προβλέψιμα (Κατσίρας Λ., 2008).

Το φαινόμενο της εφηβικής παραβατικότητας στην Ελλάδα κάνει την εμφάνισή του κυρίως στο χώρο του σχολείου. Έφηβοι δηλώνουν πως τουλάχιστον μια φορά έχουν πέσει θύματα βίαιης συμπεριφοράς από συνομηλίκους τους: λεκτική (κακόβουλη κοροϊδία, απειλές, ύβρεις), φυσική (χειροδικία) ή και νέων μορφών βίας (λήψη βίντεο από κινητά τηλέφωνα και διάδοσή τους στο διαδίκτυο). Βέβαια, τα περιστατικά είναι πολλά και πολύ περισσότερα των όσων βλέπουν το φως της δημοσιότητας. Ο νόμος της σιωπής δεν έχει σπάσει. Τα θύματα είναι φοβισμένα. Τα σχολεία σιωπούν γιατί είτε δεν έχουν αντιληφθεί το εύρος του φαινομένου είτε διότι δεν θέλουν να διαταραχθεί η φήμη τους (Κουρέλα Ο., 2005).

Η ριζική αντιμετώπιση του προβλήματος της παραβατικότητας στη χώρα μας προϋποθέτει αντίστοιχες ριζικές αλλαγές στον γενικότερο τρόπο ζωής μας και συνδέεται κυρίως με τη χάραξη και εφαρμογή μιας μακροπρόθεσμης αποτελεσματικής πολιτικής στον κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό τομέα. Αυτό θα βοηθήσει σημαντικά τόσο στην καταστολή όσο και στην πρόληψη της παραβατικότητας (Κουράκης Ν. 1999).

Πέρα όμως από τα μέτρα, είναι πολύ σημαντικό, σαν ώριμη κοινωνία που είμαστε, να μπορούμε στον κόπο του διαλόγου, και να βρούμε τα αληθινά αίτια της αύξησης της παραβατικότητας. Μόνο έτσι θα βοηθήσουμε αληθινά στην αντιμετώπιση της ανήλικης παραβατικότητας.

Εφηβεία

Ιστορική Αναδρομή Εφηβείας

Η ήβη είναι το πέρασμα από την παιδική ηλικία στην εφηβεία. Χαρακτηρίζεται από μια μεταμόρφωση του σώματος (φυσιολογική μεταμόρφωση) και από μια μεταμόρφωση του πνεύματος και των συναισθημάτων (ψυχική μεταμόρφωση).

Το πνεύμα μας πρέπει να προσαρμοστεί στις μεταμορφώσεις του σώματος και κάτι τέτοιο δεν είναι πάντα εύκολο να το αντιμετωπίσουμε. Όλη αυτή η αλλαγή, που ο καθένας μας περνά όπως μπορεί και με εντελώς προσωπικό τρόπο, δημιουργεί μια μεγάλη αναταραχή σε όλο μας το «είναι» (Καναβίτσας, 2002).

Η λέξη «HBH» σημαίνει επίσης το εφηβαίο και το πάνω σ' αυτό αναφερόμενο τρίχωμα. Πράγματι η εμφάνιση τριχώματος στο εφήβαιο, στις μασχάλες -και στα μάγουλα στα αγόρια- είναι ένα από τα δείγματα της ήβης, κατά τη λήξη της οποίας θεωρείται κανείς επίγαμος, δηλαδή έτοιμος για να παντρευτεί. Για να πούμε την αλήθεια, όλα αυτά είναι συγκεχυμένα, γιατί η ηλικία της επιγαμίας ποικίλλει ανάλογα με τις εποχές και τις κοινωνίες. Αυτή τη στιγμή στη Γαλλία τα κορίτσια είναι επίγαμα, δηλαδή θεωρούνται έτοιμα για γάμο, στα δεκαπέντε, ενώ τα αγόρια στα δεκαοχτώ (Παπαγεωργίου Β.Α., 2005).

Στην ιστορία της ανθρωπότητας έγιναν πολυάριθμοι γάμοι μεταξύ παιδιών που δεν είχαν μπει ακόμα στην ήβη, επειδή οι οικογένειές τους ήθελαν να συγγενέψουν. Τα παιδιά αυτά μετά το γάμο έκαναν χρόνια να ξαναϊδωθούν ως την ηλικία της επιγαμίας τους, δηλαδή την ηλικία που μπορούσαν πια να ζήσουν με τον ή τη σύζυγό τους. Υπάρχουν επίσης γάμοι ανάμεσα σε νέους δώδεκα ή δεκατριών ετών, για παράδειγμα στην Αφρική. Στην Ευρώπη, το Μεσαίωνα, δεν ήταν σπάνιο μια νέα γυναίκα είκοσι ετών να έχει κιόλας τρία ή τέσσερα παιδιά. Η ζωή ήταν πιο σύντομη και η συζυγική ζωή ξεκινούσε νωρίτερα, κυρίως για τα κορίτσια.

Από την μια λοιπόν, υπάρχει η ήβη με την κοινωνική έννοια, η οποία ποικίλλει ανάλογα με την εποχή και τον τόπο, κι από την άλλη υπάρχει η

φυσιολογική ήβη, που τα τελευταία πενήντα χρόνια τείνει να εμφανίζεται στα κορίτσια νωρίτερα (Φρανσουάνς Ντολτό, 2003).

Μερικά κορίτσια που έχουν περίοδο στην ηλικία των δέκα χρόνων αισθάνονται συχνά πιο ώριμα από άλλα κορίτσια δεκατριών χρόνων που δεν έχουν ακόμα περίοδο. Στα δεκαοχτώ, μερικά αγόρια είναι ακόμα μωρά, ενώ άλλα έχουν κιάλας μπει ήδη στη ζωή. Σε αυτή τη μεγάλη μεταλλαγή, όλοι -έφηβοι, γονείς, κοινωνία- τα βγάζουν πέρα όπως μπορούν. Βέβαια αυτό δεν είναι πάντα εύκολο, γιατί στο βάθος όλοι φοβούνται λιγάκι το αποτέλεσμα. Οι γονείς, για παράδειγμα, δεν νιώθουν άνετα, γιατί, ακόμα κι αν δεν το συνειδητοποιούν ή δεν θέλουν να το δείξουν, αυτή η μεταλλαγή των παιδιών τους μεταβάλλει και ανακινεί πολλά πράγματα μέσα τους. Σε όλες τις περιπτώσεις το χιούμορ και η ανεκτικότητα μας βοηθούν πολύ να ξεπεράσουμε τις δύσκολες στιγμές (Παπαδημητρακόπουλος, 1998).

Στάδια Εφηβείας

Οι μελέτες και έρευνες της Εξελικτικής Ψυχολογίας, του κλάδου της ψυχολογίας που έχει σαν αντικείμενο την μελέτη της εξέλιξης του ανθρώπου από τις πρώτες μέρες της ζωής του μέχρι τα χρόνια του γήρατος αναφέρονται στα εξελικτικά στάδια της εφηβείας όπου ξεχωρίζουν τρεις διαδοχικές χρονολογικές περιόδους, η κάθε μία με κάποιες χαρακτηριστικές τάσεις (Παρασκευόπουλος I.N., 1985).

Κατά την εφηβεία επιτελείται μια σειρά έντονων και ραγδαίων αλλαγών στο σωματικό, συναισθηματικό, ψυχολογικό και κοινωνικό τομέα που δημιουργούν αισθήματα αναστάτωσης, ρευστότητας, αμφιταλάντευσης και ενδυνάμωσης των συγκρούσεων σε ενδοπροσωπικό και διαπροσωπικό επίπεδο (Καναβίτσας Ε., 2002).

Αρχικό στάδιο

Το αρχικό στάδιο, από τα έντεκα έως τα δεκατέσσερα έτη, σηματοδοτεί αλλαγές στη συμπεριφορά του παιδιού. Η κυρίαρχη ψυχολογική διεργασία είναι η κίνηση προς την ανεξαρτητοποίηση και την αυτονομία, απαραίτητη για να μπορέσει να περάσει στο επόμενο εξελικτικό

στάδιο. Αυτή η τάση χαρακτηρίζεται από την ανάγκη και τον αγώνα του έφηβου να βρει ταυτότητα, από την εύκολη αλλαγή διάθεσης, την ένδειξη λιγότερης τρυφερότητας προς τους γονείς και περιοδική αγένεια. Ο έφηβος αντιλαμβάνεται ότι οι γονείς δεν είναι τέλειοι και εντοπίζει τα σφάλματά τους, ενώ οι φίλοι και οι συνομήλικοι αποκτούν μεγαλύτερη επιρροή κυρίως πάνω στα ενδιαφέροντά του και στο στυλ ντυσίματος.

Ακόμη η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από επαναστατικότητα, αύξηση στις συγκρούσεις με τους γονείς, επιλογή διαφορετικών προτύπων. Οι γονείς παύουν να αναγνωρίζουν το χαρακτήρα του παιδιού τους. Ο έφηβος παρουσιάζεται αιγιματικός, απαιτητικός, ανυπόμονος και εριστικός. Όταν δεν ικανοποιούνται άμεσα οι ανάγκες του, γίνεται επιθετικός και οι αντιδράσεις του είναι απρόβλεπτες. Συχνά παρατηρείται παλινδρόμηση και ο έφηβος μιμείται τη συμπεριφορά μικρότερου παιδιού, γίνεται το μωρό της μαμάς του και αναζητεί τη φροντίδα της (Κόνγκερ Τ., 1990).

Σε αυτό το πρώτο στάδιο, οι παρέες είναι με άτομα του ίδιου φύλου. Τα αγόρια αναπτύσσουν έντονες φιλίες με τα αγόρια -το ίδιο και τα κορίτσια-, λένε τα μυστικά τους, συγκρίνονται. Τα αγόρια ανακαλύπτουν τον αυνανισμό, ο οποίος μολονότι είναι αποδεκτός στη σύγχρονη κοινωνία, συνεχίζει να προκαλεί φόβο και ενοχές στους εφήβους. Φτιάχνουν προσωπικές σεξουαλικές θεωρίες. Ενώ τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προσφέρουν άφθονες πληροφορίες και στο σχολείο διδάσκεται το μάθημα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, το κάθε παιδί εξακολουθεί να αναπτύσσει τις δικές του θεωρίες. Στα κορίτσια αρχίζει η έμμηνη ρύση. Το πώς αυτή η λειτουργία θα γίνει αποδεκτή και θα επισφραγίσει τη θηλυκότητά τους εξαρτάται κυρίως από τις συζητήσεις γύρω από το θέμα που έχουν κάνει με τη μητέρα τους (Παρασκευόπουλος, 1974).

Μέσο Στάδιο

Η εφηβεία είναι σαν μια «δεύτερη γέννηση» που γίνεται προοδευτικά. Πρέπει οι έφηβοι να αφήσουν σιγά-σιγά την οικογενειακή προστασία όπως άφησαν κάποτε τον προστατευτικό πλακούντα. Το να αποχωριστούν την παιδική ηλικία, να εξαφανίσουν το παιδί μέσα τους,

είναι μια μεταλλαγή. Αν και γνωρίζουν αυτό που πεθαίνει μέσα τους, δεν ξεχωρίζουν ακόμα προς τα πού πηγαίνουν. Αν και τίποτα δεν είναι όπως πριν, όλα είναι απροσδιόριστα (Φρανσουάζ Ντολτό, 2003).

Το κύριο αναπτυξιακό καθήκον των εφήβων είναι η επίτευξη μιας ανεξάρτητης ταυτότητας. Οι έφηβοι αισθάνονται ανασφάλεια και αβεβαιότητα καθώς πασχίζουν να αποκτήσουν τη δική τους ταυτότητα και να γίνουν αποδεκτοί από τις παρέες συνομηλίκων. Χαρακτηριστικό των εφήβων είναι η εναντιωματική συμπεριφορά προς τους γονείς, η αποστασιοποίηση από το οικογενειακό περιβάλλον και η προσήλωση στην ομάδα συνομηλίκων. Αισθήματα αμφιθυμίας, θλίψης, άγχους, μοναξιάς, πλήξης, ντροπής γίνονται συχνά αισθητά στην καθημερινότητα των εφήβων. Αρκετές φορές δείχνουν περιέργεια, πειραματισμό και ρισκοκίνδυνη συμπεριφορά καθώς και κοινωνική απομόνωση, δηλαδή έλλειψη επικοινωνίας με τους άλλους. Τα χαρακτηριστικά αυτά συνθέτουν την εικόνα της ανωριμότητας των εφήβων που σε άλλους μπορεί να είναι πολύ έντονα, σε άλλους λιγότερο έντονα και σε άλλους καθόλου (Σολδάτος Κ., Λύκουρας Α., 2006).

Οι έφηβοι κινούνται συνεχώς μεταξύ εξάρτησης και ανεξαρτησίας σε όλη τη διάρκεια της εφηβείας με τελικό στόχο την αυτονομία και ανεξαρτητοποίησή τους κατά το τέλος της. Για να συμβεί αυτό χρειάζεται να πενήθουν την απώλεια της παιδικής ηλικίας που ποτέ δεν θα ξαναέρθει. Συγχρόνως, συμβαίνει ακόμα μια επώδυνη για αυτούς διαδικασία, η διαδικασία της από-εξιδανίκευσης των γονέων.

Παράλληλα, την περίοδο αυτή της εφηβείας, αρχίζει να δημιουργείται στους έφηβους η αίσθηση του εαυτού τους. Οι έφηβοι αρχίζουν να αισθάνονται ότι τα συναισθήματα και οι σκέψεις τους είναι κάτι δικό τους και δεν εξαρτώνται από τον τρόπο που αντιδρούν οι γονείς τους. Αρχίζει να σχηματίζει το σύστημα των δικών τους αξιών, ιδεών και στάσεων προς τη ζωή.

Στο μέσο στάδιο, από τα δεκατέσσερα έως τα δεκαεπτά έτη, εμφανίζεται καθαρά ο ανταγωνισμός με τους γονείς, οι οποίοι παύουν να είναι αντικείμενα θαυμασμού, ενώ η παρέα τους θεωρείται ανιαρή και τα αστεία τους ανούσια. Ο έφηβος αρνείται να τους συνοδέψει σε εξόδους ή να συμμετάσχει σε οικογενειακές γιορτές και συγκεντρώσεις. Αντίθετα,

εκδηλώνεται ο θαυμασμός για κάποιον άλλο σημαντικό ενήλικο, π.χ., έναν καθηγητή, ο οποίος χρησιμεύει ως γονεϊκό υποκατάστατο. Αυτόν το θετικό ρόλο μπορεί να παίζει ο μεγαλύτερος φίλος ή ο δάσκαλος, καθώς ο έφηβος αναζητεί τη στήριξη που δεν μπορεί να πάρει από το γονιό σε κάποιον φίλο. Σε αυτό το στάδιο εκδηλώνονται οι παράφοροι έρωτες, καταστάσεις έντονου πάθους και μικρής διάρκειας. Ο σύντροφος ενώ είναι φαντασιακά παρών, στην πραγματικότητα κρατιέται σε απόσταση ασφαλείας. Ο έφηβος μένει πολλές ώρες μόνος του στο δωμάτιό του ακούγοντας μουσική ή γράφοντας τις κρυφές σκέψεις του. Διανύει μια περίοδο μοναξιάς αλλά και δημιουργικότητας, κατά την οποία φιλοσοφικά ερωτήματα και υπαρξιακές αναζητήσεις απαιτούν την απάντησή τους (Παρασκευόπουλος, 1988).

Τελικό Στάδιο

Στο τελικό στάδιο, από τα δεκαεπτά έως τα είκοσι έτη, έχουμε τη σταθεροποίηση της ταυτότητας. Οι έντονες συγκρούσεις παύουν, υπάρχει μειωμένη παρορμητικότητα, υπάρχει σταθεροποίηση της προσωπικής ταυτότητας, οι απαιτήσεις της ενήλικης ζωής οδηγούν τον έφηβο να προσαρμοστεί στην πραγματικότητα. Οι ετεροφυλικές σεξουαλικές σχέσεις αποκτούν μεγαλύτερη διάρκεια (και μπορεί να καταλήξουν σε αρραβώνα και σε γάμο), ενώ επέρχεται η συμφιλίωση με τους γονείς. Έτσι, παύει ο ανταγωνισμός και οι γονείς γίνονται σύμμαχοι και φίλοι.

Οι έφηβοι αρχίζουν και δείχνουν ενδιαφέρον για σχέσεις, επιλογή στόχων, ενδιαφέρον και ανησυχία για τους άλλους ανθρώπους και για το μέλλον, δυνατότητα για αισθήματα αγάπης και πάθους, ζητούν τη βοήθειά τους για την επιλογή σπουδών και επαγγέλματος. Είναι φανερό ότι αυτό που σηματοδοτεί την εφηβεία είναι η κίνηση προς την αυτονομία και την ανεξαρτησία. Αυτή είναι η φυσιολογική πορεία μέσα από την οποία πρέπει να περάσει ο έφηβος για να φθάσει στην ψυχολογική ενηλικίωση (Ντάβου Δ.Μ., 1992).

Συχνά, αυτή η τάση τρομάζει τους γονείς και αυτό μπορεί να οφείλεται σε πολλούς λόγους. Καταρχήν, μπορεί να μη γνωρίζουν ότι είναι μια φυσιολογική πορεία και να εκτιμήσουν λάθος κάποιες από τις πιο πάνω

εκδηλώσεις σαν προβληματικές συμπεριφορές. Μπορεί ακόμη να τρομάζουν ότι χάνουν το παιδί τους, γιατί αυτό απομακρύνεται ή ακόμη συχνότερα να αισθανθούν ότι χάνουν μέρος του εαυτού τους, γιατί ο ρόλος που καλούνται τώρα να παίξουν, διαφοροποιείται. Μπορεί, επίσης, να προβάλλουν στο παιδί, χωρίς να το συνειδητοποιούν, δικούς τους φόβους, ή εμπειρίες. Μπορεί τέλος να νοιώθουν ενοχές, γιατί εργάζονται πολλές ώρες και είναι απόντες ή γιατί νομίζουν ότι κάπου έσφαλλαν (Τσαρουχά Α. & Παπαγεωργίου Β.Α., 2001).

Ωστόσο, δεν είναι χρήσιμο να αναλωθεί ο γονιός σε αρνητικά συναισθήματα. Μπορεί να εστιάσει την προσοχή του στο πώς θα πρέπει να προσαρμόσει το ρόλο του στη συγκεκριμένη ηλικία, ώστε να είναι πιο αποτελεσματικός.

Βέβαια, είναι μεγάλη πρόκληση να μπορεί κανείς να σταθεί δίπλα στον έφηβο με διαφορετικό ρόλο, αφήνοντας πίσω την υπερπροστασία, όταν έχει μπροστά του κάποιον που συχνά δοκιμάζει τα όρια, που ενίοτε φέρεται με αγένεια, που ζητά ανεξαρτησία και όμως φέρεται ανεύθυνα, που είναι πεισματάρης και όμως δείχνει να έχει την ανάγκη των ενηλίκων (Καναβίτσας Ε., 2002).

Τομείς Εφηβείας

Βιοσωματικός Τομέας

Σωματική Ανάπτυξη

Συγχρόνως, την περίοδο αυτή οι έφηβοι καλούνται να εξοικειωθούν με τις σωματικές μεταβολές που συνεχώς συμβαίνουν. Αρχίζουν να αισθάνονται τον εαυτό του ως αρσενικό ή θηλυκό πρόσωπο και ταυτόχρονα ότι είναι κάτοχοι του σώματός τους, αίσθηση που ίσως εναλλάσσεται με το ότι μπορεί να αισθάνονται σαν ξένοι στο σώμα τους.

Οι αλλαγές που συμβαίνουν παίρνουν πολύ χρόνο, γιατί η ήβη είναι ένα φαινόμενο που διαρκεί και γίνεται βαθμιαία. Παρόλα αυτά, ορισμένα στάδιά της είναι θεαματικά. Τα πάντα γίνονται κάτω από την επίδραση των ορμονών. Μερικοί αδένες -υπόφυση, όρχεις, ωθήκες- είναι ώριμοι να εκκρίνουν υγρά, που ονομάζονται ορμόνες (Φρανσουάζ Ντολτό, 2008).

Η ήβη ξεκινά όταν οι πρώτες ορμόνες του φύλου αρχίζουν και παράγονται σε μικρές αρχικά, αλλά σταδιακά σε όλο και μεγαλύτερες ποσότητες. Η τεστοστερόνη στα αγόρια και η οιστραδιόλη στα κορίτσια ξεχύνονται στα αγγεία τους και είναι υπεύθυνες για μια αρμονική έκρηξη που μετατρέπεται σε αναπτυξιακές και βιολογικές εκρήξεις. Τα αγόρια αποκτούν περισσότερη μυϊκή μάζα, ψηλώνουν απότομα, τα γεννητικά τους όργανα μεγαλώνουν και οι όρχεις καθίστανται ικανοί για σπερματογένεση.

Ο χώρος του εφηβαίου και οι μασχάλες αποκτούν τρίχωση και το πρώτο χνούδι ξεπροβάλλει στο πρόσωπο. Τα οστά του σώματος αναπτύσσονται με γοργούς ρυθμούς, με αποτέλεσμα για κάποια περίοδο να φαίνεται πως έχουν δυσανάλογα μακριά χέρια και πόδια. Η φωνή σπάει, κυμαίνεται από πολύ χαμηλούς σε πολύ υψηλούς τόνους για να έρθει και να σταθεροποιηθεί στη βραχνάδα της αντρικής φωνής (Παρασκευόπουλος, 1985).

Ενώ στα αγόρια το πιο και χαρακτηριστικό σημάδι της επίδρασης των ορμονών του φύλου είναι οι ονειρώξεις, στα κορίτσια το πιο εντυπωσιακό τέτοιο σημάδι είναι η έμμηνος ρήση. Κατά την ήβη το σώμα των κοριτσιών αρχίζει να αποκτά περισσότερο λιπώδη ιστό και να στρογγυλεύει. Το

στήθος αναπτύσσεται, και με γεωμετρικούς προόδους, ενώ το βιολογικό υπόβαθρο της εφηβου ετοιμάζεται ώστε να της επιτρέψει αργότερα να γίνει μητέρα. Η φωνή των κοριτσιών επίσης παίρνει μια χαρακτηριστική χροιά μέχρι να σταθεροποιηθεί αργότερα στη χαρακτηριστική φωνή της γυναίκας (Παπαγεωργίου Β.Α., 2005).

Το πρώτο συναίσθημα που αντιμετωπίζουν οι έφηβοι είναι ο φόβος, ο τρόπος για όλες τις αλλαγές που συμβαίνουν επάνω τους. Όση πληροφόρηση και αν παρέχεται στα παιδιά πριν την έναρξη της εφηβείας για όλα όσα θα συμβούν στο σώμα τους, τα στάδια είναι αναπόφευκτο να μην ανησυχήσουν με τις αλλαγές αυτές. Ο φόβος αυτός είναι απόλυτα φυσιολογικός και συχνά συγκρούεται με το αίσθημα της υπερηφάνειας, το αίσθημα της χαράς που μεγαλώνουν, πως αφήνουν πίσω τους την παιδική ηλικία και μπαίνουν αργά αλλά σταθερά τη φάση της ενήλικης ζωής (Καναβιτσάς Ε., 2008).

Σεξουαλικότητα

Την περίοδο της εφηβείας οι έφηβοι αρχίζουν να έχουν τις πρώτες σεξουαλικές εμπειρίες ενώ στο τέλος της εφηβείας θα πρέπει να έχουν αναπτύξει ασφαλή σεξουαλική ταυτότητα.

Όταν μιλάει κανείς για τη σεξουαλική ζωή, μιλάει σαν αυτή να σημαίνει το ίδιο πράγμα για όλους. Αυτό είναι λάθος γιατί κάθε άνθρωπος είναι μοναδικός στη σεξουαλικότητά του. Η σεξουαλικότητα των κοριτσιών και των αγοριών διαφέρουν πολύ μεταξύ τους, κι αυτή η διαφορά αρχίζει από τα κίνητρα που τα ωθούν στην πρώτη τους εμπειρία (Παπαγεωργίου Β.Α., 2005).

Τα κορίτσια θέλουν συχνά να αρέσουν αλλά κυρίως να μη δυσαρεστήσουν τα αγόρια. Μερικά θέλουν να μην είναι πια παρθένες. Εάν όμως ένα κορίτσι ζήσει την πρώτη του σεξουαλική σχέση χωρίς να δοθεί ψυχικά στο σύντροφό του, μόνο και μόνο για να αποκτήσει μια εμπειρία, τότε δε ζει παρά μια σχέση σώματος με σώμα χωρίς αμοιβαία συναισθήματα και η οποία σπάνια οδηγεί στην ηδονή. Τα αγόρια ψάχνουν μια εμπειρία και επειδή κάθε εκσπερμάτωση συνοδεύεται και από οργασμό, η ηδονή είναι κάτι πολύ εύκολο για αυτά, από τις πρώτες κιόλας σχέσεις. Οι

πρώτες ερωτικές σχέσεις, ακόμα κι όταν υπάρχει πολλή αγάπη, δεν είναι πάντοτε ευχάριστες, κυρίως για τα κορίτσια (Φρανσουάζ Ντολτό, 2008).

Κοινωνικός Τομέας

Παρέες Συνομηλίκων

Η ομάδα συνομηλίκων παίζει καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των διεργασιών της εφηβείας. Η σχέση των εφήβων με τους συνομηλίκους τους μεταβάλλεται, τροποποιείται, αναθεωρείται όσον αφορά στα πρότυπα συμπεριφοράς και στο σύστημα αξιών. Γίνονται ικανοί να διαλέξουν τους φίλους τους και την παρέα του, των οποίων οι προσδοκίες και οι απαιτήσεις από τους εαυτούς τους είναι τέτοιες, που ενισχύουν τις προσπάθειες των εφήβων και την επιθυμία του να γίνουν ενήλικοι (Μαυρόγιαννης Γ., 2008).

Η ομάδα είναι αυτή που δίνει στους έφηβους προσωρινή ταυτότητα. Μέσα σε αυτήν ανακαλύπτουν καινούρια κοινωνικά κριτήρια και πρότυπα συμπεριφοράς, διαφορετικά από αυτά που προτείνει η οικογένειά τους. Ταυτόχρονα οι έφηβοι έχουν μεγάλη υποστήριξη από την ομάδα, η οποία καλλιεργεί ανάλογα με την ιδεολογία της συγκεκριμένα πρότυπα. Συχνά, προκλητικές ή παραπτοματικές συμπεριφορές θεωρούνται μεγαλειώδης και ηρωικές (Καναβίτσας Ε., 2002).

Η ομάδα μπορεί να έχει προσαρμοστική λειτουργία σε αυτή τη μεταβατική περίοδο της εφηβείας, μπορεί όμως να δημιουργήσει προβλήματα, όπως είναι για παράδειγμα, η εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Ένας έφηβος που νιώθει την ανάγκη να εξωτερικεύσει τις επιθετικές διαθέσεις του και να σπάσει τα πράγματα στο σπίτι του, αν δεν του επιτρέπεται να το κάνει, διοχετεύει την επιθετικότητά του σε αντικοινωνικές συμπεριφορές προστατευόμενος από την ομάδα (Κουράκης Ν., 1999).

Ψυχοσυναισθηματικός-Γνωστικός Τομέας

Διαταραχές Εφηβείας

Η εφηβεία όπως προαναφέρθηκε, είναι ένα φαινόμενο ορμονικό, βιολογικό, πνευματικό. Με αυτό τον ορισμό γίνεται μια προσπάθεια να οριστεί η διαφορά ανάμεσα σε μια προσαρμοστική αναπτυξιακή συμπεριφορά και σε μια συμπεριφορά παθολογική κατά τη διάρκεια της εφηβείας. Ανάλογα με το περιβάλλον και την εποχή, η σοβαρότητα των συμπτωμάτων ποικίλει. Κάθε εφηβική συμπεριφορά πρέπει να εξετάζεται σε συνάρτηση με το σύστημα μέσα στο οποίο οργανώνεται. Οι συχνότερες διαταραχές της εφηβείας είναι: α) τοξικομανία, β) νευρική ανορεξία, γ) βουλιμία, δ) κατάθλιψη, ε) αυτοκτονικές τάσεις, στ) απλούστερα προβλήματα όπως αντικοινωνική συμπεριφορά, κλοπή, φυγές και ζ) διαταραχές γνωστικών λειτουργιών (Παπαγεωργίου Β.Α., 2005).

A) ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΙΑ

Ως τοξικομανία μπορούμε να ορίσουμε μια κατάσταση περιοδικής ή χρόνιας «δηλητηρίασης» που προέρχεται από την κατ' επανάληψη κατανάλωση ενός φυσικού ή συνθετικού φαρμάκου. Χαρακτηρίζεται δε από μια τάση να αυξάνονται οι δόσεις και να προκαλείται εξάρτηση φυσική ή ψυχική. Ο εθισμός προέρχεται από την επαναλαμβανόμενη χρήση. Συχνά υπάρχουν κοινωνικοί παράγοντες που προδιαθέτουν για τη χρήση τέτοιων ουσιών. Οι νέοι συνήθως μέσω των ναρκωτικών προσπαθούν να «φύγουν», να αποφύγουν την αβάσταχτη αγωνία που τους προκαλεί η αδυναμία τους να βρουν τη θέση τους μέσα στην κοινωνία (Σιάμος Ν., 1992).

Η έκρηξη μέσα στις σημερινές οικογένειες, η αποδιοργάνωση της πατρικής εικόνας, η αδυναμία και η έλλειψη κύρους του πατέρα είναι κάποιες από τις αιτίες που δεν βοηθούν τους έφηβους να κάνουν το πένθος του για τις γονεϊκές εικόνες και να τις αντικαταστήσουν με ταυτόσεις προς πρότυπα πιο ρεαλιστικά και πιο δημιουργικά από αυτά των γονέων. Οι συνέπειες της χρήσης ουσιών κατά την εφηβεία είναι ιδιαίτερα καταστρεπτικές. Προκαλούνται στους έφηβους φαινόμενα «από-

προσωποποίησης», «σωματικές αλλαγές», βαθιά άγχη, διάσπαση του συναισθήματος της οντότητας και της ακεραιότητας του ατόμου. Υπάρχει απώλεια των ορίων του Εγώ και κίνδυνος για έκλυση οξέως ψυχωτικού επεισοδίου (Τσαούσης Δ.Γ., 1998).

B) ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ

1.Νευρική ανορεξία

Η νευρική ανορεξία (anorexia nervosa) είναι μια ψυχογενής διατροφική διαταραχή, ένα σύνδρομο αυτοεπιβαλλόμενης ασιτίας. Οποιοσδήποτε μπορεί να αναπτύξει μια ψυχογενή διατροφική διαταραχή όπως π νευρική ανορεξία, ανεξάρτητα από την ηλικία, το φύλο ή το κοινωνικό επίπεδο. Ωστόσο, έχει παρατηρηθεί ότι οι γυναίκες, ειδικά οι νεαρές μεταξύ των 15-25 ετών, έχουν τις περισσότερες πιθανότητες. Η διαταραχή παρουσιάζεται συχνότερα σε άτομα που έχουν δοκιμάσει αρκετές δίαιτες αδυνατίσματος και σε γυναίκες με επαγγέλματα όπου η εξωτερική εμφάνιση παίζει κυρίαρχο ρόλο και οι απαιτήσεις για χαμηλό σωματικό βάρος είναι μεγάλες, όπως οι χορεύτριες ή τα μοντέλα. Η νευρική ανορεξία κατατάσσεται στις ψυχικές νόσους με τα υψηλότερα ποσοστά θνησιμότητας καθώς αγγίζει το 20%. Η ασθένεια περιγράφηκε για πρώτη φορά το 1689 με την ονομασία «νευρική φθίση» ενώ πήρε το σημερινό όνομα της και θεωρήθηκε ψυχολογική διαταραχή το 1873 (Gordon, Richard A., 2000).

Τα άτομα με νευρική ανορεξία αξιολογούν τον εαυτό τους με βάση το πόσα κιλά είναι, στρεσάρονται υπερβολικά με το νούμερο της ζυγαριάς. Έχουν έντονη ενασχόληση με το βάρος και την εικόνα του σώματος τους. Βάζουν συνεχώς στόχους για απώλεια βάρους και θεωρούν τον εαυτό τους ανάξιο αν δεν καταφέρουν να το χάσουν. Ο περιορισμός τροφής έχει ήδη ξεκινήσει. Υπάρχουν ανωμαλίες στην περίοδο ή απώλεια περιόδου. Χρησιμοποιούν τελετουργικό κατά τη διάρκεια των γευμάτων, αργούν πολύ να φάνε, μασάνε αργά, τεμαχίζουν την τροφή σε πολύ μικρά κομμάτια. Επιλέγουν συνεχώς τις ίδιες τροφές με τις οποίες νιώθουν ασφαλείς (Μάνος Ν., 1997).

2.Βουλιμία

Στις διαταραχές διατροφής εντάσσονται η νευρική ανορεξία και η βουλιμία. Οι διαταραχές αυτές δεν είναι τόσο συχνές όσο η κατάχρηση εξαρτησιογόνων ουσιών αλλά η συχνότητά τους αυξάνεται ανησυχητικά τα τελευταία χρόνια και είναι θανατηφόρες, η ανορεξία μάλιστα σε ένα ποσοστό 10% των περιπτώσεων. Η νευρική ανορεξία εμφανίζεται κυρίως στις έφηβες κοπέλες σαν νευρωτική διαταραχή και μπορεί να εγκαθιδρυθεί ακόμα και από την ηλικία των δώδεκα ετών.

Αρχικά εμφανίζεται με το προσωπείο μιας ελάττωσης της τροφής και συνοδεύεται από υπερδραστηριότητα και από αμηνόρροια. Χαρακτηρίζεται από μια έντονη ενασχόληση του εφήβου με το σώμα του και το φόβο της παχυσαρκίας. Τα άτομα με νευρική ανορεξία πιστεύουν πως είναι παχύσαρκα ακόμα κι αν είναι σκελετωμένα. Απέχουν συστηματικά από το φαγητό και βρίσκονται σε δίαιτες διαρκείας. Συχνά έχουν βουλιμικά επεισόδια κατά τα οποία καταβροχθίζουν μεγάλες ποσότητες φαγητού και μετά τις αναιρούν με προκλητό εμετό. Είναι μια αρκετά επικίνδυνη κατάσταση καθώς αν δεν αντιμετωπισθεί, οδηγεί σε ασιτία και σε κάποιες περιπτώσεις στο θάνατο. Αντίθετα, η βουλιμία χαρακτηρίζεται από επαναλαμβανόμενα επεισόδια καταβρόχθισης φαγητού που συχνά συνοδεύονται από εμετό. Τα βουλιμικά άτομα μέσα από τους επαναλαμβανόμενους εμετούς διαταράσσουν το πεπτικό τους σύστημα και την ηλεκτρολυτική τους ισορροπία με δυσάρεστες επιπτώσεις. Όπως γίνεται κατανοητό και οι δύο αυτές διαταραχές είναι αρκετά σοβαρές και χρήζουν εξειδικευμένης και άμεσης αντιμετώπισης (Φρανσουάζ Ντολτό, 2008).

Αν και πολλοί παράγοντες έχουν ενοχοποιηθεί ως υπεύθυνοι για τη γένεση και τη συντήρηση αυτών των διαταραχών, τελευταία έχει γίνει σαφές πως πρόκειται για πολιτισμικές διαταραχές. Αυτό σημαίνει πως γεννιούνται και συντηρούνται στη βάση των προτύπων ομορφιάς που προβάλλει κάθε κοινωνία αλλά συχνά εξαρτώνται και από την δομική βάση της προσωπικότητας και από τις σχέσεις με την οικογένεια. Όπως και να έχει η νευρική ανορεξία και η νευρική βουλιμία είναι δυνητικά θανατηφόρες διαταραχές που πρέπει να αντιμετωπίζονται από τα πρώτα τους στάδια με τη δέουσα σοβαρότητα (Παπαδημητρακόπουλος, 1998).

Γ) ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ

Η κατάθλιψη είναι μια πολύ συχνή ψυχοσωματική οντότητα στους εφήβους. Εμφανίζεται κλινικά μέσω συναισθημάτων αποθάρρυνσης, θλίψης, έλλειψη συγκέντρωσης, πτώση της σχολικής απόδοσης, αποεπένδυση, έλλειψη ενδιαφέροντος, σωματική ασθένεια, υποχονδριακές εκδηλώσεις ή και άγχος. Πολύ συχνά, η κατάθλιψη χαρακτηρίζεται και ως αντίδραση συναισθηματικού τύπου με βάσεις ψυχοβιολογικές. Είναι συνηθισμένο φαινόμενο, συναισθήματα θλίψης και χαράς να αλληλοδιαδέχονται τα μεν τα δε στη ζωή των εφήβων. Όσο η ένταση αυτών των καταστάσεων δεν ξεπερνά ένα συγκεκριμένο όριο μπορούμε να τις εντάσσουμε ως φυσιολογικές αντιδράσεις απαραίτητες για την καλή λειτουργία του ψυχικού οργάνου. Παρόλα αυτά επειδή η εφηβεία είναι μια περίοδος συναισθηματικής ευθραυστότητας είναι συνδεδεμένη με την αναβίωση καταθλιπτικών στάσεων (Παπαγεωργίου Β.Α., 2005).

Δ) ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Οι έφηβοι κατά τη διάρκεια της απώλειας των γονεϊκών προτύπων βρίσκονται υπό την επήρεια της απώλειας του αντικειμένου αγάπης. Τότε ενδυναμώνεται μια ψυχική ευθραυστότητα που θα ευνοούσε τις αυτοκτονικές τάσεις. Φυσικά προς όφελος της ζωής, οι περισσότεροι έφηβοι δεν αυτοκτονούν. Επιδενί όμως, οι εφηβικές κρίσεις μπορούσαν να ενοχοποιηθούν ως αιτίες που προκάλεσαν την αυτοκτονία. Πάντα όμως είναι χρήσιμο να έχουμε υπόψη μας ότι πρέπει να προϋπάρχει μια τουλάχιστον ψυχολογική ιδιαιτερότητα στην οικογενειακή οργάνωση και στο περιβάλλον των παιδιών. Παράγοντες όπως η διάλυση της οικογένειας, η απουσία του πατέρα, η εγκατάλειψη της μητέρας γίνεται λόγος αφορμής και προδιαθέτει αρνητικά τον κάθε έφηβο. Συχνά στους αυτοκτονικούς εφήβους παρατηρούμε ότι υπάρχει μια πρώιμη έλλειψη του πατέρα ή μιας σταθερής πατρικής εικόνας (Σολδάτος Κ. & Λύκουρας Λ., 2006).

Εκτός της οικογένειας, οι έφηβοι έρχονται πολύ νωρίς σε επαφή με το περιβάλλον και την κοινωνία. Αυτό δεν είναι εύκολο για ένα παιδί του

οποίου η ηλικία χαρακτηρίζεται ακριβώς από τη δυσκολία να βρει τη θέση του μέσα στο περιβάλλον. Η κοινωνική απομόνωση ορισμένων εφήβων δεν επιτρέπει την κλασσική πορεία της παλινδρόμησης και την ένταξή τους μέσα στην ομάδα, ώστε να δημιουργήσουν άμυνες ενάντια στην αυτοκτονική τάση. Οι ιδέες θανάτου είναι κοινές για όλους τους εφήβους, η αυτοκτονία ωστόσο σηματοδοτεί εδώ, ως πέρασμα σε μια πράξη αυτοκαταστροφής, την αποτυχία των δευτερογενών (πιο εξελιγμένων) μηχανισμών άμυνας και την έλλειψη αποσταθεροποίησης σε σχέση με τις συγκρουσιακές καταστάσεις της εφηβείας (Τσαρουχά, 2001).

Δ) ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ

Μια ειδική κατηγορία διαταραχών της εφηβείας που αφορά άμεσα τους παιδαγωγούς και η οποία είναι μάλλον άγνωστη, είναι «οι ειδικές δυσκολίες των εφήβων στον τομέα της λειτουργίας της σκέψης». Εμφανίζονται ως εξελικτικές διαταραχές της προσωπικότητας σε συνδυασμό με παταγώδη σχολική αποτυχία και έναν τρόπο λειτουργίας της σκέψης που δεν αντιστοιχεί καθόλου στα συνήθη κριτήρια των παιδαγωγών.

Οι έφηβοι αυτοί είναι έξυπνοι μα δίνουν την εντύπωση ότι δεν ξέρουν, ότι δεν σκέφτονται, ότι ονειρεύονται, ότι ζουν σε μια ομίχλη απ' όπου αναδύονται κάποιες θολές ιδέες που επιπλέουν. Αυτά τα παιδιά συχνά μας οδηγούν στο να χάσουμε απέναντι τους κάθε λογική συμπεριφορά (Μάνος Ν., 1997).

Μια κατηγορία διαταραχών εμφανίζεται σε εφήβους που ονομάζουμε «μεθοριακούς», «ψυχοπαθητικούς», «με αντικοινωνική συμπεριφορά», χωρίς όμως νοητικές ελλειμματικότητες. Οι έφηβοι αυτοί εμφανίζουν διαταραχές στη λογική σκέψη και στην οργάνωσή της. Χαρακτηριστικά εμφανίζουν «γνωστική δυσαρμονία», δηλαδή ανομοιογένεια στις λειτουργίες της σκέψης καθώς και σοβαρή ανεπάρκεια στη λειτουργία της συμβολοποίησης (δυσπραξία, δυσγνωσία, δυσχρονία), η οποία φυσικά συνεπιφέρει σοβαρές δυσκολίες στις σχολικές, επαγγελματικές, ηθικές και κοινωνικές κατακτήσεις.

1. Δυσπραξία : Αδυναμία της εσωτερικής αναπαράστασης της πράξης, αδυναμία να προσλάβει τις μεταβολές, να καταλαβαίνει λογικές πράξεις, να γράφει.
2. Δυσχρονία : Αδυναμία σκέψης του χρόνου, της διάρκειας, της χρονολογίας. Δυσκολία στη συγκέντρωση, στη μονιμότητα των δεσμών με το αντικείμενο στη συγκράτηση των επενδύσεων, πράγμα που δίνει εικόνα διαφορικής διάγνωσης «υπερκινητικού συνδρόμου».
3. Δυσγνωσία : Σοβαρές δυσκολίες της σωστής αναπαράστασης με λόγια ή γραπτά, όπου εμπλέκονται και νευρολογικού ή οργανωτικού τύπου διαταραχές. Δυσφρασία, δυσλεξία, δυσορθογραφία, κ.ά. καθώς και άγνοια των συνηθισμένων πολιτισμικών εννοιών. Η ανωμαλία αυτή συνδέεται και με παράγοντες κοινωνικοοικονομικούς και πολιτισμικούς (Παπαγεωργίου Β.Α., 2005).

Ε) ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Επειδή οι έφηβοι ψάχνουν για ταυτότητα, θέση και αυτονομία, προκαλούν την ανησυχία, το άγχος και την ανασφάλεια στους ενήλικες. Η ποικιλία των αντικοινωνικών πράξεων των εφήβων είναι η έκφραση μιας φάσης της ανθρώπινης ανάπτυξης, που συνοδεύεται από βαθιές μεταλλαγές και πρόσκαιρη αλλά έντονη ευθραυστότητα (Μάνος Ν., 1997).

Η αντικοινωνική συμπεριφορά με τη μορφή της καταστροφής ή του αναρχισμού μπορεί να σχετίζεται με απώλεια του αντικειμένου αγάπης σαν συνεπεία ενός θανάτου ή μιας αρρώστιας. Συχνά όμως η αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων οφείλεται και στην έλλειψη καλής ποιότητας προτύπων για να ταυτιστούν μαζί τους. Για αυτό συνήθως ενοχοποιείται μια επιθετική ή απορριπτική οικογένεια (Παρασκευόπουλος Ι., 1988).

ΣΤ) ΦΥΓΗ

Η εγκατάλειψη της οικογενειακής εστίας είναι επίσης συχνό φαινόμενο της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των εφήβων. Συχνά οι φυγές έχουν έννοια αντιδραστική κατά ενός περιβάλλοντος διαταραγμένου, διαλυμένου κ.τ.λ. Υπάρχουν βεβαία και οι παθολογικές φυγές, οι οποίες δεν

είναι οι πιο συχνές αλλά συνοδεύονται από κλοπές, σεξουαλικές περιπέτειες, πορνεία, διαρρήξεις, βία κ.τ.λ. Σύμφωνα με τον Fenichel, η φυγή μπορεί να έχει διαφορές ερμηνείες (Ντάβου Δ.Μ., 1992).

Μπορεί να είναι μέσο για να λυθεί μια κατάσταση επίπονης έντασης, αντίδραση άμυνας ενός αδύναμου εγώ εναντία σε έναν κίνδυνο φανταστικό ή πραγματικό που αποτελεί την πραγματικότητα. Η φυγή μπορεί να είναι : απελευθέρωση προς το καινούριο, το άγνωστο, φυγή από τον εαυτό. Η φυγή διαφέρει από την αλητεία στο ότι η τελευταία είναι πολύ οργανωμένη και αντιστοιχεί στην έρευνα για έναν χώρο ελευθερίας ή για μια καινούρια κοινωνικοποίηση μέσα από ομάδες ή κοινότητες. Σε γενικές γραμμές το ανασφαλές των αξιών του κόσμου των ανηλίκων και οι αμφιταλαντευόμενες στάσεις του δεν ευνοούν την ανάπτυξη σημείων αναφοράς για αυτούς. Παραδείγματος χάρη η ρευστότητα στα ήθη των σεξουαλικών εφήβων με αποτέλεσμα να εγκαταλείπουν την οικογενειακή τους στέγη (Κόνγκερ Τ., 1990).

Παραβατικότητα

Χαρακτηριστικά Παραβατικότητας

Μια πράξη δεν είναι ποτέ από μόνη της σωστή ή λάθος, ηθική ή μη ηθική, καλή ή κακή. Για να αποκτήσει έναν χαρακτηρισμό, μια σημασία, θα πρέπει να ενταχτεί σε ένα σημασιολογικό σύστημα μιας κοινωνίας και μέσα εκεί να αξιολογηθεί. Δηλαδή, η οποιαδήποτε σημασία μιας συγκεκριμένης πράξης είναι συνάρτηση του σημασιολογικού πλαισίου στο οποίο ανήκει, καθώς και του κανόνα που την ρυθμίζει. Αυτό σημαίνει πως μια πράξη μπορεί να είναι σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο κανονική, ενώ η ίδια πράξη σε άλλο πλαίσιο να αποκτά άλλη σημασία και να είναι μη κανονική (Νόβα-Καλτσούνη, 2001).

Το πρόβλημα της εφηβικής παραβατικότητας άρχισε να απασχολεί την κοινωνία μας τα τελευταία χρόνια μετά από μερικά έντονα ξεσπάσματα εφηβικής επιθετικότητας, προκλητικότητας, σχολικής απειθαρχίας καθώς και εκδηλώσεων αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Η εφηβική παραβατικότητα μπορεί να θεωρηθεί επίσης σαν ένα είδος γλώσσας ή μηνύματος μέσα στο σύστημα επικοινωνίας μεταξύ των «νεαρών» πομπών και των «ενηλίκων» δεκτών. Το μήνυμα αυτό μπορεί να εκφράζει μια σύγχυση και αμηχανία, απορία ή αίτημα, ή και στην πράξη μια ορισμένη σωματική ανησυχία που προκαλεί ένα αριθμό σημαντικών αντιδράσεων (Μπεζέ Λ., 1985).

Με τον όρο «παραβατικότητα» χαρακτηρίζουμε τη συμπεριφορά εκείνη που στοχεύει στην παραβίαση τυπικών και άτυπων κανόνων. Οι μορφές της μπορεί να είναι από ανώδυνες (π.χ. τροχαίες παραβάσεις, μικροκλοπές) έως σοβαρές (π.χ. ανθρωποκτονίες, σεξουαλικά εγκλήματα, κλοπές κτλ). Το φαινόμενο της «νεανικής παραβατικότητας», δηλαδή εκείνης που διαπράττεται από νέους, εφήβους και παιδιά πρέπει να αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη ευαισθησία και προσοχή. Το νεαρό άτομο δεν έχει μια πλήρως διαμορφωμένη προσωπικότητα οπότε χρειάζεται διαφορετική μεταχείριση από ό,τι ένας ενήλικος παραβάτης. Με τις κατάλληλες ενέργειες υπάρχουν πολλές πιθανότητες να μεταστραφεί και να

ακολουθήσει το δρόμο της νομιμότητας και όχι του περιθωρίου. Εξαιτίας της πολυπλοκότητάς της η παραβατικότητα είναι αντικείμενο μελέτης πολλών επιστημονικών κλάδων (Μαυρόγιαννης Γ., 2007).

Οι ψυχολογικές αναλύσεις εστιάζουν στο άτομο και συνδέουν την παραβατική συμπεριφορά με διάφορες διαταραχές. Για τις περιπτώσεις που αυτό ισχύει παρατηρούμε ότι οι νευρωτικές διαταραχές συνδέονται κατά κανόνα με ελαφρότερη παραβατικότητα ενώ οι ψυχωτικές διαταραχές με σοβαρότερες μορφές. Οι κοινωνιολογικές αναλύσεις εστιάζουν στις κοινωνικές αιτίες του φαινομένου. Δηλαδή στο πώς και σε ποιο βαθμό η συγκρότηση και η λειτουργία κάθε κοινωνίας ευνοεί την ανάπτυξη τέτοιων φαινομένων. Οι έρευνες στράφηκαν προς τους τρεις σημαντικότερους κοινωνικοποιητικούς παράγοντες στη ζωή του ανθρώπου: την οικογένεια, το σχολείο και τις παρέες (Παπαγεωργίου Β. Α., 2005).

Το οικογενειακό περιβάλλον αποδεικνύεται καθοριστικό για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Σε ένα περιβάλλον που επικρατεί η νοοτροπία του «όλα επιτρέπονται» το μέγαλωμα ενός παραπρωματικά παιδιού δεν αποτελεί έκπληξη. Η πειθαρχία σε έναν τέτοιο τύπο οικογένειας είναι σχεδόν ανύπαρκτη και όταν ασκείται κάποιος έλεγχος αυτός εξαντλείται με την επιβολή αντιπαιδαγωγικών κυρώσεων (π.χ. σωματική βία). Στον αντίποδα βρίσκεται η υπερβολικά αυστηρή οικογένεια. Με το παραμικρό επιβάλλονται αυστηρές τιμωρίες, οι γονείς είναι άδικοι και υπερβολικοί στις κρίσεις τους για τη διαγωγή του παιδιού τους (Νόβα Καλτσούνη, 2001).

Το σχολείο είναι ένας εξίσου σημαντικός φορέας κοινωνικοποίησης του ατόμου. Στις επιστημονικές έρευνες, δίνεται έμφαση στο συσχετισμό παραβατικότητας και σχολικής επίδοσης. Σε πολλές περιπτώσεις, η μειωμένη επίδοση ενός παιδιού στην τάξη μπορεί να του επιφέρει την ταμπέλα του «κακού μαθητή». Ο μαθητής που αντιμετωπίζει αυτή την κατάσταση αισθάνεται την ετικέτα αυτή να τον ακολουθεί παντού, με αποτέλεσμα να στιγματίζεται όχι μόνο κοινωνικά αλλά κυρίως ψυχολογικά. Νιώθει ότι δεν μπορεί να φέρει καμία αντίσταση και αποδέχεται το στιγματισμό. Η παραβατικότητα ταιριάζει περισσότερο σε άτομα που έχουν σχηματίσει μια αρνητική εικόνα για το σχολικό σύστημα, συμμετέχουν σε

κλίκες, δεν έχουν υψηλούς στόχους και φιλοδοξίες (Γιαννοπούλου Ι.Γ. και Τσοπάνογλου Γ.Ο., 2005).

Ένας από τους φόβους ορισμένων γονέων είναι οι παρέες των παιδιών τους. Μερικοί μάλιστα γονείς φτάνουν σε απόγνωση όταν μάθουν ότι το παιδί τους συναναστρέφεται με φίλους που δεν τους εγκρίνουν. Σε κάθε περίπτωση η δύναμη των ομάδων που εντάσσονται τα παιδιά σε τέτοιες ηλικίες είναι μεγάλη. Μέσα σε αυτές επικοινωνούν ελεύθερα, ανταλλάσσουν απόψεις με τρόπο που πολλές φορές δεν τους επιτρέπεται στα πλαίσια της οικογένειας. Αισθάνονται ότι ανήκουν κάπου, ότι βρίσκουν κατανόηση για τον τρόπο που επιλέγουν να ντυθούν και να διασκεδάσουν. Τα στοιχεία αυτά είναι σημαντικά για το νεαρό άτομο και σε συνδυασμό με την ελλιπή παρουσία της οικογένειας και του σχολείου, ο κίνδυνος για παράνομες ενέργειες αποδεικνύεται αναπόφευκτος. Εκτός από τους παραπάνω περιβαλλοντικούς παράγοντες σε πρόσφατες έρευνες έχουν αναφερθεί ως αιτίες παραβατικής συμπεριφοράς οργανικές βλάβες κυρίως στην περιοχή του εγκεφάλου και η ύπαρξη ενός επιπλέον Υ χρωμοσώματος που όμως δεν έχουν επιβεβαιωθεί (Γεωργούλας Σ., 2000).

Η παραβατικότητα θεωρείται διαταραχή της διαγωγής. Η διάγνωση των «διαταραχών διαγωγής» αναφέρεται κατά κύριο λόγο σε μία συμπτωματολογία που εκφράζεται μέσω της συμπεριφοράς του παιδιού ή του εφήβου: συμπεριφορά ενοχλητική, καταστροφική, επικίνδυνη ή παραβατική, που σχεδόν επιδεικνύει πολλές φορές ένα είδος «αναισθησίας» στις σχέσεις με τους άλλους, καθώς και μία μειωμένη ικανότητα μάθησης μέσω της εμπειρίας.

Σχεδόν όλα τα παιδιά σε κάποια στιγμή της ζωής τους είναι πιθανόν να δείξουν συμπεριφορές που παραβαίνουν τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες, όπως πχ να κλέψουν ή να πουν ψέματα. Μερικά παιδιά μπορεί επίσης να εμφανίσουν περιόδους επιθετικότητας στο σχολείο, ή συμπεριφορές φυγής από αυτό (αδικαιολόγητες απουσίες). Το παιδί όμως το οποίο θα θεωρήσουμε ότι παρουσιάζει διαταραχές διαγωγής (ή που εκφράζεται μέσω αυτών) διαφέρει από τα «άτακτα» ή τα δύσκολα παιδιά ως προς τον βαθμό, την ένταση, την έκταση και τη σοβαρότητα των αντιθετικών ή διαταρακτικών συμπεριφορών του, σε σημείο που να μπορούμε να τις χαρακτηρίσουμε κάποιες φορές ως «αντικοινωνικές».

Παρόλα αυτά η διαχωριστική γραμμή μεταξύ φυσιολογικών και διαταραγμένων συμπεριφορών δεν είναι πάντα πολύ ευκρινής (Μάνος Ν., 1997).

Όσον αφορά τα κριτήρια που θα καταστήσουν μία συμπεριφορά προβληματική ο Ι. Παρασκευόπουλος επισημαίνει τους σημαντικότερους παράγοντες που θα αναδείξουν και τη σοβαρότητα του περιστατικού. Αυτοί είναι:

1. Η συχνότητα εμφάνισης του συμπτώματος στο ίδιο το άτομο
2. Η εμφάνιση συγχρόνως και άλλων συμπτωμάτων
3. Ο βαθμός απόκλισης του συμπτώματος από το φυσιολογικό
4. Η ένταση του συνοδευτικού συναισθήματος
5. Η αδυναμία αποφυγής του συμπτώματος
6. Η πιθανότητα να έρθει το παιδί αντιμέτωπο με το Νόμο

Η παραβατικότητα των ανηλίκων συνιστά αδιαμφισβήτητα ένα φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας, το οποίο πρέπει να μας απασχολήσει όλους κυρίως λόγω των συνεπειών που επιφέρει στο κοινωνικό σύνολο, τόσο σε ατομικό, όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Το νεαρό της ηλικίας των ανηλίκων, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η εν γένει προσωπικότητά τους βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη και ανάπτυξη τη δεδομένη χρονική στιγμή, ουσιαστικά επιτρέπει να αντιληφθούμε την ιδιαιτερότητα της συγκεκριμένης πληθυσμιακής κατηγορίας, την κρισιμότητα των όποιων μέτρων προς την κατεύθυνση της ομαλής κοινωνικοποίησής τους, αλλά και την ελπίδα, διότι όλοι οι νέοι, μεταξύ των οποίων και οι ανήλικοι παραβάτες, συνιστούν το μέλλον κάθε κοινωνίας. Για τους λόγους αυτούς, η παρέμβαση των θεσμικών οργάνων της κοινωνίας, αλλά και της πολιτείας ανάγεται σε ζήτημα υψίστης σημασίας και άμεσης προτεραιότητας (Γιαννοπούλου Ι.Γ. & Τσοπάνογλου Γ.Ο., 2005).

Μορφές Παραβατικότητας

Οι Cloward & Ohlin υποστηρίζουν ότι τα μέλη της κατώτερης κοινωνικής τάξης τείνουν να εμπλέκονται σε παρεκκλίνουσες δραστηριότητες, επειδή όπως και τα μέλη της μεσαίας και της ανώτερης κοινωνικής τάξης, ενθαρρύνονται να έχουν στόχους για μεγάλη επιτυχία, αλλά, σε αντίθεση με τα μέλη της ανώτερης κοινωνικής τάξης, η κοινωνία τους αρνείται τα νόμιμα μέσα ή την ευκαιρία να πραγματοποιήσουν τον στόχο της επιτυχίας.

Τα νεαρά άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης έχουν λιγότερες ευκαιρίες από τα μέλη των άλλων κοινωνικών τάξεων να πετύχουν με νόμιμο, συμβατικό τρόπο. Κάποια άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης ωθούνται να προβούν σε μια παρεκκλίνουσα πράξη, όπως είναι η ληστεία, η κλοπή, δεν είναι σίγουρο ότι πράγματι θα τη διαπράξουν. Κατά πόσο θα τη διαπράξουν πραγματικά ή όχι εξαρτάται από τα κατά πόσο έχουν πρόσβαση στην παράνομη ευκαιρία στο πλαίσιο του χαμηλοταξικού τους περιβάλλοντος (Robert M., 2006).

Υπάρχουν τρεις μορφές παράνομης ευκαιρίας, η κάθε μία εκ των οποίων παρέχεται από μια παρεκκλίνουσα υποκουλτούρα. Η **εγκληματική** υποκουλτούρα προσφέρει παράνομες ευκαιρίες για την πραγματοποίηση του στόχου της επιτυχίας. Εάν τα νεαρά άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης ενσωματωθούν σε αυτή την υποκουλτούρα, μπορούν να πετύχουν κλέβοντας, ληστεύοντας και διακινώντας τα κλοπιμαία. Ο Merton υποστηρίζει ότι σε αυτό το είδος της παρεκκλίνουσας δραστηριότητας θα στραφούν όλοι οι νέοι της κατώτερης κοινωνικής τάξης, όταν αποκλειστούν από τις συμβατικές ευκαιρίες στην ευρύτερη κοινωνία.

Κάποιοι από αυτούς τους έφηβους μπορεί να ανήκουν σε μια σε μια άλλη γειτονιά, όπου ευδοκίμει η υποκουλτούρα της **σύγκρουσης**. Οι έφηβοι έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν «φήμη» ή κοινωνική θέση μέσα στο πλαίσιο μιας βίαιης εγκληματικής συμμορίας. Αλλά αυτή η ευκαιρία προσφέρεται μόνο σε εκείνους τους έφηβους που έχουν τα κατάλληλα προσόντα, όπως μαχητικές ικανότητες και προθυμία να ρισκάρουν την ίδια τους την ζωή σε μια συμπλοκή ανάμεσα σε συμμορίες. Κάποιοι έφηβοι της

κατώτερης κοινωνικής τάξης δεν πληρούν αυτές τις προϋποθέσεις και επομένως αποκλείονται από την ευκαιρία κατάκτησης κοινωνικής θέσης στο πλαίσιο της υποκοουλτούρας της σύγκρουσης (Κουράκης Ν., 1999).

Τέλος, υπάρχει μια τρίτη υποκοουλτούρα, η υποκοουλτούρα του **αναχωρητισμού**, στην οποία η μόνη προϋπόθεση για να γίνει κανείς μέλος της είναι η προθυμία να απολαμβάνει τη χρήση ναρκωτικών. Τα άτομα σε αυτήν την υποκοουλτούρα είναι πιθανόν να είναι εκείνα που έχουν αποτύχει να πραγματοποιήσουν το στόχο της επιτυχίας στο πλαίσιο της εγκληματικής υποκοουλτούρας ή να αποκτήσουν κοινωνική θέση στο πλαίσιο της υποκοουλτούρας της σύγκρουσης. Εξαιτίας της αποτυχίας τους να πραγματοποιήσουν το στόχο της επιτυχίας ή της κοινωνικής θέσης τόσο στο πλαίσιο του εγκληματικού υποκόσμου όσο και στο συμβατικό κόσμο, οι αναχωρητές έχουν ονομαστεί και «διπλά αποτυχημένοι».

Έρευνες έχουν δείξει ότι τα άτομα τείνουν να εμπλέκονται σε παρεκκλίνουσες δραστηριότητες, εάν έχουν ισχυρή ιδιοτέλεια και δεν ενδιαφέρονται για το κοινωνικό συμφέρον. Ο Robert Agnew θεωρεί ότι δεν είναι μόνο η οικονομική αποτυχία που θα οδηγήσει το νεαρό άτομο σε κάποια μορφή παρεκκλίνουσας δραστηριότητας, αλλά υπάρχουν και δύο άλλες μορφές έντασης. Η μία είναι αυτή που ονομάζει «απομάκρυνση των θετικά εκτιμώμενων ερεθισμάτων», όπως είναι «η απώλεια του ή της συντρόφου, ο θάνατος ή η σοβαρή ασθένεια ενός φίλου, η αλλαγή σχολείου, το διαζύγιο ή ο χωρισμός των γονιών, και η αποβολή από το σχολείο». Η άλλη μορφή αφορά την «παρουσίαση των αρνητικών ερεθισμάτων», στα οποία περιλαμβάνονται οι ανεπιθύμητες εμπειρίες, όπως είναι η παιδική κακοποίηση και η αμέλεια, η εγκληματική θυματοποίηση, η σωματική τιμωρία και τα προβλήματα του ατόμου με τους γονείς ή τους συνομήλικους. *Αυτές οι εντάσεις υποστηρίζουν ότι προκαλούν απογοήτευση, φόβο και θυμό, που με τη σειρά τους οδηγούν σε παρεκκλίνουσες πράξεις, όπως είναι η κλοπή, η επίθεση και η χρήση ναρκωτικών ουσιών* (Thio, 2003).

Η δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι έφηβοι να προσαρμοστούν στους κοινωνικούς θεσμούς και ο βαθμός σύγκρουσης της ιδεολογίας τους με τα «πρέπει» του εκάστοτε κοινωνικού περιβάλλοντος, φαίνεται στις

περιπτώσεις που δεν είναι σαφή τα κίνητρα ή δεν υπάρχει συνειδητότητα από την πλευρά του δράστη.

Τον τελευταίο καιρό παρατηρείται ένα έντονο κύμα βίας, κυρίως ομαδικής, από τους νέους. Οι πιο συνηθισμένες εκδηλώσεις αντικοινωνικής-παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων είναι οι εξής : α) Κατά περιουσίας, β) Οργανωμένο έγκλημα, γ) Διαπροσωπικής βίας και δ) Δημόσια εγκλήματα (Δρίτσας Ι., 2005).

Κατά περιουσίας:

Ληστεία : Η ληστεία είναι το έγκλημα κατά της περιουσίας κάποιου στο οποίο υπάρχει άμεση σχέση δράστη και θύματος. Το κίνητρο επί το πλείστον είναι το οικονομικό όφελος μέσω της βίας. Στη διάρκεια της εφηβείας πολιορκούν τον νέο επιθυμίες και υλικές ανάγκες μέσα σε μια κοινωνία που προκαλεί (Τότση Χ., 1981).

Διάρρηξη : Η διάρρηξη φορά την παράνομη είσοδο σε οικία, γραφείο κ.ά. Υπάρχει άμεση επαφή δράστη και θύματος. Το κίνητρο αποτελεί το οικονομικό όφελος (Τότση Χ., 1981).

Κλοπή : Η κλοπή μπορεί να γίνεται για λόγους «ανάγκης», δηλαδή για να αποκτηθεί κάτι που θεωρείται «απαραίτητο», να είναι ψυχαναγκαστική, με την έννοια ότι γίνεται σε ένα ψυχολογικό πλαίσιο άγχους εξαιτίας μιας εσωτερικής ώσης, που δεν ελέγχεται από τον έφηβο, και απέναντι στην οποία ένα άλλο μέρος του εαυτού του αντιτίθεται. Μπορεί να είναι μια κλοπή που γίνεται για να αποδείξει ο έφηβος σε κάποιους συνομηλίκους ότι μπορεί να το κάνει, μπορεί να γίνει μοναχικά ή μαζί με κάποιους άλλους, σε ένα πνεύμα «αλληλεγγύης» κ.ά. Στις κλοπές συγκαταλέγονται κλοπές σε καταστήματα, κλοπές εξαρτημάτων μεταφορικού μέσου και επιπλέον η πώληση κλοπιμαίων. Αυτό που επιδιώκει να αποκτήσει ο νέος είναι ένα συναίσθημα ελευθερίας ή εσωτερικού πλούτου και έτσι ξαναμπαίνει στη διαδικασία της κλοπής αντικειμένων ή χρημάτων, γιατί δεν καταλαβαίνει τι πραγματικά γυρεύει (Φρανσουάζ Ν., 2003).

Η **κλοπή** είναι ένα από τα πλέον συνηθισμένα αδικήματα των ανηλίκων. Μέσω αυτής μπορεί να ικανοποιεί επιθετικές ή και αυτοτιμωρητικές ενορμήσεις, να απευθύνει έκκληση για βοήθεια (όπως π.χ. στις περιπτώσεις που ο δράστης δεν λαμβάνει στοιχειώδη μέτρα προφύλαξης), να μετρά τις δυνάμεις του, να προκαλεί την εξουσία, να προσπαθεί να εντυπωσιάσει τους συνομήλικους του, ή να επιδιώκει να ενταχθεί σε μια παρέα παραβατών (Ζερβής Χ., 2008).

Εμπρησμός : Είναι η καταστροφή ξένης ιδιοκτησίας με συνέπειες τραυματισμού τους. Χαρακτηρίζεται από το ότι : ο δράστης και το θύμα είναι συνήθως ξένοι μεταξύ τους, δεν υπάρχει άμεση επαφή, υπερισχύει το προσωπικό όφελος (Κουρελά Ο., 2005).

Φθορές Ξένης Ιδιοκτησίας : Πρόκληση ζημιών σε σχολικούς χώρους, σε καταστήματα, γράνιμο-ζωγραφική σε δημόσιους τοίχους (Ζερβής Χ., 2008).

Οργανωμένο Έγκλημα:

Λαθρεμπόριο (ναρκωτικών): Η κατανάλωση και η διακίνηση απαγορευμένων ψυχοτρόπων ουσιών αποτελεί ένα συχνό αδίκημα της εφηβικής ηλικίας. Εκτός από τους τακτικούς χρήστες υπάρχουν και οι ευκαιριακοί οι οποίοι είναι και οι περισσότεροι. Συνήθως, η ευκαιριακή χρήση μιας απαγορευμένης ουσίας αποτελεί εκδήλωση της εφηβικής επαναστατικότητας, πράξη μίμησης ή συνέπεια της ύπαρξης κάποιων περιστασιακών δυσκολιών. Όταν ο δράστης αντιμετωπίζεται αδέξια (δραματοποίηση-αντιδράσεις πανικού-στιγματισμός), επιδεινώνονται οι συχνά διαταραγμένες σχέσεις με την οικογένεια, δημιουργείται ο κίνδυνος ώθησής του στον κόσμο της παρανομίας (Σιάμος Ν., 1992).

Σωματεμπόριο: Είναι ένα φαινόμενο το οποίο με το πέρασμα των χρόνων παίρνει τρομακτικές διαστάσεις και τα θύματα -νέοι- διπλασιάζονται κάθε χρόνο. Παρ' όλα αυτά η ελληνική κοινωνία σιωπά. Ο μεσολαβητής μπορεί να είναι ένας πράκτορας, που αγοράζει παιδιά σε χωριά και τα μεταφέρει σε μικρές ή μεγάλες πόλεις. Όσο πιο μικρή είναι η ηλικία τους, τόσο πιο ακριβά πωλούνται (Τσαούσης Δ., 1998).

Μετά τον πόλεμο στο Κόσσοβο, πολλαπλασιάστηκαν τα δίκτυα πορνείας στην Ευρώπη. Μικρά κορίτσια, που εκπορνεύονταν στην Ολλανδία σε «βιτρίνες», βρέθηκαν με πλαστά ελληνικά διαβατήρια, χωρίς να είναι Ελληνίδες και έδειχναν ότι είναι, τάχα, 18 χρόνων, ενώ ήταν 14-15. Στη βουλγαρική πόλη Σαντάνσκι, κοντά στα ελληνικά σύνορα, βρίσκεται το βαλκανικό κέντρο σωματεμπορίας, από όπου διοχετεύονται σε Ελλάδα και Κύπρο με νόμιμους και παράνομους τρόπους κορίτσια από Βουλγαρία, Ουκρανία, Ρωσία, Ρουμανία, Μολδαβία και Αλβανία. Προέρχονται είτε από διαλυμένες οικογένειες είτε από ορφανοτροφεία, τα οποία έναντι αδράς αμοιβής δίνουν κορίτσια 10-12 χρόνων για υιοθεσία σε καθηγητές χορού, που έχουν σχολές θεάτρου ή μπαλέτου. Η διαφθορά της αστυνομίας και της διοίκησης στις χώρες προέλευσης βοηθά τους μαστροπούς με διάφορους τρόπους. Όσα κορίτσια είχαν το θάρρος να μιλήσουν για τις εμπειρίες τους, έκαναν λόγο για βασανιστήρια και ακρωτηριασμούς από τους προστάτες τους (Ζερβής Χ., 2008).

Τρομοκρατία-Πολιτική βία: (εξτρεμιστικές ενέργειες), αντίσταση στην εξουσία. Σωματική βία εναντίον μελών αντιπάλων παρατάξεων, εξύβριση, απείθεια προς τις αρχές, στα πλαίσια πολιτικών δραστηριοτήτων με πολιτικούς στόχους. Πολλές φορές οι πράξεις αυτές εκφράζουν την αφοσίωση του εφήβου στην ομάδα του και τα ιδανικά του, την αδιαλλαξία του έναντι των αντιπάλων. Ο ανώριμος διπολικός τρόπος σκέψης του εκφράζει την ανάγκη του για σταθερότητα, την εξιδανικευτική του διάθεση, την προσπάθειά του να διαμορφώσει μια συγκεκριμένη ταυτότητα, την τάση του να υποταχθεί σε μια ισχυρή εξουσία. Έφηβοι με παρανοειδή δομή προσωπικότητας, ή έφηβοι που βρίσκονται στη λανθάνουσα φάση μιας εξελισσόμενης ψυχωτικής διαδικασίας, μπορεί να αναζητήσουν συναισθηματικό καταφύγιο σε ριζοσπαστικές ομάδες ή σε εξτρεμιστικές πτέρυγες πολιτικών και θρησκευτικών οργανώσεων και να γίνουν φανατικοί «σκληροπυρηνικοί» υποστηρικτές ακραίων απόψεων (Τσαούσης, 1998).

Τα ανωτέρω προφανώς δεν σημαίνουν ότι όλα ή τα περισσότερα άτομα, που υποστηρίζουν με αδιαλλαξία και συνέπεια τα ιδανικά τους, έχουν παρανοειδή δομή προσωπικότητας ή χαρακτηρίζονται από ανώριμο τρόπο σκέψης, ούτε ότι ο ριζοσπαστισμός ως πολιτική επιλογή υποκρύπτει

οπωσδήποτε ψυχική ανωριμότητα. Εξάλλου και ο κομφορμισμός, ο πολιτικός συντηρητισμός, η συμβιβαστική διάθεση, μπορεί να αποτελούν επιλογές οι οποίες συγκαλύπτουν ψυχικές ανάγκες ή δυσκολίες. Η επίδειξη ωριμότητας, μετριοπάθειας ή ανεκτικότητας, μπορεί να συνιστούν εκλογικεύσεις που υποκρύπτουν παθητική-επιθετική διάθεση, ψυχοπαθητικό καιροσκοπισμό, φοβικές-αποφευκτικές τάσεις (Παπαδημητρακόπουλος Κ.Γ., 1998).

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελείται από συνδέσμους που δημιουργούνται και συνεργούν για τη διεξαγωγή παράνομων επιχειρήσεων με σκοπό το κέρδος. Παρέχουν παράνομα είδη και υπηρεσίες που η κοινωνία αναζητά συνεχώς. Αφορά ακόμη τη συμμετοχή και τις διασυνδέσεις με «υψηλά πρόσωπα» και το όφελος παραμένει προσωπικό (Σπινέλλη Δ. 1992).

Διαπροσωπικής βίας:

Βιασμός : Οι μορφές που περιλαμβάνει ο βιασμός είναι η σωματική χρήση βίας, ο προσωπικός εξαναγκασμός (χωρίς απειλές και βία), κοινωνικό εξαναγκασμό, αποπλάνηση.

Οι περισσότερες **σεξουαλικές παραβατικές πράξεις** των εφήβων έχουν παρορμητικό χαρακτήρα. Το σώμα τους είναι πηγή έντονων διάχυτων ερωτικών ερεθισμών, χωρίς σαφή πάντα ετεροφυλική κατεύθυνση. Τα ζητήματα που συνδέονται με τη σεξουαλική τους ταυτότητα και την επιρροή στο άλλο φύλο, τους γεννούν έντονο άγχος, αντιδράσεις πανικού και εκδραμάτισης. Αυτό ισχύει ιδίως για τους άρρενες, λόγω και της ισχυρής παραδοσιακής απέχθειας έναντι του φαινομένου της ανδρικής ομοφυλοφιλίας (Φρανσουάζ Ν., 2003).

Οι νέοι βιώνουν την σεξουαλικότητα ως ένα σύνολο εμπειριών, διαθέσεων, καταστάσεων ταυτόχρονα σαγηνευτικό, μυστηριώδες, απειλητικό, επικίνδυνο, και με την επίδραση των θρησκευτικών παραδόσεων, αμαρτωλό και «βρώμικο». Η ανικανοποίητη επιπλέον επιθυμία δημιουργεί εκνευρισμό, ντροπή, φόβο, γεννά επιθετικότητα, αντιδράσεις άρνησης, υποβάθμισης, εκχυδαϊσμού (όπως φαίνεται από το λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν οι νέοι, και όχι μόνο αυτοί).

Απόπειρες βιασμού, βιαιοπραγίες εναντίον του αντικειμένου της ερωτικής επιθυμίας που αποβλέπουν στην καθυπόταξη ή αποσκοπούν στην εκδίκηση, εκφράζουν συχνά το φόβο των εφήβων για απώλεια του ελέγχου της κατάστασης, την ανησυχία τους μήπως θεωρηθούν θηλυπρεπείς, την ντροπή ή την απόγνωσή τους για την αποτυχία ενός ερωτικού τους διαβήματος. Ανάλογοι φόβοι των νέων κοριτσιών μπορεί να εκφραστούν με τη μορφή μιας χαώδους και ρηχής σεξουαλικής ζωής. Σε περίπτωση που υπάρχουν ψυχοπαθητικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας, νοητική καθυστέρηση, ψυχωσική αποδιοργάνωση, κατάλληλη καθοδήγηση από το περιβάλλον, μπορεί να εμφανιστεί το φαινόμενο της πορνείας ανήλικων κοριτσιών ή αγοριών (Σολδάτος Κ., 2006).

Βία στην οικογένεια (ξυλοδαρμός, κακοποίηση, αιμομιξία, απαγωγή) : Τσακωμοί και συγκρούσεις υπάρχουν σε όλες τις οικογένειες. Είναι κάτι το αναπόφευκτο, όπως σε όλες τις ανθρώπινες ομάδες. Όμως η πραγματική βία ανάμεσα σε γονείς και παιδιά είναι κάτι διαφορετικό. Τα χτυπήματα, οι κουβέντες και οι άδικες τιμωρίες θέλουν να εξευτελίσουν, να μειώσουν τον άλλον. *Η βία όμως μπορεί να υπάρχει καμουφλαρισμένη και κάτω από την πιο μεγάλη ευγένεια : ο ψυχολογικός εκβιασμός, αυτό που μας αναγκάζουν να κάνουμε ή μας το απαγορεύουν «για το καλό μας» ή γιατί θα προκαλούσε λύπη, όλα αυτά συμβάλλουν σε μια οργανωμένη καταστολή, μέσα σ' ένα κλίμα μεγάλης φαινομενικής ευγένειας.* Πρόκειται όμως για πραγματική βία. Είτε πρόκειται για φυσική είτε για ψυχολογική βία, η βία πάντοτε είναι σημάδι αδυναμίας (Ρομποτή Σ, 2004).

Μορφές οικογενειακής βίας είναι η σεξουαλική, η σωματική, η λεκτική, η ψυχολογική, η βία μεταξύ των συζύγων, ή κακοποίηση (σωματική, σεξουαλική συναισθηματική) άλλου αδελφού μέσα στην οικογένεια, ή βία εναντίον του παππού και της γιαγιάς. Στις περιπτώσεις που οι ανήλικοι γίνονται παρατηρητές αυτών των μορφών βίας, αυτή η κακοποίηση επισημαίνεται έμμεσα. Περιγράφεται ως το «σύνδρομο του αμέτοχου θεατή». Αυτός ο τύπος κακοποίησης είναι ιδιαίτερα διαβρωτικός και διεισδυτικός διότι δρα έμμεσα χωρίς περιθώρια αντίδρασης στο θύμα αφού δεν απευθύνεται σε αυτό (Φαρσεδάκης Ι., 1985).

Στις περιπτώσεις που η βία απευθύνεται στο ίδιο το παιδί, τότε η κακοποίηση είναι άμεση, είτε πρόκειται για συναισθηματική παραμέληση,

είτε για σωματική, λεκτική ή σεξουαλική βία. Μερικά παιδιά όταν δέχονται επίθεση από τους γονείς τους μένουν τελείως παθητικά και αμέτοχα. Καμιά φορά στην εφηβεία αυτό το μίσος εκφράζεται με μια ξαφνική έκρηξη. Άλλοι νέοι προκαλούν, χωρίς πάντοτε να τα συνειδητοποιήσουν, τη βία των μεγάλων, για να σιγουρευτούν έτσι ότι οι μεγάλοι ενδιαφέρονται γι' αυτούς. Συμβαίνει επίσης τα παιδιά να χτυπούν τους γονείς τους (Παπαγεωργίου Β., 2005).

Σεξουαλική παρενόχληση : Περιλαμβάνει συμπεριφορά που ποικίλει (σεξιστική, προσωπικός εξαναγκασμός, βιασμός). Η σεξουαλική βία μπορεί να αποδιοργανώσει μίαν ολόκληρη ζωή, ένα ολόκληρο μέλλον. Είναι κάτι πολύ σοβαρό. Σε περίπτωση που οι έφηβοι καταλάβουν ότι προκαλούν τη σεξουαλική επιθυμία κάποιου ενήλικου του περιβάλλοντος τους πρέπει να μιλήσουν για αυτό σε κάποιο μεγάλο (δάσκαλο, γιατρό, παιδαγωγό) (Clive R., 2004).

Βία κατά του εαυτού τους (αυτοκτονίες) : Οι απόπειρες αυτοκτονίας σηματοδοτούν την αποτυχία της μετάβασης από την κρίση της εφηβείας και αποτελούν σημαντικό τρόπο συμπεριφοράς και μέσο προσέλκυσης της προσοχής των άλλων. Στην εφηβεία επίσης συναντώνται με αυξημένη συχνότητα τα αυτοκτονικά ισοδύναμα, συμπεριφορές που θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή ή τη σωματική ακεραιότητα χωρίς να υπάρχει συνειδητή επιθυμία θανάτου(επικίνδυνη οδήγηση μηχανής) (Φρανσουάζ Ν., 2003).

Βία στα σχολεία: Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει συστηματική καταγραφή της παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών, βέβαιο είναι πως η βία έχει καταστεί ένα σοβαρό πρόβλημα για τα σχολεία. Όχι μόνο οι μαθητές, αλλά και οι εκπαιδευτικοί νιώθουν να απειλούνται από την καθημερινή βία στους σχολικούς χώρους. Όλα αυτά καθιστούν φανερή την έκταση και τη σοβαρότητα που έχει πάρει το φαινόμενο (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Απειλές κατά συνομηλίκων : Δεν είναι λίγες οι φορές που έφηβοι παραδέχονται ότι έχουν πέσει θύματα βίαιης συμπεριφοράς από συνομηλίκους (λεκτικής και σωματικής βίας). Σε αυτή τη μορφή συμπεριλαμβάνεται και η διάδοση στο διαδίκτυο προσωπικών-απόρρητων δεδομένων (βίντεο) από τα κινητά τηλέφωνα (Ζερβής Χ., 2008).

Στέκια εφήβων - συμμορίες : Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε την αύξηση των συμμοριακών φαινομένων και την ανάπτυξη μιας «κουλτούρας του δρόμου» που αντιτίθεται στην «κουλτούρα της πειθαρχίας των θεσμών». Στις μεγάλες πόλεις εμφανίζονται στέκια εφήβων με αυξανόμενα στοιχεία παραβατικότητας που φοβίζουν περαστικούς και περιοίκους. Οι μορφές αυτές παίρνουν ένα συστηματικό και μόνιμο χαρακτήρα χάνοντας το συνηθισμένο παλαιότερα συγκυριακό και ευκαιριακό τους χαρακτήρα αυτόν της «εφηβικής ανεμελιάς» (Κουρελά Ο., 2005).

Οι έφηβοι κάποιες φορές, σε ορισμένες περιοχές (ιδίως σε υποβαθμισμένες συνοικίες μεγαλουπόλεων), έχουν την τάση να εντάσσονται σε συμμορίες οι οποίες επιδίδονται σε ποικίλες παράνομες δραστηριότητες: βανδαλισμούς, βιαιοπραγίες, συμπλοκές, ομαδικούς βιασμούς, ληστείες, κλοπές. Το φαινόμενο συνδέεται με τη ροπή των νέων να εκφράζουν με θεαματικό τρόπο την αντιπαράθεσή τους προς τους υπάρχοντες θεσμούς, την αναζήτηση ταυτότητας, την αμφιθυμική τάση τους προς την εξουσία (επιθυμούν να είναι ανεξάρτητοι και να ανήκουν κάπου, και να αποφασίζουν αδέσμευτα και να καθοδηγούνται) (Ζαγούρα Π., 2007).

Το γιατί ορισμένοι νέοι προτιμούν μια συμμορία κακοποιών (και όχι ένα νεωτεριστικό όμιλο, ή μια ριζοσπαστική πολιτική κίνηση), μπορεί να αποδοθεί: α) Σε ψυχολογικούς παράγοντες (π.χ. νέοι με ψυχοπαθητικά χαρακτηριστικά, που αναζητούν επικίνδυνους νεωτερισμούς, αδιαφορώντας για τις συνέπειες). β) Σε προβλήματα της οικογενειακής ζωής (η ένταξη σε μια συμμορία μπορεί να είναι είτε μια ενέργεια ριζικής ρήξης με την οικογένεια και τις αρχές της, μια πράξη εκδίκησης εναντίον των γονέων, είτε να συνιστά μίμηση επιλογών αδελφών ή φίλων). γ) Στις δυσκολίες προσαρμογής στην κοινωνική ζωή (π.χ. απόρριψη από τη σχολική κοινότητα). δ) Στην κυριαρχούσα υποκουλτούρα (ή ένταξη σε μια συμμορία μπορεί να θεωρείται «τίτλος τιμής», που αποφέρει οφέλη και προνόμια) (Κουράκης, 1999).

Όταν ανήκει κανείς σε μια ομάδα, αισθάνεται δυνατός και έχει συχνά την επιθυμία να μη σέβεται τους κανόνες της κοινωνικής ζωής. Κάτι τέτοιο μπορεί να οδηγήσει στην εγκληματικότητα. Ο νέος έχει τη ζωτική ανάγκη

να ζει σε ομάδα, για αυτό πρέπει να είναι πολύ δυνατός, για να αντισταθεί στις πιέσεις της παρέας (Γεωργούλας, 2000).

Δημόσια εγκλήματα :

Επαιτεία : Τα παιδιά που ζητιανεύουν είναι κυρίως παιδιά από οικογένειες Ρομά, Πομάκων, από διαλυμένες οικογένειες, με άνεργους γονείς ή μέλη μονογονεϊκής οικογένειας. Το 1998 τουλάχιστον 2.000 παιδιά εξαναγκάζονταν να ζητιανεύουν σε πολυσύχναστες διασταυρώσεις των αθηναϊκών δρόμων. Έρευνα του συλλόγου «Το χαμόγελο του Παιδιού» έδειξε ότι 70% των παιδιών των φαναριών είναι προς ενοικίαση. Όταν δεν καταφέρνουν να συγκεντρώσουν ικανοποιητικά χρηματικά ποσά, τιμωρούνται από τους προστάτες τους με ξύλο και εξαναγκασμό σε ολονύκτια εργασία. Για να μην καταφύγουν σε κάποιο κοινωνικό λειτουργό, τα τρομοκρατούν, λέγοντάς τους ότι θα τα κλείσουν στο αναμορφωτήριο. Τα παιδιά που ζητιανεύουν στους δρόμους είναι εκτεθειμένα σε μεγάλους κινδύνους, όπως τροχαία ατυχήματα, λοιμώδη νοσήματα, σεξουαλική εκμετάλλευση κ.ά. (Μαυρόγιαννης Γ., 2008)

Ναρκωτικά : Τα ναρκωτικά χρησιμοποιούνται από άτομα που παρουσιάζουν άρνηση συμμόρφωσης στο κοινωνικά αποδεκτό, με ροπή στην εγκληματικότητα και με διάθεση για επαναστατικότητα, αντιμετωπίζουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και κατάθλιψη. Συνήθως οι έφηβοι διαθέτουν τους μηχανισμούς άμυνας, επίθεσης, υποταγής και φυγής μπροστά στις δυσκολίες, με τη μορφή όμως της ψυχολογικής υποχώρησης και συναισθηματικής απομόνωσης (Λιάππας Α.Γ., 1995).

Πορνογραφία-Πορνεία : Για πολλούς νέους είναι η αρχή μιας καριέρας στο έγκλημα. Οι ανήλικοι που εκδίδονται έχουν ένα τρόπο ζωής που οι περισσότεροι άνθρωποι δεν υποπεύονται. Κοινό τους γνώρισμα είναι πως, για διάφορους λόγους, εγκατέλειψαν τα σπίτια τους και άφησαν νωρίς το σχολείο και τις σπουδές. Η πορνεία εμφανίζεται σαν ένα μέσο για να κερδίσουν εύκολα χρήματα και μάλιστα περισσότερα από όσα θα κέρδιζαν δουλεύοντας σε μια παραδοσιακή απασχόληση. Πολλοί άρχισαν τις καταχρήσεις οινόπνευματων και ναρκωτικών μπαίνοντας στο

«κύκλωμα». Ο κίνδυνος να κακοποιηθούν είναι μεγάλος όταν κάνουν «πεζοδρόμιο». Συχνά διαπράττουν αδικήματα αποκτώντας έτσι εγκληματική πείρα, πράγμα που αποτελεί μια από τις πιο σοβαρές συνέπειες της πορνείας (Κουράκης, 1999).

Χουλιγκανισμός : Ως χουλιγκανισμός αναφέρεται η ανάρμοστη και βίαιη συμπεριφορά οπαδών αθλητικών ομάδων που οδηγεί στη διατάραξη της τάξης. Εκφάνσεις χουλιγκανισμού συνήθως θεωρούνται πράξεις όπως η υβριστική συμπεριφορά σε γήπεδα κατά τη διάρκεια αγώνων πολλές φορές με ρατσιστική διάθεση, η επιθετική συμπεριφορά σε αυτούς τους χώρους, οι εισβολές οπαδών στον αγωνιστικό χώρο πολλές φορές με βίαιες διαθέσεις, οι ομαδικές συγκρούσεις οπαδών εντός και εκτός γηπέδων καθώς και δολοφονίες που γίνονται μεταξύ οπαδών που τάσσονται υπέρ διαφορετικών ομάδων (Ζερβή Χ., 2008).

Ο όρος χρησιμοποιείται πολύ συχνά για να περιγράψει την συμπεριφορά των οπαδών σε αγώνες ποδοσφαίρου. Με αυτόν τον τρόπο δηλώνονται βανδαλισμοί και ομαδικές συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα πριν, κατά τη διάρκεια, ή μετά από έναν ποδοσφαιρικό αγώνα, αλλά δεν είναι λίγες οι φορές που προκαθορισμένες συγκρούσεις μεταξύ οπαδών γίνονται ανεξάρτητα από τους αγώνες ή με αφορμές αγώνες άλλων αθλημάτων (Φραντζεσκάκη, 1987).

Το Στίγμα του Ανήλικου Παραβάτη

Μελετώντας το φαινόμενο της εφηβικής παραβατικότητας δημιουργούνται ερωτήματα όπως: τι απέγινε η αθωότητα της εφηβικής ηλικίας, τι είναι αυτό που ωθεί τα άτομα στην υπέρβαση των ορίων και για ποιο λόγο το πιο ευαίσθητο κομμάτι της κοινωνίας μας, απασχολούν έντονα το τελευταίο διάστημα την επικαιρότητα. Με το πέρασμα των χρόνων η σύγκρουση των ανηλίκων με τους ενήλικες γίνεται εντονότερη. Οι ανήλικοι γίνονται αποδέκτες μιας συμπεριφοράς μη κανονικής είτε με τη μορφή άμεσης βίας είτε έμμεσα με άλλους τρόπους που επενεργούν και επηρεάζουν τον ψυχισμό του νέου.

Οι έφηβοι αντιδρούν σε μια τέτοια συμπεριφορά με άρνηση και τη τάση για παράβαση κανόνων που τους επιβάλλονται. Οι κακές παρέες, το περίεργο-ακραίο ντύσιμο, η παραμέληση του σχολείου είναι κάποιοι τρόποι αντίδρασης. Η κοινωνία ενεργοποιείται και δίνει στο νεαρό άτομο την ανάλογη ετικέτα και τον στιγματίζει ως νεαρό παραβάτη (Κουράκης, 1999).

Σύμφωνα με την θεωρία της ετικετοποίησης ή του χαρακτηρισμού, τα άτομα που αντιπροσωπεύουν τις δυνάμεις του νόμου και της τάξης όπως επίσης και τη συμβατική ηθική είναι τυπικά εκείνα που προσδίδουν την ετικέτα της παρέκκλισης σε εκείνα τα άτομα που υποτίθεται ότι έχουν παραβεί τους νόμους και τους κανόνες της ηθικής. Παραδείγματα εκείνων που ετικετοποιούν είναι η αστυνομία, οι δικαστές, οι ψυχίατροι και άλλοι φορείς του κοινωνικού ελέγχου. Από την άλλη, παραδείγματα των αποδεκτών της ετικέτας είναι οι εγκληματίες, οι ανήλικοι παραβάτες, οι ναρκομανείς, οι ψυχικά ασθενείς και οι πόρνες.

Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της θεωρίας της ετικετοποίησης, ο χαρακτηρισμός ενός ατόμου ως παρεκκλίνοντος έχει αρνητικές συνέπειες για το άτομο αυτό. Μια σημαντική συνέπεια είναι ότι από τη στιγμή που το άτομο χαρακτηριστεί ως παρεκκλίνον, τείνει να θεωρεί τον ίδιο τον εαυτό του ως παρεκκλίνοντα, γεγονός που τον οδηγεί να συνεχίσει την επονομαζόμενη παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Το θέμα δεν είναι αν έχει διαπράξει κάποια παρεκκλίνουσα πράξη το θέμα είναι ότι, όποια και αν είναι η φύση των πράξεων του, αν ορίζεται από τους άλλους ως

παρεκκλίνον, τείνει και το ίδιο τα άτομο να ορίζει τον εαυτό του ως παρεκκλίνοντα, συνεχίζει να εμπλέκεται σε παρεκκλίνουσες πράξεις και τέλος, επιβεβαιώνει την ετικέτα του παρεκκλίνοντος ατόμου.

Αυτή η διαδικασία που το άτομο γίνεται παρεκκλίνον έχει παρουσιαστεί πολλά χρόνια πριν από τον Frank Tannenbaum το 1938. Σύμφωνα με την άποψη του Tannenbaum, ένα παιδί μπορεί να εμπλακεί σε πολλές μορφές δραστηριοτήτων- όπως να σπάει παράθυρα, να ενοχλεί τους άλλους, να ανεβαίνει σε στέγες, να κλέβει να κάνει σκασιαρχείο- και να τις θεωρεί αθώες και διασκεδαστικές. Αλλά οι γονείς, οι δάσκαλοι, η αστυνομία μπορεί να ορίζουν τις δραστηριότητες αυτές ως μια μορφή διατάραξης, παραβατικότητας ή κακού. Έτσι μπορεί να δραματοποιήσουν το «κακό» αυτών των ενεργειών επιπλήττοντας, μαλώνοντας, δέρνοντας, σέρνοντας στο δικαστήριο ή φυλακίζοντας ένα παιδί. Επομένως, χαρακτηρίζοντας με τέτοιο υπερβολικό τρόπο ένα παιδί ως ανήλικο παραβάτη, το παιδί είναι πολύ πιθανό να γίνει ένας ανήλικος παραβάτης και αργότερα ένας εγκληματίας (Thio, 2003).

Ο Becker υποστηρίζει ότι *το παρεκκλίνον άτομο υφίσταται πολλές αρνητικές συνέπειες, όπως το ότι γίνεται αντικείμενο χλευασμού, εξευτελισμού, υποβιβασμού, παρενόχλησης, ξυλοδαρμού, φυλάκισης ή άλλης απάνθρωπης μεταχείρισης αντιμετωπίζεται σαν αντικείμενο, ζώο ή ανύπαρκτο πρόσωπο. Όλα αυτά υποδεικνύουν ότι ο παρεκκλίνων είναι «πιο αμαρτωλός και από την ίδια του την αμαρτία».*

Ο W. Memmert διακρίνει επτά στάδια στη διαδικασία αφομοίωσης του στίγματος και στις επιπτώσεις που φέρει αυτή στο άτομο. Το *πρώτο στάδιο* είναι ο «*χαρακτηρισμός*», κατά το οποίο ο δάσκαλος χαρακτηρίζει και ερμηνεύει μια συμπεριφορά του μαθητή ως αποκλίνουσα. Στο *δεύτερο στάδιο*, τη «*γενίκευση*», ο δάσκαλος εντάσσει επαναλαμβανόμενες περιπτώσεις σε ένα σταθερό πλαίσιο συμπεριφοράς, ενώ στο *τρίτο*, την «*τυποποίηση*», ταξινομεί κάποιες ιδιότητες και χαρακτηριστικά του μαθητή σε ένα άκαμπτο σχήμα. Έπειτα με τη «*δημιουργία στερεοτύπου*», οι ιδιότητες συνδέονται με άλλα κοινωνικά ή ψυχικά χαρακτηριστικά και γενικεύονται. Κατά τον «*στιγματισμό*», οι στερεοτυπικοί χαρακτηρισμοί μεταδίδονται σε όλη την τάξη και η ετικέτα επικολλάται. Στο *έκτο* στάδιο, την «*ταύτιση*», ο μαθητής δεν έχει τη δυνατότητα πια να αντιδράσει και

αφομοιώνει την ταυτότητα που του έχει δοθεί. Τέλος, με τη «δημοσιοποίηση», οι επιπτώσεις της αρνητικής πορείας που είναι απόρροια της αφομοίωσης του στίγματος, μεταφέρονται και εκτός σχολείου. Η τοποθέτηση ετικετών στους μαθητές (π.χ. «καλός», «άριστος», «άτακτος», «κακός» κλπ) που συχνά θέτονται από τους εκπαιδευτικούς, έχουν ως αποτέλεσμα το στιγματισμό αυτών των μαθητών ως τέτοιων. Τέτοιοι χαρακτηρισμοί είναι επιβεβλημένο να αποφεύγονται αφού οδηγούν στην περιθωριοποίηση και την απομόνωση των μαθητών (Νόβα Καλτσούνη, 2001).

Η αρνητική συμπεριφορά των άλλων, όπως η κοροϊδία ή ο στιγματισμός, μπορεί να οδηγήσει στην ενεργοποίηση συμπεριφορικών τάσεων προς τη βία. Ο αρνητισμός από συμμαθητές, δηλαδή η χρήση αρνητικών χαρακτηρισμών ή η αποφυγή επαφής, επικυρώνεται ως γνήσια και άμεσα αιτιώδης επίδραση στη μεταφορά επιθετικού αντικειμένου, την απειλεί χρήσης βίας και τη χρήση σοβαρής βίας (Μπενβενίστε Ρ., 1999).

Έχει χαρακτηριστικά λεχθεί ότι το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης είναι ο πιο δραστικός παράγοντας συντήρησης της παραβατικότητας, και μάλιστα της εφηβικής, εφ' όσον διατηρεί το status quo της κοινωνίας και καλλιεργεί τις κοινωνικές ανισότητες. Επίσης, ο κοινωνικός στιγματισμός που επιβάλλεται με τους μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου συμπληρώνει την πολιτισμική αποσύνθεση του ανήλικου παραβάτη (Μαυρής Μ., 2005).

Οι έφηβοι βλέπουν ότι η κοινωνία τους εχθρεύεται ή αδιαφορεί για την ύπαρξή τους και αντιδρούν ανάλογα, συμπεριφερόμενο ακριβώς με τον τρόπο για τον οποίο η κοινωνία τους έχει αποδοκιμάσει και απομονώσει. Τα χαρακτηρισμένα άτομα ενσωματώνουν το στίγμα και εδραιώνουν την αποκλίνουσα συμπεριφορά ανταποκρινόμενοι στην ετικέτα που τους προσδίδει η κοινωνία. Σε ατομικό επίπεδο, ακολουθούν αντιδράσεις όπως ακραίος συναισθηματισμός ή πλήρης αδιαφορία και αναζήτηση τρόπων φυγής από το κοινωνικό αδιέξοδο μέσα από τα ναρκωτικά, την αυτοκτονία και τη στροφή προς το έγκλημα (Δήμου Γ., 1998).

Σε ομαδικό επίπεδο, η περιθωριοποίηση συνδέεται με αποδυνάμωση μορφών κοινωνικού ελέγχου, όπως ο νόμος, η κοινή γνώμη, η εκπαίδευση, η ηθική. Επέρχεται μια κοινωνική, πολιτική, πολιτισμική αποσύνθεση και στη συνέχεια μια αποσύνθεση με συνέπεια τη δημιουργία μιας

υποκουλτούρας των σύγχρονων περιθωριακών στρωμάτων (Παρασκευόπουλος Ι., 1988).

Ορισμένες μελέτες δείχνουν ότι η ετικετοποίηση ενθαρρύνει την περαιτέρω παρέκκλιση, αλλά πολλές είναι και εκείνες οι μελέτες που δε δείχνουν κάτι τέτοιο. Ο Victor, για παράδειγμα αναφέρει ότι, έφηβοι που έχουν χαρακτηριστεί δημόσια ως ανήλικοι παραβάτες επειδή το δικαστήριο τους έχει καταδικάσει για κάποιο αδίκημα, τείνουν περισσότερο από τους συνομηλίκους τους που δεν έχουν χαρακτηριστεί ως ανήλικοι παραβάτες να εμπλακούν ξανά σε εγκληματικές δραστηριότητες. Ένας άλλος ερευνητής ο Farrington διαπιστώνει ότι αν και πολλές φορές γίνονται αντικείμενο χλευασμού στο σχολείο τους και χαρακτηρίζονται ως «τσούλες», «πρεζόνια», «βρώμες», έφηβες που έχουν ένα σχετικά ισχυρό δεσμό με τις μητέρες ή τις γιαγιάδες τους, δεν εμπλέκονται σε ασύδοτες ερωτικές σχέσεις και δεν κάνουν χρήση αλκοόλ και άλλων ναρκωτικών ουσιών (Thio, 2003).

Η μετάβαση από έφηβο σε έφηβο Παραβάτη

Αναλύοντας τη διαδικασία που ακολουθεί το άτομο για να γίνει εγκληματίας, ο Tannenbaum υποδεικνύει ότι υπάρχουν δύο είδη παρεκκλίνοσων πράξεων. Το ένα είναι η *πρώτη πράξη*, την οποία το παιδί θεωρεί αθώα, αλλά οι ενήλικες ορίζουν ως εγκληματική, και το δεύτερο είναι η *τελική συμπεριφορά*, την οποία και οι δύο πλευρές ορίζουν ως εγκληματική.

Αργότερα ο Edwin Lemert το 1951 έκανε σαφή τη διάκριση ανάμεσα σε αυτά τα δύο είδη της συμπεριφοράς. Ονόμασε το πρώτο πρωτογενή παρέκκλιση και το δεύτερο δευτερογενή παρέκκλιση. Και ο Tannenbaum αλλά και ο Lemert θεωρεί ότι η διαφορά ανάμεσα σε πρωτογενή και δευτερογενή παρέκκλιση είναι κάτι περισσότερο από χρονική- κάτι παραπάνω από το γεγονός ότι η μια συμβαίνει νωρίτερα από την άλλη, παραπάνω από το γεγονός ότι πρωτογενής παρέκκλιση συμβαίνει μόνο μια φορά, ενώ η δευτερογενής είναι συνεχής ή επαναλαμβανόμενη παρέκκλιση. Ο Lemert θεωρεί ότι η πρωτογενής παρέκκλιση είναι θέμα σύγκρουσης αρχών, μια συμπεριφορά που η κοινωνία ορίζει ως παρεκκλίνουσα, ενώ το άτομο που την ασκεί όχι. Η συμπεριφορά αυτή γίνεται δευτερογενής παρέκκλιση μόνο όταν το άτομο συμφωνεί με τον ορισμό της παρεκκλίνουσας, που η κοινωνία προσδίδει σε αυτή τη συμπεριφορά και βλέπει τον εαυτό του ως παρεκκλίνοντα.

Αυτό που ενδιαφέρει τους θεωρητικούς της ετικετοποίησης είναι να αναλύσουν τη διαδικασία με την οποία προκύπτει η δευτερογενής παρέκκλιση- δηλαδή πως ένα άτομο προχωρά από την πρωτογενή στην δευτερογενή παρέκκλιση. Αναφέρονται σε αυτή την ανάλυση ως μια συνέχεια, μια σταδιοδρομία ή ένα σταθεροποιητικό μοντέλο της ταυτότητας της παρέκκλισης. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, όταν τα άτομα εξαναγκάζονται από την κοινωνία να βλέπουν τον εαυτό τους ως παρεκκλίνοντα, γίνονται δευτερογενείς παρεκκλίνοντες συμμετέχοντας επανειλημμένως σε παρεκκλίνουσες δραστηριότητες. Η παρέκκλιση γίνεται για τα άτομα αυτά ένας τρόπος ζωής. Για παράδειγμα, όταν κάποιος παιδί έχει κλέψει και η γειτονία και το δικαστήριο ανηλίκων τον έχει καταδικάσει

ως «κλέφτη», τότε το παιδί στιγματίζεται και βλέπει τον εαυτό του ως ένα κλέφτη και θα αισθανθεί την ανάγκη να διαπράξει και άλλη κλοπή και κατά συνέπεια να ξεκινήσει τη σταδιοδρομία του ως ληστή.

Εν συντομία, από την στιγμή που κάποιο άτομο γίνει αποδέκτης της ετικέτας της παρέκκλισης, υφίσταται την αρνητική συνέπεια της ετικετοποίησης με το να συνεχίζει να εμπλέκεται σε παρεκκλίνουσες δραστηριότητες ως ένα δευτερογενές πια και αποδεδειγμένο παρεκκλίνον άτομο, ως ένα παρεκκλίνον άτομο καριέρας (Thio, 2003).

Για την διάπραξη κάθε παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς απαιτείται η ύπαρξη κινήτρου. Τα κίνητρα αποτελούν τις ψυχικές δυνάμεις οι οποίες ωθούν τον άνθρωπο στην λήψη και εκτέλεση αποφάσεων και, χρονικώς προηγούνται των συναισθημάτων, των τάσεων και των αναστολών (Γεωργούλας Σ., 2000).

Οι δράστες διαφοροποιούνται σε αυτούς που οι οποίοι πάσχουν από κάποιο ψυχικό νόσημα, από αυτούς που θεωρούνται ιατρικώς, ψυχικά υγιείς. Η δεύτερη κατηγορία χρήζει ιδιαίτερης προσέγγισης αφού η αιτία δεν είναι ορατή, εκ πρώτης όψεως, όπως στη περίπτωση του ψυχικώς ασθενούς δράστη. Σε αυτήν την περίπτωση, πρέπει να γίνει διάκριση στα αίτια εμφάνισης αυτής της παραβατικής συμπεριφοράς, σε άτομα που η ηλικία τους θα έπρεπε να συνάδει με την αθωότητα (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Ο επίκουρος καθηγητής Παιδοψυχιατρικής Γ. Κολαΐτης αναφέρει κάποιες ενδείξεις σύμφωνα με τις οποίες ένας έφηβος γίνεται έφηβος παραβάτης και οι γονείς πρέπει να ανησυχούν. Τέτοια σημάδια είναι η μεγάλη πτώση στις σχολικές επιδόσεις του εφήβου μαθητή, κατάχρηση αλκοόλ και /ή φαρμάκων και/ή άλλων ουσιών, συχνά ξεσπάσματα οργής, επιθετικότητας, απειλές ότι θα το σκάσει από το σπίτι, παραβίαση δικαιωμάτων άλλων με ή χωρίς επιθετικότητα, εναντιωματική συμπεριφορά σε πρόσωπα εξουσίας, σκασιαρχείο, κλοπές, ψέματα ή βανδαλισμοί, αυτοτραυματισμοί ή τραυματισμός άλλων, παράξενες/παράλογες ιδέες, συναισθήματα ή συμπεριφορές (Μαυρόγιαννης Γ., 2007).

Όπως αναφέρει ο Φρατζεσκάκης (1981) *«η αλήθεια του δράστη είναι καταχωρημένη στο βάθος της συναισθηματικής του ιστορίας. Το έγκλημα αποτελεί και για τον ίδιο μια αποκάλυψη. Είναι ταυτόχρονα και η*

αντικειμενική πραγματικότητα αλλά και το ζωντανό σύμβολο της προσωπικότητάς του».

Αίτια Παραβατικότητας

Η συνεχής αύξηση της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς και η ποιοτική διαφοροποίηση που αυτή σημειώνει (αύξηση βίαιων συμπεριφορών), έχει οδηγήσει τους ειδικούς επιστήμονες πως οι κοινωνικοί θεσμοί, που είναι επιφορτισμένοι με τη προστασία του ανηλίκου, δεν είναι σε θέση να τον προστατέψουν από τέτοια φαινόμενα, ή ακόμα πως οι θεσμοί αυτοί είναι οι ίδιοι, τις περισσότερες φορές εγκληματογενείς.

Η οικογένεια είναι ο πρώτος θεσμός κοινωνικοποίησης και ελέγχου. Όσο το παιδί μεγαλώνει και γίνεται περισσότερο αυτόνομο, η οικογενειακή επιρροή συρρικνώνεται και τυπικοί μηχανισμοί ελέγχου της ευρύτερης κοινωνίας, όπως το σχολείο, η αστυνομία, η εκκλησία, αποκτούν μεγαλύτερη σημασία (Νόβα-Καλτσούνη, 2001).

Τα αίτια της εφηβικής παραβατικότητας χωρίζονται σε δύο κατηγορίες:

i. Ατομικοί παράγοντες:

- Φύλο
- Φυσιογνωμία
- Κληρονομικότητα
- Γενετικές ανωμαλίες
- Άλλες οργανικές δυσλειτουργίες
- Ψυχικές διαταραχές

ii. Κοινωνικοί παράγοντες:

- Οικογένεια (ενδοοικογενειακή βία, διαλυμένη οικογένεια, κλονισμός θεσμού οικογένειας, χαμηλό μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο).
- Σχολείο (περιστατικά βίας, παρέες συνομηλίκων, σχολική επίδοση και κοινωνικό επίπεδο του μαθητή).
- Μ.Μ.Ε.

- Περιοχή - πόλη - γειτονιά
- Μετανάστευση

Ατομικοί Παράγοντες

Με τον όρο ατομικά γνωρίσματα εννοούνται οι βιολογικές ιδιαιτερότητες και η προσωπικότητα του δράστη όπως το φύλο, η φυσιογνωμία, η κληρονομικότητα, οι γενετήσιες ανωμαλίες, που οδηγούν σε διαταραχή της προσωπικότητας. Οι ιδιαιτερότητες αυτές επιδρούν σημαντικά στη διαμόρφωση και στην εκδήλωση διαφόρων μορφών παραβατικής συμπεριφοράς. Τα ατομικά γνωρίσματα έχουν πρωταρχικό ρόλο κατά την περίοδο της εφηβείας λόγω των μεγάλων μεταβολών που υφίστανται ο έφηβος σωματικό, ψυχολογικό, νοητικό και κοινωνικό επίπεδο (Κουράκης Ν., 1999).

α. Φύλο

Το φύλο υιοθετείται στο πλαίσιο μιας ευρύτερης κοινωνικής αναπαράστασης της έννοιας του «προπαραβατικού» ανηλίκου και πρέπει να εξετάσουμε κάτω από ποια οπτική αυτή η αναπαράσταση διαφοροποιείται. Αρχικά, θα πρέπει να σταθούμε στο πολιτισμικό στερεότυπο περί κατωτερότητας της γυναίκας.

Το κορίτσι σε κάποια συγκεκριμένη ηλικία θα λάβει ανατροφή και διαπαιδαγώγηση που διαφοροποιείται από την αντίστοιχη του αγοριού. Το κορίτσι υποδύεται ένα ρόλο που συγκεκριμένοι θεσμοί επιτάσσουν. Και σε αυτό το ρόλο η βία δεν έχει λόγο. Τα παιχνίδια της δεν είναι στρατιωτάκια, αλλά οι κούκλες. Δεν θα βγει στο δρόμο σαν αλητάκι να παίζει πόλεμο ή κλέφτες και αστυνόμους. Δεν θα ασκήσει βία στο συνομήλικό της. Σε αντίθετη περίπτωση, δεν θα είναι μια μικρή κυρία αλλά ένα αγοροκόριτσο, ρόλος που δεν αρμόζει στη θηλυκή φύση της (Παππά Β., 2006).

Όταν η αναπαράσταση ενός προπαραβατικού ανηλίκου εμπεριέχει και τη βία, έννοια σαφώς αόριστη και συγκεχυμένη, τότε το φύλο αυτού του ανηλίκου αποτελεί ένα συνειρμικό κώδικα οριοθέτησης της συγκεκριμένης

κοινωνικής αναπαράστασης. Όμως αντικοινωνικές ανήλικες υπάρχουν. Η αντικοινωνικότητά τους εντοπίζεται κυρίως στο χώρο της ηθικής. Σύμφωνα με αυτή την οπτική, τα «προπαραβατικά» κορίτσια δεν έχουν βίαιο χαρακτήρα, αλλά είναι ανήθικα. Ο όρος αυτός περιλαμβάνει μια μεγάλη γκάμα συμπεριφορών, από την προκλητική εμφάνιση, την άστατη σεξουαλική δραστηριότητα, πιο έμμεσες δηλαδή μεθόδους, όπως είναι το κουτσομπολιό και ο κοινωνικός αποκλεισμός των συνομηλίκων τους, μέχρι την επικινδυνότητα να επιδοθεί αργότερα στην πορνεία και να καταγραφεί ως παραβάτης ενός εγκλήματος χωρίς θύμα (Νόβα-Καλτσούνη, 2001).

Οι στάσεις και άρα οι αναπαραστάσεις για το συγκεκριμένο φαινόμενο έχουν διαφοροποιηθεί. Το προπαραβατικό κορίτσι δεν είναι απαραίτητα μόνο ανήθικο, διεκδικεί και την ταυτότητα του βίαιου ατόμου, ρόλο που κατείχε μόνο το αγόρι.

β. Φυσιογνωμία

Επικρατεί μια έκδηλη αντικοινωνική νοοτροπία ως προς τους παραβατικούς ανήλικους. Ο φόβος και ο τρόμος που προκαλούνται είναι οι έννοιες που μας βοηθούν να καταλάβουμε με ποιο τρόπο δομείται η αναπαράσταση του παραβάτη ως τέρατος. Αυτό το στερεότυπο διατυπώνεται στις εγκληματολογικές θεωρίες κυρίως μέσα από το λομπροζιανό μύθο του εκ γενετής εγκληματία.

Ήδη από την αρχαία Ελλάδα, ο Αλκμαίων ο Κροτωνιάτης μελέτησε την ανατομία του εγκεφάλου, προσπαθώντας να αποδείξει την ύπαρξη σχέσης μεταξύ της φυσιογνωμίας ορισμένων εγκληματιών και της κεφαλής άγριων θηρίων. Ο Lobroso, επηρεασμένος από την επιστήμη της ανθρωπολογίας και τη θεωρία του Δαρβίνου, σκέφτηκε ότι ο εγκληματίας πρέπει να είναι ένα ανθρωπολογικό είδος που δεν είχε ομαλή βιολογική εξέλιξη. Ανάμεσα σε αυτά είναι: ασυμμετρία του κρανίου ή του προσώπου, μεγάλο ινιακό τρήμα, μέτωπο πολύ μικρό και προς τα πίσω, μάτια βυθισμένα στις κόγχες και βλέμμα αγριωπό, σαρκώδη και προεξέχοντα χείλη, ανώμαλη οδοντοφυΐα, υπερβολικά μεγάλο άνοιγμα των δύο χεριών, ατροφικά γένια, μογγολισμός (Παππά Β., 2006).

Ο Sheldon δημιούργησε τρεις μορφολογικούς τύπους στους οποίους αντιστοιχούν κάποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα:

α. το σπλαγχοτονικό τύπο, ο οποίος διακρίνεται για την νωθρότητα, την αγάπη προς τις ανέσεις, την κοινωνικότητα, την τάση για ευθυμία και ευζωία.

β. το σωματοτονικό τύπο, στον οποίο επικρατεί η επίδειξη μυϊκής ισχύος.

γ. τον εγκεφαλοτονικό τύπο, στον οποίο δεσπόζει η επιφυλακτικότητα, η διστακτικότητα και η αποφυγή επίδειξης και αυτοπροβολής.

Πέρα όμως από τα παραπάνω, το βασικό συμπέρασμα είναι ότι η μεσομορφία παρουσιάζεται ως ένα στοιχείο αναφοράς για τη πρόβλεψη μελλοντικής παραβατικής συμπεριφοράς, με κίνδυνο να σχηματιστεί μια τάση αρνητικής προκατάληψης σε σχέση με παιδιά που διαθέτουν δυνατή μεσομορφική συνιστώσα (Κουράκης Ν., 1999).

γ. Κληρονομικότητα

Το γεγονός ότι ο φυσικός πατέρας είναι έγκλειστος στη φυλακή είναι αρκετό για να χαρακτηριστεί ο ανήλικος αυτός «προπαραβατικός»; Κι αν δεν είναι αρκετό, η κληρονομικότητα μπορεί να θεωρηθεί ένας από τους παράγοντες που μπορούν να συντελέσουν ώστε να διαπράξει στο μέλλον ο ανήλικος αξιόποινη πράξη; Απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά από τα αρχαία χρόνια. Οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς (Ευριπίδης, Πλούταρχος, Αριστοτέλης, Πλάτωνας) είχαν τονίσει το ρόλο της κληρονομικότητας στο σύνολο της προσωπικότητας (Παππά Β., 2006).

Οι εγκληματολογικές έρευνες αναπτύχθηκαν πάνω σε δύο πλάνα δράσης. Το πρώτο αφορά την κάθετη λειτουργία της κληρονομικότητας, δηλαδή τη μελέτη πάνω στη μεταβίβαση μιας «παραβατικής» κληρονομιάς από τους γονείς στα παιδιά, από γενιά σε γενιά. Το δεύτερο πλάνο αφορά τη μελέτη των διδύμων, ώστε να ερευνηθεί ο παράγοντας κληρονομικότητας με όσο το δυνατόν μικρότερη επίδραση από περιβαλλοντικούς παράγοντες.

Όσον αφορά το πρώτο πλάνο διακρίνεται ο έλεγχος της κληρονομικής τάσης προς εγκληματικότητα μέσω της μελέτης απογόνων και γενεαλογικών δέντρων οικογενειών. Οι έρευνες όμως σε γενεαλογικά δέντρα ενέχουν τον κίνδυνο της άμεσης επίδρασης της μεταβλητής του

οικογενειακού περιβάλλοντος. Γι' αυτό το λόγο οι έρευνες μεταφέρονται στον τομέα των υιοθετημένων παιδιών που οι φυσικοί τους γονείς έχουν να επιδείξουν εγκληματικό παρελθόν. Τα παιδιά που έχουν φυσικούς πατέρες με βεβαρημένο παρελθόν, χωρίς να τους έχουν γνωρίσει, έχουν περισσότερες πιθανότητες να διαπράξουν κάποιο αδίκημα σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι θετοί γονείς έχουν ποινικό μητρώο, χωρίς να έχουν οι φυσικοί γονείς τους (Γεωργούλας Σ., 2000).

Για να επιβεβαιωθεί ακόμη περισσότερο η παραπάνω θεωρία, το πλάνο εργασίας μετατοπίστηκε στη μελέτη των μονοζυγωτικών και των διζυγωτικών διδύμων. Στις περιπτώσεις των μονοζυγωτικών διδύμων, όταν ο ένας αδερφός είναι παραβατικός, τότε ο άλλος έχει περισσότερες πιθανότητες να εγκληματήσει απ' ότι στα διζυγωτικά δίδυμα. Με αυτές τις έρευνες δεν εξαλείφεται η επίδραση των κοινωνικών και ψυχολογικών παραγόντων, αλλά εντέλει αποδεικνύεται ότι ο ρόλος της κληρονομικότητας στην υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς δεν είναι ασήμαντος (Κουρελά Ο., 2005).

δ. Γενετικές ανωμαλίες

Όσον αφορά τις ανωμαλίες στο γενετικό υλικό, η εγκληματική έρευνα έστρεψε το ενδιαφέρον της στο φυλετικό ζεύγος χρωματοσωμάτων του άνδρα, και συγκεκριμένα στις ανωμαλίες ύπαρξης ενός επιπλέον χρωμοσώματος. Το επιπλέον χρωμόσωμα στο φυλετικό ζεύγος XY ήταν το X, δηλαδή το θηλυκό χρωμόσωμα. Η αναπαράσταση ενός θηλυπρεπούς ατόμου δεν καταδεικνύει μια προπαραβατική κατάσταση. Όπως αναφέρθηκε και στον παράγοντα του φύλου, σημειολογικά οι γυναίκες δεν χαρακτηρίζονται από μια βίαιη συμπεριφορά και άρα δεν εμπλέκονται σε ένα σημειωτικό κώδικα παραβατικότητας. Το αντίθετο συμβαίνει με τους υπεράρρενες, αυτούς που έχουν το σύνδρομο XYY. Αρκετές εγκληματολογικές έρευνες έχουν γίνει για να αποδειχθεί η υπόθεση ότι τα άτομα με σύνδρομο XYY είναι πιο πιθανό να υιοθετήσουν μια παραβατική συμπεριφορά (Παππά Β., 2006).

Το στερεότυπο επεκτάθηκε και σε φυσιογνωμικά και σε ψυχολογικά χαρακτηριστικά. Αυτό γιατί έχει τονιστεί η σημασία παραγόντων όπως η

μεγάλη σωματική διάπλαση και ο μικρός δείκτης ευφυΐας, που συνδέονται με το σύνδρομο ΧΥΥ και κάνουν τα άτομα αυτά περισσότερο ευάλωτα στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο. Χωρίς να είναι περισσότερο επιθετικά, έχουν λιγότερες ικανότητες να διαφύγουν τον εντοπισμό. Η σημειολογική λειτουργία του στερεότυπου του γενετικά ανώμαλου ή διαφορετικού ατόμου και η άμεση σύνδεσή του με την έννοια της παραβατικότητας παραμένει ισχυρή (Κουράκης Ν., 1999).

ε. Άλλες οργανικές δυσλειτουργίες

Η προσπάθεια ανασύνθεσης της έννοιας του παραβάτη ως οργανικά και φυσιολογικά διαφορετικού συνεχίζεται επιστημονικά από εγκληματολογικές έρευνες που ασχολούνται με την επίδραση ενδοκρινικών και άλλων οργανικών δυσλειτουργιών. Οι ορμονικές διαταραχές, κυρίως ενδοκρινικής φύσεως, χρησιμοποιούνται για να εξηγήσουν, μέσω βιοχημικών θεραπειών, την υιοθέτηση μιας μελλοντικής εγκληματικής συμπεριφοράς. Οι Schlapp και Smith, ο Bermon κατέδειξαν μέσα από τις έρευνές τους ένα σημαντικό ποσοστό δυσλειτουργίας ενδοκρινικών αδένων στους παραβάτες σε σύγκριση με την ομάδα των μη παραβατών (Παπαγεωργίου Β.Α., 2005).

Παράλληλα, έχει σημειωθεί κι η μέτρηση του επιπέδου δερμικής αγωγιμότητας, ως ανεξάρτητου παράγοντα που επιδρά στην υιοθέτηση μιας εγκληματικής συμπεριφοράς. Έφηβοι που εκδήλωσαν κάποια παραβατική συμπεριφορά εμφάνιζαν χαμηλότερο επίπεδο δερμικής αγωγιμότητας από άλλους.

Στο παρελθόν έχουν πραγματοποιηθεί έρευνες που προσπαθούν να προσδιορίσουν την ενδεχόμενη σχέση εμφανιζόμενης κλινικής ανωμαλίας εγκεφάλου και την εκδήλωση επιθετικότητας. Ο εγκέφαλος του ανθρώπου κατά τη λειτουργία του εκπέμπει ηλεκτρικές κυμάνσεις ορισμένης συχνότητας. Έτσι ανάλογα τη κατάσταση της συνείδησης του ατόμου (όπως π.χ. ύπνος, εγρήγορση, συγκίνηση, προσοχή) η συχνότητα εκπομπής αυτών των κυμάνσεων μεταβάλλεται και μπορούν να καταγραφούν από ηλεκτρογράφο. Οι περισσότεροι παραβατικοί ανήλικοι (όχι όμως όλοι)

εμφανίζουν διάφορες τέτοιες κλινικές ανωμαλίες στον εγκέφαλο σε σχέση με μη παραβατικούς ανήλικες (Παρασκευόπουλος Ι., 1974).

ζ. Ψυχικές Διαταραχές

Ο Garofalo οριοθέτησε τον «επικίνδυνο» άνθρωπο ως ένα μη φυσιολογικό άτομο που στερείται τα αισθήματα του οίκτου και της εντιμότητας, που διαθέτει έντονη ανηθικότητα και άρα, υπό αυτή την έννοια, είναι ένα ψυχικά ανώμαλο άτομο με διαρκείς διαστροφικές τάσεις. Η ασθένεια της ψυχής, λοιπόν, είναι το δεδομένο στη συγκεκριμένη περίπτωση, όπως χιλιάδες χρόνια το είχε θέσει και ο Πλάτωνας, όταν υποστήριζε ότι το έγκλημα μπορεί να ήταν και έκφρασή της (Παπαγεωργίου Β.Α., 2005).

Η προεγκληματική επικινδυνότητα άλλωστε στην κλινική ψυχολογία είναι ένα οντολογικό δεδομένο που επιδέχεται αιτιολογική προσέγγιση. Αφορά τις περιπτώσεις των ψυχασθενών που πάσχουν από ορισμένης μορφής ψύχωση και εμφανίζουν στη συμπεριφορά τους ποιοτικές αποκλίσεις έναντι του ιδεατού, κοινωνικά προσαρμοσμένου τύπου.

Είναι άγνωστο σε τι βαθμό η νοητική ανεπάρκεια καθεαυτή και οι αναπτυξιακές διαταραχές προδιαθέτουν προς την παραβατικότητα και σε τι βαθμό η σύνδεση αυτών των δύο καταστάσεων οφείλεται στη μεσολάβηση ενός τρίτου παράγοντα (Σολδάτος Κ. & Λύκουρας Γ., 2006).

Κοινωνικοί Παράγοντες

Η συνεχής αύξηση της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς και η ποιοτική διαφοροποίηση που αυτή σημειώνει (αύξηση βίαιων συμπεριφορών), έχει οδηγήσει τους ειδικούς επιστήμονες πως οι κοινωνικοί θεσμοί, που είναι επιφορτισμένοι με τη προστασία του ανηλίκου, δεν είναι σε θέση να τον προστατέψουν από τέτοια φαινόμενα, ή ακόμα πως οι θεσμοί αυτοί είναι οι ίδιοι, τις περισσότερες φορές εγκληματογενείς.

Τι μπορεί άραγε να φταίει για το γεγονός ότι ένα ανήλικο παιδί παρανομεί με πολύ μεγάλη ευκολία; Σε πολλές περιπτώσεις, οι ίδιοι οι κοινωνικοί θεσμοί θεωρούνται ως βασικοί παράγοντες εκδήλωσης παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των εφήβων. Σε κάθε εποχή, κάθε οργανωμένη κοινωνία έχει θεσμοθετήσει ορισμένους κανόνες συμπεριφοράς. Ένα άτομο εγκληματεί όταν με τις πράξεις ή τις παραλείψεις του προσβάλλει εκείνα τα αγαθά, που η κοινωνία θεωρεί άξια προστασίας. Μια παραβατική πράξη, δηλαδή, από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα θεωρείται ως μια αποκλίνουσα συμπεριφορά από το εκάστοτε ισχύον καθεστώς δικαίου (Χάιδου Α., 1989).

Είναι πολύ σημαντικό, πριν προβούμε στην εξέταση των αιτιών, να διευκρινιστεί ότι οι κοινωνικές επιστήμες, δεν έχουν την δυνατότητα να προβλέψουν ότι όταν συντρέχουν ορισμένοι παράγοντες θα επακολουθήσουν ορισμένοι τρόποι συμπεριφοράς. Μιλάμε λοιπόν για την πιθανότητα και όχι για την βεβαιότητα, ότι ένας έφηβος θα στραφεί προς την αντικοινωνική συμπεριφορά, όταν ένα από αυτούς τους παράγοντες ή συνδυασμούς παραγόντων δε λειτουργεί ευνοϊκά. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι δε μιλάμε για μια βασική αιτία στην οποία οφείλεται η παραβατική συμπεριφορά, αλλά για μια αιτιώδη διαδικασία που οδηγεί στην παρέκκλιση (Τσαούσης Δ.Γ., 1998).

Η προσαρμογή του ατόμου εξαρτάται από την προσωπικότητα του ατόμου και το περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνει. Η προσαρμογή του εφήβου δεν είναι μόνο δικό του έργο αλλά είναι και της οικογένειας, του

σχολείου, των Μ.Μ.Ε., της κοινωνίας γενικότερα. Αν αυτοί οι παράγοντες δεν ασκήσουν στον ανήλικο θετική επιρροή τότε είναι πολύ πιθανό να τον καταστήσουν κοινωνικά απροσάρμοστο και πιθανώς εγκληματία (Δρίτσας Ι., 2005).

Οικογένεια

Είναι αναμφισβήτητο πως το παιδί στην πρώιμη φάση της παιδικής ηλικίας συγκροτεί στα πλαίσια της οικογένειας τη βάση της προσωπικότητάς του. Εκεί αποκτά τις εμπειρίες που θα επηρεάσουν τη σχέση του με τον άψυχο και έμψυχο κόσμο που το περιβάλλει. Στην οικογένεια θα αντιγράψει στάσεις απέναντι σε πρόσωπα και πράγματα, θα μάθει και θα δοκιμάσει μορφές αντίδρασης σε καταστάσεις με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπο. Στην οικογένεια θα μεταδοθούν και θα εμπεδωθούν κοινωνικοί κανόνες και αξίες, καθώς και πρότυπα συμπεριφοράς, που θα βοηθήσουν το νεαρό άτομο στον κοινωνικό του προσανατολισμό και θα το προφυλάξουν σε μεγάλο βαθμό από ανορθολογικές κοινωνικές συγκρούσεις (Νόβα - Καλτσούνη, 2001).

«Κύρια οδός για τη μεταβίβαση του πολιτισμού είναι η οικογένεια. Κανένας δεν ξεφεύγει από το είδος ή δεν ξεπερνά ολότελα το βαθμό του πολιτισμού που απέκτησε από το περιβάλλον της μικρής του ηλικίας[...]», T.S Eliot.

Η εφηβεία, και κυρίως η μέση εφηβεία, αποτελεί τη περίοδο που χαρακτηρίζεται από το μεγαλύτερο άγχος και τη μεγαλύτερη ανησυχία από τους γονείς. Βλέποντας τα παιδιά τους να μεγαλώνουν και να διανύουν την περίοδο κρίσης προσωπικότητας, οι γονείς θορυβούνται ιδιαίτερα. Οι έφηβοι νομίζουν ότι αδικούνται και εξεγείρονται. Συχνά προκαλούν αναταράξεις στην πραγματικότητα της οικογένειας, επιζητούν και προκαλούν ανατροπές. Αυτό που πραγματικά εγείρει τις ανησυχίες και κορυφώνει τους φόβους των γονέων είναι ότι χάνουν τον έλεγχο του παιδιού, το οποίο τίθεται - μερικώς ή ολικώς- έξω από τη σφαίρα επιρροής τους (Ρομποτή Σ., 2004).

Οι συνομήλικοι έρχονται τώρα να παίξουν καθοριστικό ρόλο στις επιλογές του εφήβου, ο οποίος θα υιοθετήσει μια διαφορετική ή έστω διαφοροποιημένη κουλτούρα από εκείνη της οικογένειάς του, ιδιαίτερα όσον αφορά θέματα λεξιλογίου και εξωτερικής εμφάνισης, αλλά και ψυχαγωγίας. Αυτές οι διαφοροποιημένες επιλογές γίνονται συχνά με προκλητικό και θορυβώδη τρόπο, που ανησυχεί έντονα τους γονείς. Παράλληλα η ανάγκη των εφήβων για προσδιορισμό και διαφύλαξη του δικού τους προσωπικού χώρου και χρόνου εκλαμβάνεται ως «απιστία» ή ως ύποπτη φυγή από τους γονείς, οι οποίοι αρνούνται πεισματικά να τους εκχωρήσουν περισσότερα δικαιώματα. Σεβασμός και εμπιστοσύνη είναι δυο λέξεις σημαντικές για τους εφήβους, δύσκολα όμως συνειδητοποιείται η σημασία τους από τους γονείς (Ντάβου Δ.Μ., 1992).

Εκτός από την «κρίση προσωπικότητας» που διανύουν οι έφηβοι, κρίση διανύει και όλη η οικογένεια και οι ίδιοι οι γονείς. Η αυτονόμηση των εφήβων είναι συνήθως επιθυμητή από τους γονείς, αλλά ταυτόχρονα και απευκταία και μη επιθυμητή, ιδιαίτερα σε ασυνείδητο επίπεδο. Οι γονείς φοβούνται μήπως μείνουν μόνοι. Ο φόβος της μοναξιάς ή της μείωσης των μελών της οικογένειας κατά ένα μέλος με την επικείμενη αποχώρηση του μέλους αυτού και τη συνακόλουθη αυτονόμησή του αναζωπυρώνει άγχη και μεγαλώνει τις ελλείψεις. Η αλλαγή στη σύνθεση της οικογένειας μπορεί να οδηγήσει σε αναδιαμόρφωση του σκηνικού και επαναδιαπραγμάτευση των σχέσεων. Οι οικογενειακές σχέσεις μπορεί συνεπώς να βελτιωθούν και να εμπλουτιστούν ή να γίνουν δύσκαμπτες και δυσλειτουργικές (Τάνταρος Σ., 2004).

Ο έντονος προβληματισμός των γονέων αντανακλά συνήθως τη δική τους προσωπική δυσκολία για τον προσδιορισμό, τη διαφύλαξη και τη συνεπή τήρηση των ορίων γενικά σε θέματα καθημερινής πρακτικής. Οι σύγχρονοι γονείς προβληματίζονται έντονα και αμφιταλαντεύονται, γι' αυτό και συχνά παραπαίουν ανάμεσα στην αυταρχικότητα και την υπερβολική επιείκεια. Η λέξη «πειθαρχία» από μόνη της ενέχει την έννοια του καταναγκασμού και μας ανάγει αυτόματα στη συμμόρφωση του ατόμου σε κανόνες οι οποίοι έχουν διαμορφωθεί για την ομαλή και εύρυθμη λειτουργία του συνόλου. Η πειθαρχία όμως στο σπίτι, στα πλαίσια της οικογένειας, αποτελεί τελείως διαφορετική έννοια. Στην οικογένεια οι

σχέσεις των μελών είναι οικείες και χαρακτηρίζονται από αγάπη, στοργή και ζεστασιά, είναι πολύ πιο προσωπικές και ιδιαίτερες, με αποτέλεσμα να δυσκολευόμαστε να μιλήσουμε για πειθαρχία, μια έννοια που ταιριάζει πολύ περισσότερο σε έναν πιο απρόσωπο και πολυάριθμο οργανισμό. Αυτό δε σημαίνει βέβαια ότι στα πλαίσια της οικογένειας δεν υπάρχουν κανόνες. Απλώς οι κανόνες είναι τις περισσότερες φορές άρρητοι και εντάσσονται γενικότερα στα ιδιαίτερα ήθη, στις ειδικές αξίες και στην ξεχωριστή κουλτούρα του εκάστοτε οικογενειακού συστήματος.

Υπάρχουν διάφορα είδη πειθαρχίας, όπως:

- Η *θετική πειθαρχία* (positive discipline): Πρόκειται για το είδος πειθαρχίας που εστιάζει στη καλή, την επιθυμητή συμπεριφορά.
- Η *αντιδραστική πειθαρχία* (reactive discipline): Είναι το είδος πειθαρχίας που επιδιώκει να αποτρέψει την κακή συμπεριφορά.
- Η *προενεργητική πειθαρχία* (proactive discipline): η πειθαρχία που ενθαρρύνει την καλή συμπεριφορά. Σύμφωνα με άλλο μοντέλο προσέγγισης της έννοιας της πειθαρχίας, η πειθαρχία μπορεί να διακρίνεται σε:
- Η *πειθαρχία* που είναι προσανατολισμένη στην *αγάπη* (love-oriented discipline): πειθαρχία που καταφεύγει σε στέρηση στοργής και επιδοκμασίας όταν τα παιδιά δε συμπεριφέρονται όπως πρέπει.
- Η *πειθαρχία* που διεκδικεί την *ισχύ* (power-assertive discipline): χρησιμοποιεί τη φυσική τιμωρία, τη στέρηση προνομίων και τις λεκτικές προσταγές.
- Η *επαγωγική πειθαρχία* (inductive discipline): παροχή στο παιδί λόγων και αιτιών ώστε να συμπεριφέρεται με συγκεκριμένους τρόπους.

Η πειθαρχία που εφαρμόζει κάθε γονέας αποτελεί περισσότερο μέρος μιας γενικότερης προσέγγισης παρά μια συγκεκριμένη τεχνική. Αυτό που έχει ανάγκη ένας έφηβος από τους γονείς του είναι:

- ∅ βασική σωματική φροντίδα
- ∅ στοργή και ασφάλεια
- ∅ ενεργοποίηση του εγγενούς δυναμικού του

- ∅ καθοδήγηση και έλεγχο (πειθαρχία)
- ∅ υπευθυνότητα και ανεξαρτησία

Η αστάθεια του οικογενειακού περιβάλλοντος και η παιδευτική αναρμοδιότητα των γονέων είναι η κύρια προϋπόθεση παραβατικότητας στους έφηβους. Ορισμένες από τις επιδράσεις της οικογένειας προσανατολίζουν τους έφηβους έντονα προς την παραβατική συμπεριφορά. Τέτοιες είναι η αδιαφορία των γονέων και οι αλλοπρόσαλλες, καταναγκαστικού τύπου στάσεις σχετικά με την πειθαρχία, όπως προαναφέρθηκε. Επίσης, όταν παρατηρούνται περισσότερες ασυμφωνίες και συγκρούσεις μεταξύ των γονέων, όταν λείπουν δηλαδή, οι συνθήκες οικογενειακής σταθερότητας, κύρους και η αναγκαία βούληση για την ανάπτυξη παιδευτικής και στοργικής ατμόσφαιρας (Παππά Β., 2006).

Η έλλειψη στοργής μπορεί να εμφανίζεται είτε ως αδιαφορία είτε ως απουσία γονέων. Η αγχωτική ή/και προστατευτική στοργή θέτουν σε κίνδυνο την ψυχική ισορροπία του παιδιού και δημιουργούν τις προϋποθέσεις για μελλοντική δυσπροσαρμοστία και ενδεχόμενη παραβατικότητα. Οι γονείς των παραβατικών ανηλίκων έχει παρατηρηθεί πως δεν επιβλέπουν κατάλληλα τα παιδιά τους και συνήθως είναι απληροφόρητοι σχετικά με τις δραστηριότητές τους (Γεωργούλας Σ., 2000).

Οι καταστάσεις που προαναφέρθηκαν δεν οδηγούν τον έφηβο άμεσα στην παραβατικότητα, αλλά δημιουργούν τις ανάλογες συνθήκες, όπως έλλειψη προτύπων για ρόλους που έχουν σχέση με την ευθύνη των ενηλίκων απέναντι στα παιδιά τους, έλλειψη επικοινωνίας, ατμόσφαιρα μίσους και αντιδικίας.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε τις μεταβολές τις οποίες έχει υποστεί ο θεσμός της παραδοσιακής οικογένειας, μεταξύ των οποίων είναι οι εξής:

- i. Η αντικατάσταση της διευρυμένης οικογένειας από την πυρηνική οικογένεια.
- ii. Η αύξηση του αριθμού των μονογονεϊκών οικογενειών.
- iii. Η αύξηση του αριθμού των ατόμων που «συζούν χωρίς να έχουν δημιουργήσει οικογένεια, ή εάν είχαν οικογένεια στο παρελθόν, ή έχουν χωρίσει και έχουν παντρευτεί ξανά, ή των οποίων η οικογένεια αποτελείται

από θετούς γονείς και ετεροθαλή ή αμφιθαλή αδέρφια , ή έχουν χηρέψει, ή ζουν σε ομάδες ανύπαντρων ατόμων (κοινοβιακή ζωή), ή δημιουργούν ομοφυλόφιλα ζευγάρια, ή παντρεύονται με πολιτικό γάμο».

iv. Η μεταβολή των σχέσεων των δυο φύλων, η μείωση των μελών της οικογένειας, η συνεχής μεταβολή της φύσης της εργασίας.

«Οι λάθος γονείς και η αδιάφορη κοινωνία μπορούν να δημιουργήσουν έναν ανήλικο παραβάτη. Η ώθηση και ο πειθαναγκασμός στην επαιτεία, οι κακές συνθήκες διαβίωσης, το άσχημο οικογενειακό περιβάλλον και βεβαίως η εγκατάλειψη, οδηγούν πολλά παιδιά σιγά σιγά στη σκιά της κοινωνίας» (Παπαδημητρακόπουλος Κ.Γ., 1998).

Ο θάνατος του ενός εκ των δύο γονέων, η εγκατάλειψη και το διαζύγιο θεωρήθηκαν αιτίες οι οποίες με τον έναν ή τον άλλο τρόπο οδηγούν στην εκδήλωση αποκλίνουσας-παραβατικής συμπεριφοράς. Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στους παράγοντες εγκατάλειψη και διαζύγιο, δηλαδή στις περιπτώσεις εκείνες, που «η διάλυση» της οικογένειας οφείλεται σε υπαιτιότητα των ίδιων των συζύγων. Και αυτό, γιατί οι περιπτώσεις αυτές έγιναν αντιληπτές ως κατεξοχήν εγκληματογενείς παράγοντες.

Η ερμηνεία που δόθηκε στο σημείο αυτό είναι πως σε περιπτώσεις θανάτου το οικονομικό ή συναισθηματικό κενό που δημιουργείται στην οικογένεια μπορεί να καλυφτεί με ενισχύσεις δημόσιων φορέων και ιδιωτών ή με έναν νέο γάμο. Η περίπτωση όμως ενός διαζυγίου, εγκατάλειψης ή παιδιών εκτός γάμου είναι διαφορετική περίπτωση. Ο πατέρας εγκαταλείπει συνήθως την μητέρα με τα ανήλικα παιδιά χωρίς οικονομική κάλυψη, και το παιδί ζει σε μια αρκετά τεταμένη ατμόσφαιρα, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις εκείνες όπου οι γονείς δεν έρχονται εύκολα σε συμφωνία για την επιμέλεια του (Τάνταρος Σ., 2004).

Επιπλέον στις οικογένειες που εισέρχεται ένας «νέος γονέας», μετά από ένα δεύτερο γάμο των γονέων, εμφανίζονται συχνά ρήξεις και εντάσεις, οι οποίες δημιουργούν μια αρνητική ατμόσφαιρα. Τα παιδιά σε αυτού του τύπου οικογένειες, συχνά αισθάνονται ότι δεν ανήκουν πουθενά, ένα στοιχείο που είναι δυνατόν να δημιουργήσει ψυχικές διαταραχές. Εκτός από το ίδιο το διαζύγιο είναι πολύ πιθανόν να οδηγήσουν σε μια αντικοινωνική συμπεριφορά και οι ενδοοικογενειακές συγκρούσεις που προηγούνται ενός

διαζυγίου, αφού τέτοιες εντάσεις δημιουργούν ψυχικά τραύματα στα παιδιά και ταυτόχρονα παρεμποδίζουν τη σωστή κοινωνικοποίηση

Από πολλούς ερευνητές υποστηρίζεται ότι *το μέγεθος της οικογένειας* διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην παραβατικότητα και ότι όσο μεγαλύτερη είναι μια οικογένεια τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες να παραβατήσει ένα μέλος της. Αυτό συμβαίνει λόγω των περισσότερων αναγκών που υπάρχουν και λόγω της έλλειψης γονικού ελέγχου σε όλα τα παιδιά. Σύμφωνα με την Wilson (1980), η παράμετρος που συνδέεται ισχυρότερα με την παραβατικότητα των ανηλίκων είναι η ασθενής γονική επίβλεψη. Στις μεγάλες οικογένειες ο χρόνος γονεϊκής φροντίδας που αναλογεί στα παιδιά είναι λιγότερος και ανεπαρκής. Η αφιέρωση από τους γονείς λιγότερου ατομικού χρόνου από τον αναγκαίο σε κάθε παιδί, ενδεχομένως να δημιουργεί αντιπαλότητες μεταξύ των αδελφών, έτσι ώστε να εισπράξουν μεγαλύτερη γονεϊκή φροντίδα και στοργή. Το αποτέλεσμα είναι να δημιουργούνται μεγαλύτερες εντάσεις και συγκρούσεις στο χώρο της οικογένειας (Κατσιγαράκη Ε., 2004).

Τέτοιου είδους καταστάσεις κάνουν την οικογένεια να χάνει την ποιότητά της και να αποκαλείται «μη πλήρης από άποψη λειτουργίας» ή αποδιοργανωμένη. Με τον όρο αυτό εννοείται η οικογένεια εκείνη στα πλαίσια της οποίας συναντά κανείς φαινόμενα αποδιοργάνωσης όπως κακοποίηση και παραμέληση των παιδιών, χρήση ναρκωτικών, αλκοολισμό ή άλλες μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Αρνητικές εμπειρίες στο οικογενειακό περιβάλλον-απόρροια της δυσλειτουργίας του-θεωρήθηκε ότι μπορεί να έχουν σοβαρότερες επιπτώσεις στην εξέλιξη του παιδιού, άρα να ευνοούν και την εκδήλωση αποκλίνουσας ή παραβατικής συμπεριφοράς, από τον παράγοντα «διαλυμένη οικογένεια» (Νόβα Καλτσούνη, 2001).

Μια άλλη παράμετρος στη σχέση της εφηβικής παραβατικότητας με την οικογένεια είναι *η εγκληματικότητα των ίδιων των γονέων*, μια παράμετρος που εξηγείται με τις θεωρίες των πολιτισμικών συγκρούσεων. Η επίρεια που έχουν οι γονείς στα παιδιά τους δεν πρέπει να αγνοείται από τους ίδιους τους γονείς. Η μίμηση των γονικών προτύπων, κυρίως της εγκληματικότητας των γονέων είναι συχνά υπεύθυνη για την παραβατικότητα των ανηλίκων, ως απόρροια της εκμάθησης της επιθετικότητας μέσω άμεσων εμπειριών ή μέσω της παρατήρησης

προσώπων στα πλαίσια της οικογένειας. Ο Bandura (1972) στηριζόμενος στη θεωρία της «κοινωνικής μάθησης» διατύπωσε τη θεωρία της μιμητικής μάθησης, σύμφωνα με την οποία η μάθηση πραγματοποιείται με παρατήρηση της συμπεριφοράς ενός προτύπου και στη συνέχεια με τη μίμηση της ίδιας συμπεριφοράς. Έτσι, τα παιδιά που εκτίθενται σε επιθετικά πρότυπα συμπεριφοράς μιμούνται την αρνητική συμπεριφορά, αλλά και τη συμπεριφορά του προτύπου του ίδιου φύλου (Πετρόπουλος Ν., 2001).

Οι εμπειρίες του παιδιού δεν περιορίζονται στα πλαίσια της οικογένειας. Σήμερα όσο ποτέ άλλοτε η οικογένεια είναι σε μεγάλο βαθμό αδύναμη να προστατεύσει το παιδί από κάθε είδους «βλαπτικές» επιρροές, που θα οδηγούσαν στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Τα μηνύματα που το παιδί δέχεται από πηγές πληροφόρησης εκτός οικογένειας είναι όχι μόνο πολλά, αλλά προπάντων αντιφατικά και σε πολλές περιπτώσεις ακυρώνουν αυτά που έχει δεχθεί από την οικογένεια.

Κοινωνικές επιστήμες, μεταξύ των οποίων η Κοινωνιολογία της Απόκλισης και η Εγκληματολογία έστρεψαν από πολύ νωρίς την προσοχή τους στο ζήτημα που μας απασχολεί, αναζητώντας μια απάντηση στο ερώτημα σχετικά με τις αιτίες που συμβάλλουν στην εκδήλωση αποκλίνουσας/παραβατικής συμπεριφοράς στο θεσμό της οικογένειας. Το σχετικό συμπέρασμα είναι ότι, οποιαδήποτε προσπάθεια καταβάλλεται στο πλαίσιο των θεσμών κοινωνικοποίησης μπορεί να αποβεί αναποτελεσματική, εάν ο εντοπισμός του προβλήματος της αποκλίνουσας συμπεριφοράς των εφήβων περιοριστεί απλώς και μόνο σε ένα φορέα κοινωνικοποίησης, π.χ. μόνο στην οικογένεια (Φαρσεδάκης Ι., 1985).

Το πρόβλημα θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ως ζήτημα στο οποίο εμπλέκεται η κοινωνία ως σύνολο, άρα, όλοι οι φορείς κοινωνικοποίησης, θεσμοθετημένοι και μη. Βεβαίως, σε μια κοινωνία που εξελίσσεται μέσα σε αυτό που ονομάζεται σήμερα «παγκοσμιοποίηση», όπου οι παραδοσιακοί ρόλοι αμφισβητούνται πλήρως κατά περίπτωση, τα προβλήματα αυτά αλλάζουν. Χρέος της Ψυχολογίας είναι η κατανόησή τους και η υιοθέτηση προτάσεων για την καλύτερη και, αν είναι δυνατόν, ευτυχέστερη επίλυσή τους (Δήμου Γ., 2003).

Σχολείο

Τα αποτελέσματα της κοινωνικοποίησης στο οικογενειακό περιβάλλον γίνονται αισθητά και αξιολογούνται για πρώτη φορά επίσημα, όταν τα παιδιά έλθουν σε επαφή με τον δεύτερο σημαντικό φορέα κοινωνικοποίησης, το σχολείο. Το σχολείο αποτελεί σημαντικό μεταβατικό χώρο ανάπτυξης των εφήβων μεταξύ της οικογένειας και της κοινωνίας. Θεωρείται ένας σημαντικός στίβος όπου κερδίζει κανείς το «κοινωνικό status». Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει συστηματική καταγραφή της παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών, βέβαιο είναι πως η βία έχει καταστεί ένα σοβαρό πρόβλημα για τα σχολεία. Όχι μόνο οι μαθητές, αλλά και οι εκπαιδευτικοί νιώθουν να απειλούνται από την καθημερινή βία στους σχολικούς χώρους. Και αυτό συμβαίνει, όταν το σχολείο παρέχει στους μαθητές μόνο εκπαίδευση, όχι και παιδεία. Όλα αυτά καθιστούν φανερή την έκταση και τη σοβαρότητα που έχει πάρει το φαινόμενο (Κατσιγαράκη Ε., 2007).

Η παιδεία, ανάμεσα στα άλλα καλά, συμβάλλει στη μείωση της εγκληματικότητας. Η βασική πεποίθηση είναι ότι το σχολείο χτίζει το σωστό άνθρωπο. Άλλωστε το σχολείο εκτός από τις γραμματικές γνώσεις, παρέχει και ήθος και σφυρηλατεί το χαρακτήρα, γιατί εθίζει τα παιδιά στην τάξη, στην πειθαρχία, στην αποστροφή του ψεύδους και της αδικίας, στην εκμάθηση των κοινωνικών κανόνων συμπεριφοράς. Μέσω της διδασκαλίας προωθείται η εγκράτεια των μαθητών, καταργείται η θρασύτητα, η νωθρότητα, καλλιεργείται η αιδώς και η φιλοτιμία και ανοίγονται οι ηθικοί και διανοητικοί ορίζοντες του ατόμου. Μέσα στο σχολείο οι έφηβοι μαθαίνουν να προσαρμόζονται σε ένα ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Η ύπαρξη στο σχολείο διαφορετικών συμφερόντων αναγκάζει τους ανήλικους να ακολουθήσουν μια κοινωνική στάση, παρά τον εγωιστικό ρόλο του χαϊδεμένου παιδιού στην οικογένεια. Η συναναστροφή με διάφορους χαρακτήρες παρέχουν στους εκπαιδευόμενους έφηβους την κοινωνική γνώση. Έτσι, υιοθετούν τις αρετές του καλού πολίτη, την ηθική ακεραιότητα και την υποταγή στους νόμους (Γεωργούλας Σ., 2000).

Περνώντας από το ευρύτερο πεδίο της παιδείας στην εξειδικευμένη θεματική της ποιότητας της σχολικής εκπαίδευσης, διακρίνονται ανάλογες

προσπάθειες συσχέτισής της με μια ενδεχόμενη επικινδυνότητα των ανήλικων μαθητών, οι οποίοι είτε αδιαφορούν για το σχολείο και δεν είναι καλοί μαθητές είτε έχουν μαθησιακές δυσκολίες και είναι αντικοινωνικοί στο χώρο του σχολείου είτε ωθούνται από αντικειμενικούς παράγοντες στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Έχει ελεγχθεί ερευνητικά ο παρατηρούμενος συσχετισμός μεταξύ σχολικής απροσαρμοστικότητας και παραβατικότητας. Η απροσαρμοστικότητα στο σχολείο είναι δυνατό να αποτελεί το αρχικό στάδιο μιας κοινωνικής απροσαρμοστικότητας του παιδιού στη μετέπειτα ζωή του. Οι σχολικές αποτυχίες και καθυστερήσεις αποτελούν το σήμα κινδύνου για την παρουσία παραγόντων γένεσης της παραβατικής συμπεριφοράς, μια και στο σχολείο παρουσιάζονται τόσο τα ιδιосуστατικά προβλήματα των εφήβων όσο και οι παιδαγωγικές και συναισθηματικές ανεπάρκειες της οικογένειας (Φαρσεδάκης Ι., 2005).

Σύμφωνα με τον συσχετισμό αυτό, τα παραπτωματικά παιδιά παρουσιάζουν ορισμένες χαρακτηριστικές σταθερές, όπως είναι η κακή ως μέτρια σχολική επίδοση και οι μαθησιακές δυσκολίες (δυσλεξία, δυσγραφία, δυσανάγνωση, εννοιολογικά λάθη). Όταν ένα παιδί παρουσιάζει ελλείψεις στο μαθησιακό τομέα, συγκρινόμενο με την πλειονότητα των παιδιών της τάξης του, βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, γιατί δυσκολεύεται να τα συναγωνιστεί. Τότε αναπτύσσονται αρνητικά συναισθήματα τα οποία προκαλούν και αυτά τις ανάλογες προς αυτά αντιδράσεις, έχοντας στόχο τους συμμαθητές ή τους δασκάλους (Δήμου Γ., 2003).

Έτσι, η υπόλοιπη ομάδα το απορρίπτει και το περιθωριοποιεί και η απάντηση του παιδιού είναι η επιθετική συμπεριφορά και να αναπτύσσει καταστροφικές τάσεις για να προστατεύσει τον εαυτό του. Και ξεκινώντας από το μικροβανδαλισμό ή την κλοπή αντικειμένων του σχολείου ή των συμμαθητών του, τις φασαρίες, να είναι ανυπάκουοι, κινητικοί, να διαπληκτίζονται με τους συμμαθητές τους, να αντιγράφουν στις εξετάσεις, περνά σε ευρύτερες παραβατικές δραστηριότητες έξω από το σχολείο μια και, όπως είδαμε, τις περισσότερες φορές είναι σκασιάρχης. Άλλωστε το σχολείο είναι ένας μικρόκοσμος και οι ρόλοι που αποδίδονται και υιοθετούνται από τους ανήλικους έχει διαπιστωθεί πως δεν διαφέρουν πολύ από τους κοινωνικούς ρόλους που καλούνται να παίξουν στην ευρύτερη

κοινωνία οι ενήλικοι, οριοθετώντας με αυτό τον τρόπο και το μέλλον τους (Γεωργούλας Σ., 2000).

Τι φταίει όμως και μερικοί μαθητές εξελίσσονται σε παραβατικοί; Οι σχετικές ευθύνες επιμερίζονται. Μια πρώτη οπτική προσέγγισης υιοθετεί τη θέση ότι οι παραβατικοί έφηβοι από την αρχή έδειξαν πολύ μικρό ή και καθόλου ενδιαφέρον για το σχολείο. Την αδιαφορία αυτή ακολουθεί η αποτυχία. Αποτυγχάνουν γιατί δεν ενδιαφέρονται, αλλά και δεν ενδιαφέρονται επειδή έχουν υποστεί αποτυχίες που τους αποθάρρυναν. Κι έτσι, για να αποφύγουν μια μελλοντική αποτυχία, έχουν την τάση να περιορίσουν τις φιλοδοξίες τους, άρα να εργάζονται λιγότερο, με αποτέλεσμα οι αποτυχίες να είναι αλληπάλληλες. Δημιουργείται έτσι ένας φαύλος κύκλος. Το σχολείο δεν τους ικανοποιεί, γιατί σχολείο σημαίνει εργασία, θεωρία και άρα όχι πραγματική ζωή, σημαίνει ρουτίνα, μονοτονία, υποταγή στην αυθεντία του δασκάλου. Το σχολείο αντιπροσωπεύει το αντίθετο από ό,τι ενδιαφέρει τον «προπαραβατικό» ανήλικο, που αγαπά τη δράση, τη διέγερση, το παιχνίδι, η ψυχαγωγία (Φαρσεδάκης Ι., 2005).

Εδώ ακριβώς ο ρόλος των γονέων είναι καθοριστικός. Είναι άρρηκτη η σχέση μεταξύ των γονέων και της σχολικής απροσαρμοστικότητας. Αν οι γονείς ενδιαφερθούν, του εξηγήσουν πως είναι αναγκαίο να μελετήσει και να σπουδάσει για να ανταπεξέλθει, στη συνέχεια, ευκολότερα στις δυσκολίες της ζωής κι ότι αξίζει τον κόπο να υποβληθεί στην προσωρινή στέρηση ορισμένων απολαύσεων, το παιχνίδι έχει κερδηθεί σε αυτό το επίπεδο. Πως είναι δυνατόν το παιδί να συγκεντρωθεί στα μαθήματά του, όταν όλα πάνε στραβά στο σπίτι; Η έλλειψη ενδιαφέροντος των ανηλίκων είναι απότοκος της επίδρασης οικογενειακών παραγόντων. Δεν βρίσκουν την αναγκαία οικογενειακή υποστήριξη για να ανταπεξέλθουν στις πιέσεις του σχολείου, με αποτέλεσμα να χάνουν το ενδιαφέρον τους γι' αυτό (Χρηστάκης Κ., 2001).

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι περισσότεροι γονείς των παραβατικών παιδιών επιδεικνύουν μια στάση αδιάφορη ή και αντίθετη για το σχολείο. Η αδιαφορία για την επίδοση του παιδιού στο σχολείο μπορεί να συνδέεται με το πολιτισμικό πρότυπο των γονέων. Η απουσία πνευματικών επενδύσεων των γονέων και η έλλειψη σχεδίων επιτυχίας για το παιδί μπορεί να οφείλονται σε λανθασμένη εκτίμηση των απαιτήσεων του κοινωνικού

περιβάλλοντος, η οποία, με τη σειρά της, μπορεί να οφείλεται σε κακή πληροφόρηση των οικογενειών που αγωνίζονται να αντιμετωπίσουν τα οικονομικά προβλήματα (Κατσίρα Β., 2008).

Σε αυτή τη περίπτωση τα παιδιά δεν έχουν κανένα πρόβλημα, δεν αισθάνονται καμία ενοχή για τη σχολική αποτυχία. Αντίθετα, αντιμετωπίζουν την αποτυχία, κατά κάποιον τρόπο, ως λάβαρο της εξέγερσης και των διεκδικήσεών τους απέναντι σε μια κοινωνία της αδικίας και της εκμετάλλευσης, στην οποία καταλογίζει αδιαφορία και απόρριψη. Πως γίνεται τα παιδιά να έχουν φιλοδοξίες όταν οι γονείς τους δεν έχουν γι' αυτά; Οι γονείς έχουν τα δικά τους προβλήματα που δεν τους επιτρέπουν να ασχοληθούν ιδιαίτερα με τα σχολικά προβλήματα του παιδιού τους.

Γι' αυτό το σχολείο πρέπει να είναι ανοιχτό. Οι έφηβοι δεν θέλουν το δάσκαλό τους εκτελεστή αυταρχικών και τυπικών διαδικασιών, αλλά συνοδοιπόρο και καθοδηγητή και ταυτόχρονα θέλουν βοήθεια, αγάπη, προσέγγιση και ενδιαφέρον για να ξεπεράσουν τις δυσκολίες της ηλικίας τους. Έχουν ανάγκη από καθηγητές που δεν θα διακρίνουν τους μαθητές ανάλογα με τις επιδόσεις τους, αλλά θα προσεγγίσουν τον καθένα ξεχωριστά, ώστε να διαμορφώνουν μια ολοκληρωμένη άποψη για την προσωπικότητά τους και για τις αιτίες που κρύβονται πίσω από τις δυσκολίες προσαρμογής και την αποκλίνουσα συμπεριφορά τους (Δήμου Γ., 2003).

Παράλληλα, οι καθηγητές πρέπει να ενδιαφέρονται για τους μαθητές, να τους αγαπούν και να αποτελούν πόλο εμπιστοσύνης, ούτως ώστε οι μαθητές να μπορούν να τους μιλούν ελεύθερα για τα προβλήματά που αντιμετωπίζουν και να είναι σε θέση να μειώνουν την απόσταση που τους χωρίζει. Στο σημερινό σχολείο, με τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί και συντελούνται (διαφοροποίηση του μαθητικού πληθυσμού, πολυπολιτισμικό σχολείο, εισαγωγή νέων αναλυτικών προγραμμάτων και βιβλίων) ο ρόλος του εκπαιδευτικού αλλάζει και φαντάζει ανεπαρκής. Ο εκπαιδευτικός καλείται να προβεί σε πολλαπλές επιλογές όσον αφορά τις μεθόδους, τους στόχους και το περιεχόμενο των αναλυτικών προγραμμάτων (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Στο σημείο αυτό, είναι ενδιαφέρον να αναφερθεί η συσχέτιση της παραβατικότητας με τον τύπο του σχολείου, δηλαδή ιδιωτικού και

δημόσιου σχολείου. Φαίνεται ότι υπάρχει γενικά μια τάση για λιγότερη παραβατικότητα ανάμεσα στους μαθητές των ιδιωτικών σχολείων. Οι μαθητές αυτοί φαίνεται να παρακολουθούν περισσότερη βία και να καταναλώνουν πιο συχνά αλκοόλ μέχρι μέθης. Για τις περισσότερες συμπεριφορές πάντως, η διαφορά ανάμεσα στα ιδιωτικά και στα δημόσια είναι αμελητέα. Η διάκριση των σχολείων σε γενικές και τεχνικές κατευθύνσεις παρουσιάζει περισσότερο ενδιαφέρον, αφού οι μαθητές των τεχνικών κατευθύνσεων είναι περισσότερο αναμειγμένοι σε πολλές συμπεριφορές (Judith Bell, 1997).

Η συγκρότηση και η λειτουργική διαμόρφωση του σχολικού χώρου είναι πιθανόν να επηρεάζουν είτε με θετικό, είτε με αρνητικό τρόπο τη συμπεριφορά του μαθητή. Η δομή του σχολικού χώρου είναι πιθανόν να λειτουργήσει ανασταλτικά ως προς την εργασία και την επικοινωνία των μαθητών στο σχολείο ή ακόμη να αποτελέσει πρόσφορο πεδίο άσκησης βίας και επιθετικότητας ή παραβατικής συμπεριφοράς. Πολλά σχολεία θυμίζουν απόρθητα φρούρια, μέσα στα οποία βρίσκονται «κλεισμένοι» για κάποιες ώρες μαθητές. Η αρχιτεκτονική του σχολείου πρέπει να είναι τέτοια έτσι ώστε να προσφέρει στο μαθητή τη θέληση να βρίσκεται μέσα σε αυτό, να υπάρχει χρώμα, το οποίο θα επιλέγεται από τους ίδιους τους μαθητές (Courtecuisse V., 1998).

Με τη δημιουργία αξιοπρεπών και λειτουργικών χώρων στο σχολείο δημιουργείται μια ευχάριστη διάθεση για εργασία τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους μαθητές. Εξάλλου ο δομημένος χώρος του σχολείου διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη συμπεριφορά και την επίδοση των μαθητών. «Ο ζωτικός χώρος κίνησης και δράσης είναι απαραίτητος για το παιδί που χρειάζεται να εκφράσει με κίνηση και παιχνίδι τη σωματική και ψυχοκοινωνική του ανάπτυξη, στοιχείο που συχνά αγνοείται μέσα στα μικρά προαύλια ή στις σκοτεινές αίθουσες των σχολείων, ιδιαίτερα στο κέντρο των πόλεων». Άρα απαραίτητη είναι η κατάλληλη στέγαση των σχολείων, η απάλειψη των κοινωνικοοικονομικών διαφορών μεταξύ των σχολείων, έτσι ώστε να παρέχονται ίσες δυνατότητες στο χώρο της εκπαίδευσης με την εξασφάλιση της ισοκατανομής στο σχολικό εξοπλισμό (π.χ. τεχνολογικό, αθλητικό, εργαστηριακό εξοπλισμό) (Δήμου Γ., 1998).

Με αυτό τον τρόπο η ίδια η δομή του σχολείου εμποδίζει τα όποια παιδαγωγικά αποτελέσματα της μόρφωσης η οποία με τη σειρά της αποτελεί τροχοπέδη στην όλη βελτιωτική δράση της παιδείας στο χαρακτήρα του εφήβου. Άρα, η ίδια η συντηρητική δομή του σχολείου συμβάλλει στο να μην υπάρχει κάποια θετική συσχέτιση ανάμεσα στην παιδεία και στην αντιμετώπιση της σχολικής απροσαρμοστικότητας και συνεπώς της επικινδυνότητας των ανηλίκων. Αυτό, βέβαια, που είναι κοινά παραδεκτό είναι πως το σχολείο αποτελεί σημαντική δύναμη, μετά από αυτή της οικογένειας, στη διαμόρφωση της ταυτότητας του μαθητή. Το τι είδους άνθρωπος γίνεται και το τι ικανότητες αποκτά, είναι απόρροια του τύπου της εκπαίδευσης που δημιουργεί το σχολείο (Ματσαγγούρας Η., 1999).

Παρέες συνομηλίκων

Οι έφηβοι θέλουν ως ένα βαθμό να αποδεσμευτούν από το σπίτι και την οικογένειά τους, που είναι η αμεσότερη μορφή εξουσίας στο περιβάλλον τους. Γι' αυτό και είναι συχνό το φαινόμενο εφήβων που έρχονται σε οξεία αντιπαράθεση με τους γονείς τους ή φεύγουν (συνήθως προσωρινά) από το σπίτι τους. Συναισθηματικό καταφύγιο στις περιπτώσεις αυτές είναι οι συνομήλικοι (οι παρέες), που λειτουργούν ως υποκατάστατο της οικογένειας. Όμως οι έφηβοι δεν επιθυμούν την πλήρη αποδέσμευσή τους από τους γονείς τους, αφού αυτοί είναι ό,τι σημαντικότερο γι' εκείνους. Αναγκάζονται έτσι οι έφηβοι να ακροβατούν ανάμεσα σε δύο εκ διαμέτρου αντίθετους ρόλους: στο ρόλο του πειθήνιου ή, έστω, μη προκλητικού εφήβου απέναντι στους γονείς τους, και στον ρόλο του αντάρτη, «σκληρού» συντρόφου στην παρέα (Κουράκης Ν., 1999).

Οι μέσοι έφηβοι μαθητές δηλώνουν ότι έχουν μια σταθερή παρέα. Ωστόσο, είναι σύνηθες οι γονείς των παραβατικών εφήβων να μη γνωρίζουν γενικά την παρέα στην οποία ανήκουν τα παιδιά τους. Οι παρέες των παραβατικών μαθητών αποτελούνται κυρίως από άτομα του ιδίου φύλου και δευτερευόντως, μόνο, είναι μικτές, τάση που συμβαδίζει κάπως με εκείνην του γενικού μαθητικού πληθυσμού. Όπως για τους μέσους μαθητές έτσι και για τους παραβάτες, η παρέα προέρχεται πρωτίστως από το σχολείο

και κατά δεύτερο λόγο από τη γειτονιά ή από τα νυχτερινά στέκια. Ακόμα, η παρέα μπορεί να προέρχεται από την αθλητική ομάδα ή από τον χώρο της δουλειάς. Η παρέα των μέσων μαθητών είναι συχνά πολυμελής, με μέσο όρο συμμετεχόντων τα οκτώ (8) άτομα, ενώ στην παρέα των ομαδικών παραβατών τα μέλη είναι πέντε έως έξι (5-6). Οι παρέες των μαθητών αποτελούνται κατά πλειονότητα από άτομα που δεν έχουν όλα την ίδια ηλικία (Ζαγούρα Π., 2007).

Στις εν λόγω ομάδες οι έφηβοι βρίσκουν μια κοινότητα αντιλήψεων και βαθμιαία γίνονται ένα με την ομάδα, εξαρτώμενοι πλήρως από αυτήν, σε βαθμό ώστε πολύ δύσκολα κάποιοι από τα μέλη της ομάδας να ενεργούν διαφορετικά. Η παρέα συμπληρώνει και στηρίζει τους έφηβους, λυτρώνοντάς τους από την κλονισμένη τους αυτοπεποίθηση. Με την κάλυψη της ομάδας θα μπορέσουν να επιχειρήσουν νέες προσπάθειες και να δοκιμάσουν τις ικανότητες και τα όριά τους. Τα μέλη της παρέας συνδέονται μεταξύ τους κυρίως από τον κοινό τρόπο διασκέδασης και τα κοινά ενδιαφέροντα, την ιδεολογία και τον κοινό τρόπο έκφρασης. Οι έφηβοι παραβάτες αισθάνονται την παρέα τους ως ξεχωριστή ή θεωρούν ότι και οι τρίτοι βλέπουν την παρέα τους ως ξεχωριστή. Ισχυρά αισθήματα αλληλοϋποστήριξης και αλληλεγγύης φαίνεται να συνδέουν τα μέλη της παρέας των παραβατών καθώς δηλώνουν ότι μια επίθεση – προσβολή προς ένα μέλος της παρέας αντιμετωπίζεται ως επίθεση ενάντια στο σύνολο των μελών της (Clive R. & Hollin, 2004).

Ο χαρακτήρας και η συμπεριφορά του μέλους παίζουν σημαντικό ρόλο για την εισδοχή στην παρέα. Ανάλογη σημασία έχει και το να συστήσει ένα μέλος της παρέας κάποιον καινούριο. Η παρέα των μέσων μαθητών, κινούμενη καθημερινά στο σχολείο, στη γειτονιά και στην ευρύτερη συνοικία, αφιερώνει τον χρόνο της στη συζήτηση, στη μουσική, στον αθλητισμό ή στην κατανάλωση ποτών, αλλά και στο γήπεδο. Πέραν όμως, αυτών των κοινωνικά αποδεκτών τρόπων κοινωνικοποίησης και ψυχαγωγίας που υιοθετούν, τα μέλη της παραβατικής παρέας διαθέτουν τον κοινό ελεύθερο χρόνο τους και σε παράνομες δραστηριότητες ή επιλέγουν μορφές ψυχαγωγίας που παρέχουν ευκαιρίες για παρανομίες (π.χ. επεισόδια στο γήπεδο κατά την παρακολούθηση αγώνων). Μάλιστα, ένας εντονότερα αντισυμβατικός ή/και επιθετικός τρόπος ζωής φαίνεται να διακρίνει τις

παρέες των οποίων τα μέλη είναι παραβατικά. Ειδικότερα, οι ομαδικοί παραβάτες αναφέρουν συχνά ότι με την παρέα τους καταναλώνουν ναρκωτικές ουσίες, παρανομούν ή τσακώνονται με τρίτους. Τέλος, μερικοί αναφέρουν ότι η ομάδα τους επικεντρώνει τη δράση της σε συμπεριφορές υψηλού κινδύνου και δη οργανωμένης παραβατικότητας, όπως ληστείες ή συμπλοκές και αγώνες με μηχανάκια (Robert M., 2006).

Ως προς τους λόγους για τη συμμετοχή στην παρέα οι περισσότεροι αναφέρουν ότι συμμετέχουν στην παρέα για πλάκα ή για να βρουν φίλους, αλλά ακόμη και για να αισθάνονται ωραία ή για το συναίσθημα του να ανήκει κανείς κάπου. Οι παρέες αυτές ανάγουν σε κεντρική θέση αξίες όπως η επιδίωξη της ζωντανής συγκίνησης, η απέχθεια για τη ρουτίνα και η επιδίωξη σκληροτράχηλου ανδρισμού, ιδίως μάλιστα απέναντι σε αδύναμες κοινωνικές ομάδες (π.χ. μειονότητες). Σημαντικοί για τους έφηβους παραβάτες είναι και οι λόγοι όπως το να βγάλουν εύκολα λεφτά και, σε μικρότερο βαθμό, να εξασφαλίσουν ναρκωτικές ουσίες. Επομένως, οι πράξεις τους διέπονται λιγότερο από ωφελιμιστικές σκοπιμότητες και περισσότερο από τάσεις ηδονισμού, κακεντρέχειας, και «ευθιξίας» απέναντι σε υποτιθέμενες ή πραγματικές προσβολές. Πάντως, από την άλλη πλευρά, οι ενέργειες αυτές έχουν κατά κανόνα πρόσκαιρο χαρακτήρα και δεν θέτουν υπό ενσυνείδητη αμφισβήτηση το βασικό πλαίσιο αξιών που ισχύει στη συγκεκριμένη κοινωνία (Ζαγούρα Π. & Γαλανού Μ., 2007).

Μέσα μαζικής επικοινωνίας και πρότυπα συμπεριφοράς

Είναι γνωστό ότι τα ΜΜΕ και κυρίως η τηλεόραση και το διαδίκτυο, σε όλο τον κόσμο και την Ελλάδα προβάλλουν κατά κόρων αρνητικά κοινωνικά πρότυπα που ασκούν ιδιαίτερη επιρροή στην ευαίσθητη ψυχή των εφήβων. Τα σύγχρονα μέσα μαζικής επικοινωνίας, που απευθύνονται στο μαζικό πληθυσμό, έχουν αντικαταστήσει τη μέχρι τώρα ισχύουσα επικοινωνία. Αυτά τα μέσα έχουν κατηγορηθεί ότι τείνουν να κυριαρχήσουν στην ίδια την κοινωνική οργάνωση μέσα στη παντοδυναμία των προτύπων συμπεριφοράς που προβάλλουν. Με τη δύναμη της υποβολής που διαθέτουν, μπορούν να επηρεάσουν τις ευάλωτες συνειδήσεις τους και να

προβούν στη διαστροφή του χαρακτήρα τους σε τέτοιο βαθμό που να τους οδηγούν ακόμα και στη παραβατικότητα. Η εικόνα λειτουργεί σαν ερέθισμα στον έφηβο θεατή και τον οδηγεί σε ανάλογη συμπεριφορά με αυτή που βλέπει (Robert M. Regali, 2006).

Καθημερινά οι έφηβοι εκτίθενται σε ανυπολόγιστο αριθμό σκηνών βίας και επιθετικότητας και γίνονται παθητικοί δέκτες ερεθισμάτων που δρουν καταλυτικά στο υποσυνείδητό τους και ενοχοποιούνται σε μεγάλο βαθμό για τις εφηβικές δραστηριότητες. Πρόκειται για ζωντανά παιχνίδια που παρακολουθούν οι έφηβοι, τα οποία αποτελούνται από έντεχνα συγκροτημένες ομάδες ανθρώπων, που στοχεύουν στην αλληλοεξόντωση και δεν προάγουν τις κοινωνικές και ηθικές αξίες της ανθρώπινης κοινότητας. Η απόκρυψη της κοινωνικής πραγματικότητας, έχει ως αποτέλεσμα την επιβράδυνση της ομαλής ένταξης του ανήλικου στις κοινωνικές διαδικασίες, με όλα τα προβλήματα που αυτή συνεπάγεται. Οι ιστορίες βίας στρέφουν τον εφηβικό ενθουσιασμό στη βία, ενώ θα μπορούσε να μεταστραφεί σε δημιουργικές ενέργειες. Η τηλεοπτική βία κάνει τους έφηβους πιο ανεκτικούς στην επιθετικότητα άλλων παιδιών, λιγότερο συναισθηματικούς και λιγότερο αρνητικούς στη βία (*Χρηστάκης 2001*).

Είναι γεγονός ότι αρκετές διαφημίσεις στοχεύουν στο ευάλωτο καταναλωτικό κοινό των ανηλίκων. Οι ανάγκες που δημιουργούνται δεν αντιστοιχούν σε πραγματικές ανάγκες όλων των προϊόντων και οι νέοι εξαρτημένοι από τις τεχνητές ανάγκες, επιχειρούν την άμεση αγορά με το χαρτζιλίκι τους. Όταν όμως αυτό δεν φτάνει, τότε οδηγούνται σε μικροκλοπές και άλλες αντικοινωνικές συμπεριφορές. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αρκετές φορές ηρωοποιούν άτομα με αντικοινωνική συμπεριφορά, με βίαιες δραστηριότητες και έτσι οδηγούνται σε μιμητισμό. Ταυτίζουν τον εαυτό τους με τον δήθεν ήρωα και η ηρωοποίηση του κακού γίνεται βίωμά τους. Όσον αφορά τη τηλεόραση και τον κινηματογράφο δίνουν μια ψεύτικη εικόνα της καθημερινής ζωής προβάλλοντας ταινίες βίας της εύκολης ζωής μέσω της πορνείας, της εμπορίας ναρκωτικών και της ληστείας. Οι βιντεοταινίες και οι περιπέτειες ανήκουν στην πρώτη προτίμηση των ανηλίκων, καθώς οι έφηβοι ταυτίζονται με τους δήθεν ήρωες των ταινιών αυτών, την ηθική νοσηρότητα και την υπερβολική

πολυτέλεια και η δεύτερη προτίμησή τους είναι οι σεξοκωμωδίες που δεν είναι τόσο αθώες, αφού θίγουν ηθικές αξίες, θεσμούς, κανόνες, και πολλές φορές τείνουν στην διακωμώδηση όλου του φάσματος της κοινωνικής ζωής (Γεωργούλας Σ., 2000).

Τα **τηλεοπτικά προγράμματα και τα βιντεοπαιχνίδια** επηρεάζουν την ψυχή των παιδιών, τα οποία ωθούνται να μιμηθούν άγρια και αιμοβόρα παιχνίδια. Δεν είναι σπάνια τηλεοπτική εικόνα η εικόνα ενός παιδιού που βρίζει και φέρεται με αυθάδεια στους ενήλικες, που χτυπά μικρότερα παιδιά και μάλιστα αυτή η συμπεριφορά του, είτε μένει ατιμώρητη, είτε γίνεται αποδεκτή τρέποντας τους άλλους σε φυγή. Έτσι το παιδί εμφανίζεται στο σχολικό χώρο έχοντας εκρήξεις θυμού, ενοχλώντας τους συμμαθητές του και εμποδίζοντας την διεξαγωγή του μαθήματος. Αυτό που αξίζει να τονίσουμε στο σημείο αυτό είναι ότι οι γονείς βρίσκουν σαν μέσο απασχόλησης των παιδιών την τηλεόραση, χωρίς όμως να γίνεται επιλογή των κατάλληλων προγραμμάτων. Τα παιδιά αφήνονται ανεξέλεγκτα και χωρίς βοήθεια στην παρακολούθηση αυτών των προγραμμάτων, τα οποία δρουν καταλυτικά στη συνείδησή τους (Βουιδάσκης Β., 1992).

Επικοινωνία όμως δεν είναι μόνο η τηλεόραση, το βίντεο, ή ο κινηματογράφος, είναι και η μουσική. Το **τραγούδι** έχει κατηγορηθεί ότι αποτελεί από μόνο του στοιχείο «προπαραβατικότητας». Το φαινόμενο του ροκ που έκανε την εμφάνισή του στη δεκαετία του '50 ξέσπασε ένα κύμα επανάστασης. Η ροκ εμφάνιση με ρούχα περίεργα, το έντονο μακιγιάζ, ο εξαντλητικός χορός, όπως στη τεχνική του βουντού, μαρτυρούν την πλήρη εξάρτηση από το σατανά. Ταυτόχρονα η ένταση του ήχου που είναι στα ογδόντα ντεσιμπέλ έχει αποδειχθεί επιστημονικά ότι δημιουργεί στα άτομα συναισθήματα καταπίεσης, μελαγχολίας, οργής, επαναστατικής και επιθετικής διάθεσης, ενώ τα φωτεινά εφέ που χρησιμοποιούνται έχουν σκοπό να μειώσουν την ικανότητα κρίσης και τα αντανακλαστικά των εφήβων (Robert M., 2006).

Έχει, επίσης, παρατηρηθεί πως το ροκ επιδρά τόσο στη ψυχολογία όσο και στη φυσική κατάσταση του ατόμου. Έχουν αναφερθεί αλλαγές στο σφυγμό, αυξημένη έκκριση των ενδοκρινών αδένων και ταυτόχρονα μια αξιοσημείωτη επίπτωση στο εγκεφαλονωτιαίο υγρό, το οποίο ελέγχει την έκκριση ορμονών. Το τελικό αποτέλεσμα είναι η απώλεια ισορροπίας στις

σεξουαλικές και επινεφριδικές ορμόνες. Ταυτόχρονα με τα φυσικά αποτελέσματα έχουν παρατηρηθεί ανάλογα ψυχολογικά αποτελέσματα, όπως η αλλαγή συγκινησιακών αντιδράσεων, η απώλεια του ελέγχου, η σοβαρή σύγχυση της μνήμης, η κατάθλιψη (Βουϊδάσκης Β., 1992).

Ωστόσο, δεν θα πρέπει να καταδικάσουμε γενικά τον κινηματογράφο ή την τηλεόραση. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε τη μελέτη της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων από τον **Τύπο**, μιας και ο Τύπος συμβάλλει στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης. Η θεαματοποίηση των εγκληματικών ενεργειών, συχνά προκαλεί σύγχυση, διότι οι έφηβοι αναγνώστες σχηματίζουν μια εικόνα για το κοινωνικό περιβάλλον που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Η λεπτομερής καταγραφή του τρόπου εκτέλεσης εγκλημάτων οδηγούν στη μυθοποίηση και την ηρωοποίηση του δράστη. Έτσι, αυτό λειτουργεί καταλυτικά στη συνείδηση των εφήβων που τείνουν να μιμηθούν το προβαλλόμενο μοντέλο συμπεριφοράς (Clive R & Hollin, 2004).

Όλα αυτά δημιουργούν στους εφήβους την εικόνα ενός κόσμου αποδιοργανωμένου, όπου η ηθική πρόοδος δεν συμβαδίζει με την τεχνική πρόοδο και δεν την ελέγχει, όπου οι παλιές αξίες έχουν καταστραφεί χωρίς, ακόμη, να έχουν αντικατασταθεί από νέες, όπου, ιδιαίτερα, η αξία της ανθρώπινης ζωής, έχει απολεσθεί και όπου χαρακτηριστικό είναι η ηθική ανασφάλεια. Τόσο τα μέσα μαζικής επικοινωνίας όσο και καθένας πολίτης οφείλουν να προσανατολιστούν στην προοπτική της αναίρεσης και ελαχιστοποίησης των αιτιών αναπαραγωγής της βίας χωρίς ταυτόχρονα να περιοριστεί η ελεύθερη διακίνηση των ειδήσεων. Συνεπώς, μόνο μια θετική προσέγγιση της συμπεριφοράς των εφήβων από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας θα συμβάλλει στην άμβλυνση των κοινωνικών αντιθέσεων και στο περιορισμό της εγκληματικότητας (Νέστορας Ι., 1999)..

Περιοχή, Πόλη, Γειτονιά

Ο χώρος μέσα στον οποίο ζει και δρα κανείς αποτελεί μια καθοριστική συνιστώσα για τη δόμηση κάθε μελέτης και θεώρησης. Οι μελέτες στο χώρο της εγκληματολογίας δομούν το στερεότυπο του περιβάλλοντος χώρου ως πηγή προπαραβατικότητας, σε συνάρτηση με το αντίθετό του, την ιδέα του προστατεύσιμου χώρου. Η παραβατικότητα ποικίλλει ανάλογα με τη γεωγραφική περιοχή. Υπάρχουν διαφορές μεταξύ πόλης και υπαίθρου και οι διαφορές αυτές, κατά κανόνα, εμφανίζονται κατά ποσοστό ανάλογο προς την αύξηση, τη σύνθεση, την κινητικότητα του πληθυσμού. Οι διαφορές αυτές δεν είναι μόνο ποσοτικές, αλλά και ποιοτικές (Γεωργούλας Σ., 2000).

Στις πόλεις τείνουν να κυριαρχήσουν μορφές κτητικής παραβατικότητας περισσότερο παρά βίαιης παραβατικότητας, που επικρατεί κυρίως στην ύπαιθρο. Οι διαφορές δεν εντοπίζονται μόνο στα ποσοστά και το είδος της παραβατικότητας, αλλά και σε άλλα κοινωνικά προβλήματα, όπως διαταραχές της συμπεριφοράς, αλκοολισμός, αυτοκτονίες, με αποτέλεσμα εύκολα να συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι περιοχές αυτές είναι «προπαραβατικές ζώνες».

Στις πόλεις υπάρχουν δυσκολότερες οικονομικό-κοινωνικές συνθήκες, μικρότερη ομοιογένεια, τα αγαθά και οι ευκαιρίες είναι περισσότερα. Το ίδιο συμβαίνει και με τις ανθρώπινες επαφές που πολλαπλασιάζονται, γίνονται πιο πολύπλοκες με συνέπεια να αυξάνουν τις πιθανότητες δημιουργίας συγκρούσεων. Η γοητεία της ανωνυμίας αποτελεί έναν από τους πιο βασικούς παράγοντες παραβατικότητας για τους έφηβους. Αντίθετα, στην ύπαιθρο οι κάτοικοι είναι ομοιομορφότεροι, σχεδόν λείπουν οι ανταγωνισμοί που πηγάζουν από την κοινωνική τάξη, την ποικιλία των επαγγελμάτων και συγχρόνως ο ασκούμενος κοινωνικός έλεγχος είναι εγγύτερος και αυστηρότερος. Ταυτόχρονα, στην πόλη ο θεσμός της εκκλησίας, το ίδιο το κράτος και βέβαια η οικογένεια δεν λειτουργούν όπως στην επαρχία, όπου υπάρχει ένα κλειστό κύκλωμα. Στη μεγάλη πόλη οι θεσμοί είναι απρόσωποι και συχνά απόντες (Φαρσεδάκης Ι., 2005).

Εκτός από τις διαφορές μεταξύ πόλης και υπαίθρου παρουσιάζονται και ενδοαστιακές διαφοροποιήσεις σε περιοχές από πολύ μικρές (π.χ. σε ένα δρόμο, μια γειτονιά) έως πολύ μεγάλες (ολόκληρες ζώνες μιας πόλης). Αυτό εξηγείται μέσω της κινητικότητας των μειονεκτούντων ομάδων προς αυτές τις περιοχές, που οικονομικά είναι πιο προσιτές για αυτές (υποβαθμισμένες κατοικίες με χαμηλά ενοίκια). Η υψηλή κινητικότητα δημιουργεί ένα γενικό αίσθημα αστάθειας και έλλειψης αποτελεσματικών κοινοτικών κανόνων συμπεριφοράς. Επίσης, η έλλειψη από κατάλληλα ψυχαγωγικά κέντρα, από πάρκα, οι συγκρούσεις των διαφόρων τάξεων των ενοίκων, οι τύποι κατοχής των σπιτιών (ιδιοκτήτες-ενοικιαστές) τονίζουν αυτή τη χωροταξική υποβάθμιση, ενώ ταυτόχρονα οι περιοχές αυτές μαστίζονται από προβλήματα μεγάλης πληθυσμιακής πυκνότητας. Τέλος, η έλλειψη εργασιακής ασφάλειας, η ανυπαρξία φίλων, γενικότερα οι προβληματικές ανθρώπινες σχέσεις λόγω της αρνητικής αξιολογήσεως του οικιστικού περιβάλλοντος της περιοχής έχουν σαν αποτέλεσμα όχι μόνο οι κάτοικοι να έχουν μια αρνητική εικόνα για τον εαυτό τους, αλλά και οι άλλοι να βλέπουν τα παιδιά τέτοιων περιοχών ως παραβατικά (Τσαούσης Δ., 1974).

Ύστερα, η έννοια της γειτονιάς, καθ' εαυτή, δημιουργεί προβλήματα, μια και δεν συμπίπτει, αναγκαία, με κάποια κοινωνική υποκουλτούρα, ακόμα και ως προς τα όρια και τα χαρακτηριστικά της γειτονιά τους. Για να περιοριστούν κάποια από τα μειονεκτήματα έγινε προσπάθεια σύγκρισης υψηλής και χαμηλής παραβατικότητας με σύγχρονη εξέταση του πως δημιουργήθηκε και διατηρήθηκε η κακή φήμη διαφόρων περιοχών (Φαρσεδάκης Ι., 2005).

Μετανάστευση

Πολλοί ερευνητές μελέτησαν και απέδειξαν την επίδραση ορισμένων ακόμα παραγόντων που και η σύγχρονη κοινωνιολογία θεωρεί συνυπεύθυνους στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Η μετανάστευση, δηλαδή, η μόνιμη ή προσωρινή φυγή και η διέλευση πολιτισμικών, κοινωνικών, πολιτικών συνόρων δεν είναι απλώς ζήτημα *δίψας για ταξίδι* τιμής, εκδίκησης ή ψυχικής αναζήτησης, αλλά οικονομική, πολιτική και κοινωνική πράξη. Αρχικό παράγοντα αποτελεί από μόνο του το παράνομο καθεστώς των λαθρομεταναστών, η περιθωριοποίηση, η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους και έπειτα η καθημερινή επιβίωση κάτω από το φόβο της κρατικής καταστολής, η εκμετάλλευσή τους όσον αφορά την εργατική τους δύναμη, η απώλεια της «πράσινης κάρτας» με συνέπεια τη δωροδοκία και την πλαστογραφία για την προμήθεια της προξενικής θεώρησης, η αναγκαία συνεργασία και επαφή με οργανωμένα δίκτυα για την εξασφάλιση νόμιμης εισόδου (Καρύδης Β., 1996).

Από τη φύση της η μετανάστευση είναι ένα σύνθετο φαινόμενο και, προκειμένου να αναζητηθούν τα αίτια και τα αποτελέσματά της, απαιτούνται πολλαπλές οπτικές γωνίες. Έρευνες έχουν αποδείξει ότι οι έφηβοι μετανάστες εμφανίζουν, κατά μέσο όρο, υψηλότερο ποσοστό εγκληματικότητας από τους συμπατριώτες τους που παρέμειναν στην πατρίδα τους, λόγω των προβλημάτων προσαρμογής που συναντούν, όπως η οικονομική μειονεξία, η άγνοια των νόμων, η γλώσσα. Παρουσιάζουν, όμως, διαφορετικού είδους εγκληματική συμπεριφορά ανάλογα με την εθνική ομάδα στην οποία ανήκουν (Τσούδας Δ., 2008).

Η αντίληψη ότι οι έφηβοι μετανάστες είναι οι κύριοι φορείς παραβατικής και αντικοινωνικής συμπεριφοράς, όχι μόνο δεν δικαιολογείται από τα στατιστικά στοιχεία αλλά, επιπλέον, δίνει έναν ψεύτικο και ταυτόχρονα κοινωνικά άδικο «εφησυχασμό» ότι το πρόβλημα είναι περιορισμένο σε συγκεκριμένους και γνωστούς εκ των προτέρων δράστες, απομακρύνοντας έτσι τη συζήτηση από τα πραγματικά αίτια και συνεπώς από τη δυνατότητα αποτελεσματικής αντιμετώπισης.

Κυριαρχεί η αντίληψη ότι η εξωτερική αλλά και η εσωτερική μετανάστευση είναι απόρροια της αστικοποίησης και της εκβιομηχάνισης. Ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες το ποσοστό αύξησης της παραβατικότητας έτεινε στο μέγιστο όριό της, όταν η αστικοποίηση και η εκβιομηχάνιση βρίσκονταν στο απόγειό της. Από την άλλη η παραβατικότητα των ανηλίκων έχει την τάση να μειώνεται κατά τη διάρκεια μιας περιόδου απaráμιλλης βιομηχανικής ανάπτυξης και αστικής συγκέντρωσης (Τερέζη Ε., 2006).

Ο έφηβος, ο οποίος βιώνει μια μετακίνηση από μια χώρα σε άλλη, η από μια περιοχή σε κάποια άλλη, σπάζει τους δεσμούς που είχε προηγουμένως και καλείται να ξαναρχίσει τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης με άλλα πρόσωπα και σε ένα διαφορετικό περιβάλλον. Έτσι βρίσκεται αντιμέτωπος με διαφορετικές, στάσεις, αξίες, κανόνες και πρότυπα, τα οποία είναι πολύ πιθανόν να συγκρουστούν με τα προηγούμενα. Ο ανήλικος σε αυτές τις περιπτώσεις έρχεται αντιμέτωπος με παιδιά που έχουν μεγαλώσει με διαφορετικές παιδαγωγικές μεθόδους.

Τα παιδιά μεταναστών βιώνουν πολύ συχνά τον αποκλεισμό και το ρατσισμό στα ελληνικά σχολεία. Την τελευταία δεκαετία, λόγω της ένταξης του μεταναστευτικού ρεύματος, πολλοί αλλοδαποί μαθητές εγγράφηκαν σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τη νομοθεσία, προβλέπεται η δημιουργία τάξεων υποδοχής με αμιγή σύσταση από ξένους ή παλιννοστούντες μαθητές, στις περιοχές με μεγάλο αριθμό αλλοδαπών. Το μέτρο αυτό έχει εφαρμοστεί ήδη σε ορισμένες περιοχές (Μενίδι, Ασπρόπυργος κλπ) και αν και οι επιδόσεις των μαθητών είναι καλύτερες, εντούτοις έχουν οδηγήσει στη δημιουργία «γκέτο», το οποίο βάζει φραγμό στην ομαλή και ταχεία ένταξη των μαθητών στο σώμα του σχολείου, αφού κάνει τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης αυτών των παιδιών δυσκολότερη. Η δυσκολία ενσωμάτωσης που αντιμετωπίζουν οι αλλοδαποί μαθητές τους προκαλεί ψυχικά τραύματα και δυσκολίες προσαρμογής. Συχνά εκδηλώνονται βίαιες συμπεριφορές και επιθέσεις εναντίον τους. Η σχολική αποτυχία και η συναισθηματική ανασφάλεια που βιώνουν είναι δυνατόν να τους οδηγήσει να εκδηλώσουν είτε παθητική-αμυντική στάση, είτε επιθετική συμπεριφορά (Μπεζέ Λ., 1985).

Πρόληψη - Αντιμετώπιση

Η παραβατικότητα-εγκληματικότητα ατόμων νεαρών ηλικιών είναι ένα υπαρκτό πρόβλημα στη χώρα μας. Η αντιμετώπισή του αποτελεί βασική μας προτεραιότητα και για αυτό το λόγο θα πρέπει να ληφθούν μέτρα και ρυθμίσεις που να αντιμετωπίζουν με ευαισθησία ζητήματα που αφορούν την προστασία των ανηλίκων-θυμάτων, αλλά και την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων-παραβατών (Ζαραφώνιτου, 2003).

Για τον κοινωνικό έλεγχο της παραβατικότητας των ανηλίκων λαμβάνονται μέτρα αντεγκληματικής ή εγκληματοπροληπτικής πολιτικής. Τα μέτρα αυτά προέρχονται είτε από τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο, είτε από τον άτυπο. Η πρόληψη διακρίνεται σε πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή. Στο επίπεδο της *πρωτογενούς πρόληψης* περιλαμβάνονται τα μέτρα κοινωνικής πρόληψης που έχουν ως στόχο τη βελτίωση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών διαβίωσης και ποιότητας ζωής ολόκληρου του πληθυσμού, (καλύτερες συνθήκες κατοικίας, υγειονομικής περίθαλψης, πρόνοιας, ασφάλειας), την ενίσχυση του ρόλου της οικογένειας ως φορέα κοινωνικοποίησης, την παροχή ευκαιριών μόρφωσης και εξεύρεσης εργασίας, ιδίως σε κοινωνικά μειονεκτούντες πληθυσμούς. Επίσης στοχεύει στην αλλαγή των κοινωνικών αξιών, δομών και θεσμών που προωθούν διάφορες ανισότητες. Δηλαδή σκοπός της πρωτογενούς πρόληψης είναι να εξασφαλίσει τις αναγκαίες προϋποθέσεις για μια επιτυχή κοινωνικοποίηση, έτσι ώστε το άτομο να καταφέρει να αντεπεξέλθει στις δυσκολίες που θα αντιμετωπίσει στο μέλλον.

Η *δευτερογενής πρόληψη* στοχεύει στον έγκαιρο εντοπισμό, την έγκαιρη παρέμβαση και αντιμετώπιση του πληθυσμού νέων ατόμων που χαρακτηρίζονται ως ευάλωτα για την ανάπτυξη συμπεριφορών «υψηλού κινδύνου», δηλαδή άτομα που έχουν περισσότερες πιθανότητες είτε να περάσουν στο έγκλημα, είτε στη θυματοποίηση, με την λήψη των κατάλληλων μέτρων για να εμποδιστεί η εξέλιξη τους. Η *τριτογενής πρόληψη* επιδιώκει κυρίως τη διακοπή της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς με τη χρήση κατασταλτικών μέτρων. Περιλαμβάνει όλες τις μορφές κοινωνικής αντίδρασης στο έγκλημα, την πρόληψη της υποτροπής των ήδη

παραβατών και την κοινωνική τους επανένταξη. Συνήθως είναι αναποτελεσματική και μπορεί να οδηγήσει στην υποτροπή (Γιαννοπούλου I, & Τσοπάνογλου I.O., 2008).

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι οι ανήλικοι, λόγω της ανωριμότητας και της αδυναμίας τους, είναι περισσότερο ευάλωτοι στις παρεμβάσεις του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το θεσμικό πλαίσιο αντίδρασης απέναντι στον ανήλικο παραβάτη είναι πολύ αυστηρό, αφού μεταξύ άλλων περιλαμβάνει ακόμη και στέρηση της ελευθερίας του. Γι' αυτό πρέπει η πρόληψη να αντικαταστήσει κάποια στιγμή την καταστολή και ταυτόχρονα να απαλειφθούν οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που ενδυναμώνουν τις αρνητικές πολιτικές απέναντι στις κοινωνικά αποκλεισμένες ή αδύνατες ομάδες. Κάτι τέτοιο όμως φαίνεται ουτοπικό, αφού η πρόληψη απαιτεί βραχυπρόθεσμες, χρονοβόρες και πολυδάπανες διαδικασίες, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με τα γρήγορα αποτελέσματα που επιζητούν να παρουσιάσουν οι εκάστοτε αξιωματούχοι του κράτους, κατά τη διάρκεια της θητείας τους (Λαμπροπούλου E., 1994).

Η μεταχείριση των ανηλικών παραβατών στην Ελλάδα δεν διαφέρει σε σημαντικό βαθμό από αυτή των ενηλίκων. Τα όργανα που επιλαμβάνονται των ανηλικών παραβατών στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας είναι η αστυνομία ανηλικών, η εισαγγελία, τα δικαστήρια ανηλικών και η υπηρεσία επιμελητών ανηλικών. Τα μέτρα που επιβάλλονται στους ανήλικους είναι αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, ανάλογα με τη βαρύτητα της πράξης τους. Η αστυνομία ανηλικών ιδρύθηκε τη δεκαετία του '80. Δυστυχώς όμως δεν επιλαμβάνεται όλων των αδικημάτων που διαπράττονται από τους ανήλικους (πχ. παραβάσεις σχετικές με τα ναρκωτικά) (Χαίδου A., 2003).

Η εγκληματικότητα και η παραβατικότητα είναι δύο έννοιες που στη συνείδηση του πολίτη είναι συνυφασμένες με την αστυνομία και την προσπάθεια καταστολής τους. Πριν όμως φτάσουμε στο σημείο της καταστολής τους, αφού δηλαδή έχει λάβει χώρα η πράξη, πρέπει να αναρωτηθούμε τι μπορούμε να κάνουμε για να προλάβουμε τέτοιου είδους παραβατικές συμπεριφορές, ξεκινώντας μάλιστα από τοπικό επίπεδο. Η πρόληψη της παραβατικότητας αποτελεί έναν νέο τρόπο σκέψης και αντιμετώπισης των καθημερινών προβλημάτων, για την ελληνική

πραγματικότητα και ο κάθε Δήμος θα πρέπει να αναλάβει ενεργό ρόλο μέσω των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης Παραβατικότητας.

Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης Παραβατικότητας

Τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης Παραβατικότητας είναι εκείνα που εστιάζουν τη δράση τους στην πρόληψη του εγκλήματος και της παραβατικότητας. Έχουν προληπτικό, συμβουλευτικό και ενημερωτικό χαρακτήρα που επικεντρώνεται στη μείωση του αισθήματος φόβου των πολιτών αλλά και στη μείωση των ευκαιριών που ευνοούν τη δράση του εγκληματία και παραβάτη. Η ευαισθητοποίηση των δημοτών αποτελεί άμεση προτεραιότητα των Συμβουλίων. Η διαρκής και συνεπής παρουσία των μελών στις κλήσεις των πολιτών είναι απαραίτητη για την εύρυθμη λειτουργία των συμβουλίων. Πρέπει να γίνει γνωστό ότι τα μέλη των Συμβουλίων έχουν επιλεγεί βάσει της ιδιότητάς τους και έχουν άμεση και πλήρη γνώση του αντικειμένου (Κουράκης Ν., 2006).

Η συμμετοχή όλων των πολιτών στην προσπάθεια για την πρόληψη του εγκλήματος κρίνεται απαραίτητη, αφού οι ίδιοι οι πολίτες χρειάζεται σε πολλές περιπτώσεις να μεριμνούν για την προφύλαξή τους, ώστε να ελαττώνεται η περίπτωση θυματοποίησής τους, αλλά και να λειτουργούν σε συλλογικό και συμμετοχικό επίπεδο λαμβάνοντας μέρος στις δράσεις που εκπονούνται από τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης Παραβατικότητας (Φαρσεδάκης Ι., 2005).

Φορείς επίσημου κοινωνικού ελέγχου

Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων (ΥΕΑ), είναι μια ειδική υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης που εδρεύει στα κατά τόπους Πρωτοδικεία, σε ανεξάρτητα τμήματα ή γραφεία. Στοχεύει και συμβάλλει στην πρόληψη και τη καταστολή της παραβατικότητας των ανηλίκων. Στηρίζεται στη δυνατότητα εξέλιξης του κάθε ατόμου και στην ανάγκη για ιδιαίτερη μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών από ειδικευόμενο προσωπικό τους Επιμελητές Ανηλίκων. Ο Επιμελητής Ανηλίκων επιβλέπει

τον ανήλικο παραβάτη ακολουθώντας τις αρχές και τη μέθοδο της κοινωνικής εργασίας κατά περίπτωση. Θα ήταν βοηθητικό οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων να λειτουργούν σε χώρο ανεξάρτητο και μακριά από το χώρο των Δικαστηρίων, τον οποίο οι ανήλικοι βλέπουν με φοβία και επιφύλαξη σαν φορέα εξουσίας (Σταθόπουλος Π., 2003).

Τα **Δικαστήρια ανηλίκων**, είναι αυτά που θα αποφασίσουν εάν ένας ανήλικος πρέπει να υποβληθεί στο καθεστώς του εγκλεισμού σε κάποιο ίδρυμα ή στην επιμέλεια από τον Επιμελητή ανηλίκων (Ν.2298/1995). Γενικά το Δικαστήριο Ανηλίκων έχει την ευθύνη όχι μόνο την αντιμετώπιση της εφηβικής παραβατικότητας (μέσω της επιβολής των νόμων), αλλά και την διεύρυνση των προσωπικών αναγκών και προβληματισμών των εφήβων και την παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών (Σπινέλλη Δ., 1992).

Τα **Ιδρύματα Αγωγής** έχουν ως σκοπό την αναμόρφωση των ανηλίκων, οι οποίοι λόγω κακών έξεων που απέκτησαν ένεκα εγκατάλειψης ή άλλων λόγων γίνουν αποδείξεις ηθικής παρεκτροπής ή αξιόποινων πράξεων και έχουν την ανάγκη ειδικής αγωγής για βελτίωση. Όταν εισέρχεται ο ανήλικος στο ίδρυμα αγωγής πρέπει να εξακριβώνονται τα στοιχεία της προσωπικότητας του, οι κλίσεις, οι δεξιότητες του, η εκπαίδευσή του, οι πολιτιστικές και κοινωνικές του δραστηριότητες καθώς και οι ψυχαγωγικές-συναισθηματικές του κλίσεις. Το παιδί πρέπει να παραμείνει για τουλάχιστον 8 μήνες στο ίδρυμα και στη συνέχεια μπορεί να του χορηγηθεί δοκιμαστική άδεια (3-6 μήνες ή ακόμα και 1 χρόνο), αν έχει οικογενειακό περιβάλλον το οποίο θα μπορεί να αναλάβει την συνέχεια της αναμόρφωσής του (Ιωαννίδη Β., 2002)

Η **Αστυνομία** είναι αυτή που έρχεται σε πρώτη επαφή με τους ανήλικους όταν αυτοί εκδηλώσουν παραβατική συμπεριφορά και θα την καταστείλει. Η αστυνομία ανηλίκων ιδρύθηκε τη δεκαετία του '80. Δυστυχώς όμως δεν επιλαμβάνεται όλων των αδικημάτων που διαπράττονται από τους ανήλικους (πχ. παραβάσεις σχετικές με τα ναρκωτικά). Στην Ελλάδα με το Ν. 2298/1995 οι αστυνομικές αρχές έχουν την ευχέρεια με αίτησή τους στο δικαστή ανηλίκων να προωθήσουν μια περίπτωση «παραβατικότητας» που έχει υποπέσει στην αντίληψή τους. Το έργο της πρόληψης της παραβατικότητας των ανηλίκων το έχει αναλάβει το

Τμήμα Ανηλίκων στην Διεύθυνση Ασφαλείας της Γ.Α.Δ.Α. τα πρωτεύοντα καθήκοντα του τμήματος αφορούν την παρέμβαση σε περιστατικά για τα οποία έχει ενημερωθεί από τα κατά τόπους τμήματα της ασφάλειας, καθώς και τις άμεσες ενέργειες σε καταγγελίες κακοποίησης ή απειλής κατά ανηλίκων. Επίσης αρμοδιότητα του τμήματος είναι η μετακίνηση τους από τις αστυνομικές αρχές προς τις εισαγγελικές δικαστικές αρχές και τα ιδρύματα, καθώς και οι αναζητήσεις εξαφανισθέντων ή διωκόμενων. Στο τομέα της πρόληψης, το τμήμα Ανηλίκων διεξάγει περιπολίες κάνει προσαγωγές υπόπτων, ελέγχει εισαγγελικές παραγγελίες σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακών διαφορών, ενώ παράλληλα συνδράμει και στην διενέργεια ερευνών (Τρωιανού Α., 1995).

Οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων (ΕΠΑ) ιδρύθηκαν με τον νόμο 2724/1940 αμέσως μετά την ίδρυση του θεσμού των Δικαστηρίων Ανηλίκων. Κύριος σκοπός τους αρχικά ήταν η διενέργεια κοινωνικών ερευνών στους ανηλίκους παραβάτες που επρόκειτο να δικαστούν από το Δικαστήριο Ανηλίκων, ώστε να έχουν την καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση. Οι κοινωνικές έρευνες γίνονταν από εθελοντές που είχαν τον ρόλο να διερευνούν και να ενημερώνουν τον Δικαστή Ανηλίκων για την προσωπικότητα του ανήλικου παραβάτη, όπως και για τις ιδιαίτερες κοινωνικοοικονομικές και οικογενειακές συνθήκες διαβίωσης του, στην προσπάθεια ερμηνείας και κατανόησης των λόγων της αντικοινωνικής πράξης. Οι αρμοδιότητες αυτές των ΕΠΑ, πέρασαν με τον Ν. 3811/1958 στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων. Ανάμεσα στα καθήκοντα των ΕΠΑ είναι η οργάνωση διατάξεων, η συνεργασία με τις αστυνομικές αρχές καθώς και η ίδρυση Στεγών φιλοξενίας, όπου μέσα σε ένα το κατά το δυνατόν οικογενειακό κλίμα παρέχουν στέγη και υποστήριξη σε παιδιά (Ψυχογιού Ι., 2001).

Παράλληλα, λαμβάνουν μέτρα επαγρύπνησης και επισημαίνουν συγκεκριμένες περιπτώσεις Ανηλίκων οι οποίοι βρίσκονται σε ηθικό κίνδυνο. Σύμφωνα και με τον Γεωργούλα (2000) τα προγράμματα των ΕΠΑ δεν επαρκούν καθώς στην πράξη το άρθρο 18 είναι ανενεργό, γιατί οι περισσότερες ΕΠΑ υπολειτουργούν. Από τις 63 ΕΠΑ, μόνο οκτώ έχουν οργανισμούς λειτουργίας. Από αυτές οικήματα για Στέγαση Ανηλίκων έχουν μόνο οι ΕΠΑ Αθήνας, Πειραιάς, Ηρακλείου Κρήτης, Βόλου,

Κοζάνης λειτουργούν όμως μόνο οι ΕΠΑ Αθηνών (Περισσός) και του Πειραιά (Καμίνια). Ο αριθμός του προσωπικού που υπηρετεί στις ΕΠΑ είναι πολύ μικρός έχουν δυνατότητα πρόσληψης προσωπικού, είτε γιατί δεν διαθέτουν οργανισμό λειτουργίας είτε εξαιτίας του γενικότερου παγώματος των προσλήψεων στο πλαίσιο της λιτότητας.

Ο **Εισαγγελέας** φέρει την ευθύνη κατά το στάδιο της προδικασίας, παρίσταται κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, ασκεί ένδικα μέσα επιμελείται γενικά της εκτελέσεως των δικαστικών πράξεων, εκπροσωπεί το δημόσιο συμφέρον στο δικαστήριο και εποπτεύει τη λειτουργία των δικαστηρίων. Από τη στιγμή που θα κρίνει ο εισαγγελέας ότι ο ανήλικος έχει ανάγκη βοήθειας, τότε τον προωθεί για αποκατάσταση ενημερώνοντας τις αρμόδιες υπηρεσίες (ΕΠΑ και ΥΕΑ). Προληπτική επίσης πολιτική μπορεί να ασκήσει ο εισαγγελέας και μέσα από τις νέες του αρμοδιότητες με το Ν. 1329/1983. Σύμφωνα με αυτές τις αρμοδιότητες μπορεί να παρίσταται στα αστικά δικαστήρια και να ζητάει την αφαίρεση της γονικής μέριμνας και επιμέλειας από ακατάλληλους γονείς, αποκαλύπτοντας και επεμβαίνοντας προληπτικά σε περισσότερες περιπτώσεις ανηλίκων σε κίνδυνο (από όσες του δίνει δυνατότητα ο Ν. 2298/1995) (Πιτσελά Α., 2004).

Συμπερασματικά, η μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών στην Ελλάδα δεν διαφέρει σε σημαντικό βαθμό από αυτή των ενηλίκων. Τα όργανα που επιλαμβάνονται των ανηλίκων παραβατών στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας είναι η αστυνομία ανηλίκων, η εισαγγελία, τα δικαστήρια ανηλίκων και η υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων. Τα μέτρα που επιβάλλονται στους ανήλικους είναι αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, ανάλογα με τη βαρύτητα της πράξης τους (Σταθόπουλος Π., 2003).

Η πρόληψη είναι η καλύτερη θεραπεία. Πρέπει η κοινωνία να προστατεύσει τους εφήβους από επιβλαβείς παράγοντες. Πρέπει να αναζητήσει μέσα ορθής συμπεριφοράς και ορθής κοινωνικοποίησης των εφήβων. Ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών πρέπει να γεμίζει με υγιείς δραστηριότητες. Όταν διαπιστωθούν παραβάσεις, πρέπει να αναζητηθούν διάλογοι επικοινωνίας με τους παραβάτες. Η οικείωση και η συζήτηση θα βοηθήσουν. Η βία θα βλάψει. Πρέπει να συμβάλουν όλοι οι πολίτες στην αναζήτηση μέσων άμβλυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων και στην

προαγωγή της κοινωνικής δικαιοσύνης. Τέλος, πρέπει οι έφηβοι να διδαχθούν ένα νέο παράδειγμα ζωής και δράσης (Θλιβίτου Ε., 2001).

Ευρωπαϊκές πρακτικές για τη μείωση της παραβατικότητας ανηλίκων

Προγράμματα τα οποία έχουν αναπτυχθεί με στόχο την καταπολέμηση καθώς και την μείωση της ανήλικης παραβατικότητας έχουν εφαρμοστεί σε διαφορές χώρες της Ευρώπης με θετικά αποτελέσματα.

Το πρόγραμμα Ego - Strength που εφαρμόζεται στην **Αυστρία** και **Ουγγαρία** και στόχος του είναι η καταπολέμηση των κλοπών, της βίας και της χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Ο τρόπος με τον οποίο το πρόγραμμα λειτουργεί είναι η ανάπτυξη της προσωπικότητας των νέων και η εκμάθηση του να αντιστέκονται σε κακές συμπεριφορές που αναπτύσσονται μέσα από την ομάδα που ανήκουν, όπως επίσης και το να θέτουν όρια. Η κοινωνική καταξίωση μέσω ομαδικής εργασίας και ομαδικού πνεύματος. Το κίνητρο να μάθουν στην πράξη, αξίες όπως η βοήθεια προς τους άλλους, η υπευθυνότητα καθώς και ο σεβασμός προς τους άλλους δεν μαθαίνεται απλά αλλά βιώνεται στην πράξη. Η αυτογνωσία, η ικανότητα να συνεργάζονται και να επικοινωνούν για την επίλυση προβλημάτων είναι μερικές από τις αξίες που μαθαίνουν. Για την επίτευξη όλων αυτών η αστυνομία, το σχολείο, οι γονείς, ψυχολόγοι, γυμναστές, δήμοι και μη κυβερνητικές οργανώσεις συνεργάζονται με σκοπό την εφαρμογή του προγράμματος αυτού, το οποίο σχεδιάζεται και εφαρμόζεται μέσα στα σχολεία (Solidarcite, 2004).

Στο **Βέλγιο** έχουμε το Solidacride του οποίου στόχος είναι το βίαιο έγκλημα καθώς και άλλες παραβάσεις. Μέσω αυτού του προγράμματος διδάσκονται κοινωνικές και επαγγελματικές δεξιότητες σε νέους οι οποίοι είναι δυνάμει παραβάτες, όπως επίσης αναπτύσσονται δεσμοί με την τοπική κοινότητα. Υπεύθυνοι για την υλοποίηση είναι οι δήμοι και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις.

Στην Δημοκρατία της **Τσεχίας** εφαρμόζεται ένα πρόγραμμα πρόληψης το οποίο στόχο έχει την αποφυγή παραβατικών συμπεριφορών

μέσω της στήριξης ανήλικων παραβατών καθώς και της οικογένειάς τους με στόχο την κοινωνική τους ένταξη.

Στην **Γαλλία** η εφαρμογή του Educational Watch που ασχολείται με τους μαθητές και τους άνεργους νέους ως στόχο του έχει την εξασφάλιση της παιδείας των ανήλικων καθώς και την εκμάθηση τέχνης με σκοπό την πλήρη ενσωμάτωση στην κοινωνία. Η παραμονή στο σχολείο και η απόκτηση απολυτήριου επιτυγχάνεται μέσω καλής επικοινωνίας των γονέων, καθηγητών, κοινωνικών λειτουργών, γιατρών και τοπικών φορέων.

Στην **Γερμανία** το πρόγραμμα «Γίνομαι Αυτόνομος» έχει στόχο τα ναρκωτικά και το βίαιο έγκλημα. Μέσω αυτού οι μαθητές μαθαίνουν να αυξάνουν τις κοινωνικές και ανθρώπινες δεξιότητες τους, την αυτονομία τους, και την ικανότητα να επιλύουν τις διαφορές τους με το διάλογο. Επίσης έμφαση δίδεται στην υποστήριξη και ανάπτυξη κοινωνικών και συναισθηματικών λογικών συμπεριφορών (Wiborg G., Hanewinkel R., 2005).

Στην **Ιταλία** το πρόγραμμα «Σχολική Διαμεσολάβηση» έχει ως στόχο τη βία στο σχολείο. Ο σκοπός του είναι η ανακάλυψη των μηχανισμών που πυροδοτούν τις διαπροσωπικές διαμάχες και η εκμάθηση της μεταμόρφωσης τους με σκοπό την βελτίωση των σχέσεων των ατόμων που εμπλέκονται. Οι νέοι μαθαίνουν να αναγνωρίζουν τα αισθήματα τους, να τα ονομάζουν και να τους δίνουν οντότητα. Με αυτό τον τρόπο μαθαίνουν καινούργιους τρόπους που τους δίνουν τη δυνατότητα να αντεπεξέλθουν χωρίς τη χρήση βίας.

Στην **Λιθουανία** το πρόγραμμα Springboard έχει στόχο την ανήλικη παραβατικότητα και την αντικοινωνική συμπεριφορά. Μέσω αυτού του προγράμματος οι νέοι, οι γονείς, οι δάσκαλοι, κοινωνικοί λειτουργοί και ο φορέας που ασχολείται με την παραβατικότητα των ανήλικων, σχεδιάζουν και υλοποιούν προγράμματα τα οποία στοχεύουν στην ανάπτυξη του αισθήματος εμπιστοσύνης μεταξύ αυτών. Είναι αξιοσημείωτο δε ότι εφαρμόζεται ξεχωριστό πρόγραμμα για κάθε ανήλικο με βάση της ανάγκες και τις αδυναμίες του.

Στην **Ολλανδία** το πρόγραμμα «Κοινότητες που Νοιάζονται» έχει στόχο τη μείωση των συντελεστών κίνδυνου για την εμφάνιση παραβατικών συμπεριφορών και η ενδυνάμωση του με παράγοντες οι

οποίοι προστατεύουν την καλή συμπεριφορά. Όπως επίσης η θετική επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος, καθώς και η ανεύρεση καλών πρακτικών ως προς το μέγιστο των παιδιών.

Στην **Πορτογαλία**, οι «Επόπτες της Γειτονιάς» είναι ένα πρόγραμμα που στοχεύει στο έγκλημα του δρόμου και υλοποιείται 1) μέσω συμβουλευτικής από άτομα που ανήκουν στην ομάδα, 2) με εκμάθηση δεξιοτήτων και 3) με καλύτερευση του περιβάλλοντος στο οποίο αυτοί και οι οικογένειες τους διαμένουν. Αξίζει να σημειωθεί ότι Επόπτες είναι άτομα μέσα από την συγκεκριμένη κοινότητα τα οποία είναι δυνάμει παραβάτες (Μάστορα Ι. & Ζουλινάκη Α., 2007).

Σε δύο σχολεία του **Λίβερπουλ** και δύο του **Λονδίνου** (γυμνάσια και λύκεια), εφαρμόστηκε ένα πρόγραμμα μείωσης της βίας στο χώρο του σχολείου. Στόχος των προγραμμάτων πρόληψης της σχολικής βίας εντός και εκτός σχολείου ήταν η ενημέρωση σχετικά με το πρόβλημα, η βελτίωση των συμβουλευτικών υπηρεσιών και της επιτήρησης, αλλά και η μεγιστοποίηση της υποστήριξης στα θύματα. Οι ενέργειες που ακολουθήθηκαν ήταν συναντήσεις μεταξύ του προσωπικού και των γονέων σχετικά με το θέμα της βίας στο σχολείο, η βελτίωση της επίβλεψης και της επιτήρησης στους χώρους παιχνιδιού, οι σχολικοί κανονισμοί κατά της βίας, οι εμπιστευτικές επαφές με τα θύματα και άλλα άτομα που συνδέονταν με τα περιστατικά βίας, επίσημες συναντήσεις με τους εμπλεκόμενους μαθητές, η ενασχόληση με θεατρικά παιχνίδια ρόλων και χρήση της λογοτεχνίας που παρουσιάζουν τις επιπτώσεις της βίας. Επίσης, δόθηκε ενθάρρυνση σε ουδέτερους μαθητές για να παρεμβαίνουν και δημιουργήθηκαν ομάδες συζήτησης για γονείς μαθητών που ακούν ή δέχονται βία (Δήμου Γ., 1998).

Ένα άλλο πρόγραμμα, το οποίο έχει εφαρμοστεί σε κάποιες χώρες του εξωτερικού και γίνονται προσπάθειες να εφαρμοστεί σε κάποια ελληνικά σχολεία είναι το “No blame approach” (ομάδα υποστήριξης) των George Robinsons και Maines Barbara. Στόχοι του προγράμματος αυτού είναι η απουσία κατηγορίας (δεν κατηγορεί το δράστη), η ενίσχυση της ενσυναίσθησης του θύτη, έτσι ώστε να καταλάβει πως αισθάνεται το θύμα του, η ενίσχυση του ρόλου όλων των παρευρισκομένων στο σχολικό χώρο και τέλος η επίλυση του προβλήματος.

Τα βήματα που ακολουθούνται, τα οποία όλα γίνονται προφορικά και τίποτα δεν καταγράφεται είναι τα εξής. Αρχικά ο εκπαιδευτικός έρχεται σε επαφή με το θύμα και του ζητεί να φτιάξει μια ζωγραφιά και προσπαθεί μέσω αυτής να καταλάβει πως αισθάνεται. Στη συνέχεια γίνεται μια συνάντηση με όλους τους εμπλεκόμενους, μια ομάδα στην οποία βρίσκεται και ο θύτης, αλλά και άλλα παιδιά από το σχολικό χώρο. Στη συζήτηση περιγράφεται το πρόβλημα χωρίς να γίνονται καταγγελίες, μοιράζεται η ευθύνη και διευκρινίζεται ότι δεν θα φταίξει ή θα τιμωρηθεί κανείς και ότι είναι μια κοινή ευθύνη. Οι μαθητές λένε διάφορες ιδέες για το πώς πρέπει να συμπεριφέρονται στο θύμα και έπειτα ανατίθεται η ευθύνη. Στη συνέχεια γίνεται μια δεύτερη συνάντηση για να φανεί τι επιτεύχθηκε από αυτή τη διαδικασία και εάν το θύμα έπαψε να θυματοποιείται.

Στόχος του προγράμματος αυτού είναι να νιώσει ο μαθητής-θύμα ασφαλής και όχι να γίνει το πιο αγαπητό άτομο του σχολείου. Για την αποτελεσματικότητα του προγράμματος διεξήχθη έρευνα το 2006 στις τοπικές αρχές και σε 40 σχολεία, στα οποία είχε εφαρμοστεί. Με τη μέθοδο υποστήριξης τα σχολεία σε ποσοστό 3,45/5 δήλωσαν ότι είναι ευχαριστημένοι. Οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για να λειτουργήσει η ομάδα υποστήριξης είναι να υπάρχει συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών, να γίνονται εφημερίες, παιδαγωγικές συνεδριάσεις και να υπάρχει συνέπεια (Ζαραφονίτου., 2003).

Επίσης, δεν πρέπει να υπάρχει απογοήτευση από τα πρώτα αποτελέσματα και δεν πρέπει να αναμένονται άμεσα αποτελέσματα του προγράμματος. Το πρόγραμμα αυτό έχει μακροπρόθεσμο χαρακτήρα. Τα θετικά του προγράμματος αυτού είναι ότι δεν κατηγορεί τους θύτες, είναι ένα πρόγραμμα το οποίο μπορούν να το εφαρμόσουν οι ίδιοι οι καθηγητές και σε αυτό συμμετέχουν όλοι οι μαθητές. Τα αρνητικά στοιχεία τα οποία καταλογίζονται στο πρόγραμμα είναι ότι είναι ακατάλληλο για πολύ σοβαρά προβλήματα και το ότι πολλοί γονείς θυμάτων δημιουργούν προβλήματα, αφού ζητάνε την τιμωρία του δράστη.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, πρέπει να τονίσουμε τον ρόλο που πρέπει να αναλαμβάνει ένας εκπαιδευτικός στην πρόληψη της βίας στο σχολείο. Είναι αναγκαίο να υπάρχει από μέρους του μια ενημέρωση των παιδιών και των γονιών γι' αυτό το θέμα, να προβαίνει σε δραστηριότητες

στην τάξη οι οποίες να έχουν ως στόχο την αύξηση της επίγνωσης των παιδιών, την προώθηση του δημοκρατικού κλίματος (κύκλοι συζητήσεων), την εφαρμογή συστήματος προστασίας και στήριξης για τα θύματα και να καλλιεργούν την αποδοχή της διαφορετικότητας (Courtecuisse V., 1998).

Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού

Οι κοινωνικοί λειτουργοί βλέποντας ότι υπάρχει παραβατική συμπεριφορά ανηλίκων, προσπαθούν μέσα από ευρωπαϊκά κυρίως προγράμματα να στοχεύσουν στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση τέτοιων συμπεριφορών (EUCPN). Υπάρχουν και άλλα προγράμματα όπως το Leonardo da Vinci, Horizon και το Integra (Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης και Ψυχοκοινωνικής Στήριξης για Κοινωνικά Μειονεκτούντες Εφήβους). Τα Προγράμματα απευθύνονται σε εφήβους 15-21 ετών οι οποίοι έχουν απασχολήσει τα Δικαστήρια ή την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, προέρχονται από ιδρύματα ή πέρασαν από τη φυλακή, ζουν σε προβληματικό οικογενειακό περιβάλλον ή κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών και γενικά αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα κοινωνικού αποκλεισμού εξαιτίας του στιγματισμού, της περιθωριοποίησης και κυρίως εξαιτίας της έλλειψης οποιασδήποτε επαγγελματικής κατάρτισης και βασικής εκπαίδευσης (Θλιβίτου Ε., 2001).

Ο ρόλος των κοινωνικών λειτουργών σ' αυτά τα προγράμματα είναι:

- Καταγράφουν και μελετούν την παραβατικότητα στο συγκεκριμένο Δήμο ή Κοινότητα.
- Σχεδιάζουν και προωθούν ειδικές δράσεις για την πρόληψη της παραβατικότητας και την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, της βίας στην οικογένεια, του κοινωνικού αποκλεισμού και της κοινωνικής ανασφάλειας.
- Μεριμνούν για την ευαισθητοποίηση των πολιτών και την ενεργό συμμετοχή τους σε προγράμματα πρόληψης παραβατικότητας.
- Αναλαμβάνουν τον συντονισμό και την πλαισίωση πρωτοβουλιών άλλων κοινωνικών φορέων, όπως συλλόγων γονέων, εθελοντών, θεραπευτικών κοινοτήτων, που στοχεύουν στην πρόληψη της παραβατικότητας.

- Φροντίζουν για τη σύσταση δικτύων βοήθειας, αρωγής και πληροφόρησης των θυμάτων, εγκληματικών πράξεων, σε συνεργασία με τους τοπικούς φορείς, ιδίως δικηγορικούς συλλόγους, ιατρικούς συλλόγους, κοινωνικού χαρακτήρα ιδρύματα και συλλόγους.
- Ενισχύουν τα προγράμματα μέριμνας των εγκαταλειμμένων παιδιών και των ατόμων που χρήζουν βοήθειας.
- Βοηθούν τους αποφυλακισμένους στην εξεύρεση εργασίας ή δημιουργικής απασχόλησης και γενικά στην ομαλή ένταξή τους στο κοινωνικό περιβάλλον.
- Σχεδιάζουν την εφαρμογή μέτρων, σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, για την πρόληψη της βίας και της διακίνησης ναρκωτικών μέσα στο σχολείο ή στις γύρω περιοχές.
- Μεριμνούν για τη δημιουργία χώρων υποδοχής και ανάπτυξης πρωτοβουλιών νέων, ιδίως εργαστηρίων θεάτρου, ζωγραφικής, μουσικής, πίστας αγώνων.
- Σχεδιάζουν για την εφαρμογή ειδικών επιμορφωτικών προγραμμάτων για γονείς, δασκάλους και καθηγητές.
- Μεριμνούν για την εκπαίδευση εθελοντών πάνω σε θέματα όπως π.χ. η πρόληψη τροχαίων ατυχημάτων, η σχολική και εξωσχολική βία, η χρήση ναρκωτικών, η κακομεταχείριση και εκμετάλλευση γυναικών και ανηλίκων.
- Διοργανώνουν αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις για νέους, σε συνεργασία με φυσιολατρικούς, πολιτιστικούς, αθλητικούς και άλλους τοπικούς συλλόγους.
- Μεριμνούν, ώστε να καταχωρίζονται στις τοπικές εφημερίδες οδηγίες για τον τρόπο προστασίας των πολιτών από την παραβατικότητα. Για τον ίδιο σκοπό μπορούν να εκδίδουν και ενημερωτικά φυλλάδια και έντυπα με ανάλογο περιεχόμενο.
- Συντάσσουν την ετήσια έκθεση για την κατάσταση της παραβατικότητας στον χώρο δράσης τους και αξιολογούν την αποτελεσματικότητα των ληφθέντων μέτρων πρόληψης.
- Προτείνουν αρμοδίως μέτρα αντεγκληματικής πολιτικής.

- Μεριμνούν για την καθιέρωση «Ημέρας Προβληματισμού» της τοπικής κοινωνίας για τα προβλήματα παραβατικότητας της περιοχής τους.
- Μεριμνούν για τη βράβευση αστυνομικών, άλλων δημοσίων λειτουργών και ιδιωτών που εκδηλώνουν ιδιαίτερο ζήλο και καταβάλλουν ιδιαίτερες προσπάθειες στην πρόληψη και καταστολή της παραβατικότητας στην περιοχή τους (Γιαννοπούλου Ι.Γ., 2005).

Ο κοινωνικός λειτουργός καλείται με τις μεθόδους της Κοινωνικής Εργασίας (Κ.Ε.Α., Κ.Ε.Ο., και Κ.Ε.Κ.), να συμβάλλει στην **πρόληψη** και αντιμετώπιση κοινωνικό-οικονομικών και συναισθηματικών προβλημάτων ατόμων ή κοινωνικών ομάδων, στην κοινωνική ανάπτυξη και ευημερία και ακόμη στη διατήρηση και αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ του ατόμου και του περιβάλλοντός του. Συγκεκριμένα ο κοινωνικός λειτουργός καλείται να συμβάλει ενεργά με άλλους ειδικούς στην πρόληψη και καταστολή της παραβατικής-αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων (Τσοπάνογλου Γ.Ο., 2005).

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού είναι σίγουρα υποστηρικτικός και συμβουλευτικός. Ακολουθεί την αρχή ότι άτομα δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως αντικείμενα κοινωνικοποίησης ή ελέγχου, αλλά να αναγνωρίζονται ως πλήρη και ισότιμα μέλη στις διαδικασίες κοινωνικοποίησης και ένταξης. Ο πιο σημαντικός ρόλος του κοινωνικού λειτουργού είναι η πρόληψη, γι' αυτό είναι απαραίτητη η δράση του στα σχολεία και μάλιστα από τα νηπιαγωγεία.

Ο κοινωνικός λειτουργός σε κάθε σχολική μονάδα έχει έργο προληπτικό, θεραπευτικό, συμβουλευτικό, μεσολαβητικό, υποστηρικτικό. (Εκλογή, 1992). Ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να συνεργάζεται με τους γονείς των παιδιών, το εκπαιδευτικό προσωπικό αλλά και με τα ίδια τα παιδιά, εφαρμόζοντας Κοινωνική Εργασία με Άτομα (Κ.Ε.Α.), Κοινωνική Εργασία με Ομάδες(Κ.Ε.Ο.) και Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα (Κ.Ε.Κ.) (Κατσίρα Λ., 2008).

Η Κ.Ε.Α. περιλαμβάνει την συλλογή πληροφοριών, στοιχείων, ανάλυση της προβληματικής κατάστασης, εντοπισμός του προβλήματος και διαμόρφωση διάγνωσης και παρεμβάσεις σε μορφή συνέντευξης με το οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού αλλά και με το ίδιο το παιδί.

Η Κ.Ε.Ο. αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τομείς εργασίας του Κοινωνικού Λειτουργού στο σχολικό πλαίσιο γιατί με αυτό τον τρόπο μπορεί να πετύχει την κοινωνικοποίηση του εφήβου, τη μετάδοση των αρχών και αξιών και την πρόληψη νέων και παλιών προβλημάτων.

Η Κ.Ε.Κ. αποτελεί ένα σημαντικό τομέα εργασίας του κοινωνικού λειτουργού. Είναι πολύ σημαντικό ο κοινωνικός λειτουργός να κατανοήσει έγκαιρα τη σημασία της συγκεκριμένης κοινότητας και να μελετήσει τις ιδιορρυθμίες της, έτσι ώστε να μπορέσει να αποκτήσει μια ολοκληρωμένη αντίληψη των χαρακτηριστικών του κοινωνικού χώρου και να κατανοήσει τη συμπεριφορά των εφήβων και των οικογενειών τους.

Ο κοινωνικός λειτουργός θα πρέπει να τηρεί τις αρχές και τις αξίες που διέπουν την άσκηση επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας, και ειδικά στο ρόλο του στον τομέα της ανήλικης παραβατικότητας θα πρέπει τα στοιχεία των οποίων γίνεται γνώστης να τα διαφυλάσσει με κάθε δυνατό τρόπο, κάνοντας χρήση της αρχής των κοινωνικών λειτουργών «περί απορρήτου». Ένας από τους κύριους στόχους της κοινωνικής εργασίας σε αυτόν τον τομέα είναι η διατήρηση της επικοινωνίας και των δεσμών του παραβάτη με την οικογένεια του και τα σημαντικά για αυτόν πρόσωπα (Καλλινικάκη Θ., 1998).

Ο κοινωνικός λειτουργός εμφανίζεται ως ο υποστηρικτής, ως μεσολαβητής και σύμβουλος, συνήγορος και εκπρόσωπος, ως ο εμπυχωτής και ο συντονιστής της οικογένειας. Σύμφωνα με τους Ντινμέγιερ και Μακκαίη, με τον ρόλο του συντονιστή ο κοινωνικός λειτουργός μαθαίνει στους γονείς:

- Να προωθούν τον αμοιβαίο σεβασμό στη σχέση τους με τα παιδιά τους, όπου ο καθένας θα σέβεται τα δικαιώματα του άλλου,
- Να δέχονται τα παιδιά τους όπως είναι και να μην επικρίνουν την συμπεριφορά τους,
- Να δείχνουν εμπιστοσύνη και να βοηθούν τα παιδιά τους να είναι υπεύθυνα,
- Να θέτουν λογικούς κανόνες και όρια και να μην έχουν υπερβολικές προσδοκίες. Να ζουν σύμφωνα με τους κανόνες που θέτουν.

- Να ακούν προσεκτικά αυτό που θέλουν να πουν τα παιδιά τους. Να προσέχουν τόσο το περιεχόμενο του μηνύματος όσο και το πλαίσιο εκφοράς του, δηλαδή με ποιο τρόπο εκφράζεται το κάθε μήνυμα παρατηρώντας τα μη λεκτικά μηνύματα.
- Να παίρνουν στα σοβαρά τα παιδιά τους και να ενδιαφέρονται για όλα όσα έχουν σημασία για αυτά (σπορ, ρούχα, μουσική, διασκέδαση).
- Να κατανοούν και να εκτιμούν την πορεία της εξέλιξής τους (Παππά Β., 2006).

Όσον αφορά την στελέχωση των υπηρεσιών που σχετίζονται με την παραβατικότητα με κοινωνικούς λειτουργούς αποτελεί σημαντική παράμετρο για την αντιμετώπιση του κοινωνικού φαινομένου της εγκληματικότητας των ανηλίκων. Είναι σημαντική η ειδικότητα του κοινωνικού λειτουργού διότι διαθέτει τις δεξιότητες να χειριστεί τα ατομικά και κοινωνικά προβλήματα του ανήλικου παραβάτη.

Ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να είναι σε θέση να διαπιστώσει ποιες είναι οι κοινωνικές ομάδες που πρόκειται να παρανομήσουν, να μπορέσει να τους ευαισθητοποιήσει και να καταγράψει ποιες είναι οι πραγματικές τους ανάγκες, να εφαρμόσει προγράμματα που έχουν στόχο την διαπαιδαγώγηση, την ψυχαγωγία και την επαγγελματική κατάρτιση των ατόμων που επρόκειτο να παρανομήσουν και τέλος πρέπει να συνεργάζεται με άλλους κοινωνικούς φορείς του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η κατάλληλη κοινωνική ευαισθησία και ενημέρωση για να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο αυτό. Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού επομένως είναι καθοριστικός στον τομέα της πρόληψης και της καταστολής της παραβατικότητας των ανηλίκων (Σταθόπουλος Π., 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός Έρευνας:

Να μελετηθούν τα κοινωνικά αίτια της παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων.

Είδος έρευνας

Η ερευνητική μέθοδος που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της ερευνητικής μελέτης είναι η ποσοτική έρευνα. Πρόκειται για την πλέον διαδεδομένη και επιστημονικά τεκμηριωμένη μέθοδο. Η ποσοτική έρευνα, σε αντίθεση με την ποιοτική, έχει σταθερή και δύσκαμπτη δομή. Ο σχεδιασμός της επιδέχεται ελάχιστες αλλαγές, εφόσον η έρευνα έχει ξεκινήσει, ενώ βασικό της γνώρισμα είναι ότι επιτρέπει την σύνδεση δύο ή περισσότερων χαρακτηριστικών για μεγάλο αριθμό περιπτώσεων αναδεικνύοντας έτσι τις γενικές τάσεις που εμφανίζονται στο δείγμα.

Η ποσοτική έρευνα διακρίνεται για την έμφαση που δίνει στην αντικειμενική και ακριβή μέτρηση των κοινωνικών φαινομένων, την αναζήτηση εμπειρικών γενικεύσεων και κανονικοτήτων, και τον έλεγχο αιτιωδών θεωρητικών υποθέσεων. Η δυνατότητα που έχει ο ερευνητής να προσεγγίζει μεγάλο μέρος του πληθυσμού είναι ένα βασικό στοιχείο για την προτίμηση που επιδεικνύεται προς τις ποσοτικές μεθόδους (Κυριαζή Ν., 1999).

Επίσης, η λογική της αιτιότητας στην ποσοτική έρευνα αποτελεί το κύριο σημείο αναφοράς για τη στατιστική επεξεργασία των κοινωνικών δεδομένων. Αυτό άλλωστε διαφαίνεται και στη χρήση των όρων ανεξάρτητη και εξαρτημένη μεταβλητή, που εκφράζουν και προσδιορίζουν την αιτία και το αποτέλεσμα, αντιστοίχως, στις υπό έλεγχο υποθέσεις (Φιλιάς Β., 1996).

Τα στάδια που ακολουθούνται στις ποσοτικές ερευνητικές πρακτικές με σκοπό τον έλεγχο των θεωρητικών προσεγγίσεων είναι τα εξής:

1. Η επιλογή της θεωρίας που αφορά το αντικείμενο προς μελέτη
2. Η διατύπωση υποθέσεων που απορρέουν από την θεωρία
3. Το σχέδιο έρευνας (επιλογή δείγματος, τεχνική για συγκέντρωση στοιχείων)
4. Η εφαρμογή του σχεδίου και η συγκέντρωση στοιχείων
5. Η ανάλυση των στοιχείων με στατιστικές μεθόδους
6. Η ερμηνεία των αποτελεσμάτων της ανάλυσης, η επαλήθευση, η τροποποίηση ή η απόρριψη της θεωρίας (Cohen L. & Manion L., 2000).

Ερευνητικά ερωτήματα

- 1) Να διερευνηθούν τα χαρακτηριστικά της παραβατικής συμπεριφοράς του εφήβου και το προφίλ του εφήβου παραβάτη.
- 2) Να διερευνηθεί ο ρόλος της οικογένειας στη παραβατική συμπεριφορά του εφήβου.
- 3) Να διερευνηθεί ο ρόλος του σχολείου στη παραβατική συμπεριφορά των εφήβου.
- 4) Να διερευνηθεί ο ρόλος των ΜΜΕ στη παραβατική συμπεριφορά των εφήβου.
- 5) Να διερευνηθούν οι συνέπειες της παραβατικής συμπεριφοράς στην μετέπειτα ζωή του εφήβου.
- 6) Να διερευνηθούν τα μέτρα πρόληψης σχετικά με την μείωση της παραβατικότητας των εφήβων.

Πληθυσμός-Δείγμα

Πληθυσμός είναι το σύνολο των υποκειμένων της έρευνας που έχουν όμοια και κοινά χαρακτηριστικά. Ο προσδιορισμός του πληθυσμού τον οποίο αφορά η έρευνα, επηρεάζει τις αποφάσεις που πρέπει να πάρουν οι ερευνητές όσον αφορά την δειγματοληψία αλλά και τους πόρους. Ο πληθυσμός θα πρέπει να είναι άμεσα εντοπίσιμος εφόσον υπάρχουν επαρκείς πόροι για να έρθει κανείς σε επαφή με το κάθε μέλος της προσδιορισμένης ομάδας (Cohen L. & Manion L., 2000).

Το πρώτο βήμα στη δειγματοληπτική έρευνα είναι ο προσδιορισμός του πληθυσμού στον οποίο αναφέρεται η έρευνα, δηλαδή ο προσδιορισμός του πληθυσμού-στόχου.

Όμως μια έρευνα που θα απευθυνόταν σε όλο τον πληθυσμό θα ήταν ιδιαίτερα δαπανηρή από άποψη χρόνου και χρημάτων. Γι' αυτό το λόγο σε τέτοιες περιπτώσεις επιλέγεται ένα δείγμα που – σε ιδανικές συνθήκες - αντιστοιχεί απολύτως στον ερευνούμενο πληθυσμό.

Το στοιχείο που καθορίζει την έκταση του δείγματος είναι πάντα το θέμα της έρευνας και ο στόχος του ερευνητή. Στις δειγματοληπτικές έρευνες το μέγεθος του δείγματος συνδέεται άμεσα με το διάστημα εμπιστοσύνης που θέλουμε να έχουμε. Ο βαθμός εμπιστοσύνης εξαρτάται από την τήρηση των κανόνων για τη συγκρότηση του δείγματος, καθώς και από την ομοιογένεια του δείγματος.

Όταν το δείγμα συμπίπτει με τον πληθυσμό, τότε ο αριθμητικός μέσος του πληθυσμού είναι ίδιος με εκείνον του δείγματος. Η διάφορα μεταξύ αυτών των δύο μέσων ορίζει το σφάλμα της δειγματοληψίας. Με την έννοια αυτή όσο μεγαλύτερο είναι το δείγμα τόσο μειώνεται αυτό το σφάλμα και άρα πιο αξιόπιστα είναι τα στοιχεία που προέρχονται από το συγκεκριμένο δείγμα (Judith B., 1997).

Το δείγμα ενός πληθυσμού το επιλέγουμε με τις επιστημονικές διαδικασίες που συναποτελούν τη δειγματοληψία. Η μεγαλύτερη ή η μικρότερη αξιοπιστία των αποτελεσμάτων αυτής της μεθόδου εξαρτάται από την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος. Με άλλα λόγια το δείγμα πρέπει να αντιπροσωπεύει το υπό μελέτη σύνολο, δηλαδή να περιέχει

χαρακτηριστικά που εμφανίζονται στο σύνολο σε όσο το δυνατόν καλύτερη προσέγγιση. Όταν το δείγμα πληροί αυτή τη συνθήκη χαρακτηρίζεται αντιπροσωπευτικό. Η επιλογή του αντιπροσωπευτικού δείγματος που θα διερευνηθεί σε βάθος ανατίθεται σε έναν στατιστικό ή την ομάδα στατιστικής και μηχανογράφησης, όταν πρόκειται για μια πολύπλοκη έρευνα. Η εργασία αυτή είναι απαραίτητη γιατί από τη σωστή επιλογή του δείγματος εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η αξιοπιστία και η χρησιμότητα των πορισμάτων της έρευνας.

Μετά την επιλογή του δείγματος του υπό διερεύνηση πληθυσμού επιχειρείται στη συνέχεια η δοκιμή των εργαλείων και των ερευνητικών διαδικασιών (Ψαρού Μ., 2004).

Επομένως, στη συγκεκριμένη έρευνα ο πληθυσμός είναι ειδικοί επαγγελματίες ψυχικής υγείας στην Πάτρα. Οι ειδικοί αυτοί είναι κυρίως ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, παιδοψυχίατροι, κοινωνιολόγοι, επιμελητές ανηλίκων.

Το δείγμα που χρησιμοποιείται στην έρευνα πρέπει να δίνει την εικόνα μιας μικρογραφίας του συνόλου που θέλουμε να μελετήσουμε. Επειδή όμως, το ποσοστό των ειδικών που ασχολούνται με τους έφηβους παραβάτες είναι σχετικά μικρό, επιλέξαμε να μοιράσουμε σε όλους ερωτηματολόγια σε περίπτωση που δεν είχαμε την επιθυμητή ανταπόκριση από το δείγμα. Τα ερωτηματολόγια που μοιράσαμε ήταν 65 και λάβαμε πίσω τα 50.

Δειγματοληψία

Δειγματοληψία είναι ο τρόπος με τον οποίο επιλέγουμε το δείγμα μας. Το είδος δειγματοληψίας της συγκεκριμένης έρευνας είναι «η βολική δειγματοληψία», η οποία εφαρμόζεται σε περιπτώσεις που υπάρχει αδυναμία προσδιορισμού του δείγματος με μια από τις έγκυρες επιστημονικές μεθόδους δειγματοληψίας. Στην περίπτωση αυτή επιλέξαμε τα πιο «εύκολα να βρεθούν», τα «πιο κοντινά» σε εμάς άτομα που πληρούν τις προδιαγραφές των ποιοτικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού της έρευνας.

Το μικρό μέγεθος του δείγματος μειώνει την αντιπροσωπευτικότητα του και την εγκυρότητα. Όμως η σαφή και ακριβή γνώση του στατιστικού πληθυσμού, της δειγματοληπτικής βάσης της έρευνας, της αξιοπιστίας του εργαλείου και του τρόπου χρήσης του κατά τη διάρκεια υλοποίησης της έρευνας και της συλλογής δεδομένων αυξάνουν την αξιοπιστία και την εγκυρότητα της έρευνας (Cohen L. & Manion L., 2000).

Επιλογή εργαλείων έρευνας

Το ερευνητικό εργαλείο που κατασκευάστηκε στην έρευνα είναι το ερωτηματολόγιο. Ένα ιδανικό ερωτηματολόγιο πρέπει να είναι σαφές και απαλλαγμένο από αοριστίες. Ο σχεδιασμός του θα πρέπει να ελαχιστοποιεί τα πιθανά σφάλματα εκ μέρους των απαντούντων και αυτών που θα κάνουν την κωδικοποίηση.

Σε ένα ερωτηματολόγιο η συμμετοχή των ανθρώπων στις επισκοπήσεις είναι εθελοντική, γι' αυτό θα πρέπει να κεντρίζει το ενδιαφέρον τους, να ενθαρρύνει τη συνεργασία τους και να εκμαιεύει απαντήσεις όσο το δυνατόν πλησιέστερες στην αλήθεια. Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου θα πρέπει να απορρέουν από τους στόχους-τα διερευνητικά ερωτήματα της έρευνας. (Cohen L. & Manion L., 2000)

Η σύνταξη του ερωτηματολογίου υπήρξε μια λεπτή δουλειά που χρειάστηκε προεργασία. Συγκεκριμένα, αφού οριστικοποιήθηκαν οι στόχοι

πάνω στο συγκεκριμένο θέμα, αποφασίστηκε να καταρτιστεί το σχέδιο του ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο υπέστη τροποποιήσεις βαδίζοντας προς την οριστική σύνταξή του, προκειμένου αρχικά να χρησιμοποιηθεί για την έρευνα-πρόδρομο.

Η **πιλοτική έρευνα** εξέτασε την καταλληλότητά του και συνέβαλε μαζί με τα παραπάνω στην τελική του μορφή. Όλα τα εργαλεία συλλογής πληροφοριών πρέπει να χορηγηθούν δοκιμαστικά σε κάποια υποκείμενα, ώστε να διαπιστώσετε πόσο χρόνο χρειάζονται οι ερωτώμενοι για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, να γίνει έλεγχος ότι όλες οι ερωτήσεις και οι οδηγίες είναι σαφείς, και να αφαιρεθούν τα θέματα που δεν παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες (Φιλιάς Β., 1996).

Το ιδανικό θα ήταν να δοκιμαστεί το ερωτηματολόγιο σε μια ομάδα παρόμοια με αυτήν που θα αποτελέσει τον πληθυσμό της έρευνας. Οι ερωτώμενοι μας είπαν πόσο χρόνος χρειάζεται για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, πόσες ερωτήσεις άφησαν αναπάντητες και γιατί.

Ο σκοπός μιας πιλοτικής έρευνας είναι να βρεθούν οι ατέλειες των οδηγιών, ώστε τα υποκείμενα της κυρίως έρευνας να μην συναντήσουν δυσκολίες στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, αλλά και να καταστήσει τον ερευνητή ικανό να κάνει μια προκαταρκτική ανάλυση για να διαπιστώσει αν το λεξιλόγιο και η διατύπωση των ερωτήσεων θα παρουσιάσει πρόβλημα στο στάδιο της ανάλυσης των κυρίως πληροφοριών. (Judith B., 1997)

Τα ερωτήματα που θέσαμε στα υποκείμενα της πιλοτικής έρευνας αφορούσαν τον χρόνο που χρειάστηκαν να απαντήσουν στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, στο αν οι οδηγίες που περιέχει το ερωτηματολόγιο είναι σαφείς, αν υπήρχαν ερωτήσεις ασαφείς και ποιες ήταν αυτές, αν το ερωτηματολόγιο έχει ελλείψεις και αν έχει παραληφθεί κάποιο βασικό θέμα και αν η εμφάνιση του ερωτηματολογίου είναι καθαρή και ευχάριστη.

Το έντυπο που συμπλήρωσαν οι ερωτώμενοι ξεκινά αρχικά με ερωτήσεις στοιχείων ταυτότητας-δημογραφικά στοιχεία (π.χ. φύλο, ηλικία, ειδικότητα, χρόνια υπηρεσίας κ.ά.), ερωτήσεις που δεν θίγουν και δεν ενοχλούν.

Στη συνέχεια ακολουθούν οι ερωτήσεις που ανταποκρίνονται στους στόχους της εργασίας. Ο ερωτώμενος προετοιμάζεται ομαλά από το ίδιο το

ερωτηματολόγιο με το απαραίτητο κείμενο εισαγωγής. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνονται τεχνικές υποδείξεις, εκφράσεις ευγένειας καθώς και ενημερωτικές διατυπώσεις (Νόβα Καλτσούνη Χ., 2006).

Στο ερωτηματολόγιο της παρούσας έρευνας χρησιμοποιήθηκαν «κλειστές» ερωτήσεις, στις οποίες οι απαντήσεις είναι προκαθορισμένες και ο ερωτώμενος καλείται να επιλέξει μεταξύ αυτών που του προτείνονται. Οι κλειστές ερωτήσεις συνοδεύονται από εναλλακτικές προκαθορισμένες απαντήσεις, από τις οποίες ο ερωτώμενος επιλέγει εκείνη που τον αντιπροσωπεύει καλύτερα. Το χαρακτηριστικό των κλειστών ερωτήσεων είναι ότι ο ερευνητής επιβάλλει συγκεκριμένο φάσμα απαντήσεων στον ερωτώμενο.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από ερωτήσεις τύπου Likert, στις οποίες προβλέπονται οι απαντήσεις και ο ερωτώμενος είναι ελεύθερος να εκφραστεί κατά βούληση. Οι ερωτήσεις τύπου Likert είναι κατανοητές, δεν περιέχουν αμφισημίες, δεν στηρίζονται σε ηχηρές ή φορτισμένες λέξεις, ώστε να επηρεάζονται οι απαντήσεις του ερωτώμενου. Οι δυνατές απαντήσεις που συνοδεύουν τα θέματα έχουν σταθερή μορφή- είναι συνήθως πέντε (π.χ. συμφωνώ απόλυτα, συμφωνώ, δεν έχω άποψη, διαφωνώ, διαφωνώ απόλυτα). Οι ερωτώμενοι καλούνται να τοποθετήσουν στο βαθμό που συμφωνούν ή που διαφωνούν σχετικά με μια σειρά θέματα που αντιπροσωπεύουν ένα γενικότερο φαινόμενο (Cohen L. & Manion L., 2000).

Οι πλέον διαδεδομένες σήμερα τεχνικές συλλογής δεδομένων στην έρευνα είναι η συνέντευξη και το ερωτηματολόγιο. Οι τεχνικές αυτές χρησιμοποιούνται κυρίως στις δειγματοληπτικές έρευνες και τις δημοσκοπήσεις. Τόσο στη συνέντευξη όσο και στο ερωτηματολόγιο οι παράγοντες που εξετάζονται και για τους οποίους παίρνουμε πληροφορίες μέσω μιας ερώτησης ονομάζονται μεταβλητές. Οι διάφορες εκδοχές απαντήσεων που αντιστοιχούν σε κάθε μεταβλητή αποτελούν τις ετικέτες της μεταβλητής.

Το ερωτηματολόγιο είναι μια τεχνική συλλογής ερευνητικών δεδομένων με ένα έντυπο στο οποίο τόσο οι ερωτήσεις όσο και οι απαντήσεις είναι στο μεγαλύτερο μέρος προκαθορισμένες. Η διαδικασία του σχεδιασμού ενός ερωτηματολογίου εκτυλίσσεται σε διαδοχικές φάσεις,

κατά τις οποίες το ερωτηματολόγιο επεξεργάζεται, τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τη μορφή του, και βελτιώνεται μέχρι να πάρει την τελική μορφή του.

Στο ανώνυμο ερωτηματολόγιο η ειλικρίνεια των απαντήσεων διασφαλίζεται περισσότερο, αφού καθένας απαντά χωρίς το φόβο του έλεγχου. Αυτό όμως που κανείς απερίφραστα θα μπορούσε να αναφέρει ως πλεονέκτημα του ερωτηματολογίου είναι η δυνατότητα που παρέχει να συλλεχθεί ένας μεγάλος όγκος υλικού σε πολύ συντομότερο χρόνο απ' ό τι με τη συνέντευξη (Νόβα Καλτσούνη Χ., 2006).

Το ερωτηματολόγιο είναι ένα ερευνητικό εργαλείο. Είναι το κύριο μέσο επικοινωνίας και κίνητρο για τον ερωτώμενο, από τον όποιο προσδοκάται η συλλογή των κατάλληλων πληροφοριών. Ένα ερωτηματολόγιο σωστά διατυπωμένο βοηθά και τον ερευνητή και τον ερωτώμενο. Η τάση προς την υπερβολική μεθοδολογική εκλέπτυνση ενδέχεται να μην αποβεί χρήσιμη όταν τα ίδια τα προβλήματα δεν απαιτούν τέτοιο βαθμό επιτηδειότητας.

Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει επίσης να δίνεται, στη μορφή και την παρουσία του ερωτηματολογίου. Στην περίπτωση αυτοσυντηρούμενων ερωτηματολογίων θα πρέπει να υπάρχει μία εισαγωγή που να αναφέρεται πολύ σύντομα στους σκοπούς της έρευνας και να επισημαίνει τη σημαντικότητα της συμμετοχής του καθενός στην έρευνα. Επίσης θα πρέπει να δίνονται γενικές οδηγίες για τον τρόπο συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου (Νότα Κυριαζή, 1999).

Το ερωτηματολόγιο επίσης, δεν θα πρέπει να είναι μακροσκελές και να μην απαιτεί περισσότερο από εξήντα λεπτά της ώρας για τη συμπλήρωσή του. Θα πρέπει να είναι αισθητικά ωραίο και εύκολο στη χρήση του. Αυτό σημαίνει πως θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή από την επιλογή της γραμματοσειράς μέχρι τη διάταξη των ερωτήσεων, τους προβλεπόμενους χώρους για καταχώριση των απαντήσεων, τις επισημάνσεις και τις σκιάσεις, όπου είναι απαραίτητες.

Οι ερωτήσεις θα πρέπει να διαχωρίζονται σωστά μεταξύ τους. Για τις κλειστές ερωτήσεις θα πρέπει να προβλέπονται τετραγωνίδια όπου θα σημειώνονται οι επιλογές (συνήθως με Χ).

Το ερωτηματολόγιο έχει ένα περιεχόμενο, το οποίο προκύπτει από την ανάλυση του προβλήματος της έρευνας που είχε μελετηθεί προηγουμένως και έτσι έχουν οριστεί οι κατηγορίες που το συνθέτουν. Έτσι λοιπόν, πρέπει να έχει οριστεί ο χαρακτήρας των δεδομένων και ο τύπος των πληροφοριών που θα συγκεντρωθούν. Οι ερωτήσεις διακρίνονται σε όσες αναφέρονται σε γενικά γεγονότα (έσοδα, έξοδα, επίπεδο μόρφωσης, ηλικία, εργασία, κλπ.), και σε ερωτήσεις απόψεων ή/και πεποιθήσεων. Με αυτόν τον τρόπο αναζητούνται τα γεγονότα και η έκφραση της γνώμης πάνω σε αυτά. Η διατύπωση ενός ερωτηματολογίου θα πρέπει να είναι πολύ σαφής, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις εκείνες που το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται χωρίς τη βοήθεια του ερευνητή (αποστολή με το ταχυδρομείο).

Στις κλειστές ερωτήσεις δίνεται ελάχιστη επιλογή έκφρασης. Επιδιώκονται πληροφορίες για συγκεκριμένες ερωτήσεις, οι οποίες έχουν κατηγοριοποιηθεί εκ των προτέρων. Επίσης έχουμε τη δυνατότητα φιλτραρίσματος των ερωτήσεων. Με μια αρνητική απάντηση αποφεύγονται άλλες ερωτήσεις που έπονται και σχετίζονται με αυτήν.

Οι απαντήσεις γίνονται κατ' επιλογήν μεταξύ δύο ή περισσότερων απαντήσεων. Υπάρχει μεγαλύτερη επιλογή από τις κλειστές ερωτήσεις και βεβαία ταξινομούνται ευκολότερα. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην περίπτωση που η ερώτηση «άλλοι τρόποι», «άλλοι λόγοι» συγκεντρώνει μεγάλο ποσοστό των απαντήσεων. Αυτό σημαίνει ότι η προκαταρκτική έρευνα δεν έγινε σωστά και ότι οι επιλογές του τρόπου ερώτησης ή/και του περιεχομένου της δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Στη σύνταξη της ερώτησης πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην επιλογή των λέξεων, ώστε να γίνεται εύκολα κατανοητή (Cohen L., 2000).

Στην προκειμένη περίπτωση το ερωτηματολόγιο αποτελείται μόνο από κλειστού τύπου ερωτήσεις. Στο σύνολό τους είναι 26. Οι πρώτες πέντε ερωτήσεις αφορούν δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων, βάσει των οποίων συγκροτείται η περιγραφική εικόνα του δείγματος.

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει «5» ερωτήσεις τύπου Λίκερτ. Οι δυνατές απαντήσεις που συνοδεύουν τα θέματα έχουν σταθερή μορφή –

είναι συνήθως πέντε. Τέτοιου είδους ερωτήσεις είναι οι εξής: 8, 10, 11, 22 και η 24 .

Επίσης στο ερωτηματολόγιο περιλαμβάνονται και ερωτήσεις με ιεράρχηση των απαντήσεων, οι οποίες είναι οι 6, 9, 14, 15, 16 και η 26α (Κλίμακα Θέρστον).

Περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο και ερωτήσεις τύπου Gutman (Γκατμαν), οι οποίες συνοδεύονται από δύο δυνατές απαντήσεις (Ναι - Όχι). Οι ερωτήσεις αυτές είναι «6» και είναι οι εξής: 5α, 17α, 18α, 19α, 23 και η 26.

Οι ερωτήσεις 1, 2, 3, 4, 5β, 7, 12, 13, 17β, 18β, 19β, 20, 21, 23α, 23β, 25, 26β είναι κλειστού τύπου ερωτήσεις και έχουν συγκεκριμένες απαντήσεις που πρέπει να δώσουν οι ερωτώμενοι.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, στο ερευνητικό εργαλείο το λεξιλόγιο των ερωτήσεων που χρησιμοποιείται είναι απλό, συγκεκριμένο και κατανοητό. Οι ερωτήσεις είναι μονοδιάστατες, δηλαδή αναφέρονται μόνο σε ένα θέμα. Η διατύπωση της ερώτησης δεν προτρέπουν των ερωτώμενο προς μια συγκεκριμένη απάντηση. Οι ερωτήσεις προσπαθήσαμε να είναι όσο τον δυνατό πιο απλές, σύντομες, κατανοητές, λιτές.

Όλες οι ερωτήσεις συνοδεύονται από οδηγίες προς τον ερωτώμενο όσον αφορά τον τρόπο επιλογής της κατάλληλης απάντησης. Οι ερωτήσεις και κουράζουν τον ερωτώμενο.

Τέλος, αυτό που χρειάστηκε να σκεφτούμε είναι ο τρόπος διανομής και επιστροφής του ερωτηματολογίου. Χρειάστηκε να σκεφτούμε από την αρχή για το πώς θα διανεμηθεί το ερωτηματολόγιο και το πώς θα χειριστούμε τα αναπάντητα ερωτήματα. Σκεφτήκαμε να χορηγήσουμε προσωπικά τα ερωτηματολόγια στα υποκείμενα και το θετικό ήταν ότι εξηγήσαμε άμεσα τον σκοπό της μελέτης και τα ερωτηματολόγια τα συμπληρώνονταν αμέσως. Η προσωπική επαφή όμως δεν ήταν δυνατή σε όλες τις περιπτώσεις για αυτό τον λόγο χρειάστηκε να βρούμε άλλους τρόπος διανομής. Κάποια ερωτηματολόγια τα ταχυδρομήσαμε ή τα στείλαμε με φαξ στις υπηρεσίες, αλλά τα υποκείμενα δεν ανταποκρίνονταν.

Στα ερωτηματολόγια που στείλαμε αναφέραμε και την ημερομηνία επιστροφής (δύο βδομάδες είναι λογικός χρόνος για τη συμπλήρωση). Επίσης, συμπεριλάβαμε και ένα φάκελο με τη διεύθυνση μας (με

γραμματόσημο στην περίπτωση που οι ερωτώμενοι έπρεπε να επιστρέψουν το ερωτηματολόγιο μέσω ταχυδρομείου).

Χρόνος-τόπος-κόστος έρευνας

Η διάρκειά της είναι 3 μήνες. Ξεκινάει από 1^η Απριλίου 2010 και τελειώνει στις 30 Ιουνίου 2010.

Η έρευνα έγινε στον νομό Αχαΐας σε επαγγελματίες ψυχικής υγείας, στηριζόμενη στις εμπειρίες της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας.

Στα έξοδα διεξαγωγής της έρευνας περιλαμβάνονται: εκτυπώσεις ερωτηματολογίων, έξοδα αποστολής των ερωτηματολογίων μέσω ταχυδρομείων, αποστολές fax.

Συλλογή Δεδομένων

Για τη συλλογή των δεδομένων μας ήρθαμε σε τηλεφωνική επαφή με κάθε ειδικό ψυχικής υγείας για να τους ενημερώσουμε για τον σκοπό της έρευνας μας και αν θέλουν να συνεργαστούν στην συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Όποιοι δέχονταν, ορίζαμε τόπο και ώρα συνάντησης για να παραδώσουμε τα ερωτηματολόγια προσωπικά (χέρι με χέρι) ή μέσω ταχυδρομείου ή φαξ.

Ζητήματα Ηθικής και Δεοντολογίας

Τα τελευταία χρόνια οι εξελίξεις στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών συνοδεύονται από μια αυξανόμενη συνειδητοποίηση των ζητημάτων δεοντολογίας που υπεισέρχονται στην εργασία των κοινωνικών ερευνητών και της αναγκαιότητας να τηρούνται εκ μέρους τους οι υποχρεώσεις που έχουν αναληφθεί ή επηρεάζονται από τις έρευνές τους. Η δεοντολογία μπορεί να οριστεί ως ένα ζήτημα πρωταρχικής ευαισθησίας απέναντι στα δικαιώματα των άλλων. Η δεοντολογία περιορίζει τις επιλογές που μπορούν να γίνουν κατά την αναζήτηση της αλήθειας. Τα θέματα δεοντολογίας που αντιμετωπίζονται στην εκπαιδευτική έρευνα μπορεί να είναι ιδιαίτερα σύνθετα και λεπτά και μπορούν συχνά να βάλουν τους

ερευνητές σε ηθικά δυσχερή θέση, που πολλές φορές μπορεί να εμφανίζεται αδιέξοδη (Judith B., 1997).

Τα δεοντολογικά ζητήματα πηγάζουν από τα είδη των προβλημάτων που ερευνώνται από τους κοινωνικούς επιστήμονες και από τις μεθόδους που χρησιμοποιούν αυτοί για να εξασφαλίσουν αξιόπιστα και έγκυρα δεδομένα. Θεωρητικά, αυτό σημαίνει ότι κάθε στάδιο στη διαδικασία της έρευνας μπορεί να είναι μία πιθανή πηγή δεοντολογικών προβλημάτων. Αυτά μπορεί να προέρχονται από τη φύση του ερευνητικού προγράμματος (διαφορές στην ευφυΐα, για παράδειγμα), το πλαίσιο της έρευνας (κρατητήριο ανηλίκων), τις διαδικασίες που θα υιοθετηθούν (που παράγουν υψηλά επίπεδα άγχους), τις μεθόδους συλλογής δεδομένων (συγκαλυμμένη παρατήρηση), τη φύση των συμμετεχόντων (συναισθηματικά διαταραγμένοι έφηβοι), το είδος των στοιχείων που συλλέγονται (πολύ προσωπικές) και από το τι θα γίνει με τα δεδομένα (δημοσίευση κατά τρόπο που προκαλεί ενόχληση στους συμμετέχοντες).

Μεγάλο μέρος της κοινωνικής έρευνας απαιτεί την εξασφάλιση της συναίνεσης και της συνεργασίας των ατόμων που θα βοηθήσουν στη έρευνα και άλλων σημαντικών ατόμων, σε οργανισμούς και ιδρύματα που παρέχουν διευκολύνσεις για τη διεξαγωγή της έρευνας. Η αρχή της συνειδητής συναίνεσης βασίζεται στο δικαίωμα του ατόμου στην ελευθερία και την αυτοδιάθεσή του. Μια άλλη πτυχή του δικαιώματος είναι ότι το υποκείμενο έχει το δικαίωμα να αρνηθεί τη συμμετοχή ή να αποσυρθεί μετά την έναρξη της έρευνας (Ψαρού Μ., 2004).

Η σπουδαιότητα της αρχής της συνειδητής συναίνεσης γίνεται εμφανής στο αρχικό στάδιο του ερευνητικού προγράμματος, που αφορά την πρόσβαση στο ίδρυμα ή τον οργανισμό όπου πρόκειται να διεξαχθεί η έρευνα και την αποδοχή του προγράμματος από αυτούς των οποίων απαιτείται η άδεια πριν την έναρξη των εργασιών. Η άδεια για διεξαγωγή της έρευνας πρέπει πάντα να ζητείται σε πρώιμο στάδιο. Αυτό σημαίνει προσωπική ή γραπτή επαφή με τα σημαντικά πρόσωπα που θα είναι υπεύθυνα ή θα βοηθήσουν στην οργάνωση και διεξαγωγή της έρευνας (Cohen L., 2000).

Επιμέλεια

Η εργασία του ελέγχου των ερωτηματολογίων πριν την κωδικοποίηση τους αναφέρεται ως «επιμέλεια». Αποσκοπεί στον εντοπισμό και την εξάλειψη των σφαλμάτων που έχουν κάνει οι ερωτηθέντες. Τα τρία βασικά καθήκοντα που πρέπει να επιτελεστούν είναι : η πληρότητα, η ακρίβεια και η ομοιομορφία.

Γίνεται δηλαδή έλεγχος, ώστε να επαληθευτεί ότι έχουν απαντηθεί όλες οι ερωτήσεις. Για να μην συναντήσουμε κάτι τέτοιο προσπαθήσαμε να είμαστε εκεί τη ώρα της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου για τυχόν απορίες από τους ερωτηθέντες (η παρουσία μας εκεί δεν ήταν εφικτή πάντα γιατί ήτα μια χρονοβόρος διαδικασία).

Έπειτα γίνεται ένας έλεγχος ώστε να επαληθευτεί ότι όλες οι ερωτήσεις έχουν απαντηθεί με ακρίβεια (ακρίβεια). Τέλος, γίνεται ένας έλεγχος ότι οι ερωτηθέντες έχουν δώσει απαντήσεις με ομοιόμορφο τρόπο. (ομοιομορφία). Εφαρμόζοντας στην εργασία μας την διαδικασία της «επιμέλειας» στα ερωτηματολόγια που μας επιστραφήκανε, έλαβε χώρα η κωδικοποίηση των απαντήσεων (Κυριαζή Ν., 1999).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Κωδικοποίηση – Στατιστική Ανάλυση

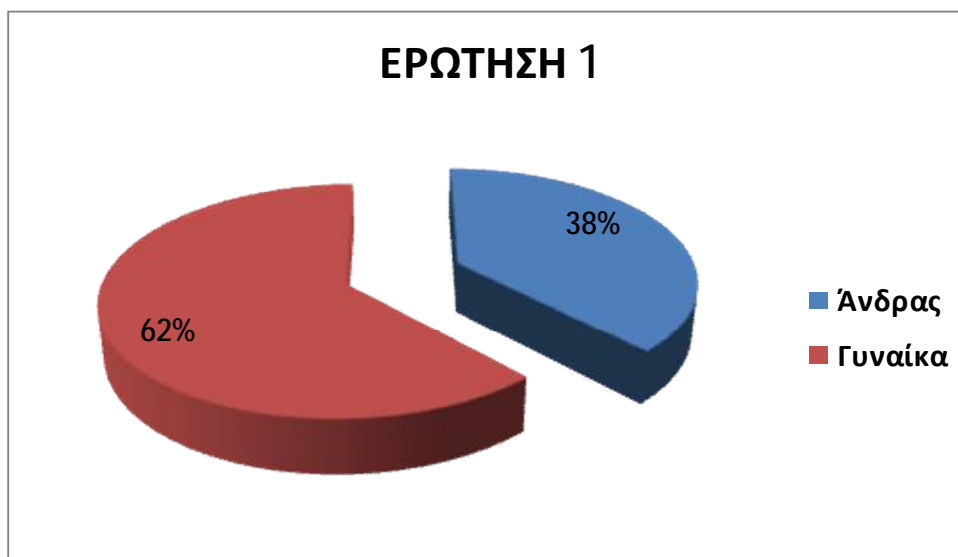
Κωδικοποιήθηκαν 50 ερωτηματολόγια. Στην συνέχεια δίνονται αναλυτικά τα αποτελέσματα των απαντήσεων των ειδικών ψυχικής υγείας.

ΕΡΩΤΗΣΗ 1: «Φύλο»

Στην πρώτη ερώτηση το δείγμα πρέπει να απαντήσει ποιο είναι το φύλο του.

Ακολουθεί πίνακας με τα δεδομένα.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
Άνδρας	19	38%
Γυναίκα	31	62%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

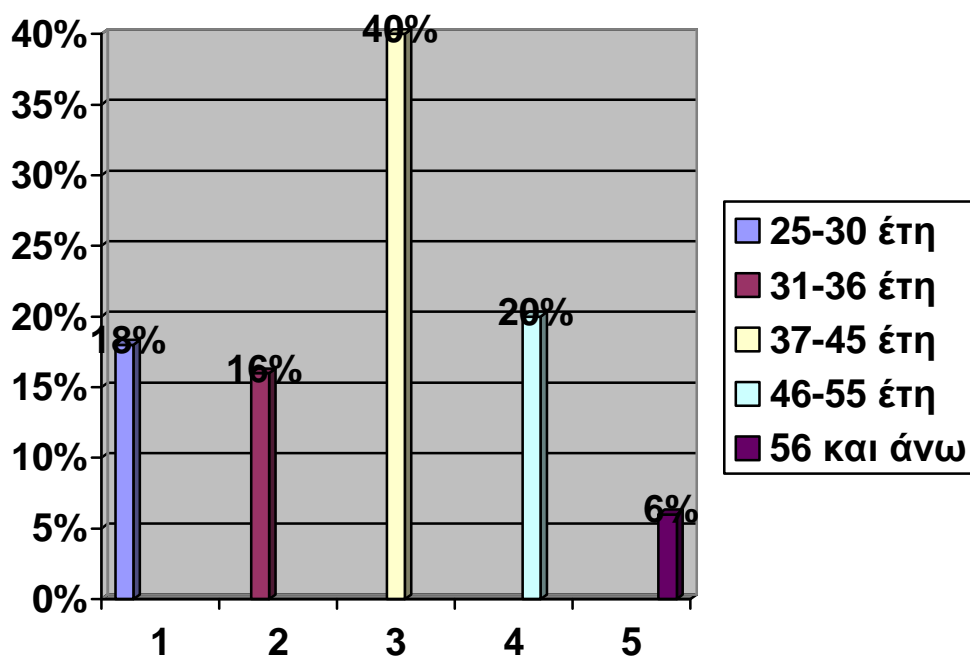

ΕΡΩΤΗΣΗ 2: «Ηλικία»

Στην συγκεκριμένη ερώτηση διακρίνουμε το δείγμα μας σε πέντε ηλικιακές κατηγορίες.

Ακολουθεί πίνακας με τα δεδομένα.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
25-30 έτη	9	18%
31-36 έτη	8	16%
37-45 έτη	20	40%
46-55 έτη	10	20%
56 και άνω	3	6%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

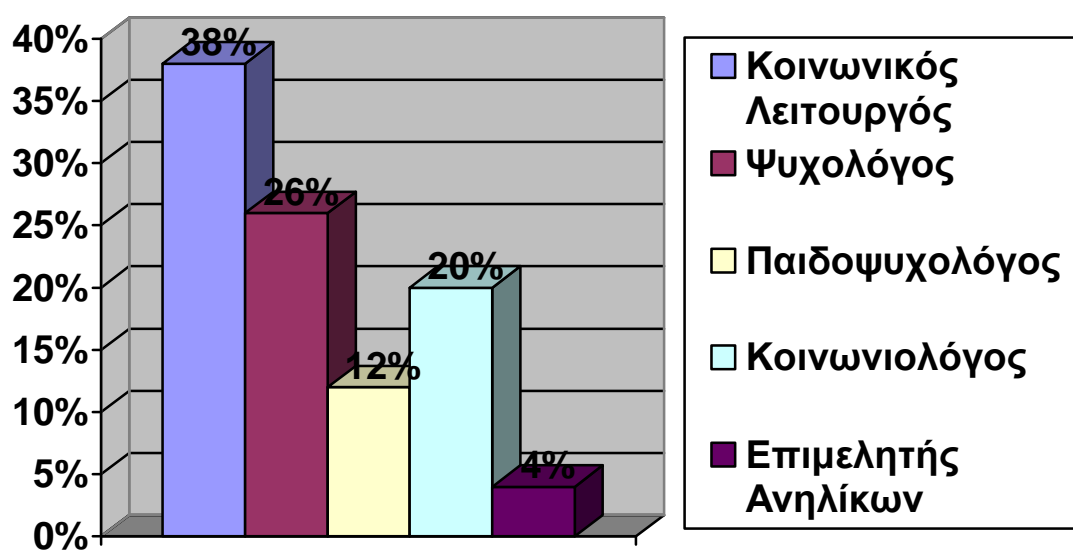

ΕΡΩΤΗΣΗ 3: «Ειδικότητα»

Στην συγκεκριμένη ερώτηση ζητείται η ειδικότητα του δείγματος της έρευνας μας.

Ακολουθεί πίνακας με τα δεδομένα.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
Κοινωνικός Λειτουργός	19	38%
Ψυχολόγος	13	26%
Παιδοψυχίατρος	6	12%
Κοινωνιολόγος	10	20%
Επιμελητής Ανηλίκων	2	4%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

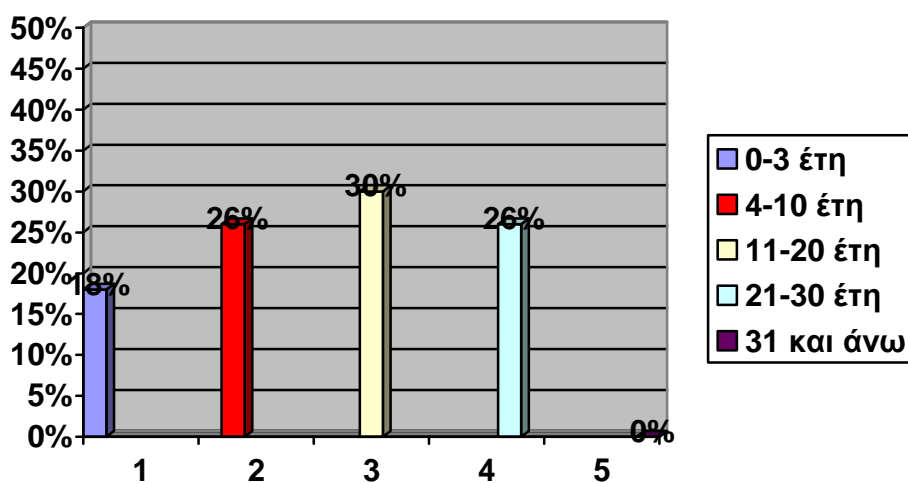

ΕΡΩΤΗΣΗ 4: «Έτη συνολικής υπηρεσίας σας»»

Στην ερώτηση αυτή το δείγμα πρέπει να απαντήσει πόσα είναι τα έτη συνολικής υπηρεσίας του.

Ακολουθεί πίνακας με τα δεδομένα.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
0-3 έτη	9	18%
4-10 έτη	13	26%
11-20 έτη	15	30%
21-30 έτη	13	26%
31 και άνω	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

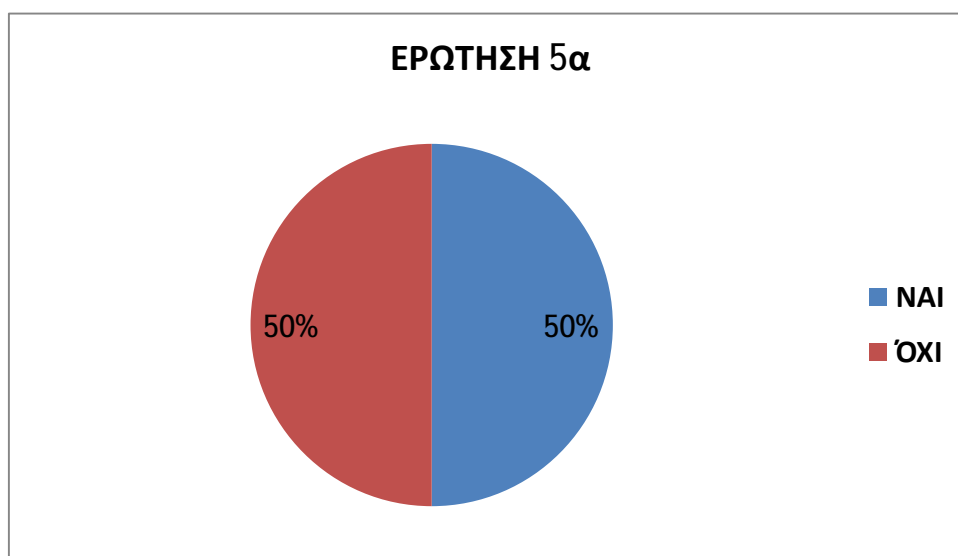
ΕΡΩΤΗΣΗ 5α : «Έχετε κάποιο τίτλο μεταπτυχιακής εξειδίκευσης;»

Στην παραπάνω ερώτηση ζητείται από το δείγμα να απαντήσει αν έχει κάποιο τίτλο μεταπτυχιακής εξειδίκευσης. Οι πιθανές απαντήσεις είναι α) ΝΑΙ ή β) Όχι.

Με βάση τα απαντημένα ερωτηματολόγια στις απαντήσεις της παραπάνω ερώτησης το 25% απάντησε «ΝΑΙ» και το άλλο 25% απάντησε «ΟΧΙ».

Ακολουθεί πίνακας με τα αποτελέσματα και για την καλύτερη κατανόηση τα αποτελέσματα εμφανίζονται με μορφή «πίτσας».

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
ΝΑΙ	25	50%
ΟΧΙ	25	50%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

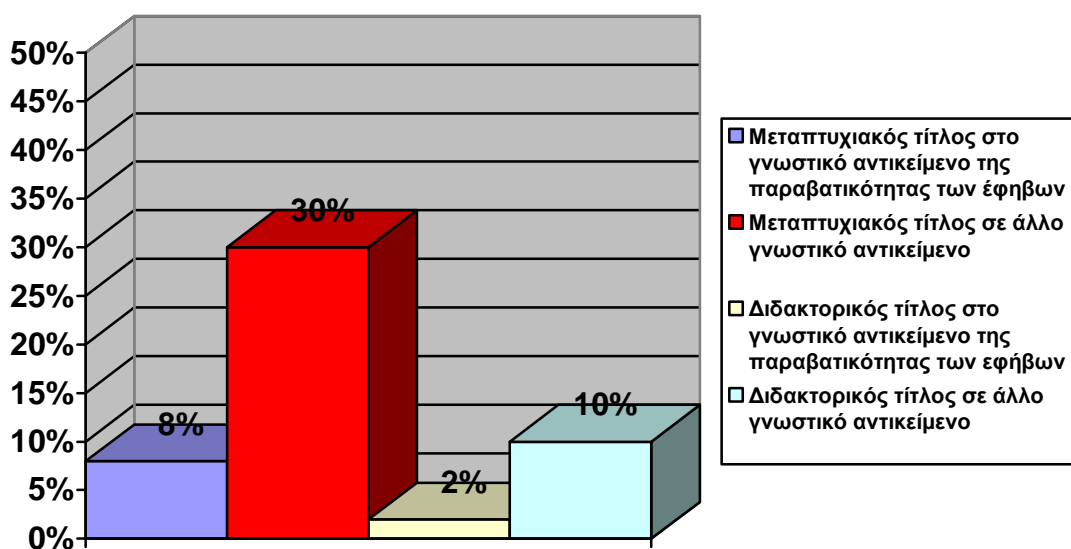

ΕΡΩΤΗΣΗ 5β. «Αν ναι, κυκλώστε τον αντίστοιχο τίτλο εξειδίκευσης».

Αν ο ερωτώμενος απαντούσε «Ναι» τότε του ζητούνταν να απαντήσει στην ερώτηση 5β όπου έπρεπε να επιλέξει τον αντίστοιχο μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο εξειδίκευσης. Στην ερώτηση 5β οι απαντούντες είναι 25.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης παρατίθενται σε μορφή πίνακα

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
Μεταπτυχιακός τίτλος στο γνωστικό αντικείμενο της παραβατικότητας των έφηβων	4	8%
Μεταπτυχιακός τίτλος σε άλλο γνωστικό αντικείμενο	15	30%
Διδακτορικός τίτλος στο γνωστικό αντικείμενο της παραβατικότητας των εφήβων	1	2%
Διδακτορικός τίτλος σε άλλο γνωστικό αντικείμενο	5	10%
ΣΥΝΟΛΟ	25	50%

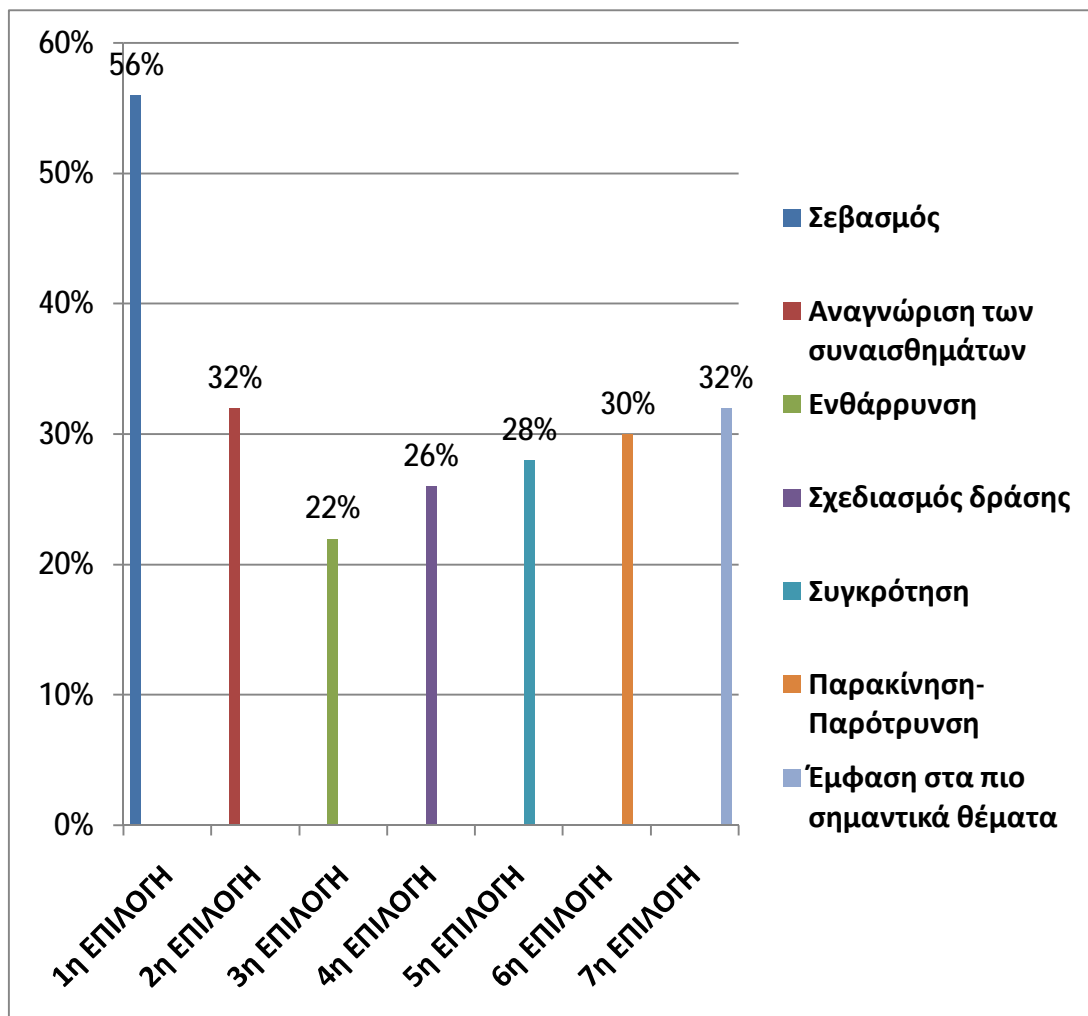
ΕΡΩΤΗΣΗ 6. «Ιεραρχήστε κατά σειρά προτεραιότητας από το 1 έως το 7 τις παρακάτω δεξιότητες που πρέπει να έχει ο επαγγελματίας ψυχικής υγείας που ασχολείται με τους έφηβους παραβάτες. (π.χ. 1=βασική προτεραιότητα, 2=δεύτερη προτεραιότητα, 3=Τρίτη προτεραιότητα κ.ο.κ.)».

Στην ερώτηση αυτή εξετάζεται ποιες δεξιότητες θα πρέπει να έχει ο επαγγελματίας ψυχικής υγείας που ασχολείται με τους έφηβους παραβάτες. Ο ερωτώμενος πρέπει να ιεραρχήσει από το 1 έως το 6 τις απαντήσεις που του δίνονται, με βασική προτεραιότητα το 1, με δεύτερη προτεραιότητα το 2 κ.ο.κ.

Οι απαντήσεις είναι οι εξής: α) Ενθάρρυνση, β) Σεβασμός, γ) Έμφαση στα πιο σημαντικά θέματα, δ) Αναγνώριση συναισθημάτων, ε) Σχεδιασμός δράσης, στ) Συγκρότηση και ζ) Παρακίνηση-Παρότρυνση.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης παρατίθενται σε μορφή πίνακα και για την καλύτερη κατανόηση παρατίθεται και η γραφική απεικόνιση σε μορφή ιστογράμματος.

		ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
1 ^η επιλογή	Σεβασμός	28	56%
2 ^η επιλογή	Αναγνώριση των συναισθημάτων	16	32%
3 ^η επιλογή	Ενθάρρυνση	11	22%
4 ^η επιλογή	Σχεδιασμός δράσης	13	26%
5 ^η επιλογή	Συγκρότηση	14	28%
6 ^η επιλογή	Παρακίνηση-Παρότρυνση	15	30%
7 ^η επιλογή	Έμφαση στα πιο σημαντικά θέματα	16	32%

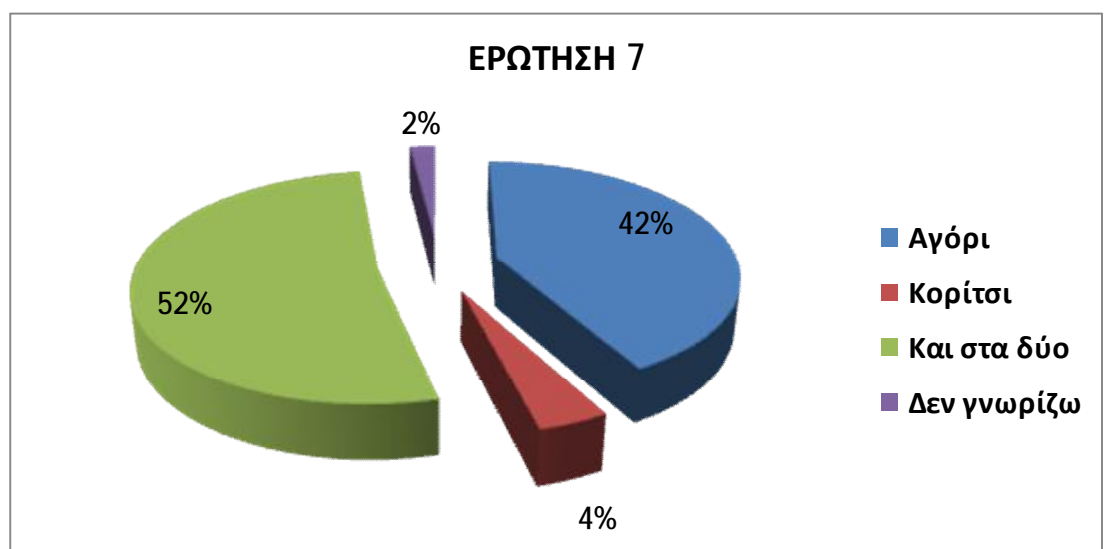
ΕΡΩΤΗΣΗ 7: «Σύμφωνα με την εμπειρία σας, σε ποιο από τα παρακάτω δύο φύλα εντοπίζεται η παραβατική συμπεριφορά των εφήβων;»

Στην συγκεκριμένη ερώτηση εξετάζεται σε ποια από τα δύο φύλα εντοπίζεται πιο συχνά η παραβατική συμπεριφορά. Οι πιθανές απαντήσεις είναι: α) Αγόρι, β) Κορίτσι, γ) και στα δύο και δ) Δεν γνωρίζω.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το δείγμα επέλεξε ότι η παραβατικότητα εντοπίζεται εξίσου και στα δύο φύλα.

Ακολουθεί πίνακας με τα αποτελέσματα.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Αγόρι	21	42%
Κορίτσι	2	4%
Και στα δύο	26	52%
Δεν γνωρίζω	1	2%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

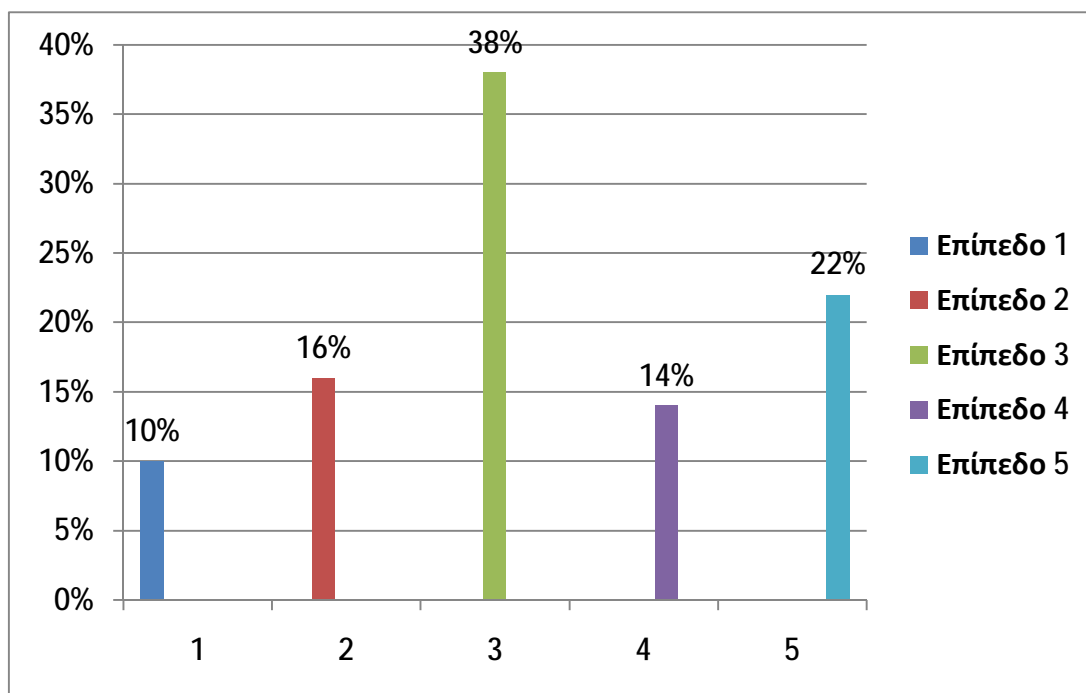
ΕΡΩΤΗΣΗ 8: «Κατά την γνώμη σας, ο ρόλος της κληρονομικότητας στην υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς στους εφήβους είναι: (κυκλώστε από το 1 έως το 5).»

Στην ερώτηση αυτή παρατίθεται η άποψη των ειδικών, κατά πόσο ο ρόλος της κληρονομικότητας είναι σημαντικός στην υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς στους εφήβους. Η απάντηση που δίνεται για το δείγμα είναι μια κλίμακα από το 1 έως το 5 (Πάρα πολύ σημαντικός 1 2 3 4 5 Καθόλου σημαντικός.). Το 1 αντιπροσωπεύει την απάντηση «πάρα πολύ σημαντικό» και το 5 «καθόλου σημαντικό» (και το 3 ουδέτερη στάση).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα το μεγαλύτερο ποσοστό επέλεξε το «3», δηλαδή κράτησε ουδέτερη στάση.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης παρατίθενται σε μορφή πίνακα και για την καλύτερη κατανόηση παρατίθεται και η γραφική απεικόνιση σε μορφή ιστογράμματος.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Το επίπεδο 1	5	10%
Το επίπεδο 2	8	16%
Το επίπεδο 3	19	38%
Το επίπεδο 4	7	14%
Το επίπεδο 5	11	22%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

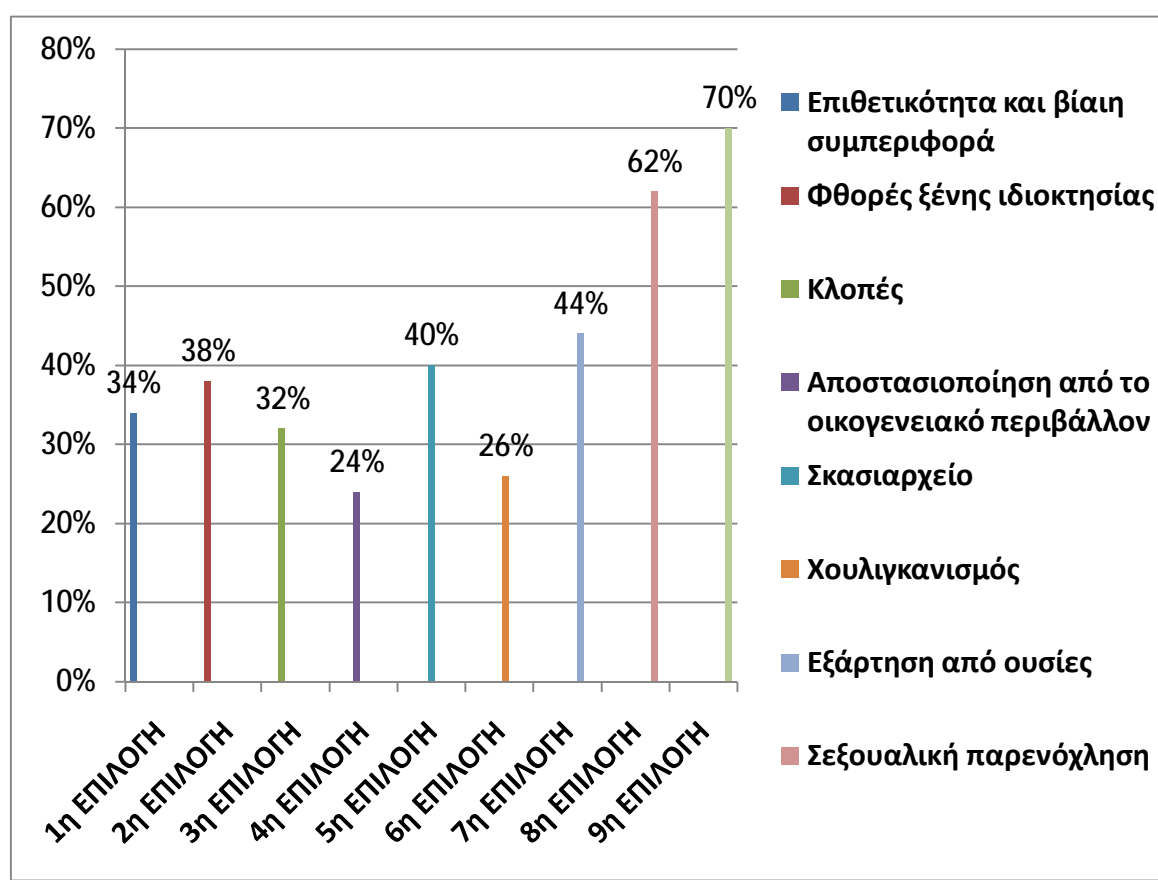
ΕΡΩΤΗΣΗ 9: «Ιεραρχήστε κατά σειρά προτεραιότητας από το 1 έως το 9 τις παρακάτω μορφές των εφήβων παραβατών, που έχετε συναντήσει κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής σας σταδιοδρομίας (π.χ. 1=βασική προτεραιότητα, 2=δεύτερη προτεραιότητα, 3=Τρίτη προτεραιότητας κ.ο.κ.)».

Στην ερώτηση αυτή εξετάζονται ποιες μορφές εφήβων παραβατών έχει συναντήσει το δείγμα της έρευνας κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής του σταδιοδρομίας. Ο ερωτώμενος πρέπει να ιεραρχήσει από το 1 έως το 6 τις απαντήσεις που του δίνονται, με βασική προτεραιότητα το 1 , με δεύτερη προτεραιότητα το 2 κοκ .

Οι απαντήσεις είναι οι εξής: α) Αποστασιοποίηση από το οικογενειακό περιβάλλον, β) Κλοπές, γ) Εξάρτηση από ουσίες, δ) Επιθετικότητα και βίαιη συμπεριφορά, ε) Χουλιγκανισμός , στ) Σεξουαλική παρενόχληση ζ) Φθορές ξένης ιδιοκτησίας, η) Πορνεία και θ) Σκασιαρχείο.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτηση παρατίθενται σε μορφή πίνακα και για την καλύτερη κατανόηση παρατίθεται και η γραφική απεικόνιση σε μορφή ιστογράμματος.

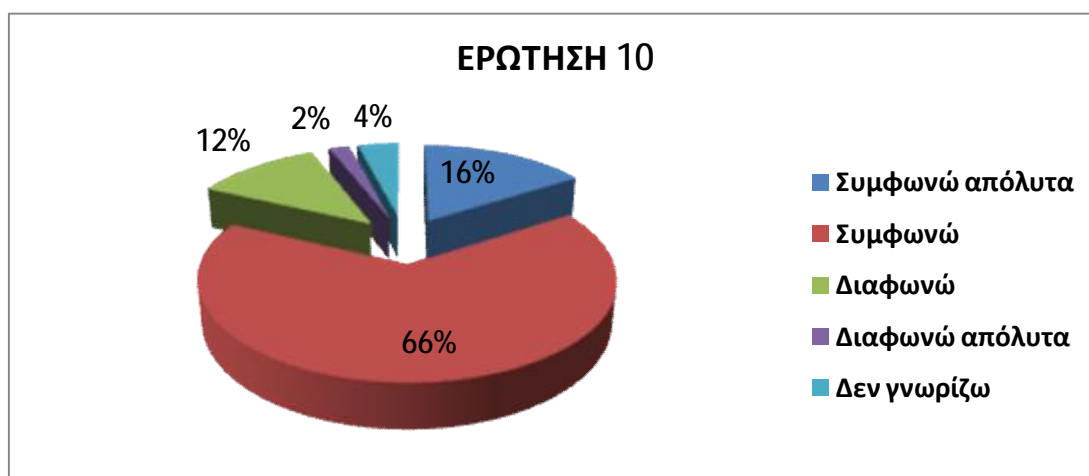
		ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
1 ^η επιλογή	Επιθετικότητα και βίαιη συμπεριφορά	17	34%
2 ^η επιλογή	Φθορές ξένης ιδιοκτησίας	19	38%
3 ^η επιλογή	Κλοπές	16	32%
4 ^η επιλογή	Αποστασιοποίηση από το οικογενειακό περιβάλλον	12	24%
5 ^η επιλογή	Σκασιαρχείο	20	40%
6 ^η επιλογή	Χουλιγκανισμός	13	26%
7 ^η επιλογή	Εξάρτηση από ουσίες	22	44%
8 ^η επιλογή	Σεξουαλική παρενόχληση	31	62%
9 ^η επιλογή	Πορνεία	35	70%

ΕΡΩΤΗΣΗ 10: «Οι έφηβοι που έχουν διαπράξει κάποια παραβατική συμπεριφορά, τείνουν να εμπλακούν ξανά σε εγκληματικές δραστηριότητες ως ενήλικες.»

Στην συγκεκριμένη ερώτηση εξετάζεται εάν οι έφηβοι που έχουν διαπράξει κάποια παραβατική συμπεριφορά, τείνουν να εμπλακούν ξανά σε εγκληματικές δραστηριότητες ως ενήλικες. Οι πιθανές απαντήσεις που μπορεί να δώσει το δείγμα είναι: α) Συμφωνώ απόλυτα, β) Συμφωνώ , γ) Διαφωνώ, δ) Διαφωνώ απόλυτα και ε) Δεν γνωρίζω.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Συμφωνώ απόλυτα	8	16%
Συμφωνώ	33	66%
Διαφωνώ	6	12%
Διαφωνώ απόλυτα	1	2%
Δεν γνωρίζω	2	4%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

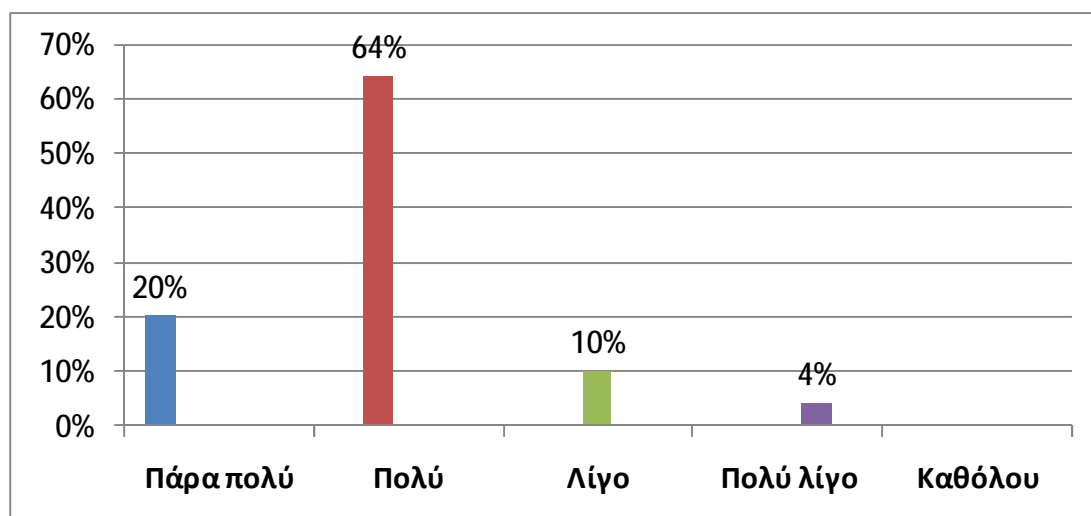

ΕΡΩΤΗΣΗ 11: «Από την εμπειρία σας, οι έφηβοι μπορούν να στιγματιστούν για την μετέπειτα ζωή τους, μετά την εκδήλωση μιας παραβατικής συμπεριφοράς;»

Σε αυτήν την ερώτηση εξετάζεται κατά πόσο οι έφηβοι μπορούν να στιγματιστούν για την μετέπειτα ζωή τους, μετά την εκδήλωση μιας παραβατικής συμπεριφοράς. Οι πέντε πιθανές απαντήσεις που θα μπορούσε να δώσει το δείγμα μας είναι: α) Πάρα πολύ, β) Πολύ, γ) Λίγο, δ) Πολύ λίγο και ε) Καθόλου.

Ακολουθεί πίνακας με τα αποτελέσματα.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Πάρα πολύ	10	20%
Πολύ	32	64%
Λίγο	5	10%
Πολύ λίγο	2	4%
Καθόλου	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

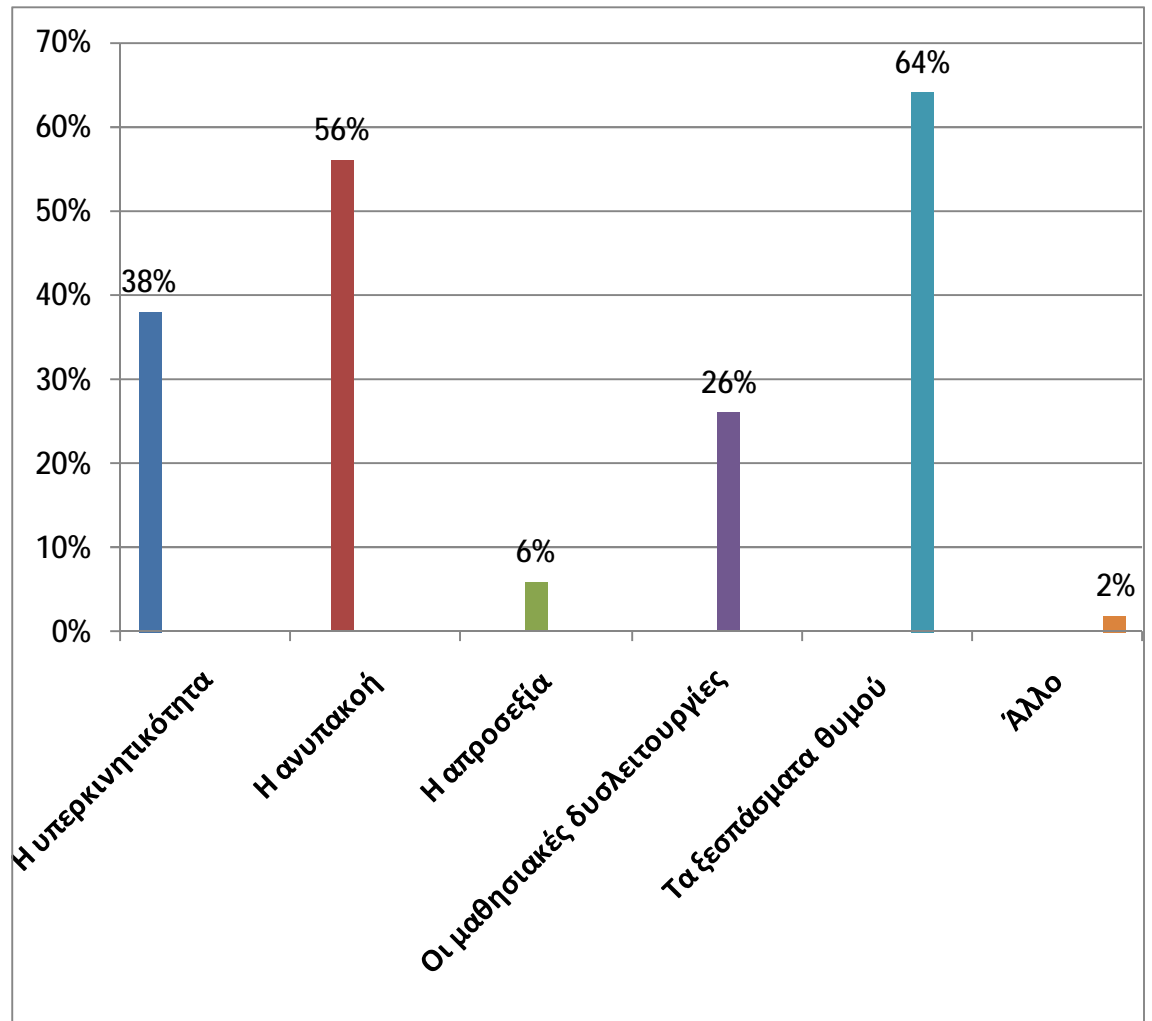

ΕΡΩΤΗΣΗ 12: «Ποιο ή ποια, κατά την γνώμη σας, είναι τα χαρακτηριστικά σημεία που εμφανίζονται στους έφηβους παραβάτες πριν την έναρξη της εφηβείας τους; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)».

Στην συγκεκριμένη ερώτηση παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά σημεία που εμφανίζονται στους έφηβους παραβάτες πριν την έναρξη της εφηβείας τους. Οι ερωτηθέντες μπορούσαν να επιλέξουν\υν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις ήταν: α) Η υπερκινητικότητα, β) Η ανυπακοή, γ) Η απροσεξία, δ) Οι μαθησιακές δυσλειτουργίες, ε) Τα ξεσπάσματα θυμού και στ) Άλλο.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης παρατίθενται σε μορφή πίνακα και για την καλύτερη κατανόηση παρατίθεται και η γραφική απεικόνιση σε μορφή ιστογράμματος.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Η υπερκινητικότητα	19	38%
Η ανυπακοή	28	56%
Η απροσεξία	3	6%
Οι μαθησιακές δυσλειτουργίες	13	26%
Τα ξεσπάσματα θυμού	32	64%
Άλλο	1	2%

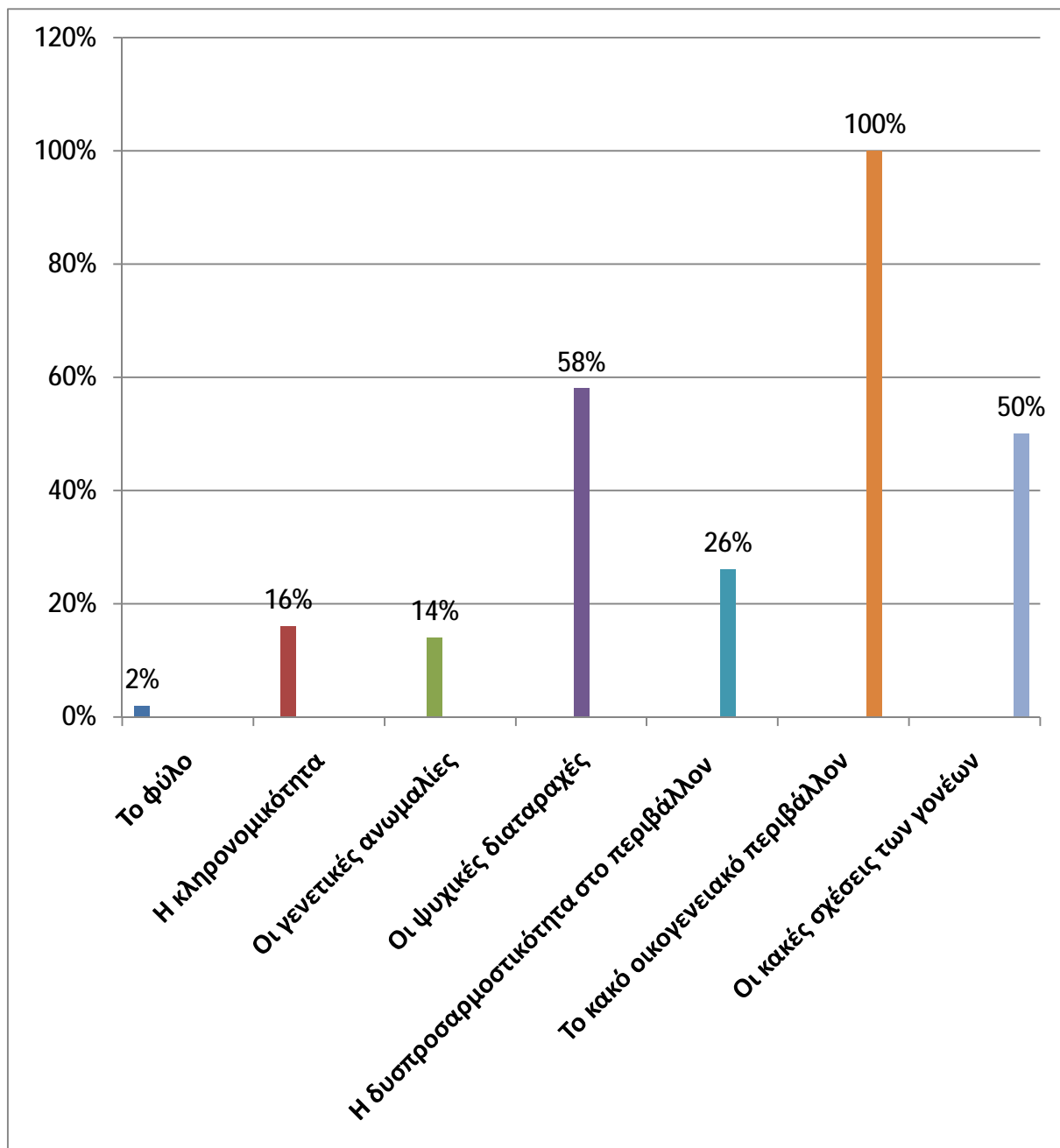

ΕΡΩΤΗΣΗ 13: «Κατά την γνώμη σας, ποιος ή ποιοι από τους παρακάτω παράγοντες επιδρούν στην εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς στους εφήβους; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)»

Στην συγκεκριμένη ερώτηση εξετάζονται οι παράγοντες που επιδρούν στην εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς στους εφήβους. Και σε αυτή την ερώτηση οι ερωτηθέντες μπορούν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις είναι οι εξής: α), Το φύλο, β) Η κληρονομικότητα, γ) Οι γενετικές ανωμαλίες, δ) Οι ψυχικές διαταραχές, ε) Η δυσπροσαρμοστικότητα στο περιβάλλον, στ) Το κακό οικογενειακό περιβάλλον και η) Οι κακές σχέσεις των γονέων.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης παρατίθενται σε μορφή πίνακα και για την καλύτερη κατανόηση παρατίθεται και η γραφική απεικόνιση σε μορφή ιστογράμματος.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Το φύλο	1	2%
Η κληρονομικότητα	8	16%
Οι γενετικές ανωμαλίες	7	14%
Οι ψυχικές διαταραχές	29	58%
Η δυσπροσαρμοστικότητα στο περιβάλλον	13	26%
Το κακό οικογενειακό περιβάλλον	50	100%
Οι κακές σχέσεις των γονέων	25	50%

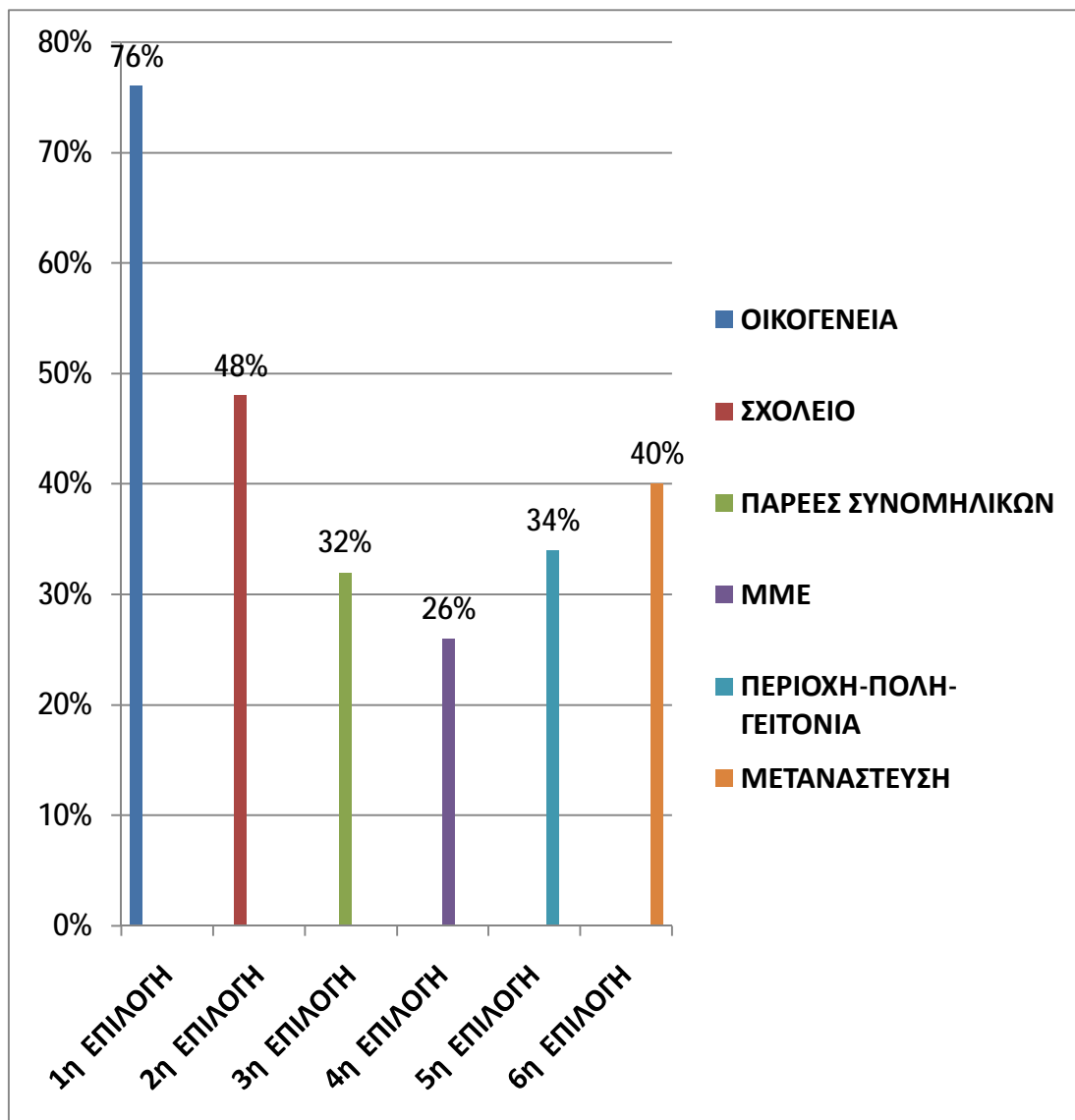
ΕΡΩΤΗΣΗ 14 : «Ιεραρχήστε κατά σειρά προτεραιότητας από το 1 έως το 6, ποια από τα παρακάτω πιστεύετε ότι παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς στους έφηβους. (π.χ. 1=βασική προτεραιότητα, 2=δεύτερη προτεραιότητα, 3=Τρίτη προτεραιότητας κ.ο.κ.)»

Στην ερώτηση αυτή εξετάζεται ποιες από τις παρακάτω απαντήσεις που δίνονται παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς στους έφηβους. Ο ερωτώμενος πρέπει να ιεραρχήσει από το 1 έως το 6 τις απαντήσεις που του δίνονται, με βασική προτεραιότητα το 1 , με δεύτερη προτεραιότητα το 2 κ.ο.κ .

Οι απαντήσεις είναι οι εξής: α) Οικογένεια, β) Σχολείο, γ) Μ.Μ.Ε, δ) Παρέες συνομηλίκων, ε) Περιοχή πόλη γειτονιά και στ) Μετανάστευση.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης παρατίθενται σε μορφή πίνακα και για την καλύτερη κατανόηση παρατίθεται και η γραφική απεικόνιση σε μορφή ιστογράμματος.

		ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
1 ^η Επιλογή	Οικογένεια	38	76%
2 ^η Επιλογή	Σχολείο	24	48%
3 ^η Επιλογή	Παρέες Συνομηλίκων	16	32%
4 ^η Επιλογή	ΜΜΕ	13	26%
5 ^η Επιλογή	Περιοχή-Πόλη-Γειτονιά	17	34%
6 ^η Επιλογή	Μετανάστευση	20	40%

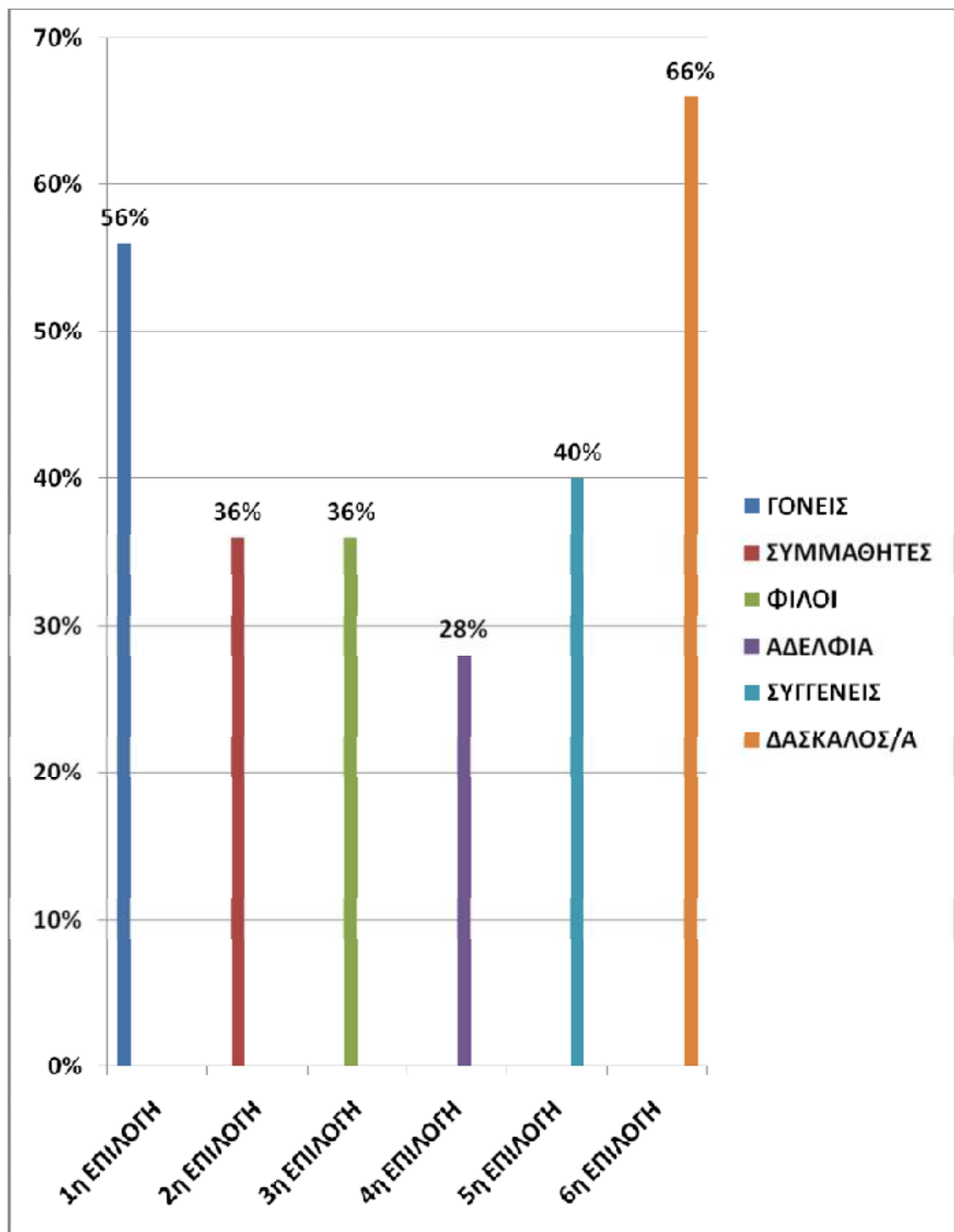
ΕΡΩΤΗΣΗ 15 : «Ιεραρχήστε κατά σειρά προτεραιότητας από το 1 έως το 6 ποιοι είναι οι άνθρωποι που επηρεάζουν τους έφηβους, έτσι ώστε να εμφανίσουν παραβατική συμπεριφορά.»

Στην ερώτηση αυτή εξετάζεται ποιοι είναι οι άνθρωποι που επηρεάζουν τους έφηβους, έτσι ώστε να εμφανίσουν παραβατική συμπεριφορά. Ο ερωτώμενος πρέπει να ιεραρχήσει από το 1 έως το 6 τις απαντήσεις που του δίνονται, με βασική προτεραιότητα το 1 , με δεύτερη προτεραιότητα το 2 κοκ .

Οι απαντήσεις είναι οι εξής: α) Ο/Η δάσκαλος/α, β) Οι γονείς, γ) Οι φίλοι, δ) Τα αδέρφια, ε) Οι συμμαθητές και στ) Οι συγγενείς.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτηση παρατίθενται σε μορφή πίνακα και για την καλύτερη κατανόηση παρατίθεται και η γραφική απεικόνιση σε μορφή ιστογράμματος.

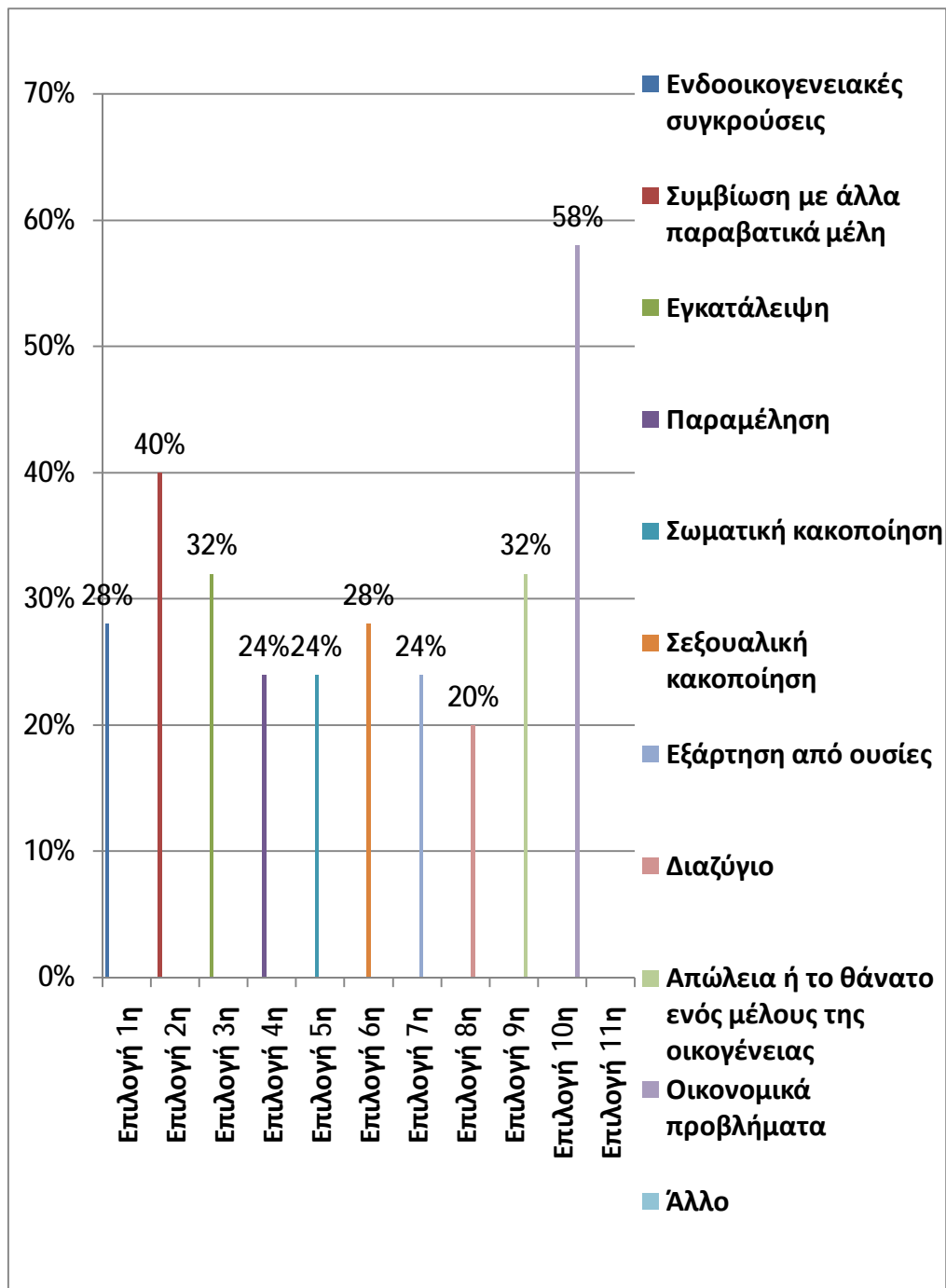
		ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
1 ^η Επιλογή	Γονείς	28	56%
2 ^η Επιλογή	Συμμαθητές	18	36%
3 ^η Επιλογή	Φίλοι	18	36%
4 ^η Επιλογή	Αδέλφια	14	28%
5 ^η Επιλογή	Συγγενείς	20	40%
6 ^η Επιλογή	Δάσκαλος/α	33	66%

ΕΡΩΤΗΣΗ 16: «Οι έφηβοι παραβάτες προέρχονται από οικογένεια όπου μέσα σε αυτή έχουν βιώσει»

Στη συγκεκριμένη ερώτηση, το δείγμα μας καλείται να ιεραρχήσει κατά σειρά προτεραιότητας τις καταστάσεις που έχουν βιώσει οι έφηβοι παραβάτες μες στην οικογένειά τους. Οι απαντήσεις που δόθηκαν είναι οι εξής: 1) την απώλεια ή το θάνατο ενός μέλους της οικογένειας, 2) το διαζύγιο, 3) την εγκατάλειψη 4) την παραμέληση 5) τις ενδοοικογενειακές συγκρούσεις, 6) τη σωματική κακοποίηση, 7) τη σεξουαλική κακοποίηση, 8) τη συμβίωση με άλλα παραβατικά μέλη, 9) την εξάρτηση από ουσίες, 10) τα οικονομικά προβλήματα, 11) άλλο. Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης παρατίθενται στην συνέχεια.

		ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
1 ^η Επιλογή	Τις ενδοοικογενειακές συγκρούσεις	14	28%
2 ^η Επιλογή	Τη συμβίωση με άλλα παραβατικά μέλη	20	40%
3 ^η Επιλογή	Την εγκατάλειψη	16	32%
4 ^η Επιλογή	Την παραμέληση	12	24%
5 ^η Επιλογή	Τη σωματική κακοποίηση	12	24%
6 ^η Επιλογή	Τη σεξουαλική κακοποίηση	14	28%
7 ^η Επιλογή	Την εξάρτηση από ουσίες	12	24%
8 ^η Επιλογή	Το διαζύγιο	10	20%
9 ^η Επιλογή	Την απώλεια ή το θάνατο ενός μέλους της οικογένειας	16	32%
10 ^η Επιλογή	Τα οικονομικά προβλήματα	29	58%
11 ^η Επιλογή	Άλλο	0	0%

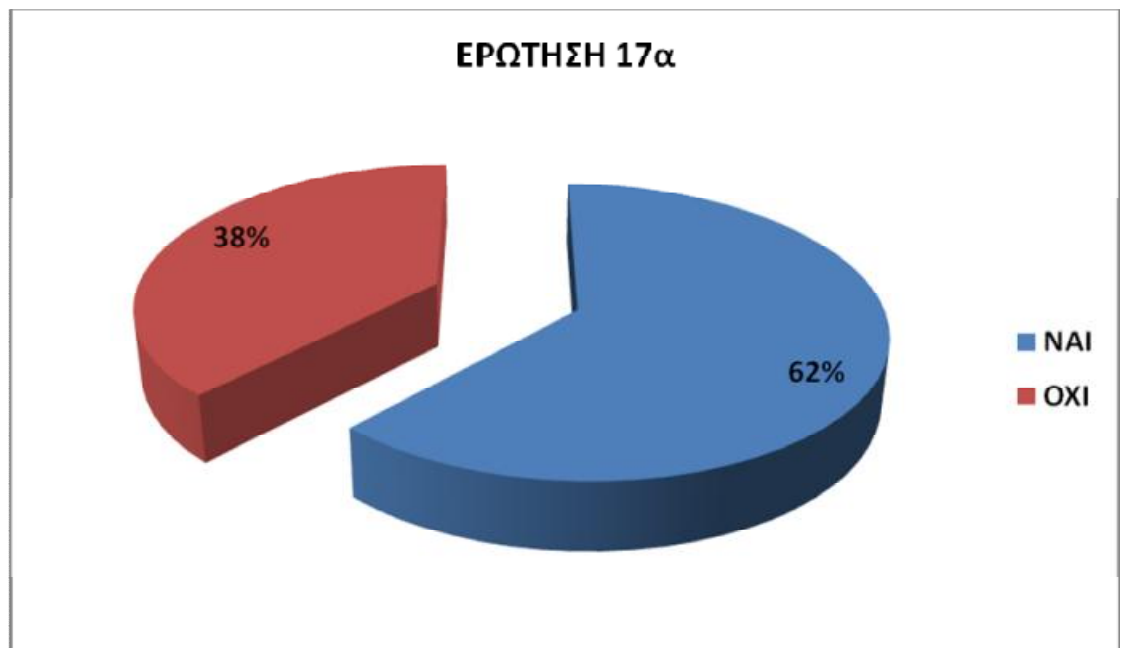

ΕΡΩΤΗΣΗ 17α: «Η παραβατική συμπεριφορά των εφήβων επηρεάζονται από το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των γονέων τους;»

Στην ερώτηση αυτή εξετάζεται αν η παραβατική συμπεριφορά των εφήβων επηρεάζονται από το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των γονέων τους. Οι πιθανές απαντήσεις είναι α) ναι ή β) όχι.

Ακολουθεί πίνακας με τα αποτελέσματα και για την καλύτερη κατανόηση τα αποτελέσματα εμφανίζονται με μορφή τρισδιάστατης «πίτας».

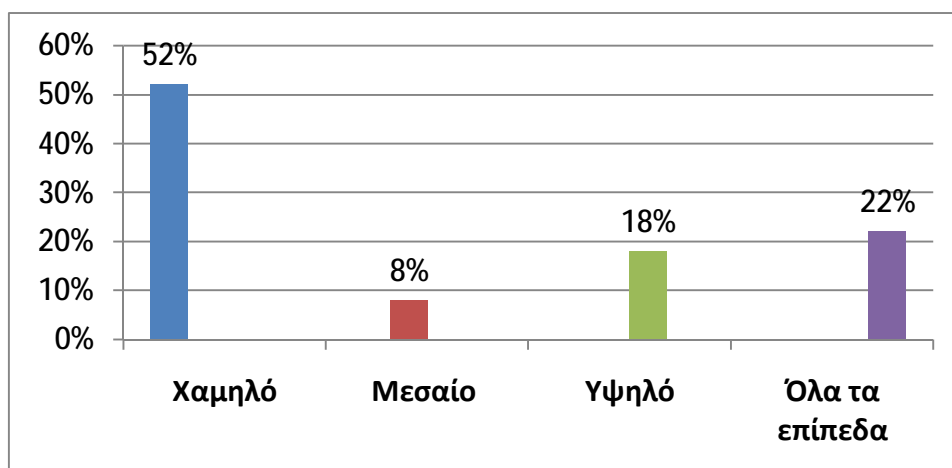
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
ΝΑΙ	31	62%
ΟΧΙ	19	38%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 17β: «Αν ναι, η παραβατική συμπεριφορά των εφήβων επηρεάζονται από το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των γονέων τους, όταν αυτό είναι:»

Αν ο ερωτώμενος απαντούσε «Ναι» τότε του ζητούνταν να απαντήσει στην ερώτηση 17β όπου έπρεπε να επιλέξει ποιο κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των γονέων των εφήβων παραβατών επηρεάζει την εμφάνιση της παραβατικής συμπεριφοράς στους έφηβους. Στην ερώτηση 17β οι απαντούντες είναι 31 και μπορούν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις στην ερώτηση 17β είναι οι εξής: α) Χαμηλό , β) Μεσαίο, γ) Υψηλό και δ) Όλα τα επίπεδα. Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτηση παρατίθενται στην συνέχεια.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Χαμηλό	15	52%
Μεσαίο	2	8%
Υψηλό	8	18%
Όλα τα επίπεδα	10	22%
ΣΥΝΟΛΟ	31	100%

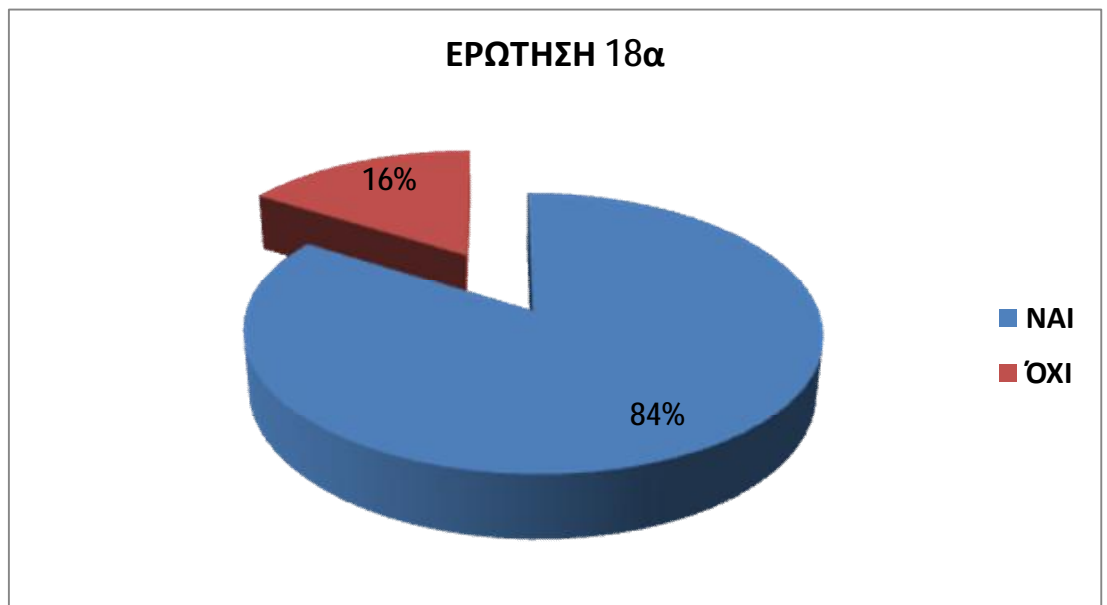

ΕΡΩΤΗΣΗ 18α: «Σύμφωνα με την εμπειρία σας ο σχολικός χώρος επηρεάζει την παραβατική συμπεριφορά των εφήβων;»

Στην ερώτηση αυτή εξετάζεται αν ο σχολικός χώρος επηρεάζει την παραβατική συμπεριφορά των εφήβων. Οι πιθανές απαντήσεις είναι α) ναι ή β) όχι.

Ακολουθεί πίνακας με τα αποτελέσματα και για την καλύτερη κατανόηση τα αποτελέσματα εμφανίζονται με μορφή τρισδιάστατης «πίτας».

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
ΝΑΙ	42	84%
ΟΧΙ	8	16%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

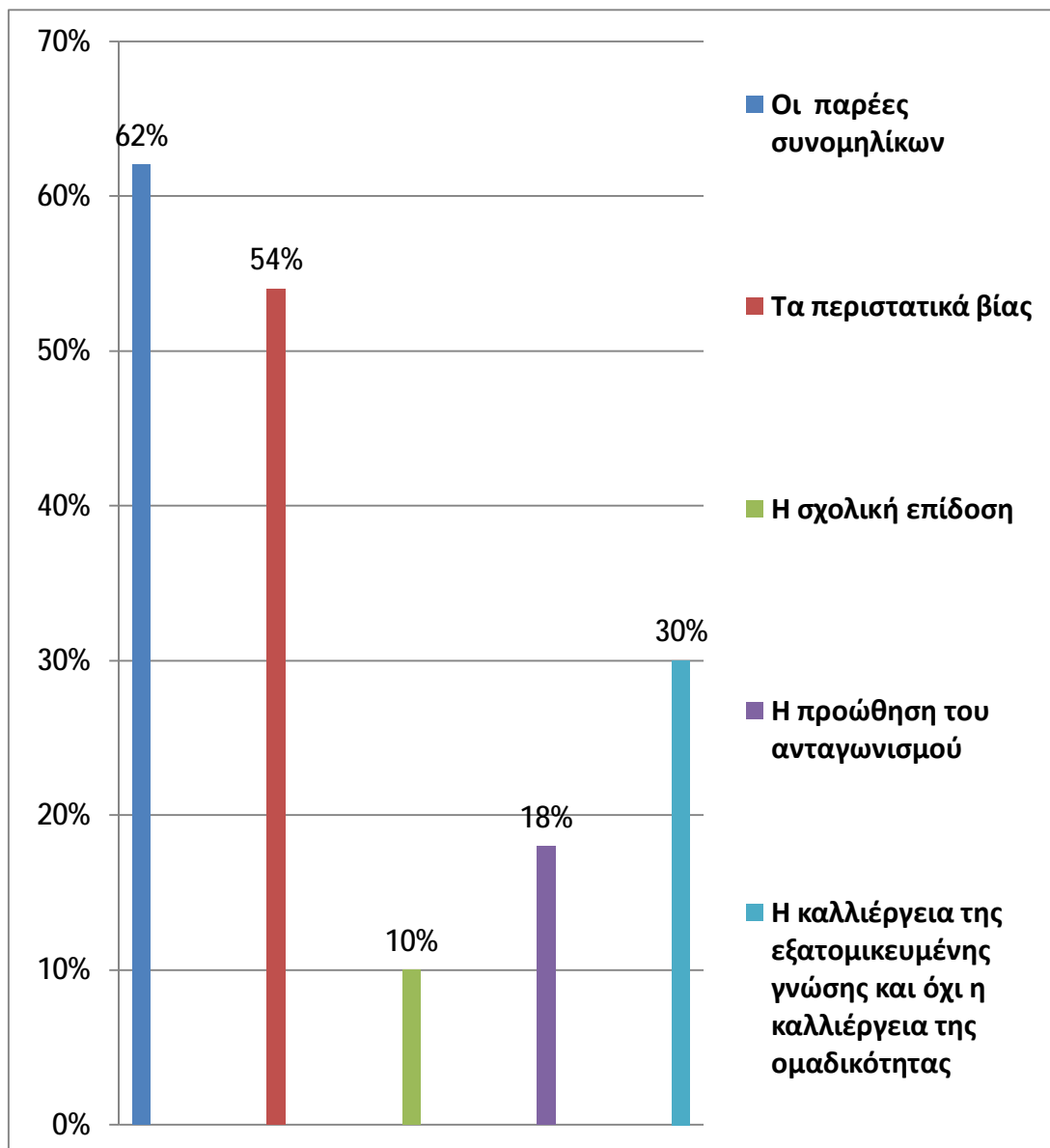
ΕΡΩΤΗΣΗ 18β: «Αν ναι, ποιο/α από τα παρακάτω πιστεύετε ότι επηρεάζει αρνητικά την συμπεριφορά των εφήβων μέσα στο χώρο του σχολείου, έτσι ώστε να εμφανιστεί η παραβατική συμπεριφορά; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)»

Αν ο ερωτώμενος απαντούσε «Ναι» τότε του ζητούνταν να απαντήσει στην ερώτηση 18β όπου έπρεπε να επιλέξει τι είναι αυτό που επηρεάζει αρνητικά την συμπεριφορά των εφήβων μέσα στο χώρο του σχολείου, έτσι ώστε να εμφανιστεί η παραβατική συμπεριφορά.

Στην ερώτηση 18β οι απαντούντες είναι 42 και μπορούν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις στην ερώτηση 18β είναι οι εξής: α) Οι παρέες συνομηλίκων, β) Τα περιστατικά βίας, γ) Η σχολική επίδοση, δ) Η προώθηση του ανταγωνισμού, ε) Η καλλιέργεια της εξατομικευμένης γνώσης και όχι η καλλιέργεια της ομαδικότητας.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης παρατίθενται σε μορφή πίνακα και για την καλύτερη κατανόηση παρατίθεται και η γραφική απεικόνιση σε μορφή ιστογράμματος.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Οι παρέες συνομηλίκων	31	62%
Τα περιστατικά βίας	27	54%
Η σχολική επίδοση	5	10%
Η προώθηση του ανταγωνισμού	9	18%
Η καλλιέργεια της εξατομικευμένης γνώσης και όχι η καλλιέργεια της ομαδικότητας	15	30%

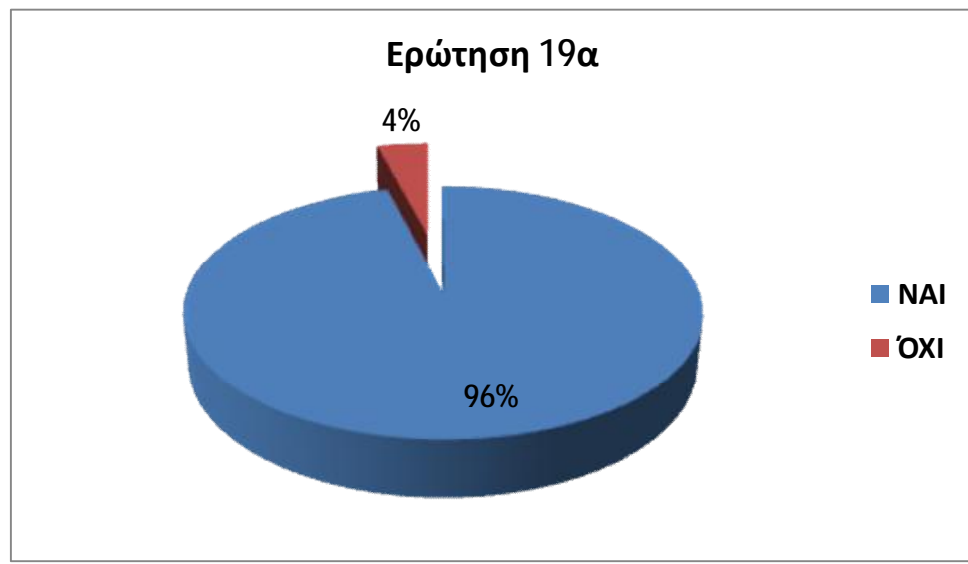

ΕΡΩΤΗΣΗ 19α: «Κατά τη γνώμη σας, τα ΜΜΕ συμβάλλουν στην εμφάνιση της παραβατικής συμπεριφοράς;»

Στην ερώτηση αυτή, καλούνται οι ειδικοί ψυχικής υγείας να απαντήσουν με ένα ΝΑΙ ή ΟΧΙ για το αν τα ΜΜΕ συμβάλλουν στην εμφάνιση της παραβατικής συμπεριφοράς.

Ακολουθεί πίνακας με τα αποτελέσματα και για την καλύτερη κατανόηση τα αποτελέσματα εμφανίζονται με μορφή τρισδιάστατης «πίτας».

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
ΝΑΙ	48	96%
ΟΧΙ	2	4%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

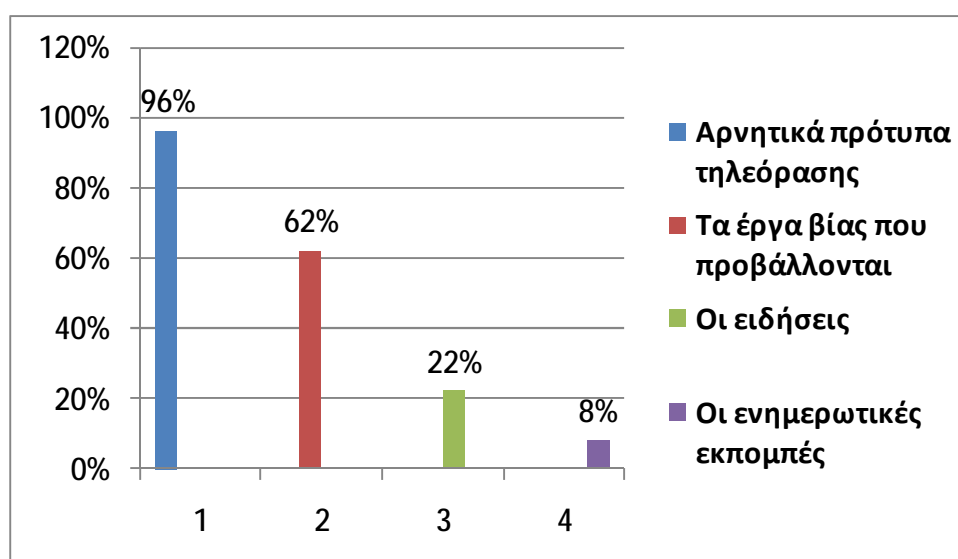
ΕΡΩΤΗΣΗ 19β: «Αν ναι, ποιο/α από τα παρακάτω συμβάλλουν στην εμφάνιση της παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)».

Αν ο ερωτώμενος απαντούσε «Ναι» τότε του ζητούνταν να απαντήσει στην ερώτηση 19β όπου έπρεπε να επιλέξει ποιο/α από τα παρακάτω συμβάλλουν στην εμφάνιση της παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων.

Στην ερώτηση 19β οι απαντούντες είναι 48 και μπορούν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις στην ερώτηση 19β είναι οι εξής: α) Αρνητικά πρότυπα τηλεόρασης , β) Οι ειδήσεις, γ) Οι ενημερωτικές εκπομπές και δ) Τα έργα βίας που προβάλλονται.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης παρατίθενται σε μορφή πίνακα και για την καλύτερη κατανόηση παρατίθεται και η γραφική απεικόνιση σε μορφή ιστογράμματος.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Αρνητικά πρότυπα τηλεόρασης	46	92%
Οι ειδήσεις	11	22%
Οι ενημερωτικές εκπομπές	4	8%
Τα έργα βίας που προβάλλονται	31	62%

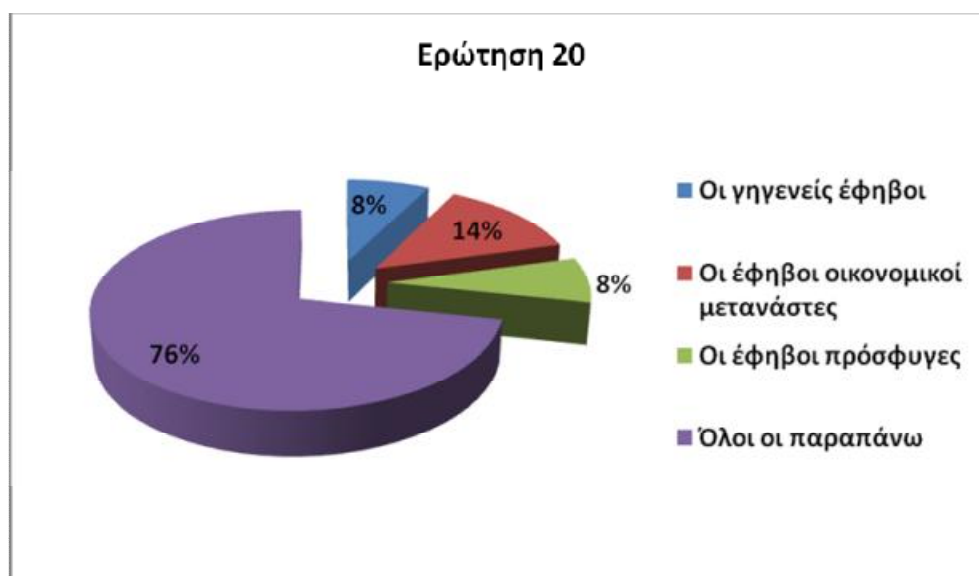

ΕΡΩΤΗΣΗ 20: «Ποιος ή ποιοι από τις παρακάτω κατηγορίες εφήβων θεωρείται ότι θα μπορούσαν να αναπτύξουν την παραβατική συμπεριφορά;»

Στη συγκεκριμένη ερώτηση, αφορά τις κατηγορίες των εφήβων που θα μπορούσαν να αναπτύξουν παραβατική συμπεριφορά. Οι πιθανές απαντήσεις είναι: 1) οι γηγενείς έφηβοι, 2) οι έφηβοι οικονομικοί μετανάστες, 3) οι έφηβοι πρόσφυγες και 4) όλοι οι παραπάνω. Οι ερωτώμενοι μπορούσαν να επιλέξουν και παραπάνω από μία απαντήσεις.

Παρακάτω παρατίθενται τα ακριβή στοιχεία του δείγματος και για την καλύτερη κατανόηση τα αποτελέσματα εμφανίζονται με μορφή τρισδιάστατης «πίτας».

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Οι γηγενείς έφηβοι	4	8%
Οι έφηβοι οικονομικοί μετανάστες	7	14%
Οι έφηβοι πρόσφυγες	4	8%
Όλοι οι παραπάνω	38	76%
Σύνολο	50	100

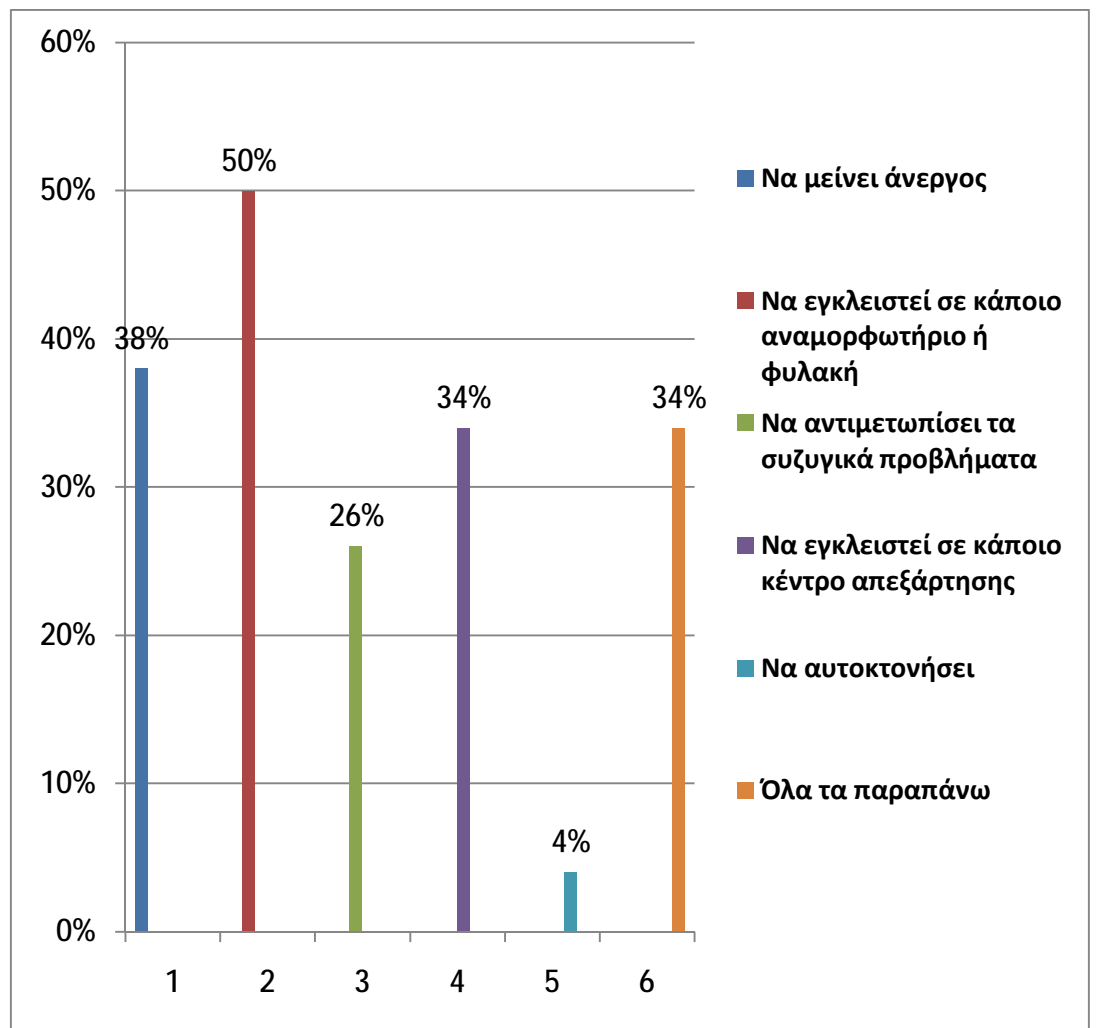

ΕΡΩΤΗΣΗ 21: «Κατά την γνώμη σας, ποια ή ποιες από τις παρακάτω συνέπειες πιστεύετε ότι μπορεί να έχει στην μετέπειτα ζωή τους οι έφηβοι παραβάτες;»

Στην συγκεκριμένη ερώτηση παρουσιάζονται οι συνέπειες που μπορεί να έχει στην μετέπειτα ζωή τους οι έφηβοι παραβάτες. Οι ερωτηθέντες μπορούσαν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις ήταν: α) Να μείνει άνεργος , β) Να εγκλειστεί σε κάποιο αναμορφωτήριο ή φυλακή, γ) Να αντιμετωπίσει τα συζυγικά προβλήματα, δ) Να εγκλειστεί σε κάποιο κέντρο απεξάρτησης, ε) Να αυτοκτονήσει και στ) Όλα τα παραπάνω .

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτηση παρατίθενται σε μορφή πίνακα και για την καλύτερη κατανόηση παρατίθεται και η γραφική απεικόνιση σε μορφή ιστογράμματος.

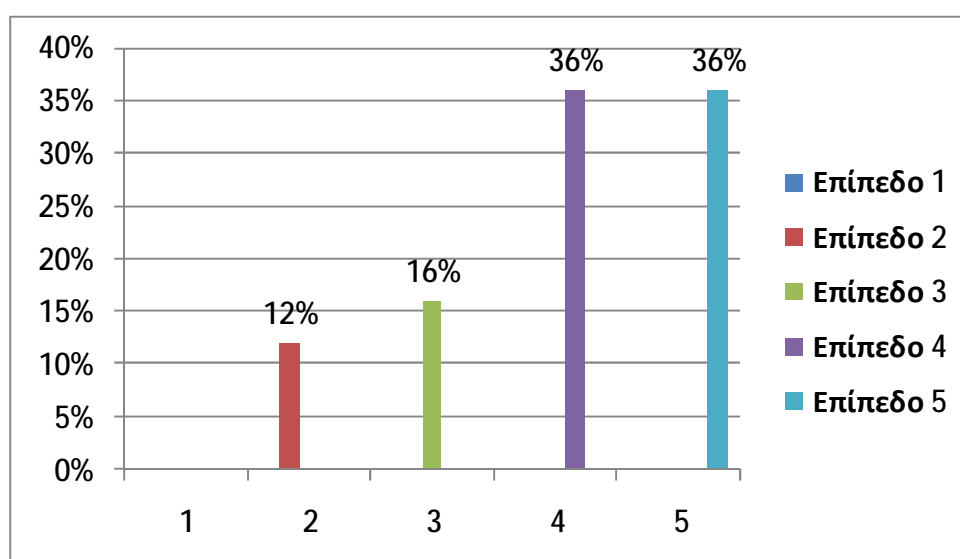
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Να μείνει άνεργος	19	38%
Να εγκλειστεί σε κάποιο αναμορφωτήριο ή φυλακή	25	50%
Να αντιμετωπίσει τα συζυγικά προβλήματα	13	26%
Να εγκλειστεί σε κάποιο κέντρο απεξάρτησης	17	34%
Να αυτοκτονήσει	2	4%
Όλα τα παραπάνω	17	34%

ΕΡΩΤΗΣΗ 22: «Πιστεύετε ότι σήμερα υπάρχει ενημέρωση - ευαισθητοποίηση των πολιτών με σκοπό την μείωση της παραβατικότητας των εφήβων»

Στην ερώτηση αυτή παρατίθεται η άποψη των ειδικών, κατά πόσο σήμερα υπάρχει ενημέρωση - ευαισθητοποίηση των πολιτών με σκοπό την μείωση της παραβατικότητας των εφήβων. Η απάντηση που δίνεται για το δείγμα είναι μια κλίμακα από το 1 έως το 5 (Πάρα πολύ 1 2 3 4 5 Καθόλου). Το 1 αντιπροσωπεύει την απάντηση «πάρα πολύ σημαντικό» και το 5 «καθόλου σημαντικό» (και το 3 ουδέτερη στάση). Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης παρατίθενται στον παρακάτω πίνακα.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Το επίπεδο 1	0	0%
Το επίπεδο 2	6	12%
Το επίπεδο 3	8	16%
Το επίπεδο 4	18	36%
Το επίπεδο 5	18	36%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

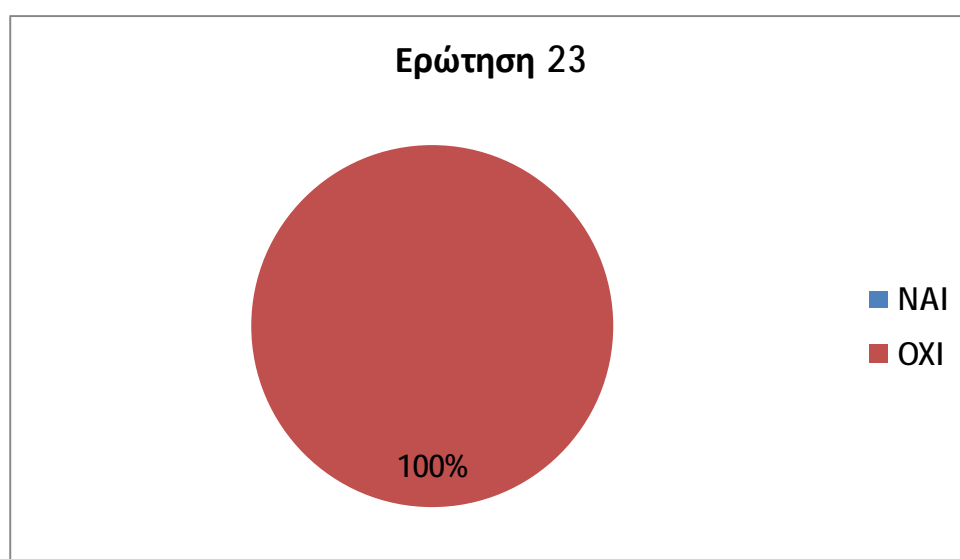

ΕΡΩΤΗΣΗ 23: «Τα μέτρα πρόληψης που έχουν ληφθεί στην ελληνική πολιτεία, όσον αφορά την παραβατικότητα εφήβων θεωρείτε ότι είναι επαρκή;»

Στην συγκεκριμένη ερώτηση ζητήθηκε από το δείγμα (50 άτομα) να απαντήσει με α) ΝΑΙ ή β) ΟΧΙ εάν πιστεύουν ότι τα μέτρα πρόληψης που έχουν ληφθεί στην ελληνική πολιτεία, όσον αφορά την παραβατικότητα εφήβων, είναι επαρκή.

Ανάλογα με την απάντηση που θα έδινε το δείγμα θα απαντούσε στην ερώτηση 23α ή 23β. Αν το δείγμα απαντούσε «ΝΑΙ», τότε έπρεπε να απαντήσει στην ερώτηση 23α όπου έπρεπε να επιλέξει τους λόγους που θεωρούν ότι τα μέτρα πρόληψης της παραβατικότητας των εφήβων είναι επαρκή. Αν απαντούσε «ΟΧΙ» τότε έπρεπε να απαντήσει στην ερώτηση 23β όπου εδώ το δείγμα επιλέγει ποιοι είναι οι λόγοι που τα μέτρα πρόληψης για τους εφήβους δεν είναι επαρκή.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
ΝΑΙ	0	0%
ΟΧΙ	50	100%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

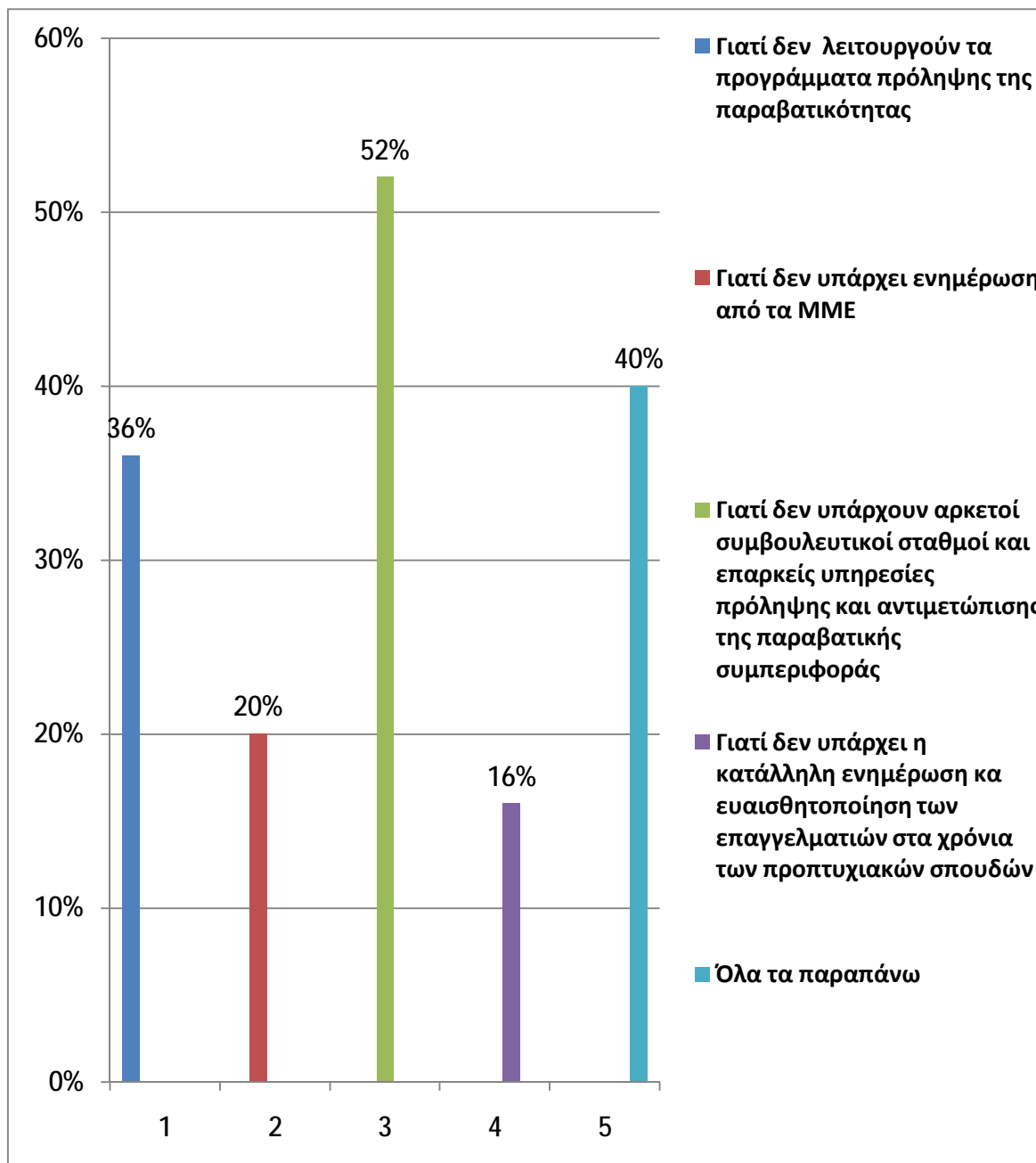
ΕΡΩΤΗΣΗ 23β: «Αν όχι, για ποιον ή ποιους από τους παρακάτω λόγους θεωρείτε ότι τα μέτρα πρόληψης για τους εφήβους δεν είναι επαρκή (μπορείτε να επιλέξετε παραπάνω από μία απαντήσεις).»

Αν οι ερωτώμενοι επέλεξαν την απάντηση «Όχι» τότε του ζητούνταν να απαντήσει στην ερώτηση 23β όπου έπρεπε να επιλέξουν ποιον ή ποιους από τους παρακάτω λόγους θεωρούν ότι τα μέτρα πρόληψης για τους εφήβους δεν είναι επαρκή. Στην ερώτηση 23β οι απαντούντες είναι όλο το δείγμα και μπορούν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις.

Οι πιθανές απαντήσεις στην ερώτηση 23β είναι οι εξής: α) Γιατί δεν λειτουργούν τα προγράμματα πρόληψης της παραβατικότητας, β) Γιατί δεν υπάρχει ενημέρωση από τα ΜΜΕ, γ) Γιατί δεν υπάρχουν αρκετοί συμβουλευτικοί σταθμοί και επαρκείς υπηρεσίες πρόληψης και αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς, δ) Γιατί δεν υπάρχει η κατάλληλη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών στα χρόνια των προπτυχιακών σπουδών και ε) Όλα τα παραπάνω.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης παρατίθενται σε μορφή πίνακα και για την καλύτερη κατανόηση παρατίθεται και η γραφική απεικόνιση σε μορφή ιστογράμματος.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Γιατί δεν λειτουργούν τα προγράμματα πρόληψης της παραβατικότητας	18	36%
Γιατί δεν υπάρχει ενημέρωση από τα ΜΜΕ	10	20%
Γιατί δεν υπάρχουν αρκετοί συμβουλευτικοί σταθμοί και επαρκείς υπηρεσίες πρόληψης και αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς	26	52%
Γιατί δεν υπάρχει η κατάλληλη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών στα χρόνια των προπτυχιακών σπουδών	8	16%
Όλα τα παραπάνω	20	40%

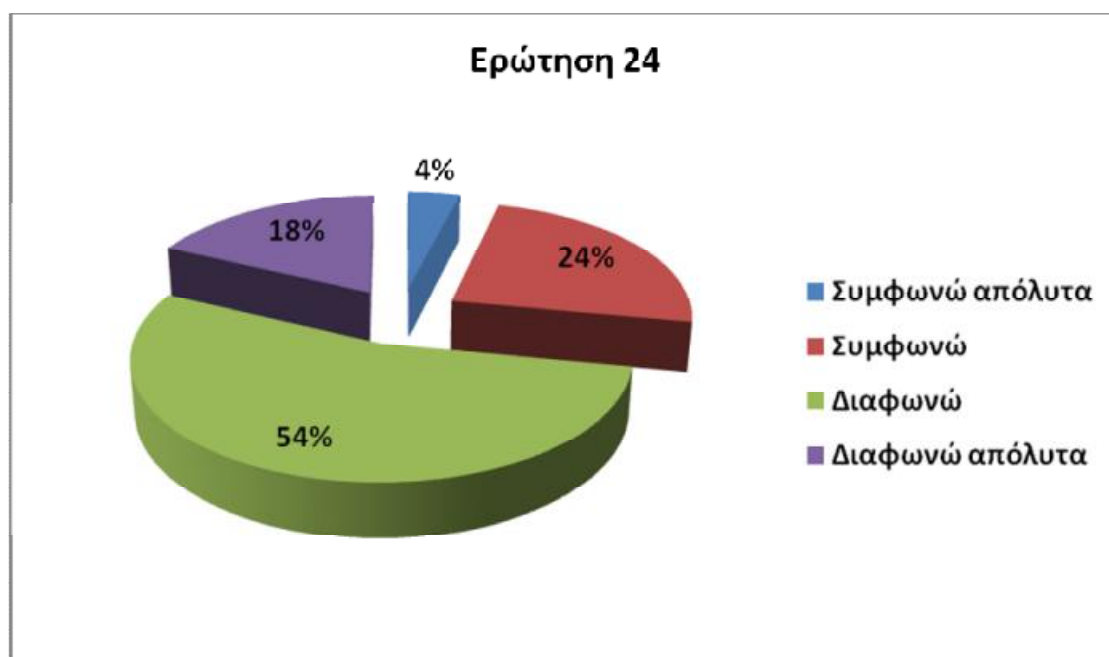

ΕΡΩΤΗΣΗ 24: (Ο έφηβος παραβάτης πρέπει να εγκλείεται σε κάποιο σωφρονιστικό ίδρυμα;)

Στην συγκεκριμένη ερώτηση εξετάζεται εάν ο έφηβος παραβάτης πρέπει να εγκλείεται σε κάποιο σωφρονιστικό ίδρυμα. Οι πιθανές απαντήσεις που μπορεί να επιλέξει το δείγμα είναι: α) Συμφωνώ απόλυτα, β) Συμφωνώ, γ) Διαφωνώ και δ) Διαφωνώ απόλυτα.

Ακολουθεί πίνακας με τα αποτελέσματα.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Συμφωνώ απόλυτα	2	4%
Συμφωνώ	12	24%
Διαφωνώ	27	54%
Διαφωνώ απόλυτα	9	18%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

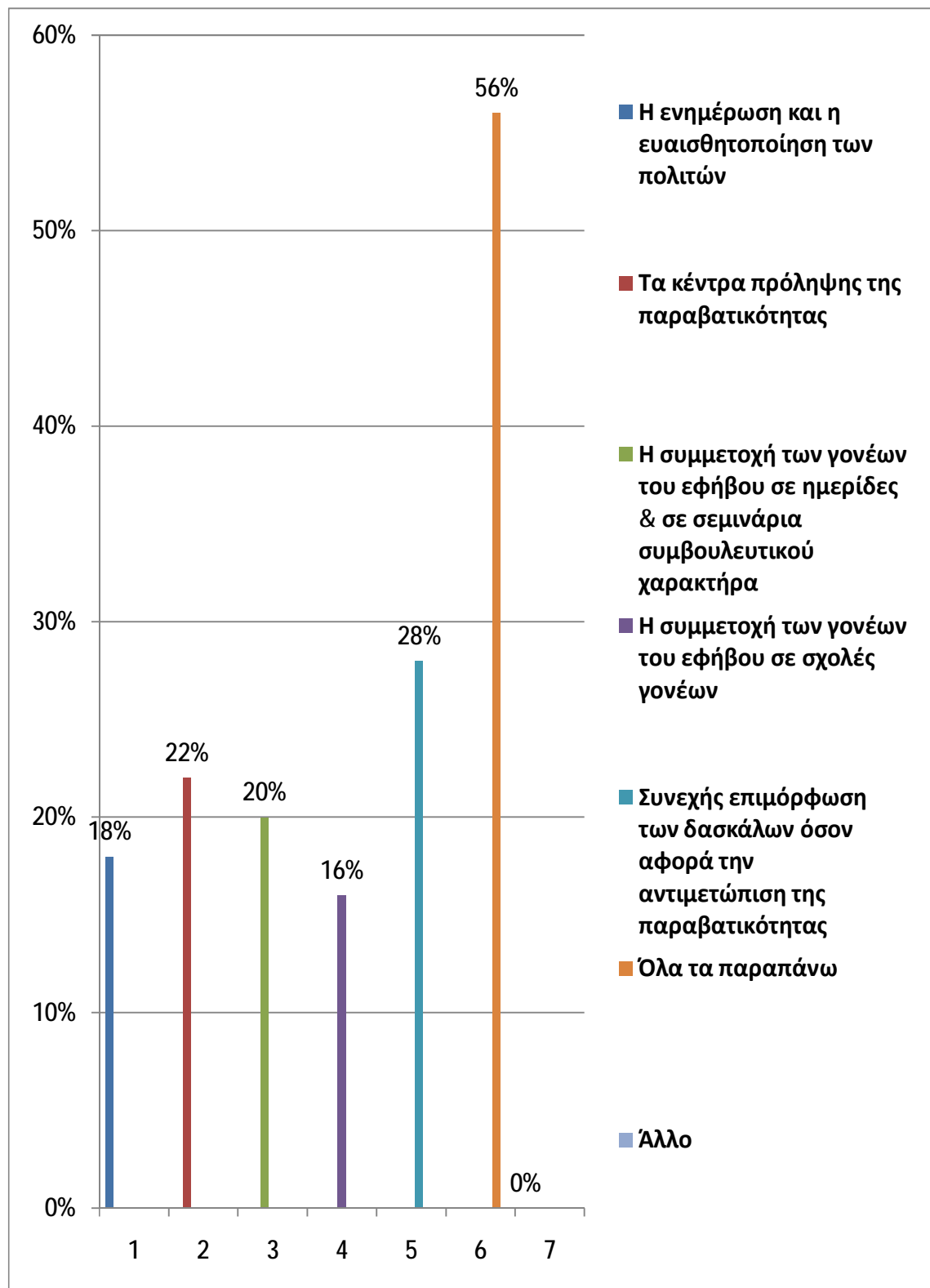

ΕΡΩΤΗΣΗ 25: «Ποιο/α από τα παρακάτω πιστεύετε ότι μπορούν να μειώσουν το φαινόμενο της παραβατικότητας στην ελληνική κοινωνία; (μπορείτε να επιλέξετε παραπάνω από μία απαντήσεις)»

Στην συγκεκριμένη ερώτηση στο δείγμα ζητείται να επιλέξει ποιο ή ποια από τα παρακάτω πιστεύει ότι μπορούν να μειώσουν το φαινόμενο της παραβατικότητας στην ελληνική κοινωνία . Οι ερωτηθέντες μπορούσαν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις είναι: α) Η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση των πολιτών, β) Τα κέντρα πρόληψης της παραβατικότητας, γ) Η συμμετοχή των γονέων του εφήβου σε ημερίδες σεμινάρια συμβουλευτικού χαρακτήρα , δ) Η συμμετοχή των γονέων του εφήβου σε σχολές γονέων, ε) Συνεχής επιμόρφωση των δασκάλων όσον αφορά την αντιμετώπιση της παραβατικότητας, στ) Όλα τα παραπάνω και ζ) Άλλο.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης παρατίθενται σε μορφή πίνακα και για την καλύτερη κατανόηση παρατίθεται και η γραφική απεικόνιση σε μορφή ιστογράμματος.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση των πολιτών	9	18%
Τα κέντρα πρόληψης της παραβατικότητας	11	22%
Η συμμετοχή των γονέων του εφήβου σε ημερίδες σεμινάρια συμβουλευτικού χαρακτήρα	10	20%
Η συμμετοχή των γονέων του εφήβου σε σχολές γονέων	8	16%
Συνεχής επιμόρφωση των δασκάλων όσον αφορά την αντιμετώπιση της παραβατικότητας	14	28%
Όλα τα παραπάνω	28	56%
Άλλο	0	0%

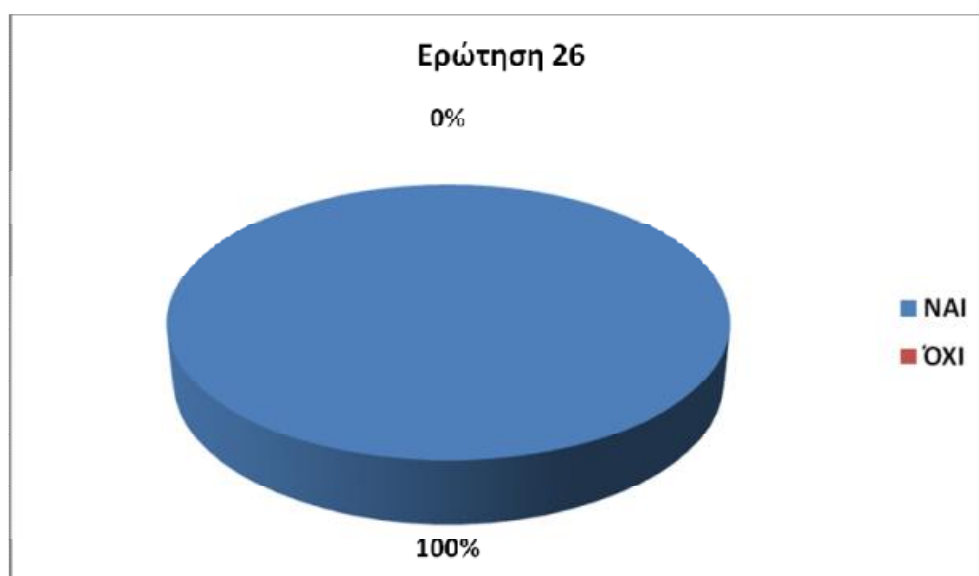

ΕΡΩΤΗΣΗ 26: «Κατά την γνώμη σας πιστεύετε ότι χρειάζεται να ανοίξουν νέες δομές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς;»

Στη συγκεκριμένη ερώτηση ερευνήθηκε η κρίση του δείγματος όσον αφορά τη δημιουργία νέων δομών για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς. Οι πιθανές απαντήσεις είναι α) «ΝΑΙ» ή β) «ΟΧΙ».

Ακολουθεί πίνακας με τα αποτελέσματα.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
ΝΑΙ	50	100%
ΟΧΙ	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

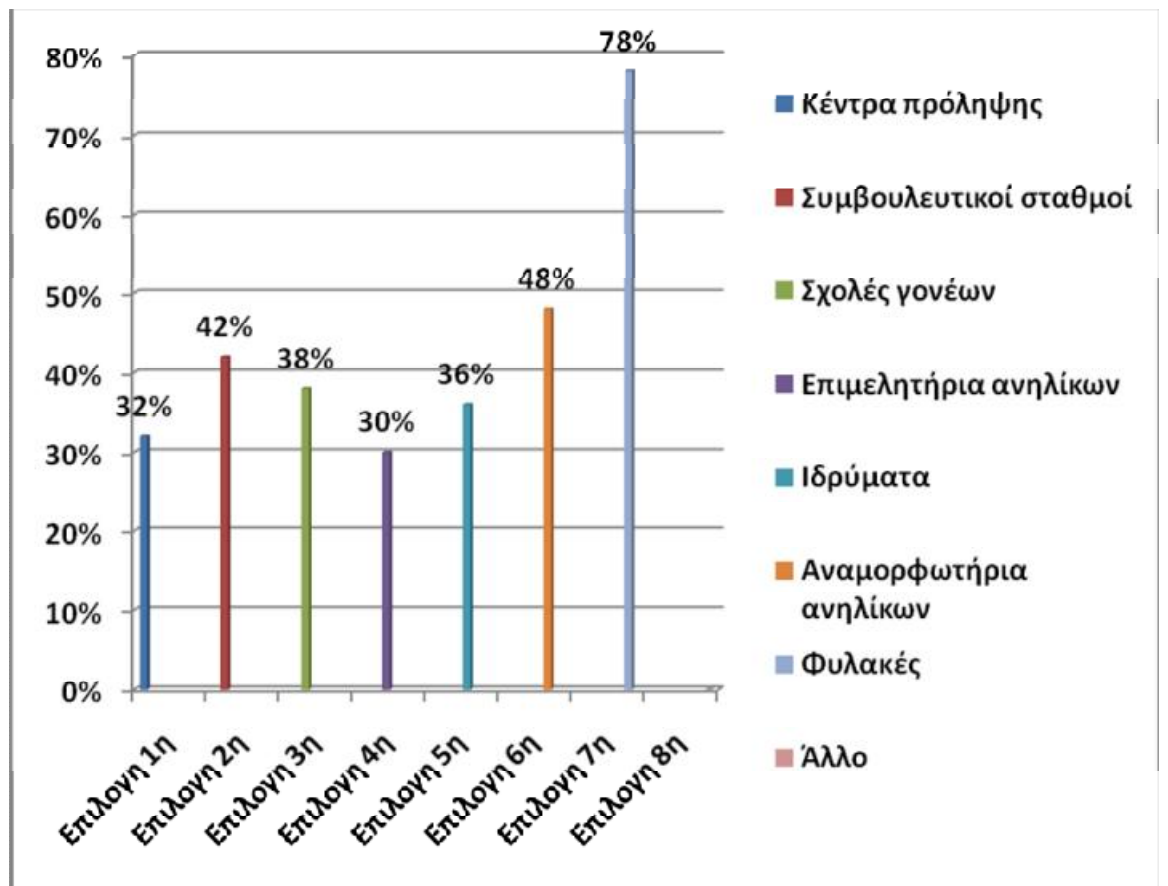

ΕΡΩΤΗΣΗ 26α. «Αν ναι, ιεραρχήστε κατά σειρά προτεραιότητας από το 1 έως το 8 τις παρακάτω δομές που θεωρείτε ότι πρέπει να ανοίξουν (π.χ. 1=βασική προτεραιότητα, 2=δεύτερη προτεραιότητα, 3=Τρίτη προτεραιότητας κ.ο.κ.)».

Αν ο ερωτώμενος απαντούσε «Ναι» τότε του ζητούνταν να απαντήσει στην ερώτηση 26α όπου έπρεπε να ιεραρχήσει κατά σειρά προτεραιότητας από το 1 έως το 8 τις δομές που πιστεύει ο ερωτώμενος ότι πρέπει να ανοίξουν.

Στην ερώτηση 26α οι απαντούντες είναι όλο το δείγμα μας διότι όλοι απάντησαν «Ναι». Ο ερωτώμενος πρέπει να ιεραρχήσει από το 1 έως το 8 τις απαντήσεις που του δίνονται, με βασική προτεραιότητα το 1 , με δεύτερη προτεραιότητα το 2 κοκ .Οι απαντήσεις είναι οι εξής: α) Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων, β) Φυλακές, γ) Αναμορφωτήρια ανηλίκων, δ) Επιμελητήρια ανηλίκων, ε) Συμβουλευτικοί σταθμοί, στ) Κέντρα πρόληψης, ζ) Σχολές γονέων και η) Άλλο.

		ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
1 ^η επιλογή	Κέντρα πρόληψης	16	32%
2η επιλογή	Συμβουλευτικοί σταθμοί	21	42%
3η επιλογή	Σχολές γονέων	19	38%
4 ^η επιλογή	Επιμελητήρια ανηλίκων	15	30%
5 ^η επιλογή	Ιδρύματα	18	36%
6 ^η επιλογή	Αναμορφωτήρια ανηλίκων	24	48%
7 ^η επιλογή	Φυλακές	39	78%
8 ^η επιλογή	Άλλο	0	0%

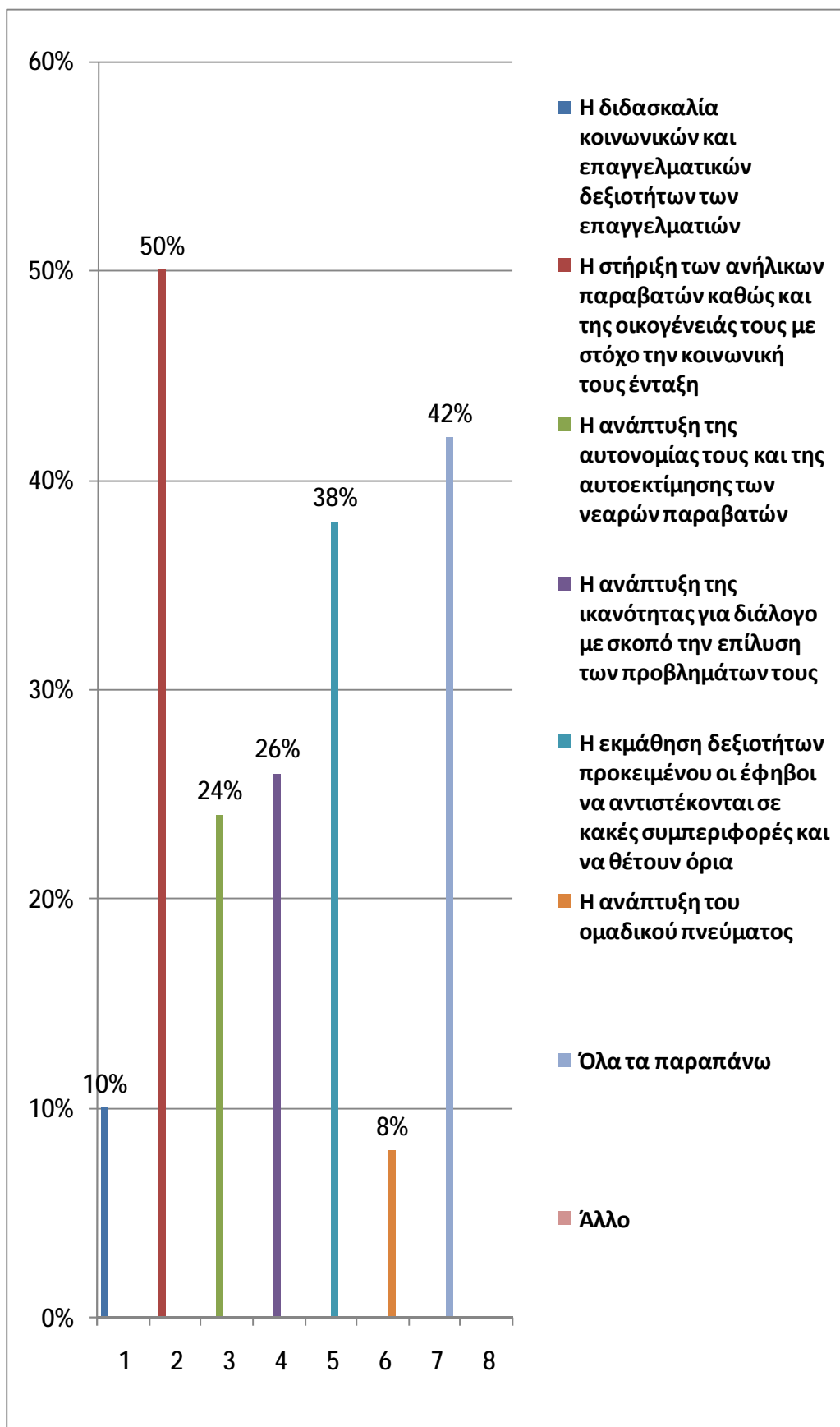
ΕΡΩΤΗΣΗ 26β: «Ποιον ή ποιους από τους παρακάτω στόχους πρέπει να έχουν οι υπηρεσίες που ασχολούνται με τη νεαρή παραβατική συμπεριφορά; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)»

Αν ο ερωτώμενος απαντούσε «Ναι» τότε του ζητούνταν να απαντήσει και στην ερώτηση 26β όπου έπρεπε να επιλέξει ποιον ή ποιους από τους παρακάτω στόχους πρέπει να έχουν οι υπηρεσίες που ασχολούνται με τη νεαρή παραβατική συμπεριφορά.

Στην ερώτηση 26β οι απαντούντες είναι όλο το δείγμα και μπορούν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις στην ερώτηση 26β είναι οι εξής: α) η διδασκαλία κοινωνικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων των επαγγελματιών, β) η στήριξη των ανήλικων παραβατών καθώς και της οικογένειάς τους με στόχο την κοινωνική τους ένταξη, γ) η ανάπτυξη της αυτονομίας τους και της αυτοεκτίμησης των νεαρών παραβατών, δ) η ανάπτυξη της ικανότητας για διάλογο με σκοπό την επίλυση των προβλημάτων τους, ε) η εκμάθηση δεξιοτήτων προκειμένου οι έφηβοι να αντιστέκονται σε κακές συμπεριφορές και να θέτουν όρια, στ) η ανάπτυξη του ομαδικού πνεύματος, ζ) Όλα τα παραπάνω και η) Άλλο.

Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης παρατίθενται σε μορφή πίνακα και για την καλύτερη κατανόηση παρατίθεται και η γραφική απεικόνιση σε μορφή ιστογράμματος.

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Τη διδασκαλία κοινωνικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων των επαγγελματιών	5	10%
Τη στήριξη των ανήλικων παραβατών καθώς και της οικογένειάς τους με στόχο την κοινωνική τους ένταξη	25	50%
Την ανάπτυξη της αυτονομίας τους και της αυτοεκτίμησης των νεαρών παραβατών	12	24%
Την ανάπτυξη της ικανότητας για διάλογο με σκοπό την επίλυση των προβλημάτων τους	13	26%
Την εκμάθηση δεξιοτήτων προκειμένου οι έφηβοι να αντιστέκονται σε κακές συμπεριφορές και να θέτουν όρια	19	38%
Την ανάπτυξη του ομαδικού πνεύματος	4	8%
Όλα τα παραπάνω	21	42%
Άλλο	0	0%

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ

Οι πρώτες πέντε ερωτήσεις αφορούν τα δημογραφικά στοιχεία των ειδικών ψυχικής υγείας. Πιο συγκεκριμένα στο δείγμα ζητείται να μας δώσουν την ηλικία τους, την ειδικότητα τους, τα έτη συνολικής υπηρεσίας κοκ.

Με βάση τα απαντημένα ερωτηματολόγια το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος είναι γυναίκες (62%), ενώ το 38% του δείγματος αποτελείται από άνδρες (Ερώτηση 1). Η επικρατέστερη ηλικία των ερωτηθέντων κυμαίνεται μεταξύ «37-45 ετών» (40%), ένα ποσοστό 18% απάντησε «25-30 ετών», ενώ ακολούθησε με ποσοστό 16% το ηλικιακό φάσμα «31-36 ετών», με 20% το «46-55 ετών» και το 6% «56 και άνω»(Ερώτηση 2).

Όσον αφορά την ειδικότητα του δείγματος, παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος (38%) είναι κοινωνικοί λειτουργοί. Το ποσοστό 26% του δείγματος μας αποτελείται από ψυχολόγους, το ποσοστό 12% είναι παιδοψυχίατροι, το 20% είναι κοινωνιολόγοι και ένα μικρό ποσοστό (4%) αποτελείται από τους επιμελητές ανηλίκων.

Στην συνέχεια ζητάτε από τους ειδικούς να μας σημειώσουν τα έτη της συνολικής υπηρεσίας τους. Με βάση τα απαντημένα ερωτηματολόγια στις απαντήσεις της ερώτησης αυτής, το μεγαλύτερο ποσοστό (30%) απάντησε «11-20 έτη» και ακολούθησαν το ποσοστό 18% που απάντησε «0-3 έτη», το 26% που απάντησε «4-10 έτη» και τέλος ένα άλλο 26% που απάντησε «21-30 έτη». Δεν απάντησε κανείς 31 και άνω έτη συνολικής υπηρεσίας.

Στην επόμενη ερώτηση οι ειδικοί έπρεπε να απαντήσουν με ένα «ΝΑΙ» ή «ΟΧΙ» εάν έχουν κάποιο τίτλο μεταπτυχιακής εξειδίκευσης. Το 25% απάντησε «ΝΑΙ» και το άλλο 25% απάντησε «ΟΧΙ». Όσοι απαντούσαν «ΝΑΙ» τους ζητούταν να επιλέξουν τι είδος τίτλο μεταπτυχιακής εξειδίκευσης έχουν.

Το μεγαλύτερο ποσοστό 32% απάντησε «Μεταπτυχιακός τίτλος σε άλλο γνωστικό αντικείμενο» και ακολούθησαν το ποσοστό 8% που απάντησε «Μεταπτυχιακός τίτλος στο γνωστικό αντικείμενο της

παραβατικότητας των εφήβων», το 2% που απάντησε «Διδακτορικός στο γνωστικό αντικείμενο της παραβατικότητας των εφήβων» και τέλος το 10% που απάντησε «Διδακτορικός σε άλλο γνωστικό αντικείμενο».

Στην συνέχεια διερευνούνται ποιες δεξιότητες θα πρέπει να έχει ο επαγγελματίας ψυχικής υγείας που ασχολείται με τους έφηβους παραβάτες. Οι ερωτώμενοι πρέπει να ιεραρχήσουν από το 1 έως το 6 τις απαντήσεις που τους δίνονται, με βασική προτεραιότητα το 1, με δεύτερη προτεραιότητα το 2 κοκ. Οι απαντήσεις είναι οι εξής: α) Ενθάρρυνση, β) Σεβασμός, γ) Έμφαση στα πιο σημαντικά θέματα, δ) Αναγνώριση συναισθημάτων, ε) Σχεδιασμός δράσης, στ) Συγκρότηση και ζ) Παρακίνηση-Παρότρυνση.

Με βάση τα απαντημένα ερωτηματολόγια στις απαντήσεις της παραπάνω ερώτησης το ποσοστό 56% έχει ως 1^η επιλογή το «ΣΕΒΑΣΜΟ», το 32% έχει ως 2^η επιλογή την «ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ», το ποσοστό 22% έχει ως 3^η επιλογή την «ΕΝΘΑΡΡΥΝΣΗ», ΤΟ ΠΟΣΟΣΤΟ 26% έχει ως 4^η επιλογή το «ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΔΡΑΣΗΣ», το ποσοστό 28% έχει ως 5^η επιλογή τη «ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ», το ποσοστό 30% έχει ως 6^η επιλογή την «ΠΑΡΑΚΙΝΗΣΗ- ΠΑΡΟΤΡΥΝΣΗ», και τέλος το 32% έχει ως 7^η και τελευταία επιλογή την «ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΑ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ».

Έπειτα εξετάζεται σε ποια από τα δύο φύλα εντοπίζεται πιο συχνά η παραβατική συμπεριφορά. Οι πιθανές απαντήσεις είναι: α) Αγόρι, β) Κορίτσι, γ) και στα δύο και δ) Δεν γνωρίζω. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η πλειοψηφία επέλεξε ότι η παραβατικότητα εντοπίζεται εξίσου και στα δύο φύλα (52%), ενώ το 42% πιστεύει ότι εντοπίζεται πιο συχνά στα αγόρια, το 4% υποστηρίζει ότι εντοπίζεται στα κορίτσια ενώ μόλις το 2% απάντησε ότι δεν γνωρίζει.

Στην επόμενη ερώτηση παρατίθεται η άποψη των ειδικών κατά πόσο ο ρόλος της κληρονομικότητας είναι σημαντικός στην υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς στους εφήβους. Η απάντηση που δίνεται για το δείγμα είναι μια κλίμακα από το 1 έως το 5 (Πάρα πολύ σημαντικός 1 2 3 4 5 Καθόλου σημαντικός.). Το 1 αντιπροσωπεύει την απάντηση «πάρα πολύ σημαντικό» και το 5 «καθόλου σημαντικό» (και το 3 ουδέτερη στάση). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα το μεγαλύτερο ποσοστό (38%)

επέλεξε το «3», δηλαδή κράτησε ουδέτερη στάση. Ο ρόλος της κληρονομικότητας το ότι είναι πάρα πολύ σημαντικός το πιστεύει το 10% ενώ το 22% υποστηρίζει ότι δεν είναι καθόλου σημαντικός. Ακολουθούν τα επίπεδα «2» με το ποσοστό 16% και το «4» να το υποστηρίζει το 14%.

Στην επόμενη ερώτηση, εξετάζονται ποιες μορφές εφήβων παραβατών έχει συναντήσει το δείγμα της έρευνας κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής του σταδιοδρομίας. Οι ερωτώμενοι πρέπει να ιεραρχήσουν από το 1 έως το 6 τις απαντήσεις που τους δίνονται, με βασική προτεραιότητα το 1, με δεύτερη προτεραιότητα το 2 κ.ο.κ .

Οι απαντήσεις είναι οι εξής: α) Αποστασιοποίηση από το οικογενειακό περιβάλλον, β) Κλοπές, γ) Εξάρτηση από ουσίες, δ) Επιθετικότητα και βία συμπεριφορά, ε) Χουλγκανισμός , στ) Σεξουαλική παρενόχληση ζ) Φθορές ξένης ιδιοκτησίας, η) Πορνεία και θ) Σκασιαρχείο. Με βάση τα απαντημένα ερωτηματολόγια στις απαντήσεις της παραπάνω ερώτησης το ποσοστό 34% έχει ως 1η επιλογή την «ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΒΙΑΙΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ», το 38% έχει ως 2^η επιλογή τις «ΦΘΟΡΕΣ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ», ως 3^η επιλογή το 32% τις «ΚΛΟΠΕΣ», ως 4^η επιλογή το 24% την «ΑΠΟΣΤΑΣΙΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ», ως 5^η επιλογή το 40% το «ΣΚΑΣΙΑΡΧΕΙΟ», ως 6^η επιλογή τ 26% τον «ΧΟΥΛΓΚΑΝΙΣΜΟ», ως 7^η επιλογή το 44% την «ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΑΠΟ ΟΥΣΙΕΣ», ως 8^η επιλογή το 62% τη «ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗ» και τέλος ως 9^η και τελευταία επιλογή με ποσοστο 70% είναι η «ΠΟΡΝΕΙΑ».

Παρακάτω, εξετάζεται εάν οι έφηβοι που έχουν διαπράξει κάποια παραβατική συμπεριφορά, τείνουν να εμπλακούν ξανά σε εγκληματικές δραστηριότητες ως ενήλικες. Οι πιθανές απαντήσεις που μπορεί να δώσει το δείγμα είναι: α) Συμφωνώ απόλυτα, β) Συμφωνώ , γ) Διαφωνώ, δ) Διαφωνώ απόλυτα και ε) Δεν γνωρίζω. Το 66% του δείγματος απάντησε ότι συμφωνεί, το 16% απάντησε ότι συμφωνεί απόλυτα, ενώ μόλις το 2% απάντησε ότι διαφωνεί απόλυτα, το 12% ότι διαφωνεί και το 4% ότι δεν γνωρίζει.

Στην ερώτηση 11 εξετάζεται κατά πόσο οι έφηβοι μπορούν να στιγματιστούν για την μετέπειτα ζωή τους, μετά την εκδήλωση μιας παραβατικής συμπεριφοράς. Οι πέντε πιθανές απαντήσεις που θα μπορούσε

να δώσει το δείγμα μας είναι: α) Πάρα πολύ, β) Πολύ, γ) Λίγο, δ) Πολύ λίγο και ε) Καθόλου. Το 64% του δείγματος απάντησε ότι ένας έφηβος μπορεί να στιγματιστεί «πολύ», το 20% «πάρα πολύ», ενώ το 10% απάντησαν ότι μπορεί να στιγματιστεί «λίγο» και το 4% «πολύ λίγο».

Στην ερώτηση 12 παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά σημεία που εμφανίζονται στους έφηβους παραβάτες πριν την έναρξη της εφηβείας τους. Οι ερωτηθέντες μπορούσαν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις ήταν: α) Η υπερκινητικότητα, β) Η ανυπακοή, γ) Η απροσεξία, δ) Οι μαθησιακές δυσλειτουργίες, ε) Τα ξεσπάσματα θυμού και στ) Άλλο. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που έδωσε το δείγμα, τα χαρακτηριστικά σημεία που εμφανίζονται στους έφηβους είναι τα ξεσπάσματα θυμού (64%) και η ανυπακοή (56%). Ακολουθούν η υπερκινητικότητα με 38%, οι μαθησιακές δυσλειτουργίες με 26% και η απροσεξία με 6%.

Στην συνέχεια, εξετάζονται οι παράγοντες που επιδρούν στην εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς στους εφήβους. Και σε αυτή την ερώτηση οι ερωτηθέντες μπορούν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις είναι οι εξής: α), Το φύλο, β) Η κληρονομικότητα, γ) Οι γενετικές ανωμαλίες, δ) Οι ψυχικές διαταραχές, ε) Η δυσπροσαρμοστικότητα στο περιβάλλον, στ) Το κακό οικογενειακό περιβάλλον και η) Οι κακές σχέσεις των γονέων. Είναι σημαντικό να τονίσουμε πως το 100% του δείγματος απάντησαν πως ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που επιδρούν στην εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς στους έφηβους είναι το «κακό οικογενειακό περιβάλλον», το 58 % επέλεξε ως σημαντικό παράγοντα τις ψυχικές διαταραχές και ακολούθησαν με 50% οι κακές σχέσεις των γονέων, το 26% η δυσπροσαρμοστικότητα στο περιβάλλον, το 16% η κληρονομικότητα, με 14% οι γενετικές ανωμαλίες, ενώ το 2% επέλεξαν το φύλο.

Στην ερώτηση 14 εξετάζεται ποιες από τις παρακάτω απαντήσεις που δίνονται παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς στους έφηβους. Οι ερωτώμενοι πρέπει να ιεραρχήσουν από το 1 έως το 6 τις απαντήσεις που τους δίνονται, με βασική προτεραιότητα το 1, με δεύτερη προτεραιότητα το 2 κ.ο.κ. Οι απαντήσεις είναι οι εξής: α)

Οικογένεια, β) Σχολείο, γ) Μ.Μ.Ε, δ) Παρέες συνομηλίκων, ε) Περιοχή πόλη γειτονιά και στ) Μετανάστευση.

Η οικογένεια επιλέχθηκε ως πρώτη επιλογή από το 76% του δείγματος, όπως επιβεβαιώνεται και από την βιβλιογραφική ανασκόπηση. Ο ρόλος της οικογένειας αποτελεί διαδραστικό ρόλο στην διαμόρφωση της προσωπικότητας και συμπεριφοράς του εφήβου. Το σχολείο επιλέχθηκε ως δεύτερη επιλογή από το 48% του δείγματος, ενώ ως τρίτη επιλογή επιλέχθηκαν οι παρέες συνομηλίκων από το 32%. Τα ΜΜΕ επιλέχθηκαν ως τέταρτη επιλογή από το 26%, η περιοχή-πόλη-γειτονιά επιλέχθηκε ως πέμπτη επιλογή από το 34 % του δείγματος και το 40% του δείγματος επέλεξε τη μετανάστευση ως έκτη επιλογή.

Συνεχίζοντας, ζητείται η άποψη του δείγματος, σύμφωνα με την εμπειρία τους, ποιοι είναι οι άνθρωποι που επηρεάζουν τους έφηβους, έτσι ώστε να εμφανίσουν παραβατική συμπεριφορά. Οι ερωτώμενοι πρέπει να ιεραρχήσουν από το 1 έως το 6 τις απαντήσεις που τους δίνονται, με βασική προτεραιότητα το 1, με δεύτερη προτεραιότητα το 2 κοκ . Οι απαντήσεις είναι οι εξής: α) Ο/Η δάσκαλος/α, β) Οι γονείς, γ) Οι φίλοι, δ) Τα αδέρφια, ε) Οι συμμαθητές και στ) Οι συγγενείς.

Οι γονείς επιλέχθηκαν ως πρώτη επιλογή από το 56% του δείγματος., οι συμμαθητές επιλέχθηκαν ως δεύτερη επιλογή από το 36% του δείγματος, ως τρίτη επιλογή επιλέχθηκαν οι φίλοι από το 36%, τα αδέρφια επιλέχθηκαν ως τέταρτη επιλογή από το 28%, οι συγγενείς επιλέχθηκαν ως πέμπτη επιλογή από 40% του δείγματος και το 66% του δείγματος επέλεξε τον δάσκαλο ως έκτη επιλογή.

Στη ερώτηση 16, το δείγμα μας καλείται να ιεραρχήσει κατά σειρά προτεραιότητας τις καταστάσεις που έχουν βιώσει οι έφηβοι παραβάτες μες στην οικογένειά τους. Οι απαντήσεις που δόθηκαν είναι οι εξής: 1) την απώλεια ή το θάνατο ενός μέλους της οικογένειας, 2) το διαζύγιο, 3) την εγκατάλειψη 4) την παραμέληση 5) τις ενδοοικογενειακές συγκρούσεις, 6) τη σωματική κακοποίηση, 7) τη σεξουαλική κακοποίηση, 8) τη συμβίωση με άλλα παραβατικά μέλη, 9) την εξάρτηση από ουσίες, 10) τα οικονομικά προβλήματα, 11) άλλο. «Οι ενδοοικογενειακές συγκρούσεις» επιλέχθηκαν από το δείγμα ως πρώτη επιλογή με 24%. Ως δεύτερη επιλογή «η συμβίωση με άλλα παραβατικά μέλη» με 40%. «Η εγκατάλειψη» ως τρίτη επιλογή με

32%, η «παραμέληση» με 24% ως τέταρτη επιλογή, η «σωματική κακοποίηση» με 24% ως πέμπτη επιλογή. Η «σεξουαλική κακοποίηση» επιλέχθηκε ως έκτη επιλογή από το δείγμα μας με 28%. Η «εξάρτηση από ουσίες» επιλέχθηκε ως έβδομη επιλογή με 24%, το «διαζύγιο» με 20% ως όγδοη επιλογή, η «απώλεια ή ο θάνατος μελών της οικογένειας» ως ένατη επιλογή με 32% και τα «οικονομικά προβλήματα» επιλέχθηκαν ως δέκατη επιλογή με 58%. Στην επιλογή «άλλο» δεν απάντησε κανείς από το δείγμα μας.

Έπειτα, ερευνάται από το δείγμα μας αν η παραβατική συμπεριφορά των εφήβων επηρεάζεται από το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των γονέων τους. Οι πιθανές απαντήσεις είναι α) ναι ή β) όχι. Το περισσότερο δείγμα απάντησε καταφατικά σε αυτήν την ερώτηση αφού το 62% πιστεύει πως η παραβατική συμπεριφορά των εφήβων επηρεάζονται από το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των γονέων τους, ενώ το υπόλοιπο 38% του δείγματος έχει αρνητική άποψη.

Αν οι ερωτώμενοι απαντούσαν «Ναι» τότε τους ζητούνταν να απαντήσουν στην επόμενη ερώτηση (17β), όπου έπρεπε να επιλέξουν ποιο κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των γονέων των εφήβων παραβατών επηρεάζει την εμφάνιση της παραβατικής συμπεριφοράς στους έφηβους. Στην ερώτηση 17β οι απαντούντες είναι 31 και μπορούν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις στην ερώτηση 17β είναι οι εξής: α) Χαμηλό, β) Μεσαίο, γ) Υψηλό και δ) Όλα τα επίπεδα. Το 52% επέλεξαν πως η παραβατική συμπεριφορά των εφήβων επηρεάζονται από το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των γονέων τους, όταν αυτό είναι «χαμηλό», το 8% επέλεξαν «μεσαίο», το 18% πιστεύουν ότι το «υψηλό επίπεδο» επηρεάζει, ενώ το 22% πιστεύει πως όλα τα κοινωνικό-οικονομικά επίπεδα επηρεάζουν στην εκδήλωση της εφηβικής παραβατικότητας.

Όσον αφορά την επιρροή του σχολικού χώρου στην εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων το μεγαλύτερο ποσοστό (84%) απάντησε καταφατικά, ενώ το 16% απάντησε αρνητικά.

Όσοι απάντησαν στην προηγούμενη ερώτηση «ΝΑΙ», τότε του ζητούνταν να απαντήσουν στην επόμενη ερώτηση (18β), όπου έπρεπε να επιλέξουν τι είναι αυτό που επηρεάζει αρνητικά την συμπεριφορά των εφήβων μέσα στο χώρο του σχολείου, έτσι ώστε να εμφανιστεί η

παραβατική συμπεριφορά. Στην ερώτηση 18β οι απαντούντες είναι 42 και μπορούν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις στην ερώτηση 18β είναι οι εξής: α) Οι παρέες συνομηλίκων, β) Τα περιστατικά βίας, γ) Η σχολική επίδοση, δ) Η προώθηση του ανταγωνισμού, ε) Η καλλιέργεια της εξατομικευμένης γνώσης και όχι η καλλιέργεια της ομαδικότητας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα το 62% απάντησαν παρέες συνομηλίκων, το 54% τα περιστατικά βίας, το 30% απάντησαν η καλλιέργεια της εξατομικευμένης γνώσης και όχι η καλλιέργεια της ομαδικότητας, το 18% την προώθηση του ανταγωνισμού και το 10% την σχολική επίδοση.

Στην ερώτηση 19α, καλούνται οι ειδικοί ψυχικής υγείας να απαντήσουν με ένα «ΝΑΙ» ή «ΟΧΙ» για το αν τα ΜΜΕ συμβάλλουν στην εμφάνιση της παραβατικής συμπεριφοράς. Όπως φάνηκε από την ανάλυση των δεδομένων, η πλειοψηφία του δείγματος της έρευνας είχε θετική άποψη για τη συμβολή των ΜΜΕ (96%), ενώ το 4% είχε αρνητική άποψη.

Όσοι απάντησαν «Ναι» στην ερώτηση 19α, τότε απαντούσαν στην ερώτηση 19β όπου έπρεπε να επιλέξουν ποιο/α από τα παρακάτω συμβάλλουν στην εμφάνιση της παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων. Στην ερώτηση 19β οι απαντούντες είναι 48 και μπορούν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις στην ερώτηση 19β είναι οι εξής: α) Αρνητικά πρότυπα τηλεόρασης, β) Οι ειδήσεις, γ) Οι ενημερωτικές εκπομπές και δ) Τα έργα βίας που προβάλλονται. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ανάλυσης των δεδομένων απαντήσει που έδωσε τα αρνητικά πρότυπα της τηλεόρασης επιλέχθηκαν από το 92% ως κύρια αιτία στην εμφάνιση της εφηβικής παραβατικότητας, το 62% επέλεξαν τα έργα βίας που προβάλλονται, το 22% θεωρούν σημαντική αιτία τις ειδήσεις, ενώ το 8% επέλεξε τις ενημερωτικές εκπομπές.

Στην ερώτηση 20, αφορά τις κατηγορίες των εφήβων που θα μπορούσαν να αναπτύξουν παραβατική συμπεριφορά. Οι πιθανές απαντήσεις είναι: 1) οι γηγενείς έφηβοι, 2) οι έφηβοι οικονομικοί μετανάστες, 3) οι έφηβοι πρόσφυγες και 4) όλοι οι παραπάνω. Οι ερωτώμενοι μπορούσαν να επιλέξουν και παραπάνω από μία απαντήσεις. Όπως φάνηκε στην ανάλυση των δεδομένων, η πλειοψηφία του δείγματος (76%) της έρευνας έχει απαντήσει πως όλοι έφηβοι μπορούν να αναπτύξουν

παραβατική συμπεριφορά, ενώ το 14% πιστεύει πως οι έφηβοι οικονομικοί μετανάστες μπορούν να αναπτύξουν παραβατική συμπεριφορά και με ποσοστό 8% επιλέχθηκαν οι γηγενείς έφηβοι και οι έφηβοι πρόσφυγες.

Στην ερώτηση 21 ζητείται η γνώμη των ειδικών για το ποιες πιστεύουν πως είναι οι συνέπειες που μπορεί να έχουν στην μετέπειτα ζωή τους οι έφηβοι παραβάτες. Οι ερωτηθέντες μπορούσαν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις ήταν: α) Να μείνει άνεργος, β) Να εγκλειστεί σε κάποιο αναμορφωτήριο ή φυλακή, γ) Να αντιμετωπίσει τα συζυγικά προβλήματα, δ) Να εγκλειστεί σε κάποιο κέντρο απεξάρτησης, ε) Να αυτοκτονήσει και στ) Όλα τα παραπάνω. Οι μισοί ερωτώμενοι επέλεξαν να εγκλειστεί σε κάποιο αναμορφωτήριο ή φυλακή, το 38% να μείνει άνεργος, το 34% να εγκλειστεί σε κάποιο κέντρο απεξάρτησης, το 26% να αντιμετωπίσει τα συζυγικά προβλήματα και το 4% να αυτοκτονήσει, ενώ ο έφηβος το να έχει όλα τα παραπάνω επιλέχθηκε από το 34% του δείγματος.

Στην συνέχεια, παρατίθεται η άποψη των ειδικών, κατά πόσο σήμερα υπάρχει ενημέρωση - ευαισθητοποίηση των πολιτών με σκοπό την μείωση της παραβατικότητας των εφήβων. Η απάντηση που δίνεται για το δείγμα είναι μια κλίμακα από το 1 έως το 5 (Πάρα πολύ 1 2 3 4 5 Καθόλου). Το 1 αντιπροσωπεύει την απάντηση «πάρα πολύ σημαντικό» και το 5 «καθόλου σημαντικό» (και το 3 ουδέτερη στάση). Σύμφωνα με τις απαντήσεις που έδωσε το δείγμα το αποτέλεσμα τείνει να είναι προς το «καθόλου» αφού το 36% απάντησαν το «4» και το «5», ενώ το 12% απάντησε το «2» και ουδέτερη στάση κράτησε το 16%.

Στην ερώτηση 23 ζητήθηκε από το δείγμα (50 άτομα) να απαντήσει με α) ΝΑΙ ή β) ΟΧΙ εάν πιστεύουν ότι τα μέτρα πρόληψης που έχουν ληφθεί στην ελληνική πολιτεία, όσον αφορά την παραβατικότητα εφήβων, είναι επαρκή. Ανάλογα με την απάντηση που θα έδινε το δείγμα θα απαντούσε στην ερώτηση 23α ή 23β. Αν το δείγμα απαντούσε «ΝΑΙ», τότε έπρεπε να απαντήσει στην ερώτηση 23α, όπου έπρεπε να επιλέξει τους λόγους που θεωρούν ότι τα μέτρα πρόληψης της παραβατικότητας των εφήβων είναι επαρκή. Αν απαντούσε «ΟΧΙ» τότε έπρεπε να απαντήσει στην ερώτηση 23β, όπου εδώ το δείγμα επιλέγει ποιοι είναι οι λόγοι που τα μέτρα πρόληψης για τους εφήβους δεν είναι επαρκή. Όπως αποδείχτηκε

στα αποτελέσματα, το σύνολο του δείγματος απάντησε με ΟΧΙ, ότι δηλαδή δεν είναι επαρκή τα μέτρα της πολιτείας.

Στην ερώτηση 23α δεν υπήρχε καμία απάντηση γιατί δεν απάντησε κανείς «ΝΑΙ». Αν οι ερωτώμενοι επέλεξαν την απάντηση «Όχι» τότε του ζητούνταν να απαντήσει στην ερώτηση 23β όπου έπρεπε να επιλέξουν ποιον ή ποιους από τους παρακάτω λόγους θεωρούν ότι τα μέτρα πρόληψης για τους εφήβους δεν είναι επαρκή. Στην ερώτηση 23β οι απαντούντες είναι όλο το δείγμα και μπορούν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις.

Οι πιθανές απαντήσεις στην ερώτηση 23β είναι οι εξής: α) Γιατί δεν λειτουργούν τα προγράμματα πρόληψης της παραβατικότητας, β) Γιατί δεν υπάρχει ενημέρωση από τα ΜΜΕ, γ) Γιατί δεν υπάρχουν αρκετοί συμβουλευτικοί σταθμοί και επαρκείς υπηρεσίες πρόληψης και αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς, δ) γιατί δεν υπάρχει η κατάλληλη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών στα χρόνια των προπτυχιακών σπουδών και ε) Όλα τα παραπάνω. Το μεγαλύτερο ποσοστό (52%) επέλεξε ως κύριο λόγο το ότι δεν υπάρχουν αρκετοί συμβουλευτικοί σταθμοί και επαρκείς υπηρεσίες πρόληψης και αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς, το 40% του δείγματος επέλεξε όλους τους λόγους, το 36% γιατί δεν λειτουργούν τα προγράμματα πρόληψης της παραβατικότητας, το 20% γιατί δεν υπάρχει ενημέρωση από τα ΜΜΕ και το 16% γιατί δεν υπάρχει η κατάλληλη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών στα χρόνια των προπτυχιακών σπουδών. Ενώ ένα σημαντικό ποσοστό (40%) επέλεξε ότι για όλους τους παραπάνω λόγους τα μέτρα πρόληψης δεν είναι επαρκή.

Στην επόμενη ερώτηση εξετάζεται εάν ο έφηβος παραβάτης πρέπει να εγκλείεται σε κάποιο σωφρονιστικό ίδρυμα. Οι πιθανές απαντήσεις που μπορεί να επιλέξει το δείγμα είναι: α) Συμφωνώ απόλυτα, β) Συμφωνώ, γ) Διαφωνώ και δ) Διαφωνώ απόλυτα. Όπως φαίνεται και από αποτελέσματα, το 54% του δείγματος διαφωνεί με την άποψη ότι ο έφηβος παραβάτης πρέπει να εγκλείεται σε κάποιο σωφρονιστικό ίδρυμα, το 4% συμφωνεί απόλυτα, το 24% συμφωνεί και το 18% διαφωνεί απόλυτα.

Έπειτα, ζητείται από το δείγμα να επιλέξει ποιο ή ποια από τα παρακάτω πιστεύει ότι μπορούν να μειώσουν το φαινόμενο της παραβατικότητας στην ελληνική κοινωνία. Οι ερωτηθέντες μπορούσαν να

επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις είναι: α) Η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση των πολιτών, β) Τα κέντρα πρόληψης της παραβατικότητας, γ) Η συμμετοχή των γονέων του εφήβου σε ημερίδες σεμινάρια συμβουλευτικού χαρακτήρα, δ) Η συμμετοχή των γονέων του εφήβου σε σχολές γονέων, ε) Συνεχής επιμόρφωση των δασκάλων όσον αφορά την αντιμετώπιση της παραβατικότητας, στ) Όλα τα παραπάνω και ζ) Άλλο. Το 56% του δείγματος επέλεξε «όλα τα παραπάνω», ενώ το 28% πιστεύει ότι η συνεχής επιμόρφωση των δασκάλων όσον αφορά την αντιμετώπιση της παραβατικότητας θα μειώσουν την εμφάνιση της παραβατικής συμπεριφοράς στους εφήβους. Το 22% επέλεξε πως τα κέντρα πρόληψης θα μειώσουν αυτό το φαινόμενο, το 20% τη συμμετοχή των γονέων του εφήβου σε ημερίδες σεμινάρια συμβουλευτικού χαρακτήρα ενώ ακολουθούν η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση των πολιτών με 18% και η συμμετοχή των γονέων του εφήβου σε σχολές γονέων με 16%.

Τέλος, στη ερώτηση 26, ερευνήθηκε η κρίση του δείγματος όσον αφορά τη δημιουργία νέων δομών για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς. Οι πιθανές απαντήσεις είναι α) «ΝΑΙ» ή β) «ΟΧΙ». Σύμφωνα με τα αποτελέσματα όλο το δείγμα απάντησε καταφατικά όσον αφορά την δημιουργία νέων δομών για την πρόληψη της εφηβικής παραβατικότητας.

Οι ερωτώμενοι που έχουν επιλέξει «Ναι» τους ζητήθηκε να απαντήσουν στην ερώτηση 26α όπου έπρεπε να ιεραρχήσουν κατά σειρά προτεραιότητας από το 1 έως το 8 τις δομές που πιστεύουν οι ερωτώμενοι ότι πρέπει να ανοίξουν.

Στην ερώτηση 26α οι απαντούντες είναι όλο το δείγμα μας διότι όλοι απάντησαν «Ναι». Οι ερωτώμενοι πρέπει να ιεραρχήσουν από το 1 έως το 8 τις απαντήσεις που του δίνονται, με βασική προτεραιότητα το 1, με δεύτερη προτεραιότητα το 2 κοκ. Οι απαντήσεις είναι οι εξής: α) Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων, β) Φυλακές, γ) Αναμορφωτήρια ανηλίκων, δ) Επιμελητήρια ανηλίκων, ε) Συμβουλευτικοί σταθμοί, στ) Κέντρα πρόληψης, ζ) Σχολές γονέων και η) Άλλο.

Με βάση τα απαντημένα ερωτηματολόγια στις απαντήσεις της παραπάνω ερώτησης το ποσοστό 32% έχει ως 1^η επιλογή τα «ΚΕΝΤΡΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ», το ποσοστό 42% έχει ως 2^η επιλογή τους

«ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥΣ ΣΤΑΘΜΟΥΣ», το 38% έχει ως 3^η επιλογή τις «ΣΧΟΛΕΣ ΓΟΝΕΩΝ», το 30% έχει ως 4^η επιλογή τα «ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ», το 36% έχει ως 5^η επιλογή τα «ΙΔΡΥΜΑΤΑ», το 48% έχει ως 6^η επιλογή τα «ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΗΡΙΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ», το 78% έχει ως 7^η επιλογή τις «ΦΥΛΑΚΕΣ» και κανένας δεν θεωρεί ότι πρέπει να ανοίξουν άλλες δομές.

Στην τελευταία ερώτηση (26β) το δείγμα επιλέγει ποιον ή ποιους από τους παρακάτω στόχους πρέπει να έχουν οι υπηρεσίες που ασχολούνται με τη νεαρή παραβατική συμπεριφορά.

Στην ερώτηση 26β οι απαντούντες είναι όλο το δείγμα και μπορούν να επιλέξουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι πιθανές απαντήσεις στην ερώτηση 26β είναι οι εξής: α) η διδασκαλία κοινωνικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων των επαγγελματιών, β) η στήριξη των ανήλικων παραβατών καθώς και της οικογένειάς τους με στόχο την κοινωνική τους ένταξη, γ) η ανάπτυξη της αυτονομίας τους και της αυτοεκτίμησης των νεαρών παραβατών, δ) η ανάπτυξη της ικανότητας για διάλογο με σκοπό την επίλυση των προβλημάτων τους, ε) η εκμάθηση δεξιοτήτων προκειμένου οι έφηβοι να αντιστέκονται σε κακές συμπεριφορές και να θέτουν όρια, στ) η ανάπτυξη του ομαδικού πνεύματος, ζ) Όλα τα παραπάνω και η) Άλλο. Οι μισοί από το δείγμα (50%) επέλεξαν ότι οι υπηρεσίες που ασχολούνται με τη νεαρή παραβατική συμπεριφορά πρέπει να έχουν ως κύριο στόχο τη στήριξη των ανήλικων παραβατών καθώς και της οικογένειάς τους με στόχο την κοινωνική τους ένταξη, το 38% την εκμάθηση δεξιοτήτων προκειμένου οι έφηβοι να αντιστέκονται σε κακές συμπεριφορές και να θέτουν όρια, το 26% την ανάπτυξη της ικανότητας για διάλογο με σκοπό την επίλυση των προβλημάτων τους, το 24% την ανάπτυξη της αυτονομίας τους και της αυτοεκτίμησης των νεαρών παραβατών και ακολουθούν το 10%, την διδασκαλία κοινωνικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων των επαγγελματιών, το 8% την ανάπτυξη του ομαδικού πνεύματος, ενώ το 38% επέλεξε «όλα τα παραπάνω».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ελληνική πραγματικότητα τις τελευταίες δεκαετίες αρχίζει να συναντά κοινωνικά προβλήματα και αδιέξοδα που παραδοσιακά έβρισκαν τη λύση τους μέσα στην οικογένεια , στο ευρύτερο συγγενικό περιβάλλον ή σε άτυπα δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης.

Η αλλαγή της δομής της οικογένειας, η ποιότητα ζωής των ανθρώπων ειδικά στα μεγάλα αστικά κέντρα, οι σχέσεις των ανθρώπων και η μετανάστευση διαμορφώνουν νέες ανάγκες, προβλήματα και αιτήματα. Οι ανήλικοι υπόκεινται κι αυτοί, όπως και οι ενήλικες, σε οικογενειακές, κοινωνικές, οικονομικές δυσμενείς συνθήκες, καθώς και σε αστάθμητους βιολογικούς, ψυχολογικούς παράγοντες που εύκολα μπορούν να οδηγήσουν σε παραβατικές συμπεριφορές.

Το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας συνιστά επίκαιρο πρόβλημα για τη σύγχρονη κοινωνία σε παγκόσμιο επίπεδο. Η αιτιολόγηση και η ερμηνεία της δίδεται μέσα από μια πολυπλοκότητα διεπιστημονικών προσεγγίσεων και αυτό επειδή η νεανική παραβατικότητα αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα, σύνθετο και πολυπρισματικό, ώστε η ερμηνεία και η αιτιολόγησή του να απαιτεί μια ποικιλία εννοιών, που δεν μπορούν να συνδυαστούν σε μια ενιαία θεωρία ή μεθοδολογία.

Η εφηβική παραβατικότητα μπορεί να ιδωθεί ως μια έκφραση της υπαρξιακής αγωνίας του νέου ανθρώπου μέσα από την αναζήτηση της ταυτότητάς του. Το ίδιο το περιθωριακό στοιχείο αποτελεί καθρέφτη της κοινωνίας καθώς μέσα από αυτό διαφαίνεται ο βαθμός της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, η αποτελεσματικότητα των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου και προπάντων, προμηνύεται η ανάγκη της κοινωνικής αλλαγής. Στη χώρα μας, η διατάραξη της κοινωνικής λειτουργικότητας δεν κινδυνεύει τόσο από το μέγεθος της παραβατικότητας, όσο από την ανεπάρκεια των θεσμών και την έλλειψη ενδιαφέροντος της πολιτείας. Κύριος δέκτης των συνθηκών αυτών είναι η ίδια η κοινωνία, με ένα κράτος

που απαντά στις ανάγκες κυρίως μέσα από πολιτικές επιδοματικές και όχι αναπτυξιακές.

Το κράτος πρόνοιας δεν έχει επιτυχίες πολλές να επιδείξει στο μακροχρόνιο σχεδιασμό κοινωνικής πολιτικής, στην ανάπτυξη υπηρεσιών πρόληψης και στο συντονισμό των φορέων. Η «αναμόρφωση» δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσα από ανεπαρκείς υπηρεσίες, ευκαιρίες και προγράμματα που προβλέπονται αλλά δεν υπάρχουν. Χρειάζεται να εντοπιστούν οι διαδικασίες και οι μηχανισμοί εκείνοι που οδηγούν τους νέους έξω από την εκπαίδευση, μακριά από την ενημέρωση, στη μοναξιά και την αδράνεια, στο πεζοδρόμιο και την εξάρτηση από κακής και ευκαιριακής ποιότητας υπηρεσίες, καθώς βεβαίως και έξω από την εργασία.

Οι ανήλικοι που αντιμετωπίζουν αυτές τις δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής ή έχουν αναπτύξει παραβατική συμπεριφορά έχουν σε αυξημένο βαθμό τα προβλήματα της ηλικίας τους, όπως ανησυχίες, δυσκολίες επαγγελματικού προσανατολισμού, προβλήματα επαγγελματικής απασχόλησης κτλ. Ο συναισθηματικός και εσωτερικός τους κόσμος είναι συχνά πληγωμένος, άναρχος και απεριποίητος.

Αυτοί οι νέοι έχουν ανάγκη από ένα πλαίσιο με άξονες αναφοράς τη συναισθηματική υποστήριξη, την επαγγελματική κατάρτιση και την οικονομική ενίσχυση ώστε να τους στηρίξει στις ανάγκες αυτής της άκρως ανταγωνιστικής αγοράς. Έχουν ανάγκη από ανοιχτούς χώρους, οι οποίοι θα λειτουργούν πολυκλαδικά και ευέλικτα στις σύγχρονες απαιτήσεις αλλά κυρίως παιδαγωγικά με την έννοια της ψυχολογικής υποστήριξης. Δεν έχουν ανάγκη από προστασία και επίβλεψη σε κλειστούς περιορισμένους χώρους. Αυτού του είδους η αντιμετώπιση τους αποδυναμώνει στη σχέση τους με τον υπόλοιπο κοινωνικό ιστό. Αντιθέτως χρειάζονται ψυχική, συναισθηματική και κοινωνική τόνωση καθώς και παροχή επαγγελματικών εφοδίων.

Σε όλα αυτά, προστίθεται και ο στιγματισμός που επέρχεται μέσα από τους μηχανισμούς του κοινωνικού ελέγχου. Έτσι, κατανοεί κανείς καλύτερα την πολιτισμική αποσύνθεση που επιδέχεται ο ανήλικος παραβάτης, με αποτέλεσμα ο εγκλεισμός του στο ίδρυμα και η μύησή του σε ένα δήθεν επανεκπαιδευτικό σύστημα να τον αποκλείει αντί να τον βελτιώνει.

Συμπερασματικά, μέσα από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι, αυτό που επηρεάζει πιο πολύ την συμπεριφορά του εφήβου είναι η επίδραση του οικογενειακού περιβάλλοντος, ενώ μέσα στο χώρο του σχολείου είναι οι παρέες συνομηλίκων. Επίσης, η σχολική επίδοση και η περιοχή που βρίσκεται το σχολείο αποτελούν και αυτά με την σειρά τους σημαντικό παράγοντα στην εμφάνιση αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Ενώ τα περιστατικά βίας παρουσιάζουν μικρότερο ποσοστό στην εκδήλωση τέτοιων συμπεριφορών.

Συγκεκριμένα προτείνεται να δημιουργηθούν : α) Οι Στέγες Φιλοξενίας που θα παρέχουν στέγη και διατροφή σε εφήβους που είτε έχουν αποκοπεί από τις οικογένειές τους είτε βρίσκονται σε άμεσο και σοβαρό κίνδυνο να γίνουν δράστες αξιόποινης πράξης. β) Οι Θεραπευτικές Μονάδες για τη διάγνωση και πρόληψη ψυχικών διαταραχών, νοητικής υστέρησης, τοξικο-εξάρτησης, δηλαδή Μονάδες Παρατήρησης και οι Θεραπευτικές Μονάδες για την περίθαλψη, την αποκατάσταση της ψυχικής υγείας και την κοινωνική ένταξη των ανηλίκων, δηλαδή Μονάδες Θεραπείας. γ) Ειδικά Τμήματα Απεξάρτησης Ανηλίκων στα Κέντρα Απεξάρτησης Τοξικομανών όπου θα εισάγονται εξαρτημένοι ανήλικοι εφόσον το επιθυμούν και οι ίδιοι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ▣ Αρτινοπούλου Β.,(2001). *Βία στο σχολείο. Έρευνες και πολιτικές στην Ευρώπη*, Αθήνα, Μεταίχμιο.
- ▣ Βουϊδάσκης Β, (1992). *Η τηλεοπτική βία και επιθετικότητα και οι επιδράσεις τους στα παιδιά και στους νέους*, Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη Μ.Π.
- ▣ Γεωργούλας Στράτος, (2000). *Ανήλικοι Παραβάτες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα.
- ▣ Γιαννοπούλου Ι.Γ. και Τσοπάνογλου Γ.Ο., (2005). *Νεανική παραβατικότητα στην Ελλάδα*, Εγκέφαλος.
- ▣ Δήμου Γ., (1997), *Απόκλιση – Στιγματισμός. Αφομοιωτική θεωρητική προσέγγιση των αποκλίσεων στο σχολείο*, Gutenberg, Αθήνα.
- ▣ Δήμου Γ., (2003). *Εκπαιδευτική ψυχολογία. Μαθησιακές δυσκολίες*, Αθήνα, Gutenberg.
- ▣ Ζαραφονίτου Χ., (2003), *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- ▣ Θλιβίτου Ελεονώρα, (2001). *Προγράμματα κοινωνικής ένταξης και επαγγελματικής κατάρτισης*, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- ▣ Ιωαννίδη Β., (2002), *Η εκπαίδευση ως μέσο αποτροπής κοινωνικού αποκλεισμού. Η περίπτωση των ιδρυμάτων αγωγής ανηλίκων*, Πρακτικά του 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου της παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος, τόμος β', Αθήνα, σελ. 738-753.
- ▣ Καλλινικάκη Θεανώ, (1998). *Κοινωνική Εργασία*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- ▣ Καρύδης Β., (1996). *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα. Ζητήματα θεωρίας και αντιεγκληματικής πολιτικής*. Αθήνα, Παπαζήση.
- ▣ Κατσιγαράκη Ε., (2004), *Οικογένεια και Παραβατικότητα*, Αθήνα-Κομοτηνή, ΑΝΤ. Ν. Σάκκουλα.
- ▣ Κατσιρά Λεωνίδα Β., (2008). *Ανήλικοι παραβάτες. Ο ρόλος της εκπαίδευσης και της συμβουλευτικής παρέμβασης*, Αθήνα.

- ☐ Κουράκης Νέστωρ, (1999). *Έφηβοι παραβάτες και κοινωνία*, ΑΝΤ. Ν. Σάκκουλα.
- ☐ Κουρελά Ο., (2005). *Παραπτωματικότητα - παραβατικότητα, αιτιολογική προσέγγιση κοινωνία και υγεία*.
- ☐ Λαμπροπούλου Έφη, (1994). *Κοινωνικός Έλεγχος του εγκλήματος*, Αθήνα, Παπαζήση.
- ☐ Λιάππας Α. Γιάννης, (1995). *Ναρκωτικά-Εθιστικές ουσίες, κλινικά προβλήματα-αντιμετώπιση*, Αθήνα, Β' έκδοση Μάιος, Πατάκη.
- ☐ Μάνος Ν., (1997). *Κλινική Ψυχιατρική*, Θεσσαλονίκη, Επιστημονικών Βιβλίων και Περιοδικών.
- ☐ Ματσαγούρας Η.Γ., (1999). *Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας. Η σχολική τάξη ως Χώρος, Ομάδα, Πειθαρχία, Μέθοδος*, Αθήνα, ΓΡΗΓΟΡΗ.
- ☐ Μαυρής Μιχάλης, (2005). *Ρατσιστικές αντιλήψεις και ποινικές διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού*, Αθήνα, ΑΝΤ. Σάκκουλα.
- ☐ Νέστορος Ι. (1999), *Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία*, Ε' έκδοση, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- ☐ Νότα Κυριαζή, (1999). *Κοινωνιολογική έρευνα- κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- ☐ Ντάβου Δ.Μ., (1992). *Εφηβεία: Προσδοκίες και Αναζητήσεις*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.
- ☐ Πανούσης, (1987). *Θεμελιώδη ζητήματα εγκληματολογίας*, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλα.
- ☐ Παππά Βασιλική, (2006). *Επάγγελμα γονέα: ψυχολογικοί τύποι γονέων. Η συμπεριφορά παιδιών και εφήβων*, 2η έκδοση Αθήνα, Καστανιώτη Α.Ε.
- ☐ Παπαγεωργίου Β.Α., (2005). *Ψυχιατρική παιδιών και εφήβων*, Θεσσαλονίκη, university studio Press.
- ☐ Παπαδημητρακόπουλος Κ.Γ., (1998). *Νέοι στο σήμερα*, Αθήνα, Φωτοδότες.
- ☐ Παρασκευόπουλος Ι.Ν., (1974). *Ψυχολογία των ατομικών διαφορών*, Αθήνα, ΟΕΣΒ.
- ☐ Παρασκευόπουλος Ι.Ν., (1985). *Εξελικτική Ψυχολογία*, τόμος 2, Αθήνα.
- ☐ Παρασκευόπουλος Ι., (1988). *Κλινική Ψυχολογία*, Αθήνα.
- ☐ Πετρόπουλος Ν. Παπαστυλιανού Α., (2001), *Μορφές επιθετικότητας, βίας και διαμαρτυρίας στο σχολείο (Γενεσιουργοί παράγοντες και*

επιπτώσεις), Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα.

☐ Πιτζελά Α., (2004). *Η ποινική αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων*, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλα.

☐ Σιάμος Νικόλαος, (1992). *Νεολαία και Ναρκωτικά*, Αργίριο, Αχαϊκές Εκδόσεις.

☐ Σολδάτος Κ. & Λύκουρας Λ., (2006). *Σύγγραμμα ψυχιατρικής*, τόμος 1, Αθήνα, ΒΗΤΑ.

☐ Σπινέλλη Διονυσίου Δ., (1992). *Ελληνικό Δίκαιο ανηλίκων δραστών και θυμάτων. Ένας κλάδος υπό διαμόρφωση*, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλα.

☐ Σταθόπουλος Π., (2003). *Κοινωνική Πρόνοια- μια γενική θεώρηση*, Αθήνα, Ελλην.

☐ Ταντάρος Σπύρος, (2004). *Ανθρώπινη Ανάπτυξη και οικογένεια*, ελληνικά γράμματα.

☐ Τσαούσης Δ. (1974). *Η εγκληματικότητα των ανηλίκων στην περιφέρεια της πρωτεύουσας*, Αθήνα, Εκδόσεις Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

☐ Τσαούσης Δ.Γ., (1998). *Η κοινωνία του ανθρώπου*, Αθήνα, Gutenberg.

☐ Τσαρουχά Α. & Παπαγεωργίου Β.Α., (2001). *Παραβατική συμπεριφορά των εφήβων: Αιτιολογικές προσεγγίσεις*, τετράδια Ψυχιατρικής.

☐ Τρωϊανού-Λουλά Α., (1995). *Η ποινική νομοθεσία των ανηλίκων*, Αθήνα-Κομοτηνή, Α.Ν. Σάκκουλα.

☐ Φαρσεδάκης Ι., (1990). *Η εγκληματολογική σκέψη: από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.

☐ Φαρσεδάκης Ιάκωβος, (2005). *Παραβατικότητα και Κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων*, νομική βιβλιοθήκη.

☐ Φρατζεσκάκης, (1987). *Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων, χουλγκανισμός, ναρκωτικά και σύγχρονες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς*, Αθήνα, Σάκκουλα.

☐ Φιλιάς Βασίλης, (1996). *Εισαγωγή στην μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών*, 2^η έκδοση, Αθήνα, Gutenberg.

☐ Χάϊδου Α., (2003), *Εγκληματολογικά κείμενα, Ανήλικοι, Ναρκωτικά, Κοινωνικός έλεγχος*, νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα.

☐ Χάϊδου Α., (1989). *Το θεωρητικό ή θεσμικό πλαίσιο του κοινωνικού ελέγχου των ανηλίκων*, Αθήνα, Νομική βιβλιοθήκη.

- ☐ Χρηστάκης Κ. Γ. (2001). *Προβλήματα συμπεριφοράς στη σχολική ηλικία. Εκτίμηση-πρόβλεψη-καταγραφή-αντιμετώπιση*, Αθήνα, ΑΤΡΑΠΟΣ.
- ☐ Ψαρρού Μάγδα Κ.- Ζαφειρόπουλος Κώστας, (2004). *Επιστημονική έρευνα και θεωρία και εφαρμογές στις κοινωνικές επιστήμες*, Αθήνα, Τυπωθητώ Γιώργος Δαρδάνος.
- ☐ Ψυχογιού Ιωαννίδη, (2001). *Ο θεσμός των αναμορφωτικών καταστημάτων / Ιδρυμάτων αγωγής, παιδαγωγικής θεμελίωσης και πράξης*, Αθήνα-Κομοτηνή, ΑΝΤ. Ν. Σάκκουλα.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☐ Clive R.- Hollin Deborah Browne- Emma J. Palmer,(2004). *Delinquency and young offenders*, BPS Black well.
- ☐ Courtecuisse V., Fortin J., Bezze L., Pain J., Selasse J., (1998), *Βία στο σχολείο, βία του σχολείου, εργαστήριο ψυχολογίας του παιδιού*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- ☐ Gordon, Richard A., (2001), *Eating disorders anatomy of social epidemic*, Blackwell.
- ☐ Judith Bell, (1997). *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας*, Αθήνα, Gutenberg.
- ☐ Robert M. Regoli- John D. Hewitt, (2006). *Delinquency in society*, sixth edition United States.
- ☐ Κόνγκερ Τ., (1990). *Η εφηβική ηλικία μια καταπιεσμένη γενιά*, Αθήνα, Εκδόσεις Ψυχογίος.
- ☐ Louis Cohen & Lawrence Manion, (2000). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, Αθήνα, Μεταίχμιο.
- ☐ Μπέζε Λ, (1985). *Ανήλικοι παραβάτες*, Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Σάκκουλας.
- ☐ Μπενβενίστερ Ρ., (1994). *Η ποινική καταστολή της νεανικής εγκληματικότητας τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα-Κομοτηνή, ΑΝΤ. Σάκκουλα.
- ☐ Νόβα-Καλτσούνη Χ., (2001). *Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία. Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου*, Αθήνα, Gutenberg.

- ☐ Νόβα-Καλτσούνη Χ., (2006). *Μεθοδολογία εμπειρικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες-ανάλυση δεδομένων με τη χρήση SPSS 13*, Αθήνα, Gutenberg
- ☐ Thio Alex, (2003). *Παραβατική συμπεριφορά», Αθήνα.*
- ☐ Φρανσουάνς Ντολτό - Κατρίν Ντολτό Τολίτς, (2003). *Έφηβοι, προβλήματα και ανησυχίες*, Αθήνα, Πατάκη.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΔΙΑΔΥΚΤΙΑΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

- ☐ Γιαννοπούλου Ι.Γ., Τσοπάνογλου Γ.Ο., (2005), *Νεανική Παραβατικότητα στην Ελλάδα, στο Εγκέφαλος: Αρχεία Νευρολογίας και Ψυχιατρικής.* www.encephalos.gr/index.html, Πρόσβαση την 30 Αυγούστου 2009, 17:02.
- ☐ Ζαγούρα Π. & Γαλανού Μ., (2007) Συμμορίες Ανηλίκων στην Ελλάδα. <http://www.niotho-asfalio.gr/na/erevna2.htm> Πρόσβαση την 13η Ιουλίου 2009, 22:09.
- ☐ Ζερβής Χ. (2008) Παραβατικές συμπεριφορές. <http://www.youth-health.gr/gr/documents/seminar01.pdf> Πρόσβαση την 20η Μαΐου 2009, 20:07.
- ☐ Καναβίτσας Ε. (2002) Εφηβεία τα χρόνια της ωρίμανσης. <http://e-psychology.gr/children-teens-family/33>. Πρόσβαση την 20η Μαΐου 2009, 21:00.
- ☐ Κουράκης Ν. (2006), *Τοπικά συμβούλια πρόληψης παραβατικότητας*, <http://www.astynomia.gr/index.php>, Πρόσβαση την 30 Αυγούστου 2009, 18:25.
- ☐ Μάστορα Ι. & Ζουλινάκη Α., (2007), *Ευρωπαϊκές καλές Πρακτικές για τη μείωση της παραβατικότητας ανηλίκων*, <http://www.astynomia.gr/index.php>, Πρόσβαση την 30 Αυγούστου 2009, 19:00.
- ☐ Μαυρόγιαννης Γ. (2007) Παιδική και εφηβική παραβατικότητα. http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t36/t36_12.htm Πρόσβαση την 15^η Απρίλη 2009, 14:12.
- ☐ Ρομποτή Σ. (2004). Προσέγγιση στη δυσκολία στην οικογένεια. <http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=178> Πρόσβαση την 29^η Απριλίου 2009, 13:10.

☐ Solidarcite (2004), *Nouvelle évaluation portant sur l'impact de la participation au projet d'année citoyenne sur la trajectoire de vie des jeunes*, <http://www.solidarcite.be/accueil.htm>, Πρόσβαση την 18 Δεκεμβρίου 2009, 22:09.

☐ Wiborg G. & Hanewinkel R., (2005), *Eigenstaendig warden: Sucht- und Gewaltpraevention in der Schule durch Persoenlichkeitsfoerderung. (Becoming autonomous) Prevention of addiction and violence in school by supporting the development of personality. Evalautionsergebnisse der ersten Klassenstufe*, <http://www.edv-butler.at/Rotary/docs/EW-Mezer-pdf> ., Πρόσβαση την 18 Δεκεμβρίου 2009, 22:30.

ΛΕΞΙΚΑ-ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

☐ Βασιλείου Θ.Α. Σταματάκης Ν. (1992), «Λεξικό των Επιστημών του ανθρώπου», Αθήνα.

☐ Μπαμπινιώτης (1998), «Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας», κέντρο λεξικολογίας Γεώργιος & Τσιβεριώτης.

☐ Τότση Χ., (1981), «Λεξικό κοινωνικών επιστημών, εγκυκλοπαιδικό λεξικό» Πάμισος, Αθήνα.

ΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

☐ Δρίτσας Ι., (2005), Παραβατικότητα ανηλίκων και η αντιμετώπιση αυτής στην Ελλάδα, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΤΕΙ Πάτρα.

☐ Σιδηρόπουλος Α. (1997), Η παραβατικότητα ανηλίκων ηλικίας 13-17 ετών στον ελλαδικό χώρο και ο ρόλος της αστυνομίας και της κοινωνικής εργασίας στην αντιμετώπισή της, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΤΕΙ Πάτρα.

☐ Τερέζη, (2006), Η αποτελεσματικότητα των επίσημων θεσμών-φορέων κρατικού κοινωνικού ελέγχου της ανήλικης παραβατικότητας και οι επιπτώσεις που υφίσταται ο ανήλικος παραβάτης από την λειτουργία τους, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΤΕΙ Πάτρα.

☐ Τζούδας Δ., (2008), Η παραβατικότητα ανηλίκων και ο ρόλος της Κοινωνικής Εργασίας στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΤΕΙ Πάτρα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι - ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Το ερωτηματολόγιο που σας αποστέλλεται για συμπλήρωση γίνεται με σκοπό να μελετηθούν τα αίτια της παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων σύμφωνα με την άποψη επαγγελματιών ψυχικής υγείας. Αυτή η έρευνα διεξάγεται στα πλαίσια της πτυχιακής μας εργασίας με θέμα «Τα αίτια που οδηγούν τους εφήβους στην παραβατική συμπεριφορά». Το ερωτηματολόγιο που σας δίνεται είναι ανώνυμο. Παρακαλούμε να συμπληρωθεί έως στις 20/06/2010. Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για την συνεργασία σας για την διεξαγωγή της παρούσας έρευνας.

Σημειώστε X στη σωστή απάντηση:

1. Φύλο:

1. Άνδρας
2. Γυναίκα

2. Ηλικία

1. 25-30
2. 31-36
3. 37-45
4. 46-55
5. 56 και άνω

3. Ειδικότητα

1. Κοινωνικός λειτουργός
2. Ψυχολόγος
3. Παιδοψυχίατρος
4. Κοινωνιολόγος
5. Επιμελητής ανηλίκων

4. Έτη συνολικής υπηρεσίας σας:

1. 0-3 έτη
2. 4-10 έτη
3. 11-20 έτη
4. 21-30 έτη
5. 31 και άνω

5α. Έχετε κάποιο τίτλο μεταπτυχιακής εξειδίκευσης;

1. ΝΑΙ 2. ΟΧΙ

5β. Αν ναι, κυκλώστε τον αντίστοιχο τίτλο εξειδίκευσης:

1. Μεταπτυχιακός τίτλος στο γνωστικό αντικείμενο της παραβατικότητας των εφήβων
2. Μεταπτυχιακός τίτλος σε άλλο γνωστικό αντικείμενο
3. Διδακτορικός τίτλος στο γνωστικό αντικείμενο της παραβατικότητας των εφήβων
4. Διδακτορικός τίτλος σε άλλο γνωστικό αντικείμενο

6. Ιεραρχήστε κατά σειρά προτεραιότητας από το 1 έως το 7 τις παρακάτω δεξιότητες που πρέπει να έχει ο επαγγελματίας ψυχικής υγείας που ασχολείται με τους έφηβους παραβάτες. (π.χ. 1=βασική προτεραιότητα, 2=δεύτερη προτεραιότητα, 3=Τρίτη προτεραιότητας κ.ο.κ.).

1. Ενθάρρυνση
2. Σεβασμός
3. Έμφαση στα πιο σημαντικά θέματα (ο ειδικός θα πρέπει να τονίζει τα πιο κρίσιμα σημεία θέματα, είναι η έννοια της εστίασης).
4. Αναγνώριση των συναισθημάτων
5. Σχεδιασμός δράσης
6. Συγκρότηση
7. Παρακίνηση- Παρότρυνση

7. Σύμφωνα με την εμπειρία σας, σε ποιο από τα παρακάτω δύο φύλα εντοπίζεται η παραβατική συμπεριφορά των εφήβων;

1. Αγόρι
2. Κορίτσι
3. Και στα δύο
4. Δεν γνωρίζω

8. Κατά την γνώμη σας, ο ρόλος της κληρονομικότητας στην υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς στους εφήβους είναι: (κυκλώστε από το 1 έως το 5).

Πάρα πολύ σημαντικός 1 2 3 4 5 καθόλου
σημαντικός

9. Ιεραρχήστε κατά σειρά προτεραιότητας από το 1 έως το 9 τις παρακάτω μορφές των εφήβων παραβατών, που έχετε συναντήσει κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής σας σταδιοδρομίας (π.χ. 1=βασική προτεραιότητα, 2=δεύτερη προτεραιότητα, 3=Τρίτη προτεραιότητας κ.ο.κ.).

1. Αποστασιοποίηση από το οικογενειακό περιβάλλον
2. Κλοπές
3. Εξάρτηση από ουσίες
4. Επιθετικότητα και βίαιη συμπεριφορά
5. Χουλιγκανισμός
6. Σεξουαλική παρενόχληση
7. Φθορές ξένης ιδιοκτησίας
8. Πορνεία
9. Σκασιαρχείο

10. Οι έφηβοι που έχουν διαπράξει κάποια παραβατική συμπεριφορά, τείνουν να εμπλακούν ξανά σε εγκληματικές δραστηριότητες ως ενήλικες:

1. Συμφωνώ απόλυτα
2. Συμφωνώ
3. Διαφωνώ
4. Διαφωνώ απόλυτα
5. Δεν γνωρίζω

11. Από την εμπειρία σας, οι έφηβοι μπορούν να στιγματιστούν για την μετέπειτα ζωή τους, μετά την εκδήλωση μιας παραβατικής συμπεριφοράς;

1. Πάρα πολύ
2. Πολύ
3. Λίγο
4. Πολύ λίγο
5. Καθόλου

12. Ποιο ή ποια, κατά την γνώμη σας, είναι τα χαρακτηριστικά σημεία που εμφανίζονται στους έφηβους παραβάτες πριν την έναρξη της εφηβείας τους; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. Η υπερκινητικότητα
2. Η ανυπακοή
3. Η απροσεξία
4. Οι μαθησιακές δυσλειτουργίες
5. Τα ξεσπάσματα θυμού
6. Άλλο.....

13. Κατά την γνώμη σας, ποιος ή ποιοι από τους παρακάτω παράγοντες επιδρούν στην εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς στους εφήβους; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. Το φύλο
2. Η κληρονομικότητα
3. Οι γενετικές ανωμαλίες
4. Οι ψυχικές διαταραχές
5. Η δυσπροσαρμοστικότητα στο περιβάλλον
6. Το κακό οικογενειακό περιβάλλον
7. Οι κακές σχέσεις των γονέων

14. Ιεραρχήστε κατά σειρά προτεραιότητας από το 1 έως το 6, ποια από τα παρακάτω πιστεύετε ότι παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς στους έφηβους. (π.χ. 1=βασική προτεραιότητα, 2=δεύτερη προτεραιότητα, 3=Τρίτη προτεραιότητας κ.ο.κ.).

1. Οικογένεια
2. Σχολείο
3. Μ.Μ.Ε.
4. Παρέες συνομηλίκων
5. Περιοχή πόλη γειτονιά
6. Μετανάστευση

15. Ιεραρχήστε κατά σειρά προτεραιότητας από το 1 έως το 6 ποιοι είναι οι άνθρωποι που επηρεάζουν τους έφηβους, έτσι ώστε να εμφανίσουν παραβατική συμπεριφορά.

1. Ο/Η δάσκαλος/α
2. Οι γονείς
3. Οι φίλοι
4. Τα αδέρφια
5. Οι συμμαθητές
6. Οι συγγενείς

16. Οι έφηβοι παραβάτες προέρχονται από οικογένεια όπου μέσα σε αυτή έχουν βιώσει: (Ιεραρχήστε κατά σειρά προτεραιότητας από το 1 έως το 11 π.χ. 1=βασική προτεραιότητα, 2=δεύτερη προτεραιότητα, 3=Τρίτη προτεραιότητα κ.ο.κ.).

1. Την απώλεια ή το θάνατο μελών της οικογένειας
2. Το διαζύγιο
3. Την εγκατάλειψη
4. Την παραμέληση
5. Τις ενδοοικογενειακές συγκρούσεις
6. Τη σωματική κακοποίηση
7. Τη σεξουαλική κακοποίηση
8. Τη συμβίωση με άλλα παραβατικά μέλη
9. Την εξάρτηση από ουσίες
10. Τα οικονομικά προβλήματα της οικογένειας
11. Άλλο.....

17α. Η παραβατική συμπεριφορά των εφήβων επηρεάζονται από το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των γονέων τους;

1. ΝΑΙ 2. ΟΧΙ

17β. Αν ναι, η παραβατική συμπεριφορά των εφήβων επηρεάζονται από το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των γονέων τους, όταν αυτό είναι:

1. Χαμηλό
2. Μεσαίο
3. Υψηλό
4. Όλα τα επίπεδα

18α. Σύμφωνα με την εμπειρία σας ο σχολικός χώρος επηρεάζει την παραβατική συμπεριφορά των εφήβων;

1. ΝΑΙ 2. ΟΧΙ

18β. Αν ναι, ποιο/α από τα παρακάτω πιστεύετε ότι επηρεάζει αρνητικά την συμπεριφορά των εφήβων μέσα στο χώρο του σχολείου, έτσι ώστε να εμφανιστεί η παραβατική συμπεριφορά; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. Οι παρέες συνομηλίκων
2. Τα περιστατικά βίας
3. Η σχολική επίδοση
4. Η προώθηση του ανταγωνισμού
5. Η καλλιέργεια της εξατομικευμένης γνώσης και όχι η καλλιέργεια της ομαδικότητας.

19α. Κατά την γνώμη σας, τα ΜΜΕ συμβάλλουν στην εμφάνιση της παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων;

1. ΝΑΙ 2. ΟΧΙ

19β. Αν ναι, ποιο/α από τα παρακάτω συμβάλλουν στην εμφάνιση της παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. Αρνητικά πρότυπα της τηλεόρασης
2. Οι ειδήσεις
3. Οι ενημερωτικές εκπομπές
4. Τα έργα βίας που προβάλλονται

20. Ποιος ή ποιοι από τις παρακάτω κατηγορίες εφήβων θεωρείτε ότι θα μπορούσαν να αναπτύξουν την παραβατική συμπεριφορά; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. Οι γηγενείς έφηβοι
2. Οι έφηβοι οικονομικοί μετανάστες
3. Οι έφηβοι πρόσφυγες
4. Όλοι οι παραπάνω

21. Κατά την γνώμη σας, ποια ή ποιες από τις παρακάτω συνέπειες πιστεύετε ότι μπορεί να έχει στην μετέπειτα ζωή τους οι έφηβοι παραβάτες; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. Να μείνει άνεργος
2. Να εγκλειστεί σε κάποιο αναμορφωτήριο ή φυλακή
3. Να αντιμετωπίσει τα συζυγικά προβλήματα
4. Να εγκλειστεί σε κάποιο κέντρο απεξάρτησης
5. Να αυτοκτονήσει
6. Όλα τα παραπάνω

22. Πιστεύετε ότι σήμερα υπάρχει ενημέρωση - ευαισθητοποίηση των πολιτών με σκοπό την μείωση της παραβατικότητας των εφήβων; (κυκλώστε από το 1 έως το 5. Το 3 αντιπροσωπεύει την ουδέτερη στάση).

Πάρα πολύ 1 2 3 4 5 Καθόλου

23. Τα μέτρα πρόληψης που έχουν ληφθεί στην ελληνική πολιτεία, όσον αφορά την παραβατικότητα εφήβων θεωρείτε ότι είναι επαρκή;

1. ΝΑΙ
2. ΟΧΙ

23α. Αν ναι, για ποιον ή ποιους από τους παρακάτω λόγους θεωρείτε ότι τα μέτρα πρόληψης της παραβατικότητας των εφήβων είναι επαρκή; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. Γιατί υπάρχει ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών στα χρόνια των προπτυχιακών σπουδών
2. Γιατί υπάρχει ενημέρωση από τα ΜΜΕ
3. Γιατί λειτουργούν τα προγράμματα πρόληψης της παραβατικότητας
4. Γιατί υπάρχουν αρκετοί συμβουλευτικοί σταθμοί και επαρκείς υπηρεσίες πρόληψης και αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς
5. Όλα τα παραπάνω

23β. Αν όχι, για ποιον ή ποιους από τους παρακάτω λόγους θεωρείτε ότι τα μέτρα πρόληψης για τους εφήβους δεν είναι επαρκή; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. Γιατί δεν λειτουργούν τα προγράμματα πρόληψης της παραβατικότητας
2. Γιατί δεν υπάρχει ενημέρωση από τα ΜΜΕ
3. Γιατί δεν υπάρχουν αρκετοί συμβουλευτικοί σταθμοί και επαρκείς υπηρεσίες πρόληψης και αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς
4. Γιατί δεν υπάρχει η κατάλληλη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών στα χρόνια των προπτυχιακών σπουδών
5. Όλα τα παραπάνω

24.Ο έφηβος παραβάτης πρέπει να εγκλείεται σε κάποιο σωφρονιστικό ίδρυμα;

1. Συμφωνώ απόλυτα
2. Συμφωνώ
3. Διαφωνώ
4. Διαφωνώ απόλυτα

25. Ποιο/α από τα παρακάτω πιστεύετε ότι μπορούν να μειώσουν το φαινόμενο της παραβατικότητας στην ελληνική κοινωνία; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. Η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση των πολιτών
2. Τα κέντρα πρόληψης της παραβατικότητας
3. Η συμμετοχή των γονέων του εφήβου
σε ημερίδες-σεμινάρια συμβουλευτικού χαρακτήρα
4. Η συμμετοχή των γονέων του εφήβου σε σχολές γονέων
5. Συνεχής επιμόρφωση των δασκάλων όσον αφορά
την αντιμετώπιση της παραβατικότητας
6. Όλα τα παραπάνω
7. Άλλο

26. Κατά την γνώμη σας πιστεύετε ότι χρειάζεται να ανοίξουν νέες δομές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς;

1. ΝΑΙ
2. ΟΧΙ

26α. Αν ναι, ιεραρχήστε κατά σειρά προτεραιότητας από το 1 έως το 8 τις παρακάτω δομές που θεωρείτε ότι πρέπει να ανοίξουν (π.χ. 1=βασική προτεραιότητα, 2=δεύτερη προτεραιότητα, 3=Τρίτη προτεραιότητας κ.ο.κ.):

1. Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων
2. Φυλακές
3. Αναμορφωτήρια ανηλίκων
4. Επιμελητήρια ανηλίκων
5. Συμβουλευτικοί σταθμοί
6. Κέντρα πρόληψης
7. Σχολές γονέων
8. Άλλο.....

26β. Ποιον ή ποιους από τους παρακάτω στόχους πρέπει να έχουν οι υπηρεσίες που ασχολούνται με τη νεαρή παραβατική συμπεριφορά; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. Τη διδασκαλία κοινωνικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων των επαγγελματιών
2. Τη στήριξη των ανήλικων παραβατών καθώς και της οικογένειάς τους με στόχο την κοινωνική τους ένταξη
3. Την ανάπτυξη της αυτονομίας τους και της αυτοεκτίμησης των νεαρών παραβατών
4. Την ανάπτυξη της ικανότητας για διάλογο με σκοπό την επίλυση των προβλημάτων τους
5. Την εκμάθηση δεξιοτήτων προκειμένου οι έφηβοι να αντιστέκονται σε κακές συμπεριφορές και να θέτουν όρια
6. Την ανάπτυξη του ομαδικού πνεύματος
7. Όλα τα παραπάνω
8. Άλλο.....

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ - ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ- ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ

ΜΟΝΑΔΕΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗΣ ΝΕΟΤΗΤΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 1

Σκοπός

1. Οι Μονάδες Μέριμνας και Αγωγής Νεότητας αποβλέπουν στην παιδαγωγική και θεραπευτική αντιμετώπιση, καθώς και την επανεκπαίδευση νέων, με δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής ή νέων με παραβατική συμπεριφορά και επιδιώκουν την κοινωνική και επαγγελματική τους ανέλιξη.

Οι Μονάδες Μέριμνας και Αγωγής Νεότητας χρησιμοποιούνται, εφόσον έχουν εξαντληθεί όλες οι δυνατότητες παραμονής των νέων στο φυσικό, οικογενειακό και κοινωνικό τους περιβάλλον ή εφόσον το Δικαστήριο Ανηλίκων κρίνει ότι οι ψυχοκοινωνικές ανάγκες απαιτούν την εισαγωγή στις Μονάδες αυτές.

2. Ο όρος νέοι περιλαμβάνει ανηλίκους εφηβικής ηλικίας 14-18 ετών και νέους μετεφηβικής ηλικίας 19-21 ετών. Για τα παιδιά 7-13 χρονών αποκλείεται η εισαγωγή στις προβλεπόμενες από το άρθρο 13 παρ. 2 Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης.

Άρθρο 2

Ίδρυση Μονάδων

1. Οι Μονάδες Μέριμνας και Αγωγής Νεότητας υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης και διακρίνονται σε:

A. Μονάδες Πρόληψης και θεραπείας:

α) Κέντρα Παρατήρησης και Θεραπείας Παιδιών και Νέων

β) Στέγες Φιλοξενίας

γ) Στέγες Εργαζομένων και Μαθητευόμενων νέων

B. Μονάδες Αποκατάστασης:

α) Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης νέων

β) Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης εφήβων και μετεφήβων

2. Για τη διάγνωση, πρόληψη και θεραπεία της αποκλίνουσας συμπεριφοράς χρησιμοποιούνται εκτός από τις παραπάνω Μονάδες του Υπουργείου Δικαιοσύνης και άλλες συναφείς Υπηρεσίες και Ιδρύματα, όπως οι Ιατροπαιδαγωγικοί Σταθμοί και τα Παιδοψυχιατρικά Κέντρα των Γενικών νοσοκομείων, που υπάγονται στο Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, οι Στέγες των εταιριών προστασίας ανηλίκων, οι στέγες του οργανισμού απασχολήσεως εργατικού δυναμικού καθώς και τα κέντρα νεότητας.

3. Σε αυτές τις Μονάδες ή Υπηρεσίες παραπέμπονται από τον Δικαστή Ανηλίκων, στον οποίο απευθύνονται, είτε απ' ευθείας οι ίδιοι οι νέοι ή οι οικογένειες τους, είτε οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, η Αστυνομία και η Χωροφυλακή, καθώς και οι παραπάνω Μονάδες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΚΕΝΤΡΑ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Άρθρο 3

Σκοπός-Λειτουργία

1. Τα Κέντρα Παρατήρησης και θεραπείας παιδιών και νέων ιδρύονται στην Αττική και Θεσσαλονίκη με προοπτική ίδρυσης και σε άλλες πόλεις της χώρας. Τα Κέντρα αυτά ερευνούν την προσωπικότητα, το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον παραβατικών παιδιών, εφήβων και μετεφήβων, συντάσσουν σχετικώς εκθέσεις και εφαρμόζουν τα ενδεικνύμενα θεραπευτικά προγράμματα.
2. Λειτουργούν αφενός, ως Κέντρα ημέρας και αφετέρου, ως Κέντρα διανυκτέρευσης, με δυναμικότητα μέχρι 30 κρεβάτια το καθένα.

Άρθρο 4

Εισαγωγή-Παραπομπή

1. Όσοι παραπέμπονται για παρατήρηση, είτε επισκέπτονται τα κέντρα ημέρας, είτε διαμένουν ως εσωτερικοί με καθεστώς ημιελεύθερης διαβίωσης, από 1 ημέρα μέχρι 4 βδομάδες και σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να παρατηθεί μέχρι 3 μήνες.
2. Τα παιδιά και οι νέοι με έντονα ψυχοκοινωνικά και μάλιστα οικογενειακά προβλήματα, υποβάλλονται σε συστηματική, εντατική θεραπεία, διάρκειας 3-24 μηνών, εντασσόμενοι είτε σε εξωτερικά θεραπευτικά προγράμματα είτε σε προγράμματα που απαιτούν ημιελεύθερη διαβίωση.
3. Όσοι έχουν προβλήματα χρήσης τοξικών ουσιών, όπως ναρκωτικών ή αλκοόλης ή εξάρτησης από αυτές εισάγονται σε ειδικό και αυτόνομο τμήμα των λειτουργούντων Κέντρων αποτοξίνωσης και θεραπείας.
4. Οι ανήλικοι στους οποίους επιβάλλονται θεραπευτικά μέτρα, εισάγονται είτε σε ειδικά θεραπευτήρια ανηλίκων είτε σε ειδικό και αυτόνομο τμήμα, το οποίο θα λειτουργεί στα υπάρχοντα Δημόσια Ψυχιατρεία.

Άρθρο 5

Στελέχωση

1. Τα Κέντρα Παρατήρησης και Θεραπείας στελεχώνονται από 1 διευθυντή-Ψυχίατρο, κατά προτίμηση παιδοψυχίατρο, 1-2 παιδοψυχιάτρους, 1-2 ψυχολόγους, 2-4 κοινωνικούς λειτουργούς, 4-5 ειδικά εκπαιδευμένους νοσοκόμους ή νοσοκόμες και το απαραίτητο διοικητικό εκπαιδευτικό και βοηθητικό προσωπικό.
2. Τα παραπάνω στελέχη βοηθούνται από εκπαιδευόμενους των αντιστοίχων ειδικοτήτων.

ΣΤΕΓΕΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Άρθρο 6

Σκοπός-Λειτουργία

1. Οι Στέγες Φιλοξενίας είναι ανοικτές Μονάδες διαβίωσης, που λειτουργούν ως Σταθμοί Πρώτων Κοινωνικών Βοηθειών. Παρέχουν προσωρινή στέγη και διατροφή, χωριστά σε παιδιά και νέους ή νέες, ηλικίας έως 19 ετών, που έχουν αποκοπεί από την οικογένεια τους ή που βρίσκονται για οποιοδήποτε λόγο σε σοβαρό και άμεσο κίνδυνο εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς.
2. Οι Στέγες Φιλοξενίας ιδρύονται στις μεγάλες πόλεις της χώρας όπως Αθήνα, Πειραιά, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Λάρισα, Ηράκλειο και Ρόδο.

Άρθρο 7

Εισαγωγή-Παραμονή

1. Στις Στέγες Φιλοξενίας εισάγονται παιδιά και νέοι είτε με απόφαση της Κοινωνικής Υπηρεσίας της Στέγης, όταν ο ανήλικος καταφεύγει μόνος του ή με Πράξη του Δικαστή Ανηλίκων του τόπου λειτουργία στην Στέγη.
2. Τα παιδιά και οι νέοι διαμένουν στις Στέγες με τη θέληση τους 1 έως 30 ημέρες με δυνατότητα παράτασης της διαμονής τους, σε ειδικές περιπτώσεις, μέχρι 60 ημέρες.

Άρθρο 8

Στελέχωση

Οι Στέγες Φιλοξενίας παιδιών και νέων δυναμικότητας μέχρι 20 θέσεων, στελεχώνονται από 1 Διευθυντή, 2 Κοινωνικούς λειτουργούς, 3-4 Παιδονόμους, 1 μάγειρα και 1 καθαρίστρια.

ΣΤΕΓΕΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΝΕΩΝ

Άρθρο 9

Σκοπός-Λειτουργία

1. Οι Στέγες Εργαζομένων και Μαθητευόμενων νέων είναι ανοικτές Μονάδες επιβλεπόμενης διαβίωσης, που λειτουργούν ως οικοτροφεία. Παρέχουν κοινωνική φροντίδα, στέγη και διατροφή σε νέους ηλικίας 13-19 χρονών, που βρίσκονται σε σοβαρό και άμεσο κίνδυνο εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς, οι οποίοι εργάζονται ή σπουδάζουν εκτός των Στεγών.
2. Οι Στέγες αυτές ιδρύονται στις μεγάλες πόλεις της χώρας όπως, Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο και Βόλο.

Άρθρο 10

Εισαγωγή-Παραμονή

1. Στις Στέγες Εργαζομένων και Μαθητευόμενων νέων εισάγονται νέοι, ύστερα από απόφαση του Δικαστηρίου ή του Δικαστή Ανηλίκων, στον οποίο απευθύνονται διάφορες υπηρεσίες όπως, τα Μαθητικά ή Εργασιακά Συμβούλια, οι Στέγες Φιλοξενίας, τα Κέντρα Παρατήρησης και θεραπείας, η Αστυνομία, η Χωροφυλακή, οι Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης νέων, καθώς και τα Ιατροπαιδαγωγικά Κέντρα.
2. Οι νέοι παραμένουν στις στέγες τουλάχιστον για 6 μήνες και σε εξαιρετικές περιπτώσεις ο χρόνος παραμονής τους μπορεί να συντμηθεί ή αυξηθεί με απόφαση του Δικαστηρίου Ανηλίκων, ύστερα από εισήγηση της Κοινωνικής Υπηρεσίας της Στέγης ή και αιτήσεως του νέου ή των νόμιμων εκπροσώπων του.

Άρθρο 11

Στελέχωση

Οι Στέγες Εργαζομένων και Μαθητευόμενων νέων, δυναμικότητας μέχρι 40 θέσεων, διοικούνται από 1 Διευθυντή- Διοικητικό υπάλληλο, για

τη λειτουργία της Στέγης, 1 ψυχολόγο, 3 κοινωνικούς λειτουργούς, υπεύθυνους για την εν γένει μεταχείριση των νέων και την εκτέλεση των προγραμμάτων μαθητείας τους, 6 παιδονόμους και το απαραίτητο διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό.

ΜΟΝΑΔΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΝΕΩΝ

Άρθρο 12

Σκοπός-Λειτουργία

1. Οι Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης νέων ημιελεύθερης διαβίωσης αποβλέπουν στη διαπαιδαγώγηση και την κοινωνική επανεκπαίδευση νέων ηλικίας από 14-19 χρονών, με κατάλληλα μέσα θεραπείας, εκπαίδευσης και επαγγελματικής αποκατάστασης και λειτουργούν για τα αγόρια και τα κορίτσια
2. Οι πιο πάνω Μονάδες ιδρύονται αρχικά στην Αττική και την περιοχή Θεσσαλονίκης και σε άλλες περιοχές ανάλογα τις ανάγκες.

Άρθρο 13

Εισαγωγή

1. Στις Μονάδες αυτές εισάγονται νέοι, για τους οποίους κρίνεται από το Δικαστήριο Ανηλίκων κατάλληλη μια τέτοια εισαγωγή: α) όταν επιβάλλεται μέτρο εισαγωγής σε Μονάδα Κοινωνικής Αποκατάστασης νέων ημιελεύθερης διαβίωσης, β) όταν μετατρέπεται άλλο μέτρο του Δικαστηρίου Ανηλίκων σε μέτρο εισαγωγής σε Μονάδα Κοινωνικής Αποκατάστασης νέων ημιελεύθερης διαβίωσης, γ) με πράξη του Δικαστή Ανηλίκων, μετά από εισήγηση άλλων Μονάδων Μέριμνας και Αγωγής Νεότητας και έκθεση του Επιμελητή Ανηλίκων σε κάθε περίπτωση, που υπάρχει σοβαρός και άμεσος κίνδυνος εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς. Η εισαγωγή γίνεται μετά από έκθεση του Κέντρου Παρατήρησης, στο οποίο παραπέμπονται οι νέοι.
2. Στις Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης νέων ημιελεύθερης διαβίωσης δεν εισάγονται:
 - α) παιδιά 7-13 ετών
 - β) όσοι έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος ηλικίας

γ)όσοι έχουν εκτίσει ποινικό σωφρονισμό και παράλληλα έχει επιβληθεί σε αυτούς εισαγωγή σε Μονάδα Κοινωνικής Αποκατάστασης νέων ημιελεύθερης διαβίωσης. Σε αυτήν την περίπτωση το μέτρο αίρεται ή μετατρέπεται μετά από πρόταση του Εισαγγελέα.

Άρθρο 14

Μεταχείριση

1. Η μεταχείριση γίνεται κατά κανόνα με το σύστημα της ημιελεύθερης διαβίωσης, αλλά δεν αποκλείεται, ύστερα από αιτιολογημένη απόφαση του Επιστημονικού Συμβουλίου, ο περιορισμός ή και ο αποκλεισμός της διαβίωσης αυτής, για όσο χρόνο κρίνεται απαραίτητο, εάν τούτο επιβάλλεται για λόγους παιδαγωγικής ή ασφάλειας.
2. Ως ημιελεύθερη διαβίωση εννοείται η διαβίωση του ανήλικου μέσα και έξω από τη Μονάδα. Η έξω από τη μονάδα διαβίωση προσδιορίζεται κατά τόπο, χρόνο και δραστηριότητα από την ανάγκη εκπαιδευτικής, επαγγελματικής εκπαίδευσης του ανήλικου και της κοινωνικής του επανένταξης.
3. Οι νέοι για τους οποίους περιορίζεται ή αποκλείεται η ημιελεύθερη διαβίωση, εκπαιδεύονται και εργάζονται μέσα στις Μονάδες.
4. Το επιστημονικό συμβούλιο μπορεί να επανέρχεται περιοδικά επί της αποφάσεως περιορισμού ή αποκλεισμού της ημιελεύθερης διαβίωσης, εάν κρίνει ότι ο ανήλικος παρέχει τα εχέγγυα αποδοτικής σε ημιελεύθερης διαβίωσης εκτός της Μονάδας.

Άρθρο 15

Στους νέους που διαβιούν στις Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης νέων ημιελεύθερης διαβίωσης δεν επιβάλλονται άλλες κυρώσεις ή πειθαρχικές ποινές εκτός από τις παρακάτω:

- α) επίπληξη
- β) περιορισμός παρακολούθησης προγραμμάτων ψυχαγωγίας και
- γ) περιορισμός των αδειών εξόδου ψυχαγωγίας.

Άρθρο 16

Παραμονή

1. Οι νέοι παραμένουν στις Μονάδες αυτές τουλάχιστον για 6 μήνες. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί το Δικαστήριο Ανηλίκων να μειώσει το χρόνο παραμονής ή να παραπέμψει σε άλλες Μονάδες, μετά από έκθεση του επιστημονικού συμβουλίου.
2. Κάθε 6 μήνες το αργότερο ο Διευθυντής της Μονάδας διαβιβάζει έκθεση, σχετικά με την εξέλιξη των νέων, του επιστημονικού συμβουλίου στο Δικαστήριο Ανηλίκων, το δε Δικαστήριο αποφασίζει για τη μετατροπή ή άρση του μέτρου, που έχει επιβληθεί.

Άρθρο 17

Εκπαίδευση

1. Στις μονάδες αυτές παρέχεται στοιχειώδης και γυμνασιακή εκπαίδευση με μέριμνα του Υπουργείου Παιδείας. Σε καμία περίπτωση δεν είναι δυνατόν να χαρακτηρισθούν τα λειτουργούντα στις Μονάδες σχολεία μας ειδικά.
2. Στις Μονάδες αυτές παρέχονται πρακτικές επαγγελματικές γνώσεις με εργαστήρια και εκπαίδευση, όπως ξυλουργικής, τυπογραφείου, κομμωτηρίου, ραφείου, κεντηστηρίου, πλεκτηρίου, κεραμικής κ.λπ.
3. Τα χρησιμοποιούμενα κάθε φορά φύσεως υλικά των εργαστηρίων παρέχονται από το Κράτος, η δε χρήση τους, σύμφωνα με τον προορισμό τους από τους τροφίμους ανηλίκους, βεβαιώνεται από τη Διεύθυνση, άνευ άλλης αποδόσεως λογαριασμού.

Άρθρο 18

Περίθαλψη

1. Στους νέους παρέχεται πλήρης και τακτική ιατρική παρακολούθηση και περίθαλψη. Η παρακολούθηση γίνεται μέσα στις Μονάδες από ειδικούς γιατρούς των Μονάδων ή και εξωτερικούς κατ' επίσκεψη. Η περίθαλψη παρέχεται στα ειδικά για την κάθε περίπτωση, Κρατικά Νοσηλευτικά Ιδρύματα και τα Κέντρα Υγείας και λαμβάνεται Πρόνοια για την ολοκλήρωση της θεραπείας και τη παραμονή των ανηλίκων στο Νοσηλευτικό ίδρυμα.
2. Κατά την διάρκεια της νοσηλείας τους οι νέοι τελούν σε αναρρωτική άδεια, η οποία χορηγείται από τη Διεύθυνση της Μονάδας.

Άρθρο 19

Άδειες

1. Το Επιστημονικό Συμβούλιο της Μονάδας χορηγεί στον ανήλικο άδειες απουσίας από τη Μονάδα, κυρίως για διακοπές, επισκέψεις της οικογένειας του ή για άλλο λόγο, κρινόμενο σε κάθε περίπτωση ξεχωριστά. Οι παραπάνω άδειες δεν μπορούν να υπερβούν τις 20 μέρες και σε έκτατες περιπτώσεις του ένα μήνα. Οι καλοκαιρινές διακοπές διαρκούν όσο οι σχολικές.
2. Σε κάθε περίπτωση το Επιστημονικό Συμβούλιο της Μονάδας μπορεί να αποφασίσει την παραμονή των νέων εκτός των Μονάδων, με σκοπό την κοινωνική τους επανένταξη, αρχικά έξι μήνες και εφόσον η εξέλιξη είναι ικανοποιητική, για 6 ακόμη μήνες.
3. Κατά το διάστημα της παραμονής τους εκτός των Μονάδων έχουν τη συμπαράσταση και βοήθεια της Κοινωνικής Υπηρεσίας των Μονάδων ή των επιμελητών ανηλίκων της έδρας, όπου βρίσκεται ο ανήλικος.

Άρθρο 20

Γονική Μέριμνα

Με την εισαγωγή του νέου στις Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης νέων ημιελεύθερης διαβίωσης αναστέλλεται η γονική μέριμνα και ασκείται από τη Διευθυντή της Μονάδας, κατά το χρόνο παραμονής του ανηλίκου σ' αυτήν, για όσα θέματα αφορούν τη διαπαιδαγώγηση, την εκπαίδευση και την επαγγελματική απασχόληση του ανηλίκου.

Άρθρο 21

Στελέχωση

1. Οι Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης νέων ημιελεύθερης διαβίωσης δυναμικότητας μέχρι 50 θέσεων, στελεχώνονται 1 Διευθυντή, 1 ψυχολόγο, 4-6 κοινωνικούς λειτουργούς, 12 παιδονόμους, το αναγκαίο προσωπικό για προεπαγγελματική απασχολησιοθεραπεία και το απαραίτητο διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό.
2. Ο Διευθυντής της Μονάδας επιλέγεται μεταξύ εκείνων, που υπηρετούν ήδη στο Υπουργείο Δικαιοσύνης ή που προσλαμβάνονται ειδικά

για τις θέσεις αυτές. Ως προσόντα ορίζονται πτυχίο Εγκληματολογίας, Ψυχιατρικής, ψυχολογίας, Νομικής, Π.Α.Σ.Π.Ε, Κοινωνιολογίας και Κοινωνικής εργασίας και επιπλέον ειδίκευση σε θέματα ή Ιδρύματα μεταχείρισης ανηλίκων και κατάλληλη προσωπικότητα για το έργο τούτο, διαπιστούμενη από Επιτροπή επιλογής.

3. Το Επιστημονικό Συμβούλιο της Μονάδας απαρτίζεται από το Διευθυντή, τον ψυχολόγο, τον προϊστάμενο της κοινωνικής υπηρεσίας και τον κοινωνικό λειτουργό υπεύθυνο για τη συγκεκριμένη περίπτωση.

ΜΟΝΑΔΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΕΦΗΒΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΕΦΗΒΩΝ

Άρθρο 22

Σκοπός

1. Οι Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης εφήβων και μετεφήβων αποβλέπουν στη διαπαιδαγώγηση και αναμόρφωση εφήβων και μετεφήβων ηλικίας 14-21 ετών, με όλα τα κατάλληλα μέσα, κυρίως εκπαίδευση σχολική και επαγγελματική και εργασία.
2. Οι Μονάδες αυτές ιδρύονται στην περιοχή της Αττικής, Μαγνησίας και σε άλλες περιοχές ανάλογα τις ανάγκες.

Άρθρο 23

Εισαγωγή

1. Στις Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης εφήβων και μετεφήβων εισάγονται έφηβοι και μετέφηβοι, στους οποίους επιβάλλεται ποινικός σωφρονισμός ή φυλάκιση.
2. Οι υπόδικοι ανήλικοι κρατούνται κατά κανόνα σε χωριστά τμήματα των Μονάδων Κοινωνικής Αποκατάστασης εφήβων και μετεφήβων, σε εξαιρετικές δε περιπτώσεις στο κλειστό τμήμα των Μονάδων Κοινωνικής Αποκατάστασης νέων ημιελεύθερης διαβίωσης ή στο κέντρο παρατήρησης.
3. Σε περίπτωση, που ο νέος εισάγεται για πρώτη φορά στις Μονάδες αυτές, παραπέμπεται στο Κέντρο Παρατήρησης, αν δεν υπάρχει γι' αυτόν προηγούμενη έκθεση ή η νέα κρίνεται αναγκαία.

Άρθρο 24

Μεταχείριση

1. Η μεταχείριση στις Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης εφήβων και μετεφήβων γίνεται σε χωριστά Καταστήματα για τους εφήβους ηλικίας 14-17 ετών, από τους μετεφήβους και χωριστά για τα αγόρια και τα κορίτσια, κατά προτίμηση σε αγροκτήματα ή άλλα κατάλληλα οικήματα.
2. Σε ανηλίκους με καλή προσαρμογή και επίδοση στα μαθήματα και την εργασία επιτρέπεται η τμηματική έκτιση του ποινικού σωφρονισμού καθώς και η άδεια εξόδου.
3. Τμηματική έκτιση του ποινικού σωφρονισμού είναι η δυνατότητα της παραμονής του νέου έξω από τη Μονάδα, για όσο χρονικό διάστημα κρίνεται σκόπιμο, για παρακολούθηση μαθημάτων, συμμετοχή στις εξετάσεις ή σε άλλες δραστηριότητες, οι οποίες συντελούν στην κοινωνική του προσαρμογή.
4. Η Τμηματική έκτιση του ποινικού σωφρονισμού γίνεται με πράξη του Δικαστή Ανηλίκων της περιφέρειας που βρίσκεται η Μονάδα μετά από αιτιολογημένη πρόταση του Επιστημονικού Συμβουλίου.
5. Ο χρόνος παραμονής έξω από τη Μονάδα υπολογίζεται ως χρόνος έκτισης του ποινικού σωφρονισμού, εφόσον ο νέος κατά τη διάρκεια της

ελεύθερης διαβίωσης, επιδεικνύει καλή διαγωγή, μετά από εισήγηση του υπεύθυνου για την περίπτωση Κοινωνικού Λειτουργού της Μονάδας, ο οποίος παρακολουθεί την περίπτωση. Εάν ο νέος διαμένει σε περιοχή, που δεν λειτουργούν Μονάδες, την ευθύνη για την παρακολούθηση έχει ο Επιμελητής Ανηλίκων του τόπου διαμονής του νέου, ο οποίος συνεργάζεται με τη Μονάδα.

Άρθρο 25

Κυρώσεις

Σε ανήλικους δυσπροσάρμοστους στο πρόγραμμα της Μονάδας, είναι δυνατή η στέρηση δικαιωμάτων η επιβολή κυρώσεων, όταν οι ανήλικοι θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο τον εαυτό τους ή τους άλλους ή δυσχεραίνουν την ομαλή λειτουργία της Μονάδας.

Οι κυρώσεις αυτές είναι: α) επίπληξη, β) περιορισμός παρακολούθησης προγραμμάτων ψυχαγωγίας, γ) περιορισμός των αδειών εξόδου ψυχαγωγίας, δ) προσωρινή διακοπή του ευεργετικού υπολογισμού των ημερών εργασίας, ε) προστατευτικός περιορισμός.

Η πρώτη και η δεύτερη κύρωση επιβάλλεται από τον Διευθυντή της Μονάδας. Όλες οι άλλες επιβάλλονται από το Επιστημονικό Συμβούλιο. Ο προστατευτικός περιορισμός δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερος από πέντε ημέρες και εκτελείται σε χώρο υγιεινό και κατάλληλα διαμορφωμένο, τηρούμενων και των εγγυήσεων του Σωφρονιστικού Κώδικα.

Άρθρο 26

Επιστημονικό Συμβούλιο

1. Στις Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης εφήβων και μετεφήβων λειτουργεί Επιστημονικό Συμβούλιο, το οποίο απαρτίζεται από το Διευθυντή, τον ιατρό-ψυχολόγο, τον προϊστάμενο της κοινωνικής υπηρεσίας και τον κοινωνικό λειτουργό-υπεύθυνο για τη συγκεκριμένη περίπτωση.
2. Το Συμβούλιο αυτό είναι αρμόδιο να προτείνει με αιτιολογημένη έκθεση την τμηματική έκτιση του ποινικού σωφρονισμού και να αποφασίζει για α) την τοποθέτηση σε εργασία ανάλογα με την περίπτωση, β) την χορήγηση αδειών εξόδου, γ) την στέρηση προνομίων, δ) την επιβολή

κυρώσεων, ύστερα από εισήγηση του αρμόδιου οργάνου και ε) κάθε άλλη περίπτωση σχετική με τη διαβίωση, εξέλιξη και αποκατάσταση των νέων. Το Συμβούλιο προκειμένου να αποφασίσει καλεί σε ακρόαση τον ενδιαφερόμενο. Για την τοποθέτηση σε εργασία ή σε επαγγελματική απασχόληση του ανηλίκου, συμμετέχει στο Επιστημονικό Συμβούλιο ο υπεύθυνος της εργασίας ή της επαγγελματικής απασχόλησης των ανηλίκων.

Άρθρο 27

Στελέχωση

1. Οι Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης εφήβων και μετεφήβων είναι δυναμικότητας μέχρι 50 θέσεων, εκτός αν λειτουργούν σε αγροτικές περιοχές, οπότε μπορεί να είναι μέχρι εκατό θέσεων.
2. Στελεχώνονται από 1 διευθυντή, 1 ψυχολόγο, 4-6 κοινωνικούς λειτουργούς, προσωπικό επίβλεψης, το αναγκαίο προσωπικό για επαγγελματική-εκπαιδευτική απασχολησιοθεραπεία και το απαραίτητο διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό.
3. Ο διευθυντής επιλέγεται όπως και στις Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης νέων ημιελεύθερης διαβίωσης, για τις οποίες ομιλούν τα άρθρα 12-21.
4. Το προσωπικό επίβλεψης κατά προτίμηση να είναι απόφοιτοι λυκείου, ειδικά εκπαιδευόμενοι για τις Μονάδες και να συμμετέχουν σε περιοδικά επιμορφωτικά σεμινάρια. Το προσωπικό επίβλεψης αποκλείεται να προέρχεται από το προσωπικό φύλαξης των φυλακών.

Άρθρο 28

Μεταβατικές Διατάξεις

1. Οι Μονάδες Μέριμνας και Αγωγής Νεότητας που προβλέπονται στο Νόμο αυτό ιδρύονται με Προεδρικό Διάταγμα, που εκδίδονται μέσα σε 6 μήνες από τη δημοσίευση του παρόντος Νόμου.
2. Παρόμοιες Μονάδες μπορεί να ιδρύονται από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, εκτός από τις Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης εφήβων και μετεφήβων. Στις Μονάδες αυτές θα παρέχεται άδεια λειτουργίας και θα εποπτεύονται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης.

3. Αποκλείεται η ίδρυση ή λειτουργία των πιο πάνω ή παρόμοιων Μονάδων από την ιδιωτική πρωτοβουλία.
4. Μέχρι της ιδρύσεως των Κέντρων Παρατήρησης που προβλέπονται από τα άρθρα 3-5 του παρόντος νόμου, την εργασία αυτών αναλαμβάνουν τα Κέντρα Ψυχικής Υγείας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας. Για την εισαγωγή των νέων στις Μονάδες μέχρι της ιδρύσεως των Κέντρων Παρατήρησης και ελλείψει των Κέντρων Ψυχικής Υγείας θα γνωματεύσουν ειδικοί γιατροί.
5. Όπου λειτουργούν στέγες των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων εντάσσονται στο πρόγραμμα των Μονάδων Μέριμνας και Αγωγής Νεότητας.
6. Όπου προβλέπεται σχολική εκπαίδευση το έργο αυτό αναλαμβάνουν τα Δημόσια Σχολεία της περιοχής της Μονάδας, αποκλειόμενου του χαρακτηρισμού ή δημιουργίας ειδικών σχολείων μέσα στις Μονάδες.
7. Τα Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων και τα Σωφρονιστικά Καταστήματα Ανηλίκων, που λειτουργούν ήδη, αναδιοργανώνονται και μετονομάζονται, σύμφωνα με τις ειδικές διατάξεις του παρόντος νόμου.
8. Όπου ο ποινικός κώδικας αναφέρει αναμορφωτικό μέτρο εισαγωγής σε Ίδρυμα, εννοείται η εισαγωγή σε Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης νέων ημιελεύθερης διαβίωσης και όπου αναφέρει ποινικό σωφρονισμό εννοείται η εισαγωγή σε Μονάδες Κοινωνικής Αποκατάστασης εφήβων και μετεφήβων.
9. Οι μετακινήσεις του ανηλίκου σχετικά με την εκδίκαση της υποθέσεως του και την εκτέλεση της αποφάσεως γίνεται από ειδικά εκπαιδευμένα όργανα ασφάλειας κατά τρόπο που να μη προκαλεί τραυματικές εμπειρίες στον ανήλικο.
10. Με Προεδρικά Διατάγματα θα καθοριστούν οι Κανονισμοί λειτουργίας των προβλεπόμενων στον παρόντα νόμο Μονάδων και Κέντρων.

Άρθρο 29

Καταργούμενες Διατάξεις

Από την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού ο Α.Ν.2724/40 «περί οργανώσεως και λειτουργίας αναμορφωτικών καταστημάτων ανηλίκων»

εκτός των διατάξεων του άρθρου 12, όπως και κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη αντίθετη με το νόμο αυτό καταργείται.

Άρθρο 30

Τελική Διάταξη

Η ισχύς του νόμου αυτού αρχίζει από τη δημοσίευση του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, όπου δεν ορίζεται διαφορετικά.

Αθήνα 1984

9. Οι μετακινήσεις του ανηλίκου σχετικά με την εκδίκαση της υποθέσεως του και την εκτέλεση της αποφάσεως γίνεται από ειδικά εκπαιδευμένα όργανα ασφάλειας κατά τρόπο που να μη προκαλεί τραυματικές εμπειρίες στον ανήλικο.

10. Με Προεδρικά Διατάγματα θα καθοριστούν οι Κανονισμοί λειτουργίας των προβλεπόμενων στον παρόντα νόμο Μονάδων και Κέντρων.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ (ΑΡΘΡΑ 121-133 Π.Κ.)

Άρθρο 121

1. Στο κεφάλαιο αυτό με τον όρο ανήλικοι νοούνται αυτοί που, κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, έχουν ηλικία μεταξύ του ογδού και του δεκάτου ογδού έτους της ηλικίας τους συμπληρωμένων.

2. Οι ανήλικοι υποβάλλονται σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή σε ποινικό σωφρονισμό σύμφωνα με τις διατάξεις των επόμενων άρθρων, ΑΝΤΙΚ. ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡ.2 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν. 3189/03, ΦΕΚ 243 Α'.

Άρθρο 122, Αναμορφωτικά μέτρα

1. Αναμορφωτικά μέτρα είναι: α) η επίπληξη του ανήλικου, β) η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανήλικου στους γονείς ή στους επιτρόπους του, γ) η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια, δ) η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε ιδρύματα ανηλίκων ή σε επιμελητές ανηλίκων, ε) η συνδιαλλαγή μεταξύ ανήλικου δράστη και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης, στ) η αποζημίωση του θύματος ή κατ' άλλον τρόπο άρση ή

μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο, ζ) η παροχή κοινωφελούς εργασίας από τον ανήλικο, η) η παρακολούθηση από τον ανήλικο κοινωνικών και ψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς, θ) η φοίτηση του ανηλίκου σε σχολές επαγγελματικής ή άλλης εκπαίδευσης ή κατάρτισης, ι) η παρακολούθηση από τον ανήλικο ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής, ια) η ανάθεση της εντατικής επιμέλειας και επιτήρησης του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε επιμελητές ανηλίκων και ιβ) η τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής.

2. Σε κάθε περίπτωση ως πρόσθετο αναμορφωτικό μέτρο μπορεί να επιβληθούν επιπλέον υποχρεώσεις που αφορούν τον τρόπο ζωής του ανηλίκου ή τη διαπαιδαγώγησή του. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να επιβληθούν δύο ή περισσότερα από τα μέτρα που προβλέπονται στις περιπτώσεις α' έως και ια' της προηγούμενης παραγράφου.

3. Στην απόφαση του δικαστηρίου ορίζεται η μέγιστη διάρκεια του αναμορφωτικού μέτρου, ΑΝΤΙΚ. ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡ.3 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν. 3189/03, ΦΕΚ 243 Α'.

Άρθρο 123, Θεραπευτικά μέτρα

1. Αν η κατάσταση του ανηλίκου απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση, ιδίως αν πάσχει από ψυχική ασθένεια ή τελεί σε νοσηρή διατάραξη των πνευματικών του λειτουργιών ή από οργανική νόσο ή κατάσταση που του δημιουργεί σοβαρή σωματική δυσλειτουργία ή του έχει γίνει έξη η χρήση οιοπνευματωδών ποτών ή ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να την αποβάλλει με τις δικές του δυνάμεις ή εμφανίζει ανώμαλη καθυστέρηση στην πνευματική και την ηθική του ανάπτυξη, το δικαστήριο διατάσσει: α) την ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς, στους επιτρόπους του ή στην ανάδοχη οικογένεια, β) την ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρίες ή σε επιμελητές ανηλίκων, γ) την παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος από τον ανήλικο και δ) την παραπομπή του ανηλίκου σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να επιβληθούν

τα μέτρα που προβλέπονται στις περιπτώσεις α' και β' σε συνδυασμό με το μέτρο που προβλέπεται στην περίπτωση γ'.

2. Τα θεραπευτικά μέτρα διατάσσονται ύστερα από προηγούμενη διάγνωση και γνωμοδότηση από εξειδικευμένη ομάδα ιατρών, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών, οι οποίοι κατά περίπτωση υπάγονται σε Μονάδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης ή σε ιατρικά κέντρα υγείας ή κρατικά νοσηλευτικά ιδρύματα.

3. Αν ο ανήλικος είναι χρήστης ναρκωτικών και αν η χρήση του έχει γίνει έξη και δεν μπορεί να την αποβάλλει με τις δικές του δυνάμεις, το δικαστήριο πριν επιβάλλει θεραπευτικά μέτρα που προβλέπονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου διατάσσει ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη και εργαστηριακή εξέταση, σύμφωνα με το άρθρο 13 παράγραφος 2 του Ν. 1729/1987, ΑΝΤΙΚ. ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡ.4 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν. 3189/03, ΦΕΚ 243 Α'.

Άρθρο 124, Μεταβολή ή άρση μέτρων

1. Το δικαστήριο που δίκασε μπορεί οποτεδήποτε να αντικαταστήσει τα αναμορφωτικά μέτρα που επέβαλε με άλλα, αν το κρίνει αναγκαίο. Αν τα μέτρα εκπλήρωσαν το σκοπό τους, τα αίρει.

2. Το ίδιο μπορεί να πράξει και για τα θεραπευτικά μέτρα, ύστερα από γνωμοδότηση σύμφωνα με το άρθρο 123 παρ.2.

3. Το δικαστήριο αντικαθιστά τα αναμορφωτικά μέτρα με θεραπευτικά, ύστερα από γνωμοδότηση, σύμφωνα με το άρθρο 123 παράγραφος 2.

4. Η συνδρομή των προϋποθέσεων αντικατάστασης ή άρσης των αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων ελέγχεται από το δικαστήριο το αργότερο μετά την πάροδο ενός έτους από την επιβολή τους, ΑΝΤΙΚ. ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡ.5 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν. 3189/03, ΦΕΚ 243 Α'.

Άρθρο 125, Διάρκεια μέτρων

1. Τα αναμορφωτικά μέτρα που επέβαλε το δικαστήριο παύουν αυτοδικαίως όταν ο ανήλικος συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας. Το δικαστήριο μπορεί, με ειδικά αιτιολογημένη απόφασή του, να

παρατείνει τα μέτρα, το πολύ μέχρι τη συμπλήρωση του εικοστού πρώτου έτους της ηλικίας του ανηλίκου.

2. Τα θεραπευτικά μέτρα επιτρέπεται να παραταθούν και μετά το δέκατο όγδοο έτος, ύστερα από γνωμοδότηση, σύμφωνα με το άρθρο 123 παρ. 2, το πολύ μέχρι τη συμπλήρωση του εικοστού πρώτου έτους της ηλικίας του ανηλίκου, ΑΝΤΙΚ. ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡ.6 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν. 3189/03, ΦΕΚ 243 Α'.

Άρθρο 126, Ανήλικοι ποινικώς ανεύθυνοι

1. Η αξιόποινη πράξη που τελέστηκε από ανήλικο οκτώ έως δεκατριών ετών δεν καταλογίζεται σε αυτόν.

2. Σε ανήλικο που τέλεσε αξιόποινη πράξη χωρίς να έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα.

3. Σε ανήλικο που τέλεσε αξιόποινη πράξη και έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του επιβάλλονται αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, αν δεν υπάρχει περίπτωση να υποβληθεί ο ανήλικος σε ποινικό σωφρονισμό κατά το επόμενο άρθρο, ΑΝΤΙΚ. ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡ.7 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν. 3189/03, ΦΕΚ 243 Α'.

Άρθρο 127, Ανήλικοι ποινικώς υπεύθυνοι

1. Αν το δικαστήριο ερευνώντας τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την όλη προσωπικότητα του ανηλίκου που έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του κρίνει ότι είναι αναγκαίος ο ποινικός σωφρονισμός του για να συγκρατηθεί υπό την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων, τον καταδικάζει σε περιορισμό σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων.

2. Στην απόφαση του δικαστηρίου ορίζεται επακριβώς ο χρόνος παραμονής του ανηλίκου στο κατάστημα αυτό σύμφωνα με το άρθρο 54, ΑΝΤΙΚ. ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡ.8 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν. 3189/03, ΦΕΚ 243 Α'.

Άρθρο 128, Πταίσματα ανηλίκων

Αν η πράξη που τέλεσε ο ανήλικος συνιστά πταίσμα, εφαρμόζονται μόνο τα αναμορφωτικά μέτρα υπό στοιχεία α', β' και ι' της παραγράφου 1 του

άρθρου 122, ΑΝΤΙΚ. ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡ.9 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν. 3189/03, ΦΕΚ 243 Α'.

Άρθρο 129, Απόλυση υπό όρο

1. Με την λήξη του ημίσεως της ποινής του περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων, η οποία έχει επιβληθεί, το δικαστήριο απολύει τον ανήλικο, κατά τα οριζόμενα παρακάτω. Στην απόφαση για την απόλυση υπό όρο ορίζεται ο χρόνος της δοκιμασίας, που δεν μπορεί να υπερβαίνει το υπόλοιπο της ποινής.

2. Η απόλυση υπό όρο χορηγείται οπωσδήποτε, εκτός αν κριθεί με ειδική αιτιολογία ότι η διαγωγή του ανηλίκου κατά την έκτιση της ποινής καθιστά απολύτως αναγκαία τη συνέχιση της κράτησης του, για να αποτραπεί η τέλεση από αυτόν νέων αξιόποινων πράξεων. Για τη χορήγηση της υπό όρο απόλυσης η διεύθυνση του καταστήματος στο οποίο κρατείται ο ανήλικος υποβάλλει αίτηση μαζί με την έκθεση της κοινωνικής υπηρεσίας του καταστήματος μόλις συμπληρωθεί η έκτιση του ημίσεως της επιβληθείσας ποινής.

3. Η απόλυση υπό όρο μπορεί να χορηγηθεί και πριν από την έκτιση του ημίσεως της ποινής που έχει επιβληθεί, μόνο για σπουδαίους λόγους και εφόσον έχει εκτιθεί πραγματικά το ένα τρίτο αυτής.

4. Για την χορήγηση της υπό όρο απόλυσης, ως ποινή που εκτίθηκε θεωρείται και αυτή που υπολογίστηκε ευεργετικά σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις. Η απόλυση υπό όρο δεν μπορεί να χορηγηθεί, αν ο ανήλικος δεν έχει παραμείνει σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων για χρονικό διάστημα ίσο με το ένα τρίτο της ποινής που έχει επιβληθεί.

5. Στον απολυόμενο μπορούν να επιβληθούν κατά την διάρκεια του χρόνου δοκιμασίας του υποχρεώσεις που αφορούν τον τρόπο ζωής του και ιδίως τον τόπο διαμονής, τη διαπαιδαγώγηση ή την παρακολούθηση εγκεκριμένου από το νόμο θεραπευτικού προγράμματος ψυχικής απεξάρτησης από ναρκωτικές ή άλλες οιοπνευματώδεις ουσίες. Στον αλλοδαπό απολυόμενο μπορεί να διαταχθεί και η απέλαση του στη χώρα από την οποία προέρχεται, εκτός αν η οικογένεια του διαμένει νομίμως στην Ελλάδα ή η απέλαση του είναι ανέφικτη. Αν ο απολυόμενος παραβιάσει τους όρους εφαρμόζεται αναλογικώς το άρθρο 107.

6. Αν ο απολυόμενος κατά το χρόνο δοκιμασίας του καταδικασθεί για κακούργημα ή πλημμέλημα από δόλο, η απόλυση αίρεται και εφαρμόζεται το άρθρο 132.

7. Αν μετά την απόλυση παρέλθει ο χρόνος δοκιμασίας τον οποίο όρισε η απόφαση χωρίς να γίνει ανάκληση, η ποινή θεωρείται ότι εκτίθηκε.

8. Αρμόδιο για την απόλυση του ανηλίκου και την ανάκληση της υπό όρο απόλυσης είναι το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων στο Πλημμελειοδικείο του τόπου όπου εκτίεται ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων.

9. Αν ο ανήλικας κατά τη διάρκεια του περιορισμού του σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων για έγκλημα του άρθρου 5 του Ν. 1729/1987, όπως ισχύει, ή για έγκλημα που φέρεται ότι τελέστηκε για να διευκολυνθεί η χρήση ναρκωτικών ουσιών, παρακολούθησε επιτυχώς εγκεκριμένο συμβουλευτικό πρόγραμμα και υπάρχει δήλωση από τον υπεύθυνο αναγνωρισμένου προγράμματος ψυχικής απεξάρτησης ότι γίνεται δεκτός σ αυτό, η παρακολούθηση αυτή συνιστά σπουδαίο λόγο για πρόωρη απόλυση υπό όρο με την έννοια της παρ. 3.

Οι υπεύθυνοι του εκτός καταστήματος προγράμματος ψυχικής απεξάρτησης έχουν την υποχρέωση να ενημερώνουν ανά δίμηνο τη δικαστική αρχή για τη συνεπή παρακολούθηση του προγράμματος από τον εν λόγω ανήλικο ή για την επιτυχή ολοκλήρωση του προγράμματος και χωρίς καθυστέρηση για την αδικαιολόγητη διακοπή της παρακολούθησης του. στην περίπτωση διακοπής ανακαλείται η υπό όρο απόλυση.

10. Αν η αίτηση για απόλυση υπό όρο δεν γίνει δεκτή, νέα αίτηση μπορεί να υποβληθεί μετά δυο μήνες από την απόρριψη, εκτός αν υπάρξουν νέα στοιχεία, ΑΝΤΙΚ. ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡ.10 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν. 3189/03, ΦΕΚ 243 Α'.

Άρθρο 130, Εκδίκαση μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους

1. Αν ανήλικος που έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίο έτος της ηλικίας του τέλεσε αξιόποινη πράξη και εισάγεται σε δίκη μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους, το δικαστήριο μπορεί, αντί για περιορισμό σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων, να επιβάλει την ποινή που προβλέπεται για την πράξη που τελέστηκε, ελαττωμένη, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου

83. Τούτο γίνεται, αν το δικαστήριο κρίνει ότι, αν και ο ποινικός σωφρονισμός του ανηλίκου είναι αναγκαίος, δεν είναι όμως σκόπιμος ο περιορισμός του σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων.

2. Οι στερητικές της ελευθερίας ποινές που επιβλήθηκαν σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο δεν συνεπάγονται σε καμία περίπτωση τη στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων ή την παραπομπή σε κατάσταση εργασίας.

3. Κατά γενικό κανόνα οι κατάδικοι αυτοί κρατούνται χωριστά από άλλους ενήλικους καταδίκους, ΑΝΤΙΚ. ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡ.11 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν. 3189/03, ΦΕΚ 243 Α'.

Άρθρο 131, Έναρξη εκτέλεσης της απόφασης μετά τη συμπλήρωση του δεκάτου ογδόου έτους

1. Αν ο καταδικασμένος σε περιορισμό σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων συμπλήρωσε το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του, πριν αρχίσει η εκτέλεση της απόφασης, το δικαστήριο που δίκασε, αν κρίνει ότι ο περιορισμός αυτός δεν είναι σκόπιμος, μπορεί να τον αντικαταστήσει με την ποινή που προβλέπεται στο προηγούμενο άρθρο.

2. Αν ο καταδικασμένος συμπλήρωσε το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας του, η αντικατάσταση του περιορισμού κατά την παράγραφο 1 είναι υποχρεωτική.

3. Οι παράγραφοι 2 και 3 του προηγούμενου άρθρου ισχύουν και στις περιπτώσεις του άρθρου αυτού. ΑΝΤΙΚ. ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡ.12 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν. 3189/03, ΦΕΚ 243 Α'.

Άρθρο 132, Συρροή

1. Αν ο κρατούμενος σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων διαπράξει αξιόποινη πράξη πριν συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του ή αν συντρέξει άλλη περίπτωση συρροής κατά το άρθρο 97, το δικαστήριο επαυξάνει την ποινή που του έχει καθορίσει με την προηγούμενη απόφαση του χωρίς να υπερβεί τα όρια του άρθρου 54.

2. Αν ο κρατούμενος σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων διαπράξει αξιόποινη πράξη μετά το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του:
α) Εφόσον η ποινή που προσδιορίστηκε για την πράξη αυτή είναι

πρόσκαιρη κάθειρξη, το δικαστήριο επιβάλλει συνολική ποινή κάθειρξης επαυξημένη. Η επαυξημένη της κάθειρξης δεν μπορεί να είναι κατώτερη από το ήμισυ της ποινής που είχε καθορίσει η προηγούμενη απόφαση του δικαστηρίου. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 94 παρ. 1.

β) αν η ποινή που επιβλήθηκε για τη νέα πράξη είναι ηπιότερη από την πρόσκαιρη κάθειρξη, το δικαστήριο επαυξάνει την ποινή που είχε καθορίσει με προηγούμενη απόφαση, όχι όμως πέρα από το ανώτατο όριο περιορισμού, το οποίο ορίζεται στο άρθρο 54, ΑΝΤΙΚ. ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡ.13 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν. 3189/03, ΦΕΚ 243 Α.

Άρθρο 133, Νεαροί ενήλικες

Το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει ποινή ελαττωμένη (άρθρο 83) σε όποιον κατά τον χρόνο που τέλεσε αξιόποινη πράξη, είχε συμπληρώσει το δέκατο όγδοο, όχι όμως και τα εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας του. στην περίπτωση αυτή εφαρμόζονται οι διατάξεις των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 130, ΑΝΤΙΚ. ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡ.14 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν. 3189/03, ΦΕΚ 243 Α'.